

מרכז הנגב לפיתוח אזורי
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

המכון ללימודים עירוניים ואזוריים
האוניברסיטה העברית

פיתוח גלובאלי בעיר מקומית

השפעות מקומיות ואזוריות
של פארק התעשייה החדש בקרית-גת

צוות המחקר:
אריה שחר
יהודה גרדוס
שאול קרקובר
ערן רזין
דניאל פלזנשטיין

עורך:
שאול קרקובר

Global Development in a Local Town

Local and Regional Impacts
of the Qiryat-Gat New Industrial Park

עריכה גראפית ועימוד: רוני בלושטיין-לבנון
המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי
אוניברסיטת בן-גוריון בנגב

עיצוב העטיפה: מירי שמידע
המחלקה לגאוגרפיה, האוניברסיטה העברית בירושלים

תצלום האוויר שע"ג העטיפה הודפס בהיתר המרכז למיפוי ישראל
כל הזכויות לתצלום האוויר שמורות למרכז למיפוי ישראל © 2005

כל הזכויות שמורות © 2005
לאוניברסיטת בן-גוריון בנגב ולאוניברסיטה העברית בירושלים

נדפס בבאר שבע, תשס"ה-2005
להזמנות ניתן לפנות אל מרכז הנגב לפיתוח אזורי
טל' 08-6472021 פקס' 08-6278991
e-mail: ncrd@bgu.ac.il

מסת"ב 965-16-7211-6

תוכן העניינים

11	בפתח הספר .....
	פרק 1
15	סיכום המחקר: טכנולוגיות חדישות בעיר פיתוח .....
	אריה שחר
	פרק 2
31	הערכת התרומה של מיזמי מנוף לצמיחה האזורית: הניסיון הבין-לאומי .....
	דניאל פלזנשטיין
	פרק 3
39	ניתוח ההשפעות הכלכליות הבין-אזוריות של פארק התעשייה .....
	דניאל פלזנשטיין ודניאל פרימן
	פרק 4
	דפוסי ההוצאות של העובדים והחברות בפארק התעשייה והשפעתם הכלכלית-מקומית: ניתוח הכנסה-הוצאה .....
59	דניאל פלזנשטיין
	פרק 5
	תהליכי קבלת החלטה במיקום אינטל והקמת פארק התעשייה החדש .....
73	בקרית-גת .....
	אריה שחר ואמיל ישראל
	פרק 6
109	תמורות במעמדה של קרית-גת וסביבתה בתוכניות המתאר והפיתוח .....
	רוני בלושטיין-לבנון, אביבה קינר ויהודה גרדוס

119	פרק 7 מגמות ההתפתחות של האוכלוסייה, הרווחה, הפיתוח והחוסן הכלכלי של קרית-גת והרשויות המקומיות שבסביבתה ערן רזין
139	פרק 8 מקומות המגורים של עובדי פארק התעשייה החדש בקרית-גת ערן רזין
157	פרק 9 מאפייני המועסקים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת שאול קרקובר
189	פרק 10 קשרי תעשייה-קהילה באזור קרית-גת יהודה גרדוס
213	פרק 11 הערכות ועמדות התושבים לגבי התפתחות קרית-גת והאזור שאול קרקובר
247	פרק 12 אינטל והתקשורת המקומית דורון קרביצקי
263	רשימת מקורות
271	על המחברים
274	Summary of research report
276	Preface

רשימת איורים

47	תשומות לייצור הנרכשות על ידי מפעלי פארק התעשייה החדש, לפי מחוזות (מיליוני שקלים, מחיר 2001)	איור 3.1:
66	תהליך יצירת מכפילי הוצאה/הכנסה	איור 4.1:
110	תוכנית-אב לקרית-גת, 1970	איור 6.1:
111	המערך המטרופוליטני הארצי לפי תמ"א 31	איור 6.2:
112	קרית-גת ומערך היישובים בסביבתה	איור 6.3:
115	תחום השיפוט העדכני של עיריית קרית-גת, 2001	איור 6.4:
116	תרשים המרקמים על פי תמ"א 35	איור 6.5:
144	אזורי המגורים של המועסקים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת, 2002-2003	איור 8.1:
147	רשויות מקומיות שגרים בהן לפחות 10 מעובדי ארבעת המפעלים הגדולים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת, 2002	איור 8.2:
150	עובדים באינטל בקרית-גת (לא כולל עובדי קבלנים) לפי טבעת מגורים, 2002	איור 8.3:
153	עובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת לפי אזור מגורים ורמת שכר, 2002-2003	איור 8.4:
160	התפלגות שנת תחילת העבודה בקרב הנשאלים	איור 9.1:
163	מעברי דיור בעקבות התחלת העבודה בפארק התעשייה החדש בקרית-גת	איור 9.2:
164	מעברי דיור בעקבות התחלת העבודה בפארק התעשייה החדש בקרית-גת בפירוט על-פי נפות	איור 9.3:
165	רמת שביעות רצון ממקום המגורים בתחומים נבחרים	איור 9.4:
167	שביעות רצון בתחום הדיור על פי אזורי מגורים	איור 9.5:
167	שביעות רצון בתחום החינוך על פי אזורי מגורים	איור 9.6:
168	שביעות רצון בתחום המסחר על פי אזורי מגורים	איור 9.7:
168	שביעות רצון מחיי החברה על פי אזורי מגורים	איור 9.8:
169	שביעות רצון מתעסוקת בן/בת הזוג על פי אזורי מגורים	איור 9.9:
169	שביעות רצון משירותי בריאות על פי אזורי מגורים	איור 9.10:
170	שביעות רצון משירותי התרבות על פי אזורי מגורים	איור 9.11:
170	שביעות רצון משירותי הרשות המקומית על פי אזורי מגורים	איור 9.12:
177	המיקום הממוצע של הוצאות למשק בית על פי סעיפי ההוצאה והמרחק מקרית-גת	איור 9.13:

178	ההוצאה החודשית הממוצעת בשקלים על פי אזור המגורים	איור 9.14:
178	התפלגות ההוצאות למזון, דיור וחינוך	איור 9.15:
	התפלגות ההוצאות על מכונית, בריאות, לספרים ושירותים	איור 9.16:
179	אישיים	
179	התפלגות ההוצאות על הלבשה והוצאות אחרות	איור 9.17:
180	התפלגות הוצאות לדיור ולבידור ביתי	איור 9.18:
181	התפלגות ההוצאות החודשיות	איור 9.19:
182	אחוז ההוצאות החודשיות המופנות לקרית-גת וסביבתה	איור 9.20:
183	אחוז ההוצאות החודשיות המופנות ליישובים אחרים בנגב	איור 9.21:
184	אחוז ההוצאות החודשיות המופנות צפונה לקו אשדוד-רחובות	איור 9.22:
214	מקום המגורים	איור 11.1:
215	מגדר	איור 11.2:
216	קבוצות גיל	איור 11.3:
217	ארצות המוצא	איור 11.4:
217	מספר שנות המגורים ביישוב	איור 11.5:
218	מספר שנות המגורים ביישוב הנוכחי	איור 11.6:
218	התפלגות התעסוקה	איור 11.7:
219	מספר שנות ההשכלה	איור 11.8:
220	תפישת העיר	איור 11.9:
220	תפישת העיר בעיני תושבי קרית-גת	איור 11.10 א:
221	תפישת העיר בעיני תושבי הסביבה	איור 11.10 ב:
221	הערכת ההתפתחות על פי מקום המגורים	איור 11.11:
	עמדות באשר לתרומת גורמים שונים להתפתחות,	איור 11.12:
222	על-פי מקום המגורים	
223	אפיונים יחסיים	איור 11.13:
225	הבדלים בין קבוצות גיל בהערכת התפתחות אזור התעשייה	איור 11.14:
225	ההבדל בין עולים וישראלים בהערכת התפתחות אזור התעשייה	איור 11.15:
	הערכת מצבה של קרית-גת ללא הגעת אינטל, על פי שנות	איור 11.16:
226	המגורים ביישוב	
	הערכת מצבה של קרית-גת ללא הגעת אינטל על-פי	איור 11.17:
227	שנות השכלה	
227	הערכת התפתחות אזור התעשייה בקרית-גת על פי שנות השכלה	איור 11.18:
	הערכת מצב התעסוקה בקרית-גת יחסית לארץ, על-פי שנות	איור 11.19:
228	השכלה	
229	הערכת התפתחות העיר על פי קבוצות תעסוקה	איור 11.20:
230	הערכת התפתחות אזור התעשייה על פי קבוצות תעסוקה	איור 11.21:
230	הערכת התרומה שבהקמת אינטל על פי קבוצות תעסוקה	איור 11.22:
231	הערכת תרומת התיעוש על פי קבוצות תעסוקה	איור 11.23:

231	הערכת התעסוקה היום יחסית לעבר על פי קבוצות תעסוקה	איור 11.24:
232	הערכת התפתחות אזור התעשייה על פי תפישת העיר	איור 11.25:
234	הכרת פעילויות אינטל	איור 11.26:
234	הכרת פעילויות אינטל על פי קבוצות גיל	איור 11.27:
235	הכרת פעילויות אינטל על פי מקום מגורים	איור 11.28:
236	הכרת פעילויות אינטל על ידי שכירים ועצמאים	איור 11.29:
	הכרת פעילויות אינטל בקרב נדגמים שקרוביהם	איור 11.30:
238	מועסקים באינטל	
239	האם יש לכם חברים העובדים באינטל?	איור 11.31:
239	היש לילדיכם חברים שהוריהם עובדים באינטל?	איור 11.32:

רשימת לוחות

45	המבנה הכלכלי של קרית-גת	לוח 3.1:
	תשומות ותפוקות של פארק התעשייה החדש	לוח 3.2:
46	(מיליוני שקלים מחירי 2001)	
48	משקלו של פארק התעשייה בכלכלה המקומית	לוח 3.3:
	המכפיל של פארק התעשייה החדש- תפוקה	לוח 3.4:
49	(מיליוני שקלים 2001)	
50	המכפיל של פארק התעשייה החדש- תעסוקה (מועסקים 2001)	לוח 3.5:
51	תפוקה אזורית ותפוקה למועסק	לוח 3.6:
51	מכפילי פארק התעשייה החדש	לוח 3.7:
62	עובדים בפארק התעשייה לפי תפקיד ומקום מגורים	לוח 4.1:
64	"מהגרים" לפי תפקיד- כל המפעלים	לוח 4.2:
	הוצאות עובדי פארק התעשייה לפי מקום הוצאה	לוח 4.3:
64	ומקום מגורים (מיליוני שקלים 2002)	
66	מכפילי הכנסה מקומיים- בדיקת רגישות	לוח 4.4:
81	רשימת החברות באזור התעשייה הישן שהוקמו עד 1995	לוח 5.1:
	רשימת חברות באזור התעשייה החדש הקשורות לאינטל	לוח 5.2:
100	(1996-2002)	
100	רשימת חברות שאינן קשורות לאינטל באזור התעשייה החדש	לוח 5.3:
104	רשימת חברות בהקמה או בתכנון באזור התעשייה החדש	לוח 5.4:
	גודל אוכלוסייה ואחוז גידול האוכלוסייה ברשויות מקומיות	לוח 7.1:
121	נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 1980-2002	
	התפלגות עולים שעלו ארצה מינואר 1989 ועד יוני 2002	לוח 7.2:
	לפי מוצא, ואחוז העולים ביחס למספר התושבים	
	ברשויות מקומיות עירוניות נבחרות במישור החוף הדרומי	

123	ובצפון הנגב	
	מכוניות פרטיות לאלף תושבים ברשויות מקומיות נבחרות	לוח 7.3:
125	במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 2001-1964 (דירוגים)	
	שכר ממוצע לחודש של שכירים במשך השנה ברשויות מקומיות	לוח 7.4:
127	נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב- דירוגים, 2000-1992	
	מספר מקבלי דמי אבטלה לאלף תושבים ברשויות מקומיות	לוח 7.5:
128	נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 2001-1985 (דירוגים)	
	אחוז הזכאים לתעודות בגרות ברשויות מקומיות נבחרות	לוח 7.6:
130	במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, תשנ"ד- תשס"ב (דירוגים)	
	תלמידים במוסדות להשכלה גבוהה מבין תושבי רשויות מקומיות	לוח 7.7:
130	נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 2000/01-1998/99	
	תוכניות מאושרות להשקעה בתעשייה ובמבנים להשכרה לתעשייה ברשויות מקומיות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב,	לוח 7.8:
132	2001-1988	
	אחוז הכנסות עצמיות בתקציב הרגיל של רשויות מקומיות	לוח 7.9:
133	נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 2001-1995	
	הכנסות מארנונה ואגרות שמקורן בפארק התעשייה החדש	לוח 7.10:
134	של קרית-גת, 2002-1996 (בשקלים)	
	מיסי פארק התעשייה החדש בקרית-גת: עמלת גבייה וחלוקה	לוח 7.11:
135	לרשויות המקומיות, 2002-1996 (בשקלים)	
	כל ההכנסות העצמיות וכל ההכנסות מגביית ארנונה בשלוש	לוח 7.12:
135	הרשויות המקומיות, 2002-1999 (באלפי שקלים)	
141	מספר העובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת, 2003-1996	לוח 8.1:
	עובדים במפעלי אזור התעשייה החדש לפי מקום מגורים,	לוח 8.2:
142	2003-2002 (אומדן)	
	רשימת היישובים שגרים בהם לפחות 10 מעובדי ארבעה	לוח 8.3:
145	מפעלים גדולים בפארק התעשייה בקרית-גת, 2002	
	רשימת הרשויות המקומיות שגרים בהן לפחות 10 מעובדי	לוח 8.4:
146	ארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה בקרית-גת, 2002	
	עובדים בארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת (אינטל - לא כולל עובדי קבלן, ויסוניק, קינג וכרומאלוי) לפי אזור מגורים (מיון המתבסס על מרחק מהמפעל), 2003-2002	לוח 8.5:
148	עובדים בארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת (אינטל - לא כולל עובדי קבלן, ויסוניק, קינג וכרומאלוי) לפי אזור מגורים (מיון המבחין בין יישובים עירוניים ליישובים כפריים), 2003-2002	לוח 8.6: ע
149	עובדים בארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה החדש	לוח 8.7:

151	בקרית-גת (אינטל - לא כולל עובדי קבלן, ויסוניק, קינג וכרומאלוי) לפי נפת מגורים, 2002-2003 (אחוזים)	
	עובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת לפי אזור מגורים	לוח 8.8:
152	(מיון המתבסס על מרחק מהמפעל) ורמת שכר, 2002-2003	
	עובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת לפי אזור מגורים	לוח 8.9:
	(מיון המבחין בין יישובים עירוניים ליישובים כפריים)	
154	ורמת שכר, 2002-2003 (אחוזים)	
158	התפלגות המשיבים על פי מפעלים	לוח 9.1:
158	התפלגות המשיבים על פי מגדר	לוח 9.2:
159	התפלגות המשיבים על פי סיווג השכלה	לוח 9.3:
159	מספר מבוגרים מעל גיל 21 במשק הבית	לוח 9.4:
159	התפלגות המשיבים על פי מספר הילדים למשק בית	לוח 9.5:
160	התפלגות המשיבים על פי התפקיד במפעל	לוח 9.6:
161	התפלגות מועסקים על פי צורת היישוב	לוח 9.7:
162	התפלגות מועסקים על פי נפת מגורים	לוח 9.8:
162	התפלגות מועסקים על פי אזורי מגורים	לוח 9.9:
165	מדדי שביעות רצון ממאפיינים נבחרים של מקום המגורים	לוח 9.10:
172	בדיקת ההבדל בשביעות הרצון בעקבות שינוי מקום המגורים	לוח 9.11:
	ציוני שביעות רצון ממוצעים ממקום המגורים בתחומים שונים	לוח 9.12:
173	על פי צורת היישוב	
173	סיבות לאי-מעבר מגורים בעקבות מקום העבודה	לוח 9.13:
	הסיבות להמשך מגורים בריחוק מהמפעל בחתך על פי	לוח 9.14:
174	תפקיד בעבודה	
175	הסיבות שניתנו לאי-מעבר מגורים על פי אזור בארץ	לוח 9.15:
	מיפוי קשרים בין סעיפי שביעות רצון ממקום המגורים לבין	לוח 9.16:
176	הסיבות לאי-מעבר מגורים	
	ממוצע מקום הקניית וההוצאות בסולם 1 (קרוב) עד 6 (רחוק)	לוח 9.17:
176	יחסית לקית-גת	
179	ההוצאה החודשית הממוצעת בשקלים על פי אזור המגורים	לוח 9.18:
182	שיעור הקניית בקרית-גת ויישובי הסביבה	לוח 9.19:
183	שיעור הקניית ביישובים אחרים בנגב	לוח 9.20:
183	שיעור הקניית המתבצעות מצפון לקו אשדוד-רחובות	לוח 9.21:
204	תוכניות חדשות להתערבות בקהילה - תשס"ג 2003	לוח 10.1:
235	הכרת פעילויות על פי שנות מגורים ביישוב	לוח 11.1:
235	הכרת פעילויות על פי שנות השכלה	לוח 11.2:
236	הכרת פעילויות על פי קבוצת תעסוקה	לוח 11.3:
237	הכרת פעילויות על פי תפישת העיר	לוח 11.4:
	אחוז ומספר המשתתפים בפעילויות קהילה הנתמכות	לוח 11.5:

237	על ידי אינטל	
	מספר ואחוז המשיבים מהמדגם שהוא בעל קשרי תעסוקה	לוח 11.6:
238	עם אינטל	
240	קשרי משפחה או חברויות עם מועסקים באינטל	לוח 11.7:
245	ניתוח שונות על פי קבוצות גיל	לוח 11.2.1:
245	ניתוח שונות על פי שנת עלייה לארץ	לוח 11.2.2:
245	ניתוח שונות על פי מספר שנות מגורים ביישוב	לוח 11.2.3:
246	ניתוח שונות על פי שנות ההשכלה	לוח 11.2.4:
246	ניתוח שונות על פי השתייכות לקבוצת תעסוקה	לוח 11.2.5:
246	ניתוח שונות על פי תפישת העיר	לוח 11.2.6:

בפתח הספר

המאמרים והעבודות הכלולים בספר זה הם פרי מחקר מקיף שבחן את ההשפעות המקומיות והאזוריות שנוצרו בעקבות הפעלתו של פארק התעשייה החדש בקרית-גת והקמת מפעל אינטל בתוכו. הפארק, המנוהל באמצעות חברת הפיתוח י.ש. גת, החל להתאכלס באמצע שנות התשעים וקלט בתוכו את מפעל אינטל - FAB18 - שהוא אחד המפעלים הגדולים בישראל מבחינת ערך התפוקה ומספר המועסקים. אזור התעשייה, כולל מפעל אינטל, החל לפעול בשנים שבהן המשק הישראלי הלך והתדרדר לשפל כלכלי חריף, שנים שבהן רוב ערי הפיתוח שקעו לתהום של אבטלה קשה ומתמשכת.

בשיאו של השפל הכלכלי, בשנת 2002, פנו חברת י.ש. גת והעומד בראשה מר יהל דגן אל המכון ללימודים עירוניים ואזוריים באוניברסיטה העברית בירושלים ואל מרכז הנגב לפי-תוח אזורי באוניברסיטת בן-גוריון בבקשה לחקור את תרומת פארק התעשייה החדש לפי-תוח העיר והאזור. מכוני המחקר משתי האוניברסיטאות הקימו צוות מחקר בכיר בראשותו של חתן פרס ישראל לגיאוגרפיה פרופ' אריה שחר ובהשתתפות הפרופסורים יהודה גרדוס, ושאל קרקובר מהמחלקה לגיאוגרפיה ופיתוח סביבתי באוניברסיטת בן-גוריון, והפרופסור רים ערן רזין ודניאל פלזנשטיין מהחוג לגיאוגרפיה באוניברסיטה העברית. לצידו של צוות המחקר פעל צוות היגוי שהורכב מנציגי המפעלים בפארק התעשייה החדש, כולל נציגי מפעל אינטל, ומנציגי הרשויות המקומיות באזור, כולל ראש עיריית קרית-גת מר אלברט ארז שעמד בראש צוות ההיגוי. צוות ההיגוי כלל גם נציגים ממשרדי הממשלה בירושלים ובמחוז הדרום.

המחקר על אודות השפעותיו של פארק התעשייה החדש השתרע על פני תקופה בת כשנה, מקיץ שנת תשס"ב (2002) ועד קיץ שנת תשס"ג (2003). במשך תקופה זו נפגש צוות המחקר בערך אחת לחודש לדיון בקרית-גת עם נציגים מצוות ההיגוי. נציגי צוות ההיגוי שהשתתפו בדיוני צוות המחקר באופן קבוע כללו את מר יהל דגן מחברת הניהול י.ש. גת ואת מר גלעד הכהן וגברת רחל מופי מחברת אינטל. בהתאם לצורך הוזמנו למפגש נציגי ציבור, נציגי מפעלים אחרים או נציגים בכירים מחברת אינטל. המפגשים נערכו בעיקר במשרדי חברת י.ש. גת או במשרדי חברת אינטל בקרית-גת. צוות המחקר יצא גם לסיורי שטח רבים בקרית-גת ובאזור. כמו כן נערכו שלוש פגישות של צוות ההיגוי בהרכב מלא להצגת תוצאות המחקר ולקבלת תגובות והצעות. תוצרי המחקר הוגשו לצוות ההיגוי בדו"ח ביניים, בדו"ח סופי ובדו"ח סופי מעודכן. המאמרים הכלולים בספר זה מייצגים את תמצית תהליך המחקר ותוצאותיו.

הספר נפתח בפרקו של ראש צוות המחקר, אריה שחר, המסכם את העבודה לאור הניגוד החריף שבין קרית-גת כעיר פיתוח במשבר, ובין הדילוג הטכנולוגי-תפיסתי שעל אנשי העיר לבצע כדי לקלוט את התמורות הצפויות מכניסתו של מפעל טכנולוגי מתקדם מסוגו של מפעל אינטל.

ארבעה פרקים בהמשך הספר משרטטים "קווי בסיס" למציאות שנוצרה בעיר ובאזור בתקופה שעד לתחילת המחקר בשנת 2002. ראשון מארבעה פרקים אלו הוא פרקם של אריה שחר ואמיל ישראל (פרק 5) המתאר בפרוטרוט את התהליך הארוך והמפותל שכלוה לקבלת ההחלטה להקמת מפעל אינטל בקרית-גת, תהליך שלווה במהפכה ארגונית של שיתוף פעולה ראשוני בין רשות מקומית למועצות אזוריות שכנות. פרק 6 נכתב בידי רוני בלושטיין-לבנון, אביבה קינר ויהודה גרדוס והוא מציג קו בסיס למציבה של קרית-גת בתוכניות הפיתוח והמיתאר המקומיות, המחוזיות והלאומיות. פרק 7 הוא פרקו של ערן רזין, המציג מדדי רווחה ונתונים דמוגרפיים, כלכליים, ואחרים עבור קרית-גת ויישובים אחרים בהשוואה לממוצע הארצי. האווירה ששררה בקרית-גת עם קבלת ההחלטה להקמת מפעל אינטל בעיר והציפיות שנוצרו לקראת פתיחתו משמשות גם הן כקו בסיס להבנת הרקע המקומי. אווירה זו מתוארת בצורה נאמנה על ידי דורון קרביצקי בפרק 12, דרך ראי העיתונות המקומית שליוותה את הקמת המפעל ואת הציפיות ממנו במשך כל שלבי הקמתו והרצתו.

ממצאי המחקרים הייחודיים שנערכו בקרית-גת ובמפעלי אזור התעשייה החדש מוצגים בשבעה פרקים. שלושה מפרקים אלו מתמקדים בהיבטים גיאוגרפיים-כלכליים. בפרק 2, המקדים את הניתוח, מובאים לתועלת הקורא המתעניין ממצאים מעבודות דומות שנעשו בארץ או בעולם. לעומת זאת בפרקים 3 ו-4 מוצגות התוצאות שהתקבלו מהפעלת שתי שיטות לניתוח השפעות גיאוגרפיות-כלכליות של אזור התעשייה החדש בקרית-גת. בפרק 3 מציג דניאל פלזנשטיין יחד עם דניאל פרימן את המכפילים ואת הממצאים הייחודיים שהתקבלו מניתוח תשומה-תפוקה רב-ענפי רב-אזורי, כאשר אזור התעשייה החדש מוגדר כאזור בפני עצמו. בפרק 4 מוצגות התוצאות של השפעת פארק התעשייה החדש בקרית-גת באמצעות ניתוח דפוסי ההכנסה וההוצאה של העובדים כפי שנתקבלו מסקר מקיף בקרב מועסקים ומפעלים.

בארבעת הפרקים האחרים מובאים ממצאים הקשורים לחברה ולקהילה. בפרק 8 ערן רזין מציג את תפוסת מגורי העובדים המועסקים באינטל ובאזור התעשייה החדש. בפרק 9 מנתח שאול קרקובר את מאפייני המועסקים בפארק התעשייה החדש, כפי שהתקבלו משאל לון שהועבר בקרב 666 מרואיינים. הניתוח כולל גם בחינה מעמיקה של מאפייני המועסקים על פי מקומות מגוריהם. בפרק 10 מציג יהודה גרדוס ממצאים בנוגע לקשרים הקהילתיים הענפים שנרקמו בין חברת אינטל לבין תושבי קרית-גת והאזור. הפרק כולל גם סקירה על הקשרים שהתפתחו בין אינטל לבין המכללות באזור הדרום. בפרק 11 מציג שאול קרקובר ממצאים מסקר שנערך בקרב תושבי קרית-גת והאזור בנוגע להערכתם ועמדותיהם באשר להתפתחות העיר ויישובי הסביבה כתוצאה מהפעלת פארק התעשייה החדש.

צוות המחקר משוכנע שספר זה, על העבודות והממצאים המוצגים בו, יהיה לתועלת למקבלי החלטות, למתכננים, לאנשי אקדמיה ולסטודנטים שירצו להבין את התמורות המתחוללות במערכת של עיר פיתוח ואזורה בעקבות אירוע של כניסת מפעל-ענק שהוא חלק מהמערכת העסקית והטכנולוגית הגלובלית. השפעת מפעל אינטל תלך ותתחזק עוד בעקבות ההחלטה

שנתקבלה לאחרונה להרחבת המפעל לקיבול של 5,000 מועסקים.
לסיום, צוות המחקר ועורך הספר מבקשים להודות לעוזרי המחקר שפרקיהם מוצגים בספר
ולאלה שתרמו לאיסוף הנתונים. תודתנו נתונה גם לגברת תמר סופר ולגברת דפנה אורן על
סיוען בהכנת השרטוטים ודו"חות המחקר, ולגברת רוני בלושטיין-לבנון על יגיעתה בהכנת
הספר לדפוס.

שאול קרקובר, עורך

אלול תשס"ה – ספטמבר 2005

1

סיכום המחקר: טכנולוגיות חדישות בעיר פיתוח אריה שחר

ספר זה עוסק בלימוד סיטואציה מיוחדת בהתפתחות המשק והחברה הישראלית. זהו מצב שבו עיר קטנה, בעלת היסטוריה של משברים חברתיים וכלכליים, מצליחה, בנסיבות פוליטיות מסוימות, למשוך אליה השקעה גדולת-ממדים שמקורה בהון בין-לאומי ובתמריצים ממשלתיים נדיבים. השקעה בין-לאומית זו מיועדת לשפר את מצבם של התושבים, להקל על האבטלה בעיר ולקדמה במערכת העירונית הישראלית ואף הבין-לאומית.

שאלות המחקר

השאלות העומדות למחקר בספר זה הן רב-ממדיות, ודרכי חקירתן והתשובות האפשריות להן נשאבות בתחומי דעת שונים. המחקר שעליו מבוסס ספר זה הוא בעל עניין כפול ומכופל מאחר שעיר הפיתוח שבה אנו עוסקים, קרית-גת, עברה תהפוכות רבות מאז הקמתה בשנת 1955, החל מהיותה ספינת הדגל של ההתיישבות החדשה בדרום, פאר התכנון המרחבי והחברתי של ערים חדשות בישראל, ועד לשקיעתה ההדרגתית והקשה לעצירה, פרי השינויים המבניים הגדולים אשר עברו על המשק הישראלי במעברו מכלכלה תעשייתית מסורתית לכלכלה פוסט-תעשייתית עתירת הון, ידע וטכנולוגיה.

ההשקעה הבין-לאומית הנחקרת בספר זה היא פרי החלטת חברת אינטל העולמית להקים מפעל חדיש לייצור שבבים בקרית-גת, מפעל שנמצא בחזית הטכנולוגיה העור-למית ואשר ההשקעה בהקמתו היתה גדולה ביותר אי-פעם בתעשייה הישראלית. ככל שהשקעת חברת אינטל היתה גדולה יותר, כך עלתה תרומתה של ממשלת ישראל בצורת מענקים ותמריצי פיתוח למיניהם, עד שהגיעה להיות המענק הגדול ביותר בתור-לדור מדינת ישראל כסיוע להקמת מפעל בודד. לא ייפלא אפוא שהמענק הממשלתי לחברת אינטל ותמריצי הפיתוח שניתנו לה הפכו למוקד של דיונים ציבוריים מרים ונוקבים.

המחקר המונח בבסיסו של ספר זה עסק בהרחבה בתהליכי ההחלטה להקמת מפעל הייצור השני של אינטל בישראל ותהליכי הבחירה של קרית-גת כיעד למיקום המפעל. הקמת מפעל אינטל בקרית-גת דווקא נבחנת בספר זה לאור מספר תפישות בתכנון המרחבי של ישראל, החל ברמה המקומית וכלה בתכנון הארצי. ההחלטה על הקמת אינטל בקרית-גת הושפעה גם על ידי המערך הקיים והמתוכנן של תשתיות תחבורתיות, אזוריות וארציות כאחת. לא מקרה הוא שמסילת - הברזל לבאר שבע, הקיימת והמ-תוכננת, עוברת בקירבה רבה לאזור התעשייה החדש אשר אינטל במרכזו. גם כביש "חוצה ישראל" עובר בקירבת המפעל, ואחד ממחלפיו מוביל ישירות לפתחו של המפעל. הקמת מפעל אינטל בקרית-גת ופיתוח אזור התעשייה סביבו הכריעו, כמעט בלי משים, בדילמות תכנוניות ראשיות כגון קביעת הגבול הדרומי של מטרופולין תל-אביב או קביעת תחום ההשפעה של באר שבע בצד צפון.

הקמת מפעל בסדר הגודל של אינטל והבטחת עתודות קרקע להתפתחותו העתידית, וכמובן התפתחות אזור התעשייה החדש סביב אינטל, חייבו הקצאת קרקע משמעותית בתחום העיר קרית-גת. קרקע זו, בהיקף הגדול הנדרש, לא היתה בנמצא מאחר שקרית-גת מיצתה את כל עתודות הקרקע שלה בתחומה. וכאן, בשלב החיפוש והה-תדיינות בנוגע למקום שבו יוקם המפעל החדש של אינטל, התחולל באזור קרית-גת אחד האירועים החשובים ביותר בהתפתחות השלטון המקומי בישראל. אירוע זה היה התחברות המועצות האזוריות לעיריית קרית-גת בצורה של העברת שטחים חקלאיים לתחום השיפוט של קרית-גת תמורת הסכם לחלוקת ארנונות העסקים בין העיר והמור-עצות האזוריות סביבה. הסכם זה של שיתוף פעולה בין עיר מרכזית והמועצות האזור-ריות סביבה מהווה מהפכה משמעותית בתחום הבטחת מקורות הכנסה קבועים לעיר ולסביבתה החקלאית והוא משמש דוגמה ומופת למערכת גדולה של הסכמים ההולכים ומשתרשים בכל רחבי ישראל בין הערים והמועצות האזוריות סביבן.

על רקע מורכב זה נשאלו שאלות המחקר הראשיות של עבודה זו: כיצד משפיעה ההח-לטה על המקום שבו יוקם מפעל בעל חשיבות עליונה למשק הלאומי על עיר פיתוח הנמצאת במשבר כרוני ומתייסרת על ידי אבטלה נמשכת? מהי צורת המפגש והש-לכותיו של ייצור טכנולוגי בן המאה ה-21 עם עיר אשר בסיסה הכלכלי מושתת על תעשייה מסורתית שהיא פרי המאה ה-19? כיצד באה לידי ביטוי ההשקעה של פעילות גלובאלית חובקת עולם ובעלת רמה טכנולוגית גבוהה ביותר עם אווירה של מקומיות המכונסת בבעותיה הנמשכות והמשקפת מאבק קיומי יומיומי?

ספר זה יש בו מן הייחודיות בכך שהוא בוחן את ההשפעות המרחביות של הקמת מפעל גדול ועתיר טכנולוגיה על המקום שבו הוא נמצא ועל האזור סביבו. מן הראוי להדגיש את קיומן של עשרות עבודות מחקר המעריכות את ההשפעה של הקמת מפעלים חדשים על כלל המשק הלאומי. במחקרים אלו ההשפעה המקומית והאזורית תופסת מקום שולי בלבד. לעומת זאת, ספרנו זה אינו עוסק בהשפעות של הקמת מפעל אינטל על כלל המשק הלאומי אלא מדגיש את ההיבט המקומי והאזורי של השפעות אלו. ניתן לומר שהספר בא מזווית מחקר גיאוגרפית-כלכלית שבדרך כלל נעדרת ממחקרים כלכליים הבאים להצדיק או לשלול תרומה ממשלתית להשקעה פרטית בפיתוח תעשייתי או תשתיתי. מועטים מאוד הם המחקרים שנעשו בארץ אשר בחנו את ההשפעות המרחביות של השקעות בקנה - מידה גדול. כדוגמה יוצאת מן הכלל ניתן להזכיר את מחקרו של פלזנשטיין (1997) על ההשפעה המרחבית-כלכלית של אוניברסיטת בן-גוריון על העיר באר שבע וסביבתה.

צוות המחקר רואה בספר זה פריצת דרך ראשונית בלימוד גיאוגרפי של השפעות מרחביות שיש להשקעות בפיתוח תעשייתי. מחקר זה מחייב לבצע עוד הרבה מחקרים כאלה של ערים ויישובים, בעיקר בפריפריה של ישראל, כדי להעריך באופן יסודי את אסטרטגיית הפיתוח של מדינת ישראל בערי הפיתוח ובאזורי השוליים של המדינה.

תחזית סמצא' המחקר

כדי להעריך נכונה את ההשפעות המרחביות-כלכליות ואת השינויים ברמת הרווחה ובהרגלי הצריכה של האוכלוסייה בקרית-גת ובדרום הארץ בעקבות הקמת מפעל אינטל ואזור התעשייה החדש סביבו, ביצע המחקר בשלבו הראשוני ניתוח וזיהוי של תמונת המצב בשנות התשעים ועד שנת 2003. תמונת מצב זו משמשת כקו התחלתי, וכלפיו ייבדקו השינויים בעיר ובסביבתה בעקבות הקמת מפעל אינטל ואזור התעשייה החדש.

הממצא העיקרי של תמונת המצב בעיר קרית-גת הוא שיפור משמעותי ברוב משתני האוכלוסייה, הפיתוח והרווחה במחצית הראשונה של שנות התשעים ונסיגה ברורה במשתנים אלו במחצית השנייה של שנות התשעים ובשנים הראשונות של העשור הנוכחי. מן הראוי להדגיש שקרית-גת, בדומה לרוב היישובים בישראל, קלטה עולים בהיקף גדול בתחילת שנות התשעים בעקבות העלייה מברית המועצות לשעבר. מתחילת גל העלייה הגדול מחבר העמים בשנת 1989 ועד שנת 1995 גדלה אוכלוסיית קרית-גת בכ- 18 אלף תושבים. בתקופה זו התאפיינה קרית-גת במאזן הגירה חיובי ביותר. אך לא לעולם חוסן, והחל משנת 1996 ועד שנת 2002 התהפך מאזן ההגירה להיות שלילי בערכים גבוהים. בשלוש השנים האחרונות נשארה אוכלוסיית קרית-גת יציבה בגודלה - כ- 48 אלף תושבים. גם במדדים העיקריים של רמת הרווחה בולטות מגמות של נסיגה בקרית-גת במחצית השנייה של שנות התשעים. ממצא יוצא דופן בכיוון החיובי הוא בתחום החינוך, כאשר מאז שנת 1998 עלה בהתמדה אחוז הזכאים לבגרות בקרית-גת

הוא גבוה כיום יותר מאשר ברוב הערים בדרום ישראל. בשנת 2001 אחוז הזכאים לתעודת בגרות בקרית-גת (56.7%) התקרב מאד לממוצע הארצי (58.1%). לעומת תמונת השיפור והשפל של העיר קרית-גת בשנות התשעים, בולטת תמונת התחזקותו המתמדת של המיגזר הכפרי והפרברי במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב. שיפור זה מתבטא בגידול האוכלוסייה ובעלייה קבועה ברמת הרווחה הכלכלית וזאת יחסית לערי הסביבה ולממוצע הישראלי.

קביעת "קו הבסיס" של רמת הפיתוח והרווחה בקרית-גת ובאזור סביבה חושף קיומם של פערים כלכליים וחברתיים פנים-אזוריים המעמיד בסכנה את הלכידות החברתית ואת הסולידריות האישית בין תושבי קרית-גת והיישובים סביבה. אחת השאלות המרכזיות של המחקר מתייחסת לבדיקת ההשפעה של הקמת מפעל אינטל על גודלו וכיווני השתנותו של הפער הקיים בין העיר לסביבתה.

זיהוי "קו הבסיס" של רמת הפיתוח יאפשר להמשיך ולבדוק בעתיד את ההשפעות ארוכות-הטווח של מפעל אינטל על העיר וסביבתה. תמונת המצב של שלהי שנות התשעים היא של עיר פיתוח שזוהרה הועם ובסיסה הכלכלי נשמט מתחת לרגליה עם התמוטטות התעשייה המסורתית במשק הישראלי כולו; עיר אשר קלטה עלייה בממדים גדולים ולא הצליחה ליצור מקומות תעסוקה למבקשי העבודה הרבים המתגוררים בה; עיר בעלת מגוון מצומצם ביותר של אפשרויות מסחר, בידור ונופש; עיר המשקיעה הרבה במערכת החינוך שלה ואשר מיטב בוגריה נטשו אותה בהעדר הזדמנויות תעסוקה מתאימות; עיר החצויה לעומק בין אוכלוסיית הותיקה לבין העולים החדשים שהצטרפו אליה; עיר שעתידה מאחוריה ושיא התפתחותה טמון בנבכי העבר הרחוק. על רקע תמונת מצב זו ברורות הציפיות העצומות שנלוו להקמת מפעל אינטל ואזור התעשייה סביבו לשיפור מהיר של מצב התעסוקה ורמת הרווחה של אנשי קרית-גת. הפרקים המובאים בספר הנוכחי באים לבדוק את מימושן של ציפיות גדולות אלו.

המועסקים באינטל ובפארק התעשייה החדש

פארק התעשייה החדש התאכלס ברובו בשנים 1996-1998. מפעל אינטל החל בייצור בשנת 2001. חשוב להדגיש שמאז שנת 2000 נשאר מספר העובדים בפארק התעשייה קבוע, למרות הנסיגה הכלכלית והירידה במספר המועסקים במשק הישראלי כולו. בפארק התעשייה החדש הועסקו בשנת 2003 4,700 עובדים, מהם כ-70% עובדי אינטל ועובדים המועסקים באינטל באמצעות קבלנים. השאר, 1,300, במספר מועסקים בעשרים מפעלים נוספים שהוקמו באזור התעשייה החדש. בחודשים מארס-אפריל 2003 נערך סקר מפורט בין המועסקים במפעלי פארק התעשייה החדש. מספר המשיבים לשאלון הסקר היה 666, מהם כ-72% עובדי אינטל והשאר עובדי שמונה מפעלים מתוך אלו הקיימים בפארק התעשייה החדש. הסקר מאפשר לאפיין את התכונות העיקריות של המועסקים באינטל ובפארק התעשייה החדש:

1. השכלת המועסקים: השכלתם של המשיבים לשאלון גבוהה משמעותית מהממוצע

- הארצי. כמחצית מהמשיבים הם בעלי תארים אקדמיים.
2. תפקיד במפעל: הקבוצה הגדולה ביותר מבין המשיבים (38%) ממלאת תפקיד של טכנאי/מפעיל מכונות. יחד עם זאת, שיעור העובדים שהגדירו את עצמם כמהנדסים ומנהלים הגיע בסקר ל-34%.
3. מבנה משק הבית של המועסקים: הקבוצה הגדולה ביותר מבין המשיבים לשאלון היא קבוצת משקי הבית ללא ילדים, הכוללת כ-28% מכלל המשיבים. קבוצה זו מורכבת בעיקר מזוגות צעירים, רווקים או מי שילדיהם עזבו את הבית. על פי התפלגות הגילים של הילדים, נראה שאוכלוסיית המשיבים היא אוכלוסייה צעירה יחסית.
4. מקומות מגורים: מבין המשיבים לשאלון התגוררו 81% ביישובים עירוניים, 15% בסקטור הכפרי והיתר התגוררו ביישובים קהילתיים כמו נהורה, אבן-שמואל וכו'. מכלל המועסקים באינטל ובפארק התעשייה החדש, 37% דיווחו על העתקת מקום המגורים שלהם מאז התחילו לעבוד שם. רוב העתקות המגורים היו בדגם של התכנסות לעבר קרית-גת. בהקשר זה יש להדגיש שרוב המעברים היו לאזור שסביב קרית-גת ולא דווקא לקרית-גת עצמה. לגבי אלו מהמשיבים שנשארו לגור במרחק של למעלה מ-30 ק"מ מאינטל או אזור התעשייה החדש נבדקו הסיבות מדוע לא עברו לגור קרוב יותר למפעלים. הסיבות העיקריות לאי-מעבר מגורים לקרית-גת או לאזור הקרוב סביבה היו, בסדר יורד מראש הרשימה: ריחוק ממקום העבודה של בן/בת הזוג, וקשרים חברתיים הדוקים במקום המגורים הנוכחי. הרמה הנמוכה של המסחר והשירותים בקרית-גת מופיעה בתחתית הרשימה של הסיבות לאי - מעבר אל קירבת המפעלים.
5. שביעות רצון ממקום המגורים הנוכחי: שביעות הרצון הגבוהה ביותר התגלתה בתחום שירותי הדיור, הבריאות והחינוך במקום המגורים הנוכחי. שביעות הרצון הנמוכה ביותר ניתנה לשירותי הרשות המקומית ולשירותי התרבות והפנאי. שביעות הרצון של המועסקים בתחומי חיים שונים - דיור, חינוך, מסחר, חיי חברה, תעסוקת בן/בת הזוג, בריאות, תרבות - נבחנה גם על פי אזור המגורים של הנשאלים. בכל התחומים שנבדקו נמצא יחס הפוך בין רמת שביעות הרצון לבין המרחק מאזור התעסוקה בקרית-גת. כלומר, ככל שאזור המגורים רחוק יותר מאזור התעסוקה בקרית-גת, כך עולה רמת שביעות הרצון. שני התחומים שבהם שביעות הרצון עולה באופן ניכר עם גידול המרחק מאזור התעסוקה בקרית-גת הם תחום המסחר ותחום התרבות.
6. דגם מרחבי של ביצוע הקניות של המועסקים באינטל ובפארק התעשייה החדש: לגבי כלל המועסקים באינטל ובפארק התעשייה החדש, התחומים שבהם מתבצעות רוב פעולות הצריכה בקרית-גת הם המזון, הדיור והחינוך. ההוצאות על בריאות, שירותים אישיים, ספרים והוצאות רכב מתבצעות בשכוחות הגבוהה ביותר במרחק בינוני מקרית-גת. ההוצאות על הלבשה, בידור וציוד ביתי מתבצעות במוצא במרחק הגדול ביותר מקרית-גת. ככלל, ככל שהמוצר הנצרך הוא ייחודי יותר (כגון

בידור) או יקר יותר (ציוד ביתי) ותדירות צריכתו נמוכה יותר, תהיה נטייה לנסוע רחוק יותר מקרית-גת על מנת לבצע את הקנייה.

לסיכום, התמונה המשתקפת מסקר המועסקים באינטל ובאזור התעשייה החדש היא שלגבי עובדים אלו קרית-גת מצטיירת כמוקד עירוני וכלכלי בשלבי גיבוש ראשוניים בלבד. הקמת אינטל ומפעלי פארק התעשייה החדש גרמה להתכנסות מרחבית של מגורי עובדים לעבר אזור קרית-גת, אך לאו דווקא לעיר עצמה. אין ספק כי הגדלת כוח המשיכה של העיר קרית-גת לגבי עובדי אינטל ופארק התעשייה מחייבת העלאה מהירה של רמת שירותי המסחר, התרבות, הבידור ושעות הפנאי בעיר וכן הגדלה משמעותית של מגוון הדיור ורמתו.

סקומות המגורים של עובדי אינטל ופארק התעשייה החדש

ניתוח מפורט של מקומות המגורים של העובדים באינטל ובפארק התעשייה החדש מוכיח שלהקמת אינטל ושאר המפעלים סביבו יש השפעה ישירה גדולה מאוד על העיר קרית-גת ועל אזור הדרום כולו. נוכחותם של עובדי אינטל ופארק התעשייה בולטת כמעט בכל רשות מקומית במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב. מבין העובדים באינטל ובפארק התעשייה יותר מ-1,800 הם תושבי העיר קרית-גת, והם מהווים כ-40% מסך כל העובדים באינטל ובפארק התעשייה. חשוב ביותר הממצא הבא: למעלה מ-3,300 עובדים, שהם כ-71% מכלל העובדים באינטל ובפארק התעשייה החדש, מתגוררים בדרום הארץ בקו של קרית מלאכי ודרומה לו (כולל כמובן את תושבי קרית-גת). מספר היוממים ממרכז הארץ לאינטל ולמפעלי פארק התעשייה החדש הוא כ-1,400 בלבד, והם מהווים כ-29% מכלל העובדים באינטל ובפארק התעשייה. זוהי אולי העדות החזקה ביותר לתרומה המרחבית של אינטל ומפעלי הפארק לשיפור מצב התעסוקה בדרום ישראל. טענה שנשמעה רבות בעת הדיונים על הקמת מפעל אינטל בקרית-גת, ולפיה רוב רובם של המועסקים במפעל החדש יהיו יוממים אשר יגיעו לקרית-גת מאזורים מרוחקים בישראל, התנפצה לחלוטין לפי ממצאי המחקר הנוכחי. אין ספק שאינטל ומפעלי התעשייה סביבה עיצבו מחדש את מפת התעסוקה של דרום ישראל בכך שהצליחו להמריא מבחינה תפעולית וכלכלית בלי להזקק לזרמי יוממות גדולים ממרכז הארץ.

זהו המקום לעשות הבחנה של מקומות המגורים בין עובדי אינטל לבין עובדי המפעלים האחרים באזור התעשייה החדש. מבין שלוש קבוצות העובדים בקרית-גת – עובדי אינטל, "עובדי קבלן" המועסקים באינטל ועובדי המפעלים בפארק התעשייה החדש – שתיים נוטות יותר לגור באזור הדרום ובמיוחד בקרית-גת. הכוונה לעובדי קבלן המועסקים באינטל שרובם הם תושבי קרית-גת. גם עובדי המפעלים האחרים בפארק התעשייה החדש נוטים לגור בקרית-גת ובסביבתה הקרובה. לעומתם, חלק גדול יותר מעובדי אינטל הם יוממים במקום עבודתם, ואלו מהם המתגוררים בדרום ישראל מתפרשים על פני מרחב גיאוגרפי גדול. עם זאת חשוב להדגיש שחלק גדול יחסית מעובדי אינטל

העתיקו את מקום מגוריהם ליישובים המצויים ברדיוס של 30 ק"מ מקרית-גת. ריכוז גיאוגרפי זה ברדיוס לא גדול ממפעל אינטל הוא פרי מערכת התמריצים הנהוגה במפעל, המיועדת לעודד העתקת מגורי עובדים לקירבת המפעל. לכן ניתן לומר שהקמת אינטל ומערכת התמריצים גרמו לריכוז הולך וגדל של מועסקי המפעל בדרום הארץ באזור הקרוב לקרית-גת.

מקום המגורים של העובדים הבכירים באינטל ובקרית-גת נבחן באופן נפרד. רוב העובדים הבכירים של המפעלים באזור התעשייה החדש נוטים לגור מחוץ לאזור הדרום. לעומת זאת, מספר ניכר של העובדים הבכירים באינטל העתיק את מגוריו לאזור הדרום, בעיקר ליישובים הכפריים סביב קרית-גת. למרות הקשר הסטטיסטי המובהק שנמצא במחקר בין ריחוק מקום המגורים של עובדי המפעלים באזור התעשייה החדש ובין הרמה המקצועית ורמת השכר שלהם, יש לציין שבין עובדי אינטל מצויים גם עובדים עם רמת שכר בינונית וגבוהה הנוטים להתגורר באזור הדרום במגוון רחב של יישובים, ורק מיעוטם ממשיך ליומם מיישובי מרכז הארץ.

ניתוח מערך המגורים של העובדים באינטל ובאזור התעשייה החדש מלמד שכ-40% מכלל המועסקים גרים בעיר קרית-גת, ואילו בשאר חלקי אזור הדרום גרים כ-31% מכלל המועסקים. זוהי השפעה ישירה משמעותית ביותר על מערך התעסוקה בקרית-גת ובאזורים הסמוכים אליה בדרום ישראל.

כדאי לציין שמספר עובדי המפעלים בפארק התעשייה החדש (חוץ מאינטל) שהעתיקו את מקום מגוריהם לקרית-גת ולאזור הדרום הוא קטן ביותר. מספר העובדים הגבוה במפעלים אלה הגרים בקרית-גת ואזור הדרום נובע אפוא מגיוס עובדים חדשים שגרו באזור זה. לעומת זאת, בין עובדי אינטל הגרים באזור הדרום גדול יחסית מספר העובדים שהעתיקו את מקום מגוריהם ממרכז הארץ לדרומה. זוהי תוצאה ישירה של מדיניות התמריצים של חברת אינטל לאלו מעובדיה שעברו לגור בקירבת המפעל וברדיוס של עד 30 ק"מ ממנו.

ההשפעה המרחבית-כלכלית של אינטל ופארק התעשייה החדש

הקמת מפעל אינטל ופארק התעשייה החדש סביבו היתה מיועדת לענות על הקשיים הכלכליים החמורים בקרית-גת ואזוריה אשר נגרמו כתוצאה מהמשבר בענפי התעשייה המסורתיים. ההערכה הכלכלית המקובלת של מפעל-ענק עתיר הון וידע היא במסגרת תרומת המפעל למשק הלאומי: ברור שמפעל כאינטל המייצא בערך של כמיליארד דולר לשנה הינו בעל חשיבות רבה מאוד לכלכלה הישראלית.

מחקר זה ניגש להערכת מפעל אינטל ואזור התעשייה סביבו מזווית הערכה שונה - הזווית של בחינת ההשפעות המרחביות של הייצור התעשייתי על היישוב שבו המפעל ממוקם, על הסביבה הקרובה ליישוב זה ועל חלקים שונים במרחב הלאומי של ישראל. ההשפעה המרחבית-כלכלית של אינטל ואזור התעשייה החדש מתפזרת על פני אזורים גדולים של מדינת ישראל, מטרת המחקר היא לזהות ולבודד את ההשפעה של הפעיי-

לות התעשייתית החדשה על העיר קרית-גת ועל סביבתה הקרובה. חלק זה של המחקר מדגיש את ההשפעות המרחביות-כלכליות של מפעל אינטל, מאחר שמערך הנתונים על זרימות הון ומוצרים בתהליך הייצור והשיווק שסופק על ידי אינטל היה מפורט יותר מזה שסיפקו המפעלים האחרים.

ההשפעה המרחבית-כלכלית של אינטל ומפעלי התעשייה האחרים מתחוללת בכמה רמות: השפעה ישירה - הגדלת היצע התעסוקה המקומית, השפעה עקיפה - הגדלת הביקושים המקומיים למוצרים ושירותים, והשפעה מושרית - העלאת רמת ההון האנושי ושדרוג התשתיות הפיסיות והאנושיות של העיר והאזור סביבה.

לימוד ההשפעה המרחבית-כלכלית של מפעל אינטל והמפעלים סביבו נעשה במחקר המונח בבסיסו של ספר זה על ידי שימוש במספר שיטות חקירה מורכבות. השימוש בשיטות חקירה שונות בא לאפשר הצלבה של הממצאים ובחינת אמינות התוצאות כפי שהן מושגות בשיטות שונות. מבין השיטות השונות תוצג בהמשך השיטה המורכבת ביותר למחקר מרחבי-כלכלי וידווחו הממצאים שהתקבלו בשיטה זו. הכוונה היא ליישום שיטת הניתוח של "תשומה-תפוקה בין-ענפית בין-אזורית".

המסגרת התיאורטית והמתודולוגית לניתוח תשומה-תפוקה ללימוד השפעת המפעלים על העיר וסביבתה מפורטת בהרחבה בספר עצמו. המחקר האמפירי לבניית מסד הנתונים לחישובי המכפיל המקומי ולבניית לוחות תשומה-תפוקה בין-אזוריים בוצע על ידי שימוש במקורות שונים: סקר המפעלים, סקר מקומות הוצאת הכספים על ידי העובדים, מיפוי המערך הגיאוגרפי של תשומות לאינטל, והקדשת מאמץ ניכר להתאמת לוחות תשומה-תפוקה ארציים למערך הפעילות הספציפי של מפעל אינטל.

מלאכת ההרכבה של לוח תשומה-תפוקה בין-ענפי בין-אזורי שבו מוגדר אזור התעשייה החדש כיחידה גיאוגרפית נפרדת, מספקת מכשיר יעיל ביותר לאמידת היקף ההשפעה על הכלכלה המקומית בקרית-גת ובאזורים הקרובים אליה ולבחינת משקלו של אזור התעשייה החדש בכלכלה המקומית, האזורית והארצית.

במונחי תעסוקה עולה מן המחקר שבקרית-גת מועסקים כ-18 אלף איש, מתוכם 47% בענפי התעשייה, 23% בסקטור הציבורי וכל השאר בענפי שירותים למיניהם. ענפי התעשייה העיקריים בקרית-גת הם רכבים אלקטרוניים (אינטל), מוצרי מתכת וטקסטיל. האחרונים הם משארים של תעשיית הטקסטיל הגדולה שאפיינה את קרית-גת בתקופת הפריחה של התעשייה המסורתית.

כלל המפעלים באזור התעשייה החדש בקרית-גת ביצעו קניות מקומיות לצורכי ייצור בערך כולל של כ-830 מיליון שקל בשנת 2002 (נתון זה אינו כולל יבוא, אלא משקף תשומות מקומיות ליצוא בלבד).

העיר קרית-גת מספקת כ-23% מכלל התשומות המקומיות, בעיקר על ידי אספקת היקפים גדולים של כימיקלים לאינטל ולכמה מפעלים אחרים בפארק התעשייה החדש. תפוקת אינטל ומפעלי פארק התעשייה סביבו נאמדת ב-5.5 מיליארד שקל לשנה, ומכאן שהקניות המקומיות לצורכי ייצור מהוות כ-15% מערך התפוקה.

מניתוח תשומה-תפוקה ניתן ללמוד כי כלל התפוקה של המשק המקומי של קרית-גת

מסתכמת ב-10 מיליארד שקל לשנה. מכאן מתברר שמפעל אינטל ומפעלי פארק התע-שייה החדש סביבו מהווים כ-55% מכלל התפוקה העירונית. אין ספק שמפעל אינטל הוא אבן-הפינה בכלכלה המקומית של קרית-גת.

התפוקה העירונית של קרית-גת מהווה כ-10% מערך התפוקה של מחוז הדרום, אולם מספר המועסקים בעיר מהווה רק כ-6% מכלל המועסקים במחוז. נתונים אלה מצביעים על תפוקה גבוהה לעובד במפעלי קרית-גת. במפעל אינטל ובמפעלי פארק התע-שייה החדש ערך התפוקה לעובד מגיע ל 1,700,000 שקל לשנה לעומת הממוצע הארצי של 350 אלף שקל תפוקה לעובד לשנה.

התפוקה הישירה של אינטל ופארק התעשייה - 5 וחצי מיליארד שקל לשנה - משמשת "זרז" שממנו נובעות השפעות עקיפות ומושרות ברחבי המשק הישראלי. מתוך ניתוח לוחות תשומה-תפוקה בין-אזוריים ניתן להגיע למסקנה החשובה, שגודל מכפיל התפוקה הארצי הוא 1.73; כלומר, על כל שקל אחד של תפוקה הנוצר באינטל ובפארק התעשייה מתווספים למשק עוד 0.73 שקלים של תפוקה עקיפה ומושרית. בעזרת ניתוח "המכפיל הבין-אזורי" ניתן לחשב את התרומה הסגולית של כל אזור למכפיל הארצי. העיר קרית-גת תורמת 0.25 שקלים מתוך מכפיל התפוקה הארצי. תרומת שאר מחוז הדרום למכפיל הארצי היא קטנה - 0.06 שקלים. לכן המכפיל האזורי (קרית-גת ושאר מחוז הדרום) הוא 1.31.

ניתן לעבד את לוחות תשומה-תפוקה לנתוני תעסוקה מקומיים, אזוריים וארציים. "מכפילי התעסוקה" מחושבים על ידי חלוקת כלל התפוקה בתפוקה הממוצעת לעובד. התעסוקה הישירה באינטל ובמפעלי פארק התעשייה החדש "מתנפחת" ל-14 אלף עובדים ברמה הארצית, וזאת כאשר מובאת בחשבון גם התעסוקה העקיפה והמושרית. אחד הממצאים החשובים ביותר של המחקר הוא גודלו של מכפיל התעסוקה הארצי. גודלו של מכפיל זה הוא גבוה ביותר ומגיע ל-4.28, כלומר כל מקום עבודה באינטל ובפארק התעשייה החדש יוצר עוד 3.28 מקומות עבודה במשק הלאומי. מכפיל התעסוקה המקומי בעיר קרית-גת הוא 2.34, כלומר כל מקום עבודה באינטל ובפארק התעשייה יוצר תוספת של 1.34 מקומות תעסוקה בקרית-גת. מהמוכר לנו בספרות הבין-לאומית, מכפיל תעסוקה מעל 3.5 נחשב כיוצא דופן בגודלו. ההסבר למכפיל תעסוקה גדול כל כך נעוץ בתפוקה הגבוהה מאוד לעובד באינטל ובפארק התעשייה החדש. מכאן שמפעל אינטל הוא בעל חשיבות גדולה ביותר, משום שהוא יוצר מקומות עבודה נוספים בממדים ניכרים בקרית-גת ובמשק הישראלי כולו. ניתוח תשומה-תפוקה מאפשר חישוב המכפילים השונים של העיר קרית-גת: מכפיל התעסוקה הוא 2.34, מכפיל התפוקה הוא 1.24 ומכפיל השכר הוא 1.34. כללית ניתן לומר שאלו הם מכפילים קטנים יחסית. כלומר העיר קרית-גת נהנית כמובן מהפעילות הכלכלית הגדולה הנוצרת באינטל, אך תרומתה של אינטל לכלכלה הלאומית גדולה בהרבה מתרומתה לכלכלה המקומית של קרית-גת. קרית-גת נהנית בעיקר מגל ההשפעה הישירה - הגדלת היצע התעסוקה המקומית והקטנת האבטלה, אך מכפיל השכר הצנוע מלמד שרוב המועסקים באינטל ובפארק התעשייה החדש שהם תושבי קרית-גת נמצאים בדרגות השכר הנמוכות יותר. ומכאן המסקנה העיקרית: הקמת מפעל הייצור של אינטל

בקריית-גת היא בעלת חשיבות עצומה למשק הישראלי ולכושר התפתחותו בעתיד ואולם ברמה המקומית אין להקמת אינטל השפעה מיידית גבוהה על רמת הרווחה ויכולת ההשתכרות של תושבי קריית-גת.

למכפיל השכר הצנוע מתווסף הממצא על ההיקפים המוגבלים של קניות למטרות ייצור בקריית-גת. צירוף זה של שכר מקומי נמוך ודליפות גדולות של הביקושים של מפעל אינטל והמפעלים באזור התעשייה סביבו מסבירים מדוע ענף המסחר בקריית-גת אינו מצליח להתרומם, למרות הזרז הכלכלי שמסופק על ידי אינטל ופארק התעשייה החדש. משמעות ממצאים אלו לגבי קביעת מדיניות עירונית היא ברורה: נדרש מאמץ לפתח פעילויות כלכליות משלימות אשר יספקו תשומות לאינטל ולמפעלי התעשייה האחרים, וכחשלמה לכך פיתוח מרכזי מסחר, שירותים ומוקדי בילוי, תרבות ושעות פנאי, כדי לנצל את המנוף הכלכלי הגדול של אינטל ופארק התעשייה החדש למשיכת עובדים בכירים להתגורר במקום ולהגדלת הצריכה המקומית של העובדים, תושבי קריית-גת. כך ייבלמו דליפות גדולות של ביקושים הן למטרות ייצור והן למימוש צרכים אישיים בכל חלקי הארץ. ייתכן מאוד שהתהליך של מיצוי התועלות של המנוף הכלכלי הגדול ששמו אינטל הוא עדיין בתחילת דרכו, ובמשך השנים שיבואו יגדל חלקה של קריית-גת בניצול תועלות אלו. כדי לקצר את התקופה שבה התועלת המקומית היא קטנה, חיוני לנקוט אמצעים משלימים של פיתוח המסחר והשירותים לתעשייה בקריית-גת מהר ככל האפשר.

ממצאי הניתוח של ההשפעות המרחביות-כלכליות מקבלים חיזוק וביסוס נוסף בעזרת ניתוח "הכנסה-הוצאה". ניתוח מעין זה, המבוסס על המודל הקיינסיאני, בא לבחון את ההכנסה המקומית הנוצרת מתוך ההוצאות המקומיות של פרויקט כלכלי גדול. בדיקת מודל זה היא מצומצמת בהשוואה למודל תשומה-תפוקה ומתייחסת בעיקר להשפעות קצרות טווח הנובעות מפעילות ההוצאות של החברות המקומיות. חלק מההוצאות של החברות באזור הנחקר – אינטל ופארק התעשייה החדש – נשאות באזור והופכות (בניכוי תשלומי מיסים) להכנסות מקומיות. הוצאות החברות המתבצעות מחוץ לעיר ולאזור מהוות דליפות הפוגעות באפקט הכלכלי המצטבר של אינטל ופארק התעשייה, ויש לראותן כאובדן למשק המקומי.

הממצאים העיקריים של מודל ההכנסה-הוצאה הם: כל ההוצאות של עובדי אינטל ופארק התעשייה בשנת 2002 מסתכמות בכ-340 מיליון שקל. מתוך סכום זה, 34% מוצאים בקריית-גת, 29% ברדיוס של עד 15 ק"מ מקריית-גת והשאר ביתר חלקי הארץ. חשוב להדגיש שאפילו תושבי קריית-גת המועסקים באינטל ובפארק התעשייה החדש מוציאים יותר משליש מהוצאותיהם מחוץ לקריית-גת. גודלה של הדליפה המרחבית של ההוצאות מחוץ לקריית-גת והשכר הממוצע הנמוך של העובדים הגרים בקריית-גת מתב-טאים במכפיל הכנסה הנמוך יחסית – 1.22. כדאי להדגיש שהקטנת הדליפה המרחבית עשויה להגדיל במידת מה את מכפיל ההכנסה המקומי, אך ההכנסה הפנויה הנמוכה הנותרת בידי העובדים היא המחסום העיקרי להגדלת מכפיל ההכנסה.

תרומת אינטל ואזור התעשייה החדש לבסיס הסס של הרשויות המקומיות

מפעל אינטל ואזור התעשייה החדש סביבו הוא אחד ממרכזי התעסוקה הראשונים בישראל המשותף לכמה רשויות מקומיות. ההסכם בין עיריית קרית-גת לבין המועצות האזוריות יואב ושפיר, אשר איפשר את הקמת אזור התעשייה החדש, נחתם בסוף שנת 1995.

פארק התעשייה החדש שהוקם בזכותו של הסכם זה הוא אזור התעסוקה המשותף הראשון בישראל שבו הרשויות המקומיות השותפות להסכם נהנות מרווחים ניכרים שמקורם בתקבולים ממיסים של הפירמות השונות, שהם גבוהים בהרבה מהוצאות הגבייה והניהול של פארק התעשייה החדש.

עיקרי הכללים לחלוקת ההכנסות שנקבעו בהסכם שיתוף הפעולה התייחסו לתקבולים של היטלי ההשבחה ותשלומי הארנונה השוטפים. מתקבולי היטל ההשבחה נוכו ההוצאות הכרוכות בהכנת התוכנית ואישורה. תקבולים אלה מתחלקים על פי המפתח הבא: 45% לקרית-גת ו-55% למועצות האזוריות שמהן הועבר שטח לקרית-גת לצורך הקמת אזור התעשייה החדש. תשלומי הארנונה הכללית יחולקו בין הרשויות המקומיות על פי המפתח הבא: 37.5% לקרית-גת, 37.5% למועצה האזורית יואב ו-25% למועצה האזורית שפיר. החל משנת 2002 השתנה מפתח החלוקה והוא כיום 40% לקרית-גת, 40% למועצה האזורית יואב ו-20% למועצה האזורית שפיר.

ההכנסות ממיסים שמקורן באינטל ובפארק התעשייה החדש הן ניכרות והגיעו ליותר מ-14 מיליון שקל בשנת 2002. ככל שמתאכלס פארק התעשייה וככל שחולפות השנים הראשונות שבהן המפעלים זכאים להנחות מארנונה, הולך וגדל זרם ההכנסות ממיסים. חלק הארי מההכנסות המועברות לקופה המשותפת מגיע ממפעל אינטל, שבשנת 2001 העביר 7.6 מיליון שקל לקופה המשותפת ובשנת 2002 כ-11 מיליון שקל מתוך סך כל ההכנסות מארנונות שהגיע ל-14.2 מיליון שקל.

אין ספק שההסכם שנחתם בין עיריית קרית-גת והמועצות האזוריות שפיר ויואב מאפשר זרימה של הכנסות קבועה מארנונות שאינן למגורים לתקציבי הרשויות המקומיות. חלקו של מקור זה בכלל ההכנסות של הרשויות המקומיות ילך ויגדל מדי שנה.

קשרי תעשייה-קהילה

המחקר שעליו מתבסס ספר זה עסק בהרחבה בנושא בלתי-שגרתי במחקרים גיאוגרפיים-כלכליים - הנושא של קשרי תעשייה-קהילה - המבוצע רובו ככולו בקרית-גת על ידי אינטל. הנהלת אינטל העולמית והישראלית ועובדי המפעל רואים את עצמם מחויבים לתרום תרומה משמעותית לחינוך ולחיי התרבות של הקהילה שבתוכה הם פועלים. אחד מפרקי הספר מפרט את העקרונות הראשיים המנחים את אינטל בפיתוח מערכת הקשרים עם הקהילה; מתוכם חשוב לציין את העקרונות של התמקדות בתוכניות חינוכיות ארוכות טווח, עידוד יוזמות חינוכיות ועידוד עובדי אינטל לתרום

מזמנם ומכישוריהם בסיוע לקהילה המקומית. מעניין להזכיר כי בשנת 2001 השקיעו כ-600 מעובדי אינטל מעל 5,000 שעות עבודה בפעילויות שונות למען הנזקקים לעזרה בקהילה המקומית.

הספר מכיל תיעוד מלא ומפורט של תוכניות ההתערבות והתמיכה השונות היוזמות על ידי אינטל למען הקהילה. חלק גדול מתוכניות אלה מרוכז בקרית-גת. צוות המחקר ביצע סדרה ארוכה של ראיונות עם מנהלי מוסדות חינוכיים שונים בקרית-גת הזו כים לתמיכה ולסיוע מקצועי מטעם אינטל. מן הראיונות האלה ניתן היה ללמוד על התרומה החשובה והמשמעותית של פרויקטי תעשייה-קהילה בהרמת רמת החינוך והידע של תלמידים ותושבים בקרית-גת. לציון מיוחד ראוייה תוכנית אופק, המתנהלת במכללה הטכנולוגית האזורית של אבן-שמואל, ומאפשרת לבוגרי תיכון ולחיילים משוחררים להשתלב בתעשיית ההיי-טק ולהיות מועסקים על ידי אינטל.

בסדרת ראיונות עם נשיאי המכללות באזור הדרום למד צוות המחקר על ההשפעות ארוכות הטווח של פעילות אינטל על מוסדות ההשכלה הגבוהה בדרום ישראל. סיוע אינטל למחקר והוראה במכללות הטכנולוגיות באזור הדרום חולל מהפכה של ממש בשורה ארוכה של קורסים ופרויקטים מחקריים העשויים לקדם בעתיד את המחקר הטכנולוגי ואת תעשיית ההיי-טק בישראל. פעילות אינטל בתחום קשרי תעשייה-קהילה מסייעת באופן ישיר להגדלת ההון האנושי של אוכלוסיית דרום ישראל.

סיכום המחקר: מסקנות ולקחים

ספר זה, על פרקיו השונים, מצליח לענות בבהירות ובפירוט רב על שאלת המחקר הראשית: מה היו ההשפעות המרחביות-כלכליות של השקעת-ענק כהקמת מפעל אינטל והתפתחות אזור התעשייה החדש סביבו על עיר הפיתוח קרית-גת והאזורים סביבה. התשובות ניתנות לגבי שורה ארוכה של פעילויות כלכליות ואנושיות – ההשפעה על התעסוקה, על המגורים, על מערך הצריכה של המועסקים, על המבנה הגיאוגרפי של קניית תשומות למפעלים, ועל ההשפעה הכלכלית הבין-ענפית והבין-אזורית של מפעל אינטל. תשומת-לב מיוחדת מוקדשת לשינויים בתפישת האוכלוסייה בקרית-גת וביישובים כפריים סביבה לגבי חשיבות אינטל ואזור התעשייה החדש בעיצוב חייהם ועתידם הכלכלי. ממצאי מיצור המרכיבים השונים של המחקר מאפשרים לבנות תשובה שלמה ומפורטת לשאלה הראשית של המחקר.

ניתן לומר, במידה גבוהה של ודאות, שהמפגש בין מפעל עתיר ידע וטכנולוגיה המייצג את הכלכלה הגלובאלית של המאה ה-21 עם עיר פיתוח הנמצאת במשבר כלכלי וחברתי נמשך, פרי התמוטטות התעשייה המסורתית בת המאה ה-19, הביא לתחילתו של מפנה רבתי בעיר ובסביבתה. להערכתנו, מפנה זה ילך ויתגבר ומשמעויותיו החיוביות עשויות לשנות כליל את פני העיר והאזורים סביבה, את בסיסה הכלכלי ואת בטחון האוכלוסייה בעתידה ובעתיד ילדיה. פעמיים הראשונים של מפנה זה באים לידי ביטוי ביכולתה של אינטל לתפעל את המפעל החדש והמתוחכם ביותר בעזרת כוח עבודה

שרובו גר בעיר קרית-גת ובאזור סביבה. הממצא הבסיסי שיותר מ-70% מעובדי אינטל גרים דרומה לקו של קרית מלאכי הוא הוכחה ברורה להשפעה המקומית והאזורית החזקה של המפעל. היווצרותו של "מקוה תעסוקה" בעל אופי מקומי ואזורי למפעל גלובאלי ראוייה לציון מיוחד מאחר שהיא התרחשה תוך שנים ספורות, מאז תחילת הייצור באינטל בשנת 2000. המדיניות של הנהלת אינטל לתמרץ עובדים המוכנים להעתיק את מקום מגוריהם לקירבת המפעל (ועד לרדיוס 30 ק"מ ממנו) סייעה להיור-צרות המהירה של מקווה התעסוקה בעל האופי המקומי והאזורי. המשך ההתרכזות הגיאוגרפית של עובדי אינטל בקרית-גת ובאזור סביבה יהיה מותנה במימוש התנאים הבאים:

1. המשך המדיניות של מתן תמריצי העתקת המגורים על ידי חברת אינטל.
2. הגדלת מלאי הדיור ברמה בינונית וגבוהה בקרית-גת. מלאי זה חייב לכלול מרכיב משמעותי של בנייה צמודת קרקע.
3. מאמץ נמשך בקרית-גת לשמירת רמת החינוך והמשך העלאת הרמה. זהו שיקול מכריע בבחירת מקום מגורים חדש לאוכלוסייה המתכוונת להתקרב למפעל.
4. שינוי דרסטי בהיצע המסחר והבידור בקרית-גת. במצב הנוכחי קרית-גת אינה מסוגלת לענות על צורכי הקניות והבידור של עובדי אינטל ושאר העובדים באזור התעשייה החדש.

לבד ממימוש התנאים החומריים הללו נדרש מאמץ מכוון ומתוכנן היטב לשינוי הדי-מוי של קרית-גת, מעיירת פיתוח נחשלת ומוכת אבטלה ל"עיר עתיד" המובילה את המשק הישראלי לעתיד טכנולוגי מזהיר. המותג "אינטל, קרית-גת" עשוי להיות מנוף ענקי בשינוי דימויה של העיר. גם מגמות של טכנולוגיה חדשה בבתי-הספר, מועדון המחשבים המשוכלל, הספרייה העירונית הגדולה – כל אלו יכולים לסייע מאוד במאבק הקשה לשינוי הדימוי של העיר.

מסקנה מרכזית בחשיבותה המסתמנת בכל פרקי הספר נוגעת להשפעה השונה בעור-צמתה של אינטל ואזור התעשייה החדש על העיר קרית-גת לעומת האזורים סביבה. בתחום המגורים מסתמנת מגמת התכנסות והתקרבות של המועסקים לעבר אינטל, אך הנהנים העיקריים ממגמה זו הם היישובים הכפריים סביב קרית-גת והיישובים העירוניים והפרבריים בדרום ישראל. עד עתה, קרית-גת עצמה אינה מהווה מוקד משיכה למועסקים המעתיקים את מקום מגוריהם אל קירבת המפעל. אם נוסיף לכך את הממצא שאלה מתושבי קרית-גת המועסקים באינטל נמצאים רובם בסטטוס של "עובדי קבלן" ועיקר תעסוקתם בשירותים שונים למפעל (הזנה, שמירה, ניקיון, תחבורה וכו'), ברור שלפנינו מקור קבוע להרגשות תסכול ואכזבה של אבות העיר ותושביה. להערכתנו, אכזבה זו נובעת מהעדר "תיאום ציפיות" בין ממשלת ישראל והמנהיגות המקומית של קרית-גת. המפגש של מפעל גלובאלי עם רשות מקומית קטנה, בעלת היצע מצומצם של מאפייני חיים עירוניים טובים, אינו יכול לפתור במטה קסמים את כל בעיותיה של עיר הפיתוח הקטנה. ההשפעה המרחבית של מפעל אינטל היא בממדים אזוריים ומתפשטת על פני המרחב של דרום ישראל. נוסיף ונאמר שהפער

בין ציפיות אנשי קרית-גת והמציאות הברורה של פיתוח מהיר יותר של האזור הכפרי והפרברי סביבה עשוי להצטמצם בעתיד כתוצאה מהפעלת הנמשכת של שתי תוכניות גדולות:

1. ביצוע תוכנית המתאר לצפון קרית-גת, שתבטיח היצע חדש של מגורים ברמה גבוהה.

2. המשך ההשקעה של אינטל בקשרי "תעשייה – קהילה", אשר לאורך זמן יעלו את רמת ההשכלה של הדור הצעיר בקרית-גת ובכך יגדלו סיכוייהם למצוא תעסוקה באינטל ובמפעלים דומים, בדרגות גבוהות יותר וברמה מקצועית המבטיחה רמות שכר גבוהות בהרבה מאלו הנוכחיות.

ממצאיו של קרקובר המופיעים בפרקי הספר מלמדים על שני מקורות נוספים לפער הציפיות של תושבי קרית-גת. הראשון הוא רמת האמון הנמוכה של התושבים בכושר המנהיגות המקומית לממש את פוטנציאל הפיתוח הנוצר על ידי המפעל הגלובאלי ולשפר את רמת רווחתם בעתיד. חוסר אמון זה נוצר בגלל אי-מימושן של ההבטחות הגדולות שניתנו לתושבי קרית-גת החל מאמצע שנות התשעים ואילך, הבטחות שלא היה ניתן לקיימן בנסיבות המיוחדות של מפגש של מפעל גלובאלי עם עיר פיתוח קטנה ובעלת איכות חיים עירונית נמוכה. נראה לנו שמיצוי מלא של פוטנציאל הפיתוח שנפתח בפני קרית-גת מחייב העצמה פוליטית של האוכלוסייה המקומית, שיתוף הדוק יותר של התושבים בתהליכי קבלת ההחלטות של עיריית קרית-גת, ושבירת הניכור בין הנהגת העיר ותושביה.

ממצא אחר בעל חשיבות רבה בסקרי דעת הקהל הוא המודעות הנמוכה של תושבי קרית-גת לפעילות הענפה המתנהלת במסגרת קשרי "תעשייה-קהילה" ולתועלות הרבות שניתן להפיק ממנה. הדבר מחייב פעילות שיווקית נמרצת יותר מצד אינטל לפרסום פעולותיה למען תושבי העיר. אבל עוד יותר חשוב ליצור סולמות של קשר בין אינטל, ש"כבודו מלא עולם", ובין תושבי קרית-גת, הנאבקים מאבק יומיומי על מטה לחם. המחיצה הפסיכולוגית הקיימת בין אינטל לבין הנהלת העיר ותושביה, פרי המפגש בין מפעל גלובאלי לעיר מקומית, חייבת להיפרץ ולהפוך לגשר של התעניינות הדדית ושיתוף פעולה כן ומעמיק בין המנהיגות הכלכלית של העיר (הנהלת אינטל ומפעלים חדישים נוספים) ובין המנהיגות הפוליטית הנבחרת ומעצבי דעת קהל בקרית-גת.

לימוד ההשפעה המרחבית של מפעל אינטל ומפעלים נוספים באזור התעשייה החדש נעשה במחקר זה בעזרת שורה ארוכה של שיטות חקירה מורכבות. המתוחכמת והיעילה מכולן היתה שיטת "ניתוח תשומה-תפוקה בין-ענפי בין-אזורי". שיטה זו הניבה שלל ממצאים מאירי עיניים, רובם חסרי תקדים במחקר הכלכלי-מרחבי בישראל.

ממצאי חלק מרכזי זה של המחקר מופיעים בהרחבה בפרקי הספר השונים. מתוכם יידון כאן בסיכום ממצא בלתי-צפוי העוסק בחלקה של קרית-גת במכירת תשומות לצורכי ייצור לאינטל ולמפעלי התעשייה האחרים בעיר. מניתוחי תשומה-תפוקה נמצא שקרית-גת מספקת כ-23% מכלל התשומות המקומיות לייצור בערך כולל של כ-190 מיליון שקל לשנה (בשנת 2002). נתון זה הוא בעיקרו תוצאה של אספקת כימיקלים

בהיקפים גדולים לאינטל ולכמה מפעלים אחרים בפארק התעשייה החדש. הגדלת פעילות זו של קנייה מקומית של תשומות לייצור עשויה להרחיב את הבסיס הכלכלי המקומי ולהעלות את ערכי המכפילים המקומיים לכל סוגיהם. גם אינטל והמפעלים החדשים האחרים ייצאו נשכרים מהגדלת היקף הקנייה המקומית של תשומות לייצור. המסקנה הנלמדת כאן היא ההכרח בחיזוק מעמדה של קרית-גת במערכת "השירותים היצרניים" (Producer services), בשיפור במערך התקשורת הבין-לאומית והלאומית, בפיתוח תוח השירותים הפיננסיים המקומיים, בהגדלת היקף הנציגויות המסחריות של חברות המספקות תשומות לייצור, ובחיזוק שירותי הביטוח והתובלה. שיפור משמעותי של מערך השירותים היצרניים יסייע לקרית-גת להתחבר בצורה יעילה יותר למערכת הכלכלית הגלובאלית ולהגדיל את ההשפעה המקומית של פעילויות הייצור באינטל ובמפעלים נוספים באזור התעשייה החדש.

הלכה האחרון הנלמד מהמחקר עוסק בתועלות הנובעות משיתוף פעולה בין רשות מקומית למועצות אזוריות סביבה. הספר מתאר בהרחבה את התפקיד המרכזי של ההסכם להעברת שטחים מהמועצות האזוריות לתחום קרית-גת בעצם אפשרות ההקמה של מפעל אינטל בעיר. הסכם זה הסדיר את חלוקת היטלי ההשבחה והארנונה השנתית בין קרית-גת והמועצות האזוריות השכנות. שיתוף הפעולה הבטיח מקור הכנסה קבוע לעירייה ולמועצות האזוריות, ובכך תועלתו המיידית והברורה לכל. אך ההסכם בין קרית-גת והמועצות האזוריות טומן בחובו השלכות נוספות, מרחיקות לכת ומשמעותיות לעתיד המערך היישובי של ישראל כולה. כל העוסקים במחקר ערי הפיתוח עמדו על תופעת הנתק והניכור בין ערי הפיתוח והאזור הכפרי סביבן. מבלי להיכנס כאן לניתוח מקורותיו ההיסטוריים והאידיאולוגיים של נתק זה, אפשר לומר בוודאות שהנפגעים העיקריים ממצב זה הן ערי הפיתוח שנשתלו כנטע זר בלב המרחב הכפרי ולא נהנו כלל מעוצמתו הפוליטית של המיגזר הכפרי, מהישגיו הכלכליים ומביקושו למוצרים ולשירותים עירוניים. קרית-גת היתה היחידה מבין ערי הפיתוח אשר תוכננה במסגרת אזורית כעיר מרכזית במערך יישובים אזורי; ולמרות זאת תופעת הנתק בין עיר הפיתוח והאזור הכפרי סביבה לא פסחה אף עליה. ואולי יש מן הצדק ההיסטורי בתופעה זו של שיתוף פעולה כלכלי דווקא בין קרית-גת והמועצות האזוריות סביבה, המקרבת לסיום תקופה ארוכה של נתק והעדר סיוע הדדי והפותחת עידן חדש של שיתוף פעולה והפקת תועלות משותפות לעיר ולסביבתה הכפרית.

להערכתנו, ההתחברות של קרית-גת והאזור סביבה למערכת הכלכלית הגלובאלית, וההשפעות המקומיות והאזוריות של הקמת מפעל אינטל, ישמשו זרז לשינויים גדולים ביחסי עיר-כפר בישראל. בחזונו הגיאוגרפי אנו רואים התגבשות של מבנים ארגוניים חדשים שיכללו במעטפת-גג את העיר ואת האזור הכפרי סביבה, של גופים לפיתוח כלכלי משותף ושל היווצרות מערכות חינוך, תרבות ורווחה אשר תושבי העיר והיישובים סביבה יוכלו ליהנות מהם יחדיו. ההסכם בין עיריית קרית-גת והמועצות האזוריות סביבה, שבישר את הבאת המפעל הגלובאלי לעיר קטנה בדרום ישראל, הוא הצעד הראשון בדרך למימוש החזון של עיצוב מערכת יישובית חדשה למדינת ישראל.

2

הערכת התרומה של סיזמי סנוף לצמיחה האזורית: הניסיון הבין-לאומי

דניאל פלזנשטיין

פרק זה בא לבחון את ההשפעות הכלכליות-אזוריות הנובעות מהקמת פארק התעשייה החדש בקרית-גת. בדיקה זו יוצאת מתוך הנחה שבפארק התעשייה טמון פוטנציאל לשמש כמנוף לפיתוח האזור. במובן זה, פארק התעשייה אינו שונה במהותו מכל גירוי כלכלי או פרויקט פיתוח אחר, כגון הקמת מפעל מוביל, פיתוח אטרקציה תיירותית או פתיחת קניון חדש. בכולם קיימות ציפיות של תוספת הכנסה ותעסוקה לתושבי העיר והאזור ותוספת הכנסות עצמיות לרשות המקומית. קיימת גם הנחה סמויה שרווחה כלכלית זו לא היתה מושגת ללא הפרויקט.

נושא זה נסקר בשלושה פרקים. הפרק הנוכחי סוקר את הלקחים מהספרות ואת מחקרי ההערכה שבוצעו בהקשרים דומים לזה של פארק התעשייה בקרית-גת. סקירה זו מגלה כי אכן נערכו בדיקות של "מיזמי סנוף" למיניהם, אבל בין אלו יש מעט מאוד מחקרים בעלי השלכה ישירה למקרה של פארק התעשייה בקרית-גת. הפרק השני (פרק 6) מציג את לב עבודת ההערכה: אמידת התרומה הכלכלית-אזורית של פארק התעשייה ותהליך ההרצה של מודל תשומה-תפוקה רב-אזורי שנבנה במיוחד בשביל ניתוח זה. תרומה זו מתבטאת בגודל המכפיל הכלכלי המקומי, האזורי והארצי שניתן לייחס לקיומו של פארק התעשייה. פן נוסף של ההשפעות הכלכליות-מקומיות מוצג בפרק שיוחד לנושא של דפוסי ההוצאות של החברות והעובדים בפארק (פרק 9). בחלק זה הכלי האנאליטי הוא ניתוח הכנסה-הוצאה מקומיות. שני פרקים אלו (פרק 6 ופרק 9) משלימים אחד את משנהו. המוקד בניתוח התשומה-תפוקה הרב-אזורי הוא ההתנהגות של ענפים וחברות, בעוד שבמודל ההכנסה-הוצאה הדגש הוא על העובד

סקירת עבודות קודמות

ראוי לציין מראש כי כמעט לא קיימת ספרות העוסקת בהשפעות האזוריות של הקמת אזור תעשייה חדש. דוגמה נדירה של הסתכלות מסוג זה נמצאת בעבודה של Thompson son משנת 1983. תומפסון בחן את ההשפעות התעסוקתיות של בניית פארק תעשייתי בעיירה Battle Creek שבמדינת מישגן. ממצאיו הראו פער גדול בין תוספת התעסוקה שנוצרה לפי הטענות של מקימי הפארק (כ-1,000 מקומות עבודה) לבין התעסוקה האמיתית - הנטו - שהתווספה לכלכלה המקומית. הוא הסביר הבדל זה כתוצאה מההטיה שנובעת מהכללתם של כל מקומות העבודה במיזם החדש כתוספת נטו לכלכלה המקומית. ספירה זו התבססה על ההנחה המוטעית שבהעדר הפארק לא היה מתפתח פרויקט אלטרנטיבי בכלכלה המקומית.

מלבד עבודתו של תומפסון מתגלה בספרות חסר בחקר ההשפעות של פארקים תעשייתיים. דבר זה מפתיע במיוחד לאור התועלות הכלכליות הרבות התלויות בקיומו של אזור התעשייה ביצירת תעסוקה, השבחת בסיס המס המקומי והנעת ענפי המסחר המקומיים באמצעות יצירת הכנסות לפרט. החסר בתחום זה עומד בניגוד לשלל המחקרים הקיימים בספרות הבודקים את ההשפעות המקומיות והאזוריות של כמעט כל פרויקט שנוף ממנו ריח של פיתוח כלכלי, כגון:

- מפעלי ייצור גדולים, במיוחד בענף הרכב (Connaughton and Madsen 2001; Fulton et al. 1984; Greig 1971; Marvel and Shkurti 1993).
- קניונים וחנויות עוגן גדולות (Finn and Erdem 1995; Hicks and Wilburn 2001).
- מרכזי כינוסים (Braun 1992).
- אטרקציות תיירותיות (Crompton et al. 2001; Burgan and Mules 2001).
- בתי קזינו (Felsenstein and Freeman 1998; Rephann et al.).
- תחנות כוח (Glasson et al. 1998; McGuire 1983).
- מפעלי פלדה (Stabler and St. Louis 1988).
- אוניברסיטאות (Blackwell et al. 2002; Bleaney et al. 1992; Felsenstein 1999; Harris 1997).
- בסיסי צבא ובתי-כלא (Rephann 1997; Hooker and Knetter 1999).
- שדות-תעופה (Batey et al. 1993; Hakfoort et al. 2001).

ניתן לסווג את כל הפרויקטים הללו לשתי קבוצות: פרויקטים שבהם ההשפעה המקומית היא בתחום הביקושים המקומיים. ופרויקטים המשפיעים בתחום ההיצע המקומי.

הקבוצה הראשונה מתייחסת למיזמים שעיקר תרומתם היא הגברת הביקוש לתשומות, עובדים ושירותים מקומיים, כגון מפעלים המעסיקים את תושבי המקום, מרכזי קניות או אטרקציות תיירותיות היוצרות הוצאות המתבצעות בתוך הכלכלה המקומית. ואילו בקבוצה השנייה כלולים פרויקטים המשפיעים בתחום ההיצע המקומי. אלה מתמקדים בהעלאת רמת ההון האנושי המקומי (כגון אוניברסיטאות) או בשיפור התשתית הפיסית המקומית (שדות-תעופה), וכדומה. אזור תעשייה חדש המורכב ממפעלים מסוגים שונים מהווה מיזוג של שתי קטגוריות אלו. מצד אחד, חלק מהמפעלים יוצרים ביקושים לתשומות, עובדים ושירותים מקומיים. מצד אחר, אם מדובר באזור תעשייה שמצויים בו גם מפעלים מתוחכמים, ניתן לצפות גם להשפעות המשדרגות את התשתית הפיסית והאנושית של האזור.

לוח 2.1 מציג סיכום של שורה ארוכה של מחקרי הערכה המתייחסים לפרויקטים האמורים לשמש מנופים לפיתוח אזורי. רוב העבודות המובאות כאן מתמקדות במפעלי ייצור. המאפיין המרכזי של פרויקטים אלה הוא שרוב התשומות השוטפות הן תשומות פיסיות (חומרי גלם, חלקים). לעומת זאת מיזמים בתחום הצריכה והפנאי (קניונים, אטרקציות תיירותיות) מאופיינים על ידי תשומות רבות הקשורות בעבודה. קל יותר לזהות ולכמת את ההשפעות הנובעות ממיזמים כמו מפעלי ייצור ולעקוב אחר תגובות השרשרת המתבצעות בכלכלה המקומית בעקבות שינוי באחת מתשומות הייצור.

שיטות ההערכה המיושמות בספרות אינן אחידות. הן מתכנסות סביב שתי שיטות עיקריות הבודקות כל אחת את ההשפעות הכלכליות-אזוריות הנובעות מהמיזם: ניתוח הוצאה-הכנסה (המודל הקיינסיאני) מחד, וניתוח תשומה-תפוקה מאידך. לוח 2.1 מופיע סיכום של מספר רב של מחקרים לפי מאפייניהם העיקריים. הלוח מדגיש את הטווח הרחב של המיזמים ושיטות הבדיקה המגוונות. רוב הבדיקות כוללות גם מרכיב המתייחס ליעילות הפרויקט, הן בהשגת מטרותיו והן בשימוש בתמיכה הציבורית שער-מדת, לעיתים קרובות, מאחורי מיזמי פיתוח רבים. הממצאים העיקריים העולים מהמחקרים השונים מצביעים על ארבע נקודות עיקריות:

1. כמעט כל המחקרים מתייחסים לפרויקט לאחר-מעשה (ex poste) ובוחנים את ההשפעות על בסיס הניסיון המצטבר והנתונים הזמינים. כמעט לא קיימת עבודה הבוחנת השפעות לפני-מעשה (ex ante) כחלק מתהליך קבלת ההחלטות. בהקשר זה ניתן אולי להבין את היעדרותם של מחקרי ניתוח עלות-תועלת מספרות זו. למרות היותה אחת המסגרות הטבעיות להערכת פרויקטים ולבחירה בין אלטרנטיבות, שיטה זו אינה נפוצה בהערכות של תרומות מקומיות ואזוריות. היא מתאימה יותר להערכת תועלות של הפרט (המשקיע, למשל) מאשר לתועלות המתבצעות ביחידות שטח, כגון ערים ואזורים שקשה להגדירם ולתחמם כיחידות כלכליות.

2. בכל המחקרים הדגש הוא בתרומות המדידות והכמותיות, בדרך כלל במונחים של תפוקה, הכנסה ותעסוקה מקומית. לכן ההשפעות מתבטאות בגודלם של המכפילים הכלכליים הנובעים מהפרויקט. מכפילים אלה מחושבים ברוב המקרים רק לגבי שלב ההרצה השוטפת של הפרויקט (מפעל, קניון, קניון) ולא מתייחסים לשלב

ההקמה. כצפוי, ברוב המקרים המכפילים הגדולים יותר הם בשלב התפעול השוטף. טווח גודל המכפילים נע בין 1.5 ל-4.4, אבל ערכים אלה רגישים מאוד לגודל היחידה הגיאוגרפית שבבסיס הבדיקה. ככל שיחידה זו גדולה יותר, כך גדל ערך המכפיל הכלכלי.

3. גישות ההערכה הנפוצות מכתובות ניתוח קצר-טווח של ההשפעות של מיזמי פיתוח. במקרה של פרויקט בודד (למשל מפעל לייצור מכוניות או מפעל פלדה) הדבר לא מהווה חיסרון כל עוד ניתן להניח שלא צפויות "הפרעות" רציניות בכלכלה המקומית. אבל במקרה של פרויקט כגון אזור תעשייה או קניון המורכב מהצבר של פרויקטים בודדים (מפעלים, חנויות) ייתכן שאפילו שינויים קטנים וקצרי טווח, כגון העלאת הארנונה, ישנו את ההרכב של הפרויקט. כך שהמיזם הנבדק בתחילת התקופה עשוי להיות שונה מזה הקיים בסוף התקופה.

4. לפי הערכות רבות מאוד, בחינת ההשפעות מתבצעת כאילו לא קיימת אלטרנטיבה לפרויקט. פירושו של דבר הוא שכל ההכנסה והתעסוקה הנזקפת לזכותו של הפרויקט נחשבת כחדשה. מעט מאוד הערכות נותנות את הדעת לשאלה מה היה קורה במצב האלטרנטיבי, כמה מהתפוקה או ההכנסה החדשה המיוחסת לפרויקט היתה נוצרת גם בלי המפעל החדש. ללא התייחסות לשאלות אלה, הערכות רבות עלולות להניב תוצאות מנופחות ולהיכשל בטעות של "ספירה כפולה".

בחלק מהעבודות הנסקרות בלוח 2.1, חוץ מאלה המשתמשות בקבוצות ביקורת ואלה המתייחסות באופן ישיר לסוגיות שלעיל, קיים חשש להטיית התוצאות בצורה זו או אחרת. מבין שלל המחקרים הנסקרים בלוח 2.1, העבודה בעלת המשמעות הרבה ביותר לנושא פארק התעשייה החדש של קרית-גת היא הבדיקה של ההשפעות הכלכליות המקומיות המיוחסות למפעל אינטל בפורטלנד שבמדינת אורגון (ECONorthwest 1998). למרות שבדיקה זו מתייחסת לחברה אחת ולא לפארק התעשייה כולו, ניתן ללמוד ממנה על סוגי ההשפעות הכלכליות ועוצמתן בהתחשב בדומיננטיות של מפעל אינטל בפארק התעשייה של קרית-גת. עבודה זו חשובה גם בגלל התמקדותה בהשפעות המקור מיות של הפרויקט. במקרה של מיזם בעל מרכיב גדול של תמיכה ציבורית, בדיקת ההשפעות הכלכליות מתמקדת לעיתים קרובות בתרומת המיזם למשק הלאומי באופן בלעדי. היא נוטה להדגיש את התשואה להשקעה הציבורית, את השיפור במאזן התשלומים ואת התרומה הפיסקאלית של הפרויקט. עבודה ברוח זו עשה דורקן, שאמד את תרומת מפעל הייצור של אינטל ב-Leixlip לכלכלה האירית (Durkan 1996).

כך גם רוח הדברים העולים מהסקרים המתבצעים בשביל הגורמים הממשלתיים בארץ העוסקים במתן תמריצים לפרויקטים תעשייתיים. בבדיקות אלה ההשפעות המקומיות זוכות להתייחסות התרשמותית ואיכותנית. אמנם נזכרות ההשפעות המקומיות הצפויות בתחומי הרנטה הקרקעית, התחבורה, איכות הסביבה והחינוך, אבל אין הן מטופלות בכלים פורמאליים, ובדרך כלל חסרים הנתונים האמפיריים שיאפשרו לבסס הערכות אלו. בבדיקות אלה גם חסרה התייחסות למדדים הכלכליים המקומיים והבסיסיים של תפוקה, הכנסה ותעסוקה מקומית הנובעות מהמיזם ולהיקפם של המכפילים

המקומיים. כאמור, בדיקה שאכן מתמודדת עם חלק מהמשימות הללו ברמה המקומית היא עבודתה של חברת הייעוץ הכלכלי ECONorthwest (1998). בדומה למחקרי הערכה רבים אחרים, כלי הניתוח העיקרי הוא מודל תשומה-תפוקה אזורי, והבדיקה אומדת את ההשפעה של כלל פעילות חברת אינטל ברמות גיאוגרפיות שונות, החל מהמקומית ביותר (Washington County) וכלה ברמת המטרופולין (פורטלנד) והאזור (מדינת אורגון). ה-county שבו מתרכזת פעילות אינטל מהווה חלק מהאזור המטרופוליני של פורטלנד, ובו אוכלוסייה של 461 אלף נפשות עם 207 אלף עובדים המועסקים ב-12,500 עסקים ומפעלים מקומיים. שטחו של ה-county משתרע על פני כ-1,900 קמ"ר. התשלובת של אינטל באזור זה כוללת פעילות ייצור, מו"פ וניהול בשבעה אתרים שונים. בסך הכל מועסקים על ידי אינטל במקבץ זה כ-15,000 עובדים, והוא מהווה את הריכוז הגדול ביותר של יחידות החברה בעולם. הפעילות במקום מתפרשת על שטחים המסתכמים ב-150 אייקרים (כ-600 דונם), וכולה נתחמת בתוך Washington County המהווה, לצורך הבדיקה, את "הכלכלה המקומית".

המחקר אומד את מכפילי ההכנסה (~1.85) והתעסוקה (~2.58) המקומיים הנובעים מפעילות אינטל, והכוללים את ההשפעות המקומיות של דפוסי הרכש המקומיים של החברה ואת תפישת ההוצאות המקומיות המתבצעות על ידי עובדי אינטל. ההוצאות המקומיות של אינטל מחולקות להוצאות הון, הוצאות על פרויקטים חינוכיים ותרבותיים והוצאות על מיסים מקומיים. מכלל הפעילות הכלכלית ב-Washington County, חלקה של אינטל (בצורה ישירה ועקיפה) נאמד ב-39 אחוזים מסך התפוקה המקומית, ב-17 אחוזים מסך התעסוקה המקומית וב-21 אחוזים מסך השכר המקומי. כמעסיק התעשייתי הגדול ביותר באזור, אחד מתוך שישה מקומות עבודה קשור באופן ישיר או עקיף לפעילות החברה.

השפעה מקומית נוספת הנבדקת היא ההשפעה הפיסקאלית של אינטל על הרשויות המקומיות באזור. השפעה זו מתחלקת לשתי קטגוריות. ראשית, ההפרש בין העלויות לרשויות המקומיות הנובעות מפעילות תשלובת אינטל באזור (טיפול במים, ביוב, סילוק פסולת וכדומה) לבין ההכנסות המתקבלות מהחברה בגין שירותים אלה. שנית, הפרש דומה נובע מקיומם של עובדי אינטל באזור: הם מעלים את הביקוש לשירותים עירוניים, בתי-ספר והוצאות נוספות הנופלות על הרשויות המקומיות.

לפי הערכות המחקר, היחס בין ההכנסות המתקבלות מאינטל לבין ההוצאות על השירותים הניתנים לה הוא 1:15. לכן הימצאותה של התשלובת מניבה הכנסה נאה לרשויות המקומיות. בנוסף, התשלומים שקיבלו הרשויות המקומיות מעובדי אינטל (ארנונה למגורים, מיסי חינוך ועוד) הסתכמו בשנת 1997 ב-73.6 מיליון דולר בעוד שהעלויות העירוניות שנבעו מהימצאותם של עובדי אינטל באזור הסתכמו ב-39.9 מיליון דולר. גם במקרה זה קיימת השפעה פיסקאלית חיובית למדי.

לוח 2.1: סיכום ההשפעות המקומיות והאזוריות של מיזמי פיתוח

מחקר	מיזם	שיטת הערכה	מכפילים	ממצאים נוספים
Fournier and Isserman (1993)	Honda - Auto Assembly Plant, Ohio	QERD (קבר) צות ביקורת)	-	השפעות חיוביות בתחומי התעסוקה והכנסה בשלב ההקמה והתפעול; 'חלחול' אזורי מועט
Hicks and Wilburn (2001)	Wal-Mart Stores, West Virginia Counties	אמידה אקו-נומטרית	-	רוב ההשפעה התעסוקתית - תוך שלוש השנים הראשונות; גידול קטן וחד-פעמי במספר החברות בענפים לא-מתחרים
Connaughton & Madsen (2001)	Auto Plants BMW, Carolina Mercedes Benz, Alabama	רגרסיה, סדרה עיתית	-	השפעות תעסוקתיות מועטות; מעט מאוד תעסוקה עקיפה; מחקרים קודמים - הערכות-יתר
Fulton, Grimes & Baum (1984)	Mazda Auto Assembly Plant, Michigan	מודל תשומה-תפוקה	תעסוקה: שלב הקמה 2.1-2.6 שלב תפעול שוטף 3.6-4.4	ניתוח לפני-מעשה (ex-ante); עלות נמוכה (משוערת) למקום עבודה (\$14,000)
Glasson, Chadwick & Weston (1998)	EURATOM Nuclear Fusion Plant, Oxfordshire, UK	סקר - שאלון (עם/בלי התו-כנית)	-	ניתוח של סגירת מפעל מתוכנן כולל השפעות "איכותיות" (דיוור, בתי-ספר, תחבורה)
Stabler and St. Louis (1988)	Steel Rolling Mill & Fabrication Plant, Canada	מודל תשומה-תפוקה	תעסוקה: 1.9 תפוקה: 2.9	ניתוח לאחר-מעשה (ex-post) - פריי-קט של 20 שנה; שיטת ההערכה כוללת בניית לוח אלטרנטיבי שבו המפעל אינו מופיע הצורך לכלול את ההשפעות של העו-בדים "הניידים" (in-migrants); הצורך בהבחנה בין השפעות סיבוב ראשון לשאר הסיבובים של הוצאות יחס תועלת-עלות חיובי עלות נמוכה למקום עבודה (<\$10,000) השפעות עקיפות (חלחול מרחבי) חיוביות
Grieg (1971)	Pulp and Paper Mill, Scottish Highlands	ניתוח קייני-סיאני (מודל הכנסה-הוצאה)	תעסוקה: 1.4-2.6 הכנסה: 1.3-1.5	הערכה לפני-מעשה (ex-ante) השפעות רבות בשלב ההקמה
Marvel & Shkurti (1993)	Honda Auto Assembly Plant, Ohio	ניתוח עלות-תועלת (כולל שימוש בקבר-צות ביקורת)	-	הצורך להבחין בין השפעות סיבוב ראשון לבין שאר הסיבובים של הוצאות
Glasson, van der Wee & Barrett (1988)	Nuclear Power Station, Somerset, UK	ניתוח קייני-סיאני (מודל הכנסה-הוצאה)	תעסוקה: 1.05-1.51 הכנסה: 1.14-1.34	השפעות על האזור המטרופוליני של פורטלנד; השפעות בתחומי החינוך, תרבות; השפעה פיסקאלית, תרומה לבסיס המס
McGuire (1983)	Nuclear Power Station, Scotland	ניתוח קייני-סיאני (מודל הכנסה-הוצאה)	תעסוקה: שלב הקמה 1.2-1.5 שלב תפעול שוטף 1.3-1.6	השפעות על האזור המטרופוליני של פורטלנד; השפעות בתחומי החינוך, תרבות; השפעה פיסקאלית, תרומה לבסיס המס
ECONorthwest (1998)	Semiconductor Fabrication Plant, Oregon	מודל תשומה-תפוקה	תעסוקה: 2.58 הכנסה: 1.85	השפעות על האזור המטרופוליני של פורטלנד; השפעות בתחומי החינוך, תרבות; השפעה פיסקאלית, תרומה לבסיס המס
Felsenstein & Freeman (1998)	Casino-Hotel, Eilat	מודל תשומה-תפוקה (רב-אזורי)	מקומי: 1.3-1.6 ארצי: 2.5-3.6	אומדנים של: התחלופה (displacement) הנובעת מהפרייקט החדש; ביקושים חדשים הנובעים מהפרייקט

סיכום

מחקרי ההערכה שנסקרו בפרק זה מדגימים את סוגי הבדיקה, הכלים האנאליטיים וצורות האמידה המקובלות בעבודות הבוחנות את ההשפעות המקומיות של מיזם פיתוח גדול. במקרה של פארק התעשייה של קרית-גת הופעלו שיטות בדיקה דומות, ותוצאותיהן יסוכמו אף הן במונחים של מכפילים. ברור שהתנאים המשקיים והאזוריים של ישראל מצריכים התאמות של מערכת הבדיקה. בראש וראשונה נדרש תיחום מדויק של "הכלכלה המקומית" ("כלכלת קרית-גת"), וכן נדרש שימוש במודל רב-אזורי האומד את השפעות "ההיזון החוזר" הנובעות מהפעילות בפארק התעשייה החדש, כגון ביקור-שים מחוץ לאזור המגבירים את הביקושים בתוך האזור. נושאים אלה נידונים בפרק הבא.

3

ניתוח ההשפעות הכלכליות הבין-אזוריות של פארק התעשייה

דניאל פלזנשטיין ודניאל פרימן

מטרת פרק זה היא לאמוד את התרומה הכלכלית-אזורית של פארק התעשייה החדש בקרית-גת. הפרק מציג את התהליך של בניית מודל ההערכה ואת תוצאות הרצתו. מודל ההערכה בא לבחון את ההשפעה הכלכלית של אזור התעשייה החדש על קרית-גת, על אזור הדרום ועל יתר אזורי המדינה. הכלי המרכזי לביצוע משימה זו הוא מודל תשומה-תפוקה רב-אזורי (מודל תתר"א) שנבנה במיוחד בשביל ניתוח זה.

מודלים מסוג תשומה-תפוקה נבנו בעבר לצורך בחינת שורה ארוכה של פרויקטים כלכליים בארץ, החל מהעברת בסיסי צה"ל מסיני (פרימן, אלפרוביץ ווקסלר 1987) וההשפעות האזוריות של פרויקט הרכבת לאילת (פרימן, סיון ולאופמן 1988), דרך מודל לאמידת ההשפעות האזוריות של ענף התיירות (Freeman and Sultan 1997) ובחינת ההשפעות המקומיות של בתי קזינו באילת (Freeman and Felsenstein 1998), וכלה בבדיקת ההשפעות הכלכליות-אזוריות של מכללה חדשה במעלה אפרים (פרימן, פליישר ופלזנשטיין 1998).

מודל התשומה-תפוקה (ת"ת) נחשב כסוס העבודה של הניתוח הכלכלי-אזורי. הוא מתאים ביותר לבדיקת ההשפעות הכלכליות של פרויקטי פיתוח בפירוט רב, הן ברמה הענפית והן ברמה האזורית. הגרסה הרב-אזורית של המודל מביאה בחשבון את ההשפעות החוזרות הבין-אזוריות (Freeman et al. 1985, 1990). היא חיונית במיוחד בהערכת ההשפעות של פרויקטים בארצות קטנות כמו ישראל. מדינות אלה מאופיינות על ידי אזורים יחסית קטנים ופתוחים ובעלי "זרימות חוזרות" משמעותיות. מקורן של זרימות

אלה הוא בקניות מגורמים מחוץ לאזור היוצרות קניות בתוך האזור כדי לענות על הביקוש של הספק או של גורמים שמספקים לספק. זרימות היזון-חוזר אלה יכולות להיות נתח רציני של הסחר הכלכלי הבין-אזורי במדינות קטנות.

מלאכת הרכבת המודל דורשת נגישות לנתונים אזוריים רבים, נתונים מפורטים על הפרויקט הנבדק ושימוש באלגברה מטריציונית כדי לאמוד את היקפי ההשפעות הכלכליות. במודלים של תשומה-תפוקה הכלכלה האזורית מוצגת כמטריצה מרובעת המת-עדת את כל העסקאות הבין-ענפיות המתרחשות באזור, כאשר הענפים ה"מוכרים" מופיעים בלוח כשורות והענפים ה"קונים" לצורכי ייצור מוצגים כעמודות. לצורך האמידה, פרויקט הפיתוח הנבדק נחשב כ"הפרעה" לשיווי המשקל האזורי ותוצאותיו נאמדו על ידי המודל. הפרויקט עצמו "נשתל" בגוף הלוח כ"ענף" חדש בכלכלה המקור-מית. המודל אומד את גודל ההשפעה הנגרמת על ידי כניסתו למבנה העסקאות הכלכליות האזוריות והארציות. מודל תשומה-תפוקה מסוגל לאמוד את ההשפעות המקור-מיות הנגרמות עקב פתיחה או סגירה של מפעל כלכלי, לעזור בקבלת החלטות לגבי השפעתם של תמריצים לפעילות כלכלית וגם לחזות את ההשפעות המקומיות שינבעו משינויים במחירים של תשומות לייצור (חשמל, דלק, עבודה וכדומה).

המודל תשומה-תפוקה פותח במקור ככלי לניתוח שיווי משקל חלקי ברמה הלאומית, אבל כיום השימוש העיקרי בו הוא ברמה האזורית והמקומית. מכיוון שהמודל אינו עוסק בכל המערך המאקרו-כלכלי של המדינה (כגון רמת התעסוקה, שיעורי הריבית ושערי החליפין), הוא נחשב כמתאים לניתוחים אזוריים. הפופולריות של כלי זה גדלה בעשור האחרון עם תפוצתם הרבה של המחשבים המסוגלים לטפל בקובצי נתונים גדולים ולבצע פעולות מטריציוניות בקלות. בנוסף לכך, פיתוח יישומים ייעודיים לצורך בניית מודל ת"ת, ואף האפשרות להזמין מודלים אזוריים "מוכנים" לפי יחידות גיאוגרפיות קטנות, הביאו לפתחן של רשויות מקומיות רבות את היכולת לבצע הערכות כלכליות אזוריות ומקומיות.

בניית מודל תחר"א (תשומה-תפוקה רב-אזורי) לפארק התעשייה בקרית-גת

המודל הבסיסי של תשומה-תפוקה מורכב משלושה לוחות עיקריים כשכל לוח מהווה נדבך בבניית המודל הסופי. השלב הראשון הוא הרכבת לוח העסקאות. לוח זה מתעד את כל הזרימות הבין-ענפיות באזור הנתון (מי קונה ממי, כלומר שימושי ביניים), השימושים הסופיים של גורמים כגון צריכה פרטית, צריכה ציבורית, יצוא, וגם נתוני הגורמים הראשוניים (יבוא, עלות העבודה, מיסוי והחזרי הון). נתונים אלה נאספים ממקורות שונים בהתאם למשימת ההערכה המתבקשת. הם יכולים לבוא ממידע פנימי המסופק על ידי יוזמי הפרויקט, מסקר של מפעלים באזור הפרויקט או ממקורות מוס-דיים כגון רשויות מקומיות, לשכות סטטיסטיות וכדומה. גוף הלוח מורכב מהעסקאות הבין-ענפיות, ואילו שוליו מורכבים מהשימושים הסופיים והגורמים הראשוניים.¹ הלוח אומד את תפוקת האזור ואת כל התשומות התורמות לתפוקה זו.

השלב השני עוסק בבניית לוח המקדמים הישירים. לוח זה מתאר את "המתכון האזורי": היקף התשומות הנדרשות מכל ענף וענף על מנת לייצר שקל אחד של תפוקה בתוך האזור. בלוח זה, המהווה תקנון של לוח העסקאות, כל עמודה מסתכמת ל-1.0. השלב השלישי הוא השלב הקריטי ועוסק באמידת המקדמים הישירים והעקיפים. ההשפעות העקיפות של הפרויקט מתייחסות להשפעות השוניות והשלישונות מהקמת פארק התעשייה. אלה מתבטאות בשני מעגלים של השפעות:

- ההשפעות העקיפות (indirect impacts)

- ההשפעות המושרות (induced impacts)

ההשפעות העקיפות הן ההשפעות הבין-ענפיות הנובעות מפעולתם של מספקי התשומות לייצור תפוקת הפרויקט (מעגל ההשפעות השני). ההשפעות המושרות הן המעגל הרחב יותר של גורמים המושפעים על ידי הפרויקט, כגון משקי הבית של העובדים באופן ישיר בפרויקטים, ובאופן עקיף בכל הענפים (המעגל השלישי). היחס בין ההשפעה הישירה לבין סך כל ההשפעות של הפרויקט (הישירות, העקיפות והמושרות) מניב את "המכפיל הכלכלי" של הפרויקט. מדד זה מבטא את עוצמת ההשפעה הכלכלית של הפרויקט וניתן לחשב אותו ברמות גיאוגרפיות שונות.

המקדמים הישירים, המחושבים בשלב השני, אינם מספרים את הסיפור המלא של ההשפעות הכלכליות. התועלת העיקרית של המודל באה לידי ביטוי באמידת המקדמים העקיפים. פעולה זו אינה זקוקה למעקב אחר מיליוני העסקאות של קנייה ומכירה של כל הגורמים העקיפים המושפעים על ידי הפרויקט ומהווים את ההשפעות העקיפות. קיצור הדרך שעוקף את הצורך במעקב כזה (Leontieff 1966), והוא מתבצע על ידי הפעור-לות המטריציאית המוסברות בנספח 3.1.

בשלב הבא מתווספות מטריצות הסחר הבין-אזוריות שאינן כלולות במודל הבסיסי. סך כל התפוקה האזורית נאמד כמכפלה של מטריצת המקדמים הבין-אזוריים עם מטריצות הסחר. מכפיל התפוקה מביא אפוא בחשבון גם את הסחר הבין-אזורי במוצרים לשימושי ביניים ובמוצרים לשימושים סופיים, וגם את הזרימות החוזרות מאזור היעד אל אזור המוצא (ראה נספח 3.1).

תיאור מודל התשומה-תפוקה רב-אזורי

המבנה הכללי של מודל תשומה-תפוקה רב-אזורי מתואר בנספח 3.1. המודל שנבנה לצורך בדיקת השפעות פארק התעשייה בקרית-גת מתבסס על נתוני בסיס של שנת 2000, שהיא השנה האחרונה ביותר שלגביה היה אפשר להשיג את כל הנתונים הדרושים לבנייתו. המודל הופעל כאן תוך שימוש בנתונים הפיסיים והכלכליים של אזור התעשייה החדש בקרית-גת במחירי שנת 2001.

המודל אומד את ההשפעות הכלכליות, בערכים כספיים, הנובעות מהקניות לצורכי ייצור מכל הענפים (שימושי ביניים) בשטחה של מדינת ישראל ומהמכירות לשוק של המוצרים בארץ ובחוץ-לארץ. המודל מציג את נתוני כלכלת ישראל ב-25 ענפים כלכליים.

ליים בשישה אזורים. ששת האזורים של המודל הם:

- מחוזות הצפון וחיפה
- מחוז המרכז
- מחוז תל-אביב
- מחוז ירושלים
- מחוז הדרום (בלי התחום העירוני של קרית-גת)
- תת-אזור קרית-גת

הגדרת האזורים מתבססת על מידע על כל אחד מששת מחוזות המדינה והעיר קרית-גת. הואיל ואנו מציגים כאן את אזור קרית-גת כאזור נפרד ממחוז הדרום, ומאחר שהמודל בנוי להכיל שישה אזורים בלבד, קיבצנו את נתוני מחוזות הצפון וחיפה לאזור אחד, ובה בעת חילצנו את נתוני קרית-גת מתוך מחוז הדרום כאזור השישי.

פארק התעשייה החדש נכנס למודל כענף בפני עצמו ומהווה את ענף מס' 26. הוא כולל מפעלים בענפי המתכת, החשמל ורכיבים אלקטרוניים ונתוניהם מוצגים במקובץ כענף אחד. תוצאות האומדן של ההשפעות הכלכליות מוצגות בשתי צורות: א. בערכים כספיים; ב. כמכפילים.

בערכים כספיים מוצגים ערכי התפוקה (ערך המכירות), עלויות של השכר, היבוא והתמ"ג (תוצר מקומי גולמי). המכפילים המוצגים כאן מתייחסים למכפילים מטי-פוס II (מכפילים של מודל סגור) הכוללים את התפוקה המושרית (induced) של משקי בית בחישוב סך כל ההשפעה של הפארק. מכפילים אלה מחושבים כיחס בין סך כל התפוקה המיוחסת לפרויקט (ישירה, עקיפה ומושרית) לבין ההשפעה הישירה בלבד (ראה נספח 3.1). התפוקה הישירה (המעגל הראשון של ההשפעות), שמחוללת את המכפילים בעבודה הנוכחית, היא תפוקתו של אזור פארק התעשייה החדש, המוצג כאן כאמור כענף 26.

מבנה המודל מתבסס על שני סוגים של מטריצות:

- מטריצות תשומה-תפוקה של כל אזור שמציגות בכל עמודה של ענף את פונקציית הייצור הליניארית של הענף.

- מטריצות סחר בין-אזורי שמציגות את ערך המוצרים שנוצרים בכל ענף בכל אזור ומועברים לצורכי ייצור ושימושים סופיים לכל אחד מהאזורים.

התוצאה של קדם-הכפלה של מטריצה שש-אזורית של מקדמי הסחר (C) במטריצה שש-אזורית של מקדמי תשומה-תפוקה (A) מפלגת את התפוקות הללו בכל האזורים. המכפילים שמתקבלים הם תוצאה של קדם-הכפלה של מטריצת ההיפוך המשלבת את שני סוגי המטריצות שצוינו לעיל (ראה נספח 3.1).

מטריצות תשומה-תפוקה האחרונות של ישראל נבנו בל.מ.ס על פי נתוני שנת 1995 (ל.מ.ס 2002א). מנתוני הל.מ.ס הפקנו לוח סימטרי לשנת 1995, על ידי הכפלה של מקדמי מטריצת השימושים (use matrix) במקדמי החילוף (transpose) של מטריצת ההיצע

(supply matrix) (ראה נספח 3.2). עדכנו את הלוח הסימטרי הזה לנתוני שנת 2000 על ידי הכפלת המקדמים הישירים שבו בתפוקות של שנת 2000 שנתקבלו מכל המקורות שיפורטו בהמשך. על מנת לגזור שישה לוחות אזוריים מהלוח הארצי השתמשנו בשיטת ההתאמה הבי-פרופורציונלית (RAS method)² של המטריצות (Miller and Blair 1985), שמטרתה להפיק מודל סימטרי לשנת 2000. הסימטריות מתבטאת בכך שהסכום של כל עמודה מהווה זהות מוחלטת לחלוטין (identity) לסכום של כל שורה. השורות מבטאות את ערכי המכירות לשימושי ביניים ולשימושים סופיים. העמודות מבטאות את הקניות של כל ענף (עמודות) לצורכי ייצור של מוצרים מכל 26 הענפים ומהגורמים הראשוניים.

מקורות הנתונים, עיבודם ומבנה המודל

בדומה למודלים אזוריים אחרים, מודל התשומה-תפוקה רב-אזורי הוא מודל "מעורב" (hybrid) הניזון הן מנתונים מוסדיים והן מנתונים המסופקים על ידי המפעלים בפארק התעשייה החדש. המידע הדרוש לבניית כל מרכיבי המודל כולל את נתוני המכירות, את הקניות לצורכי ייצור, את השימושים הסופיים (final uses) (Y) ואת נתוני הגורמים הראשוניים (יבוא, עלות שכר, מיסוי והחזרי הון) של כל המשק. נתונים אלה נדרשים בפירוט של ענפים כלכליים ברמה הארצית ובפירוט אזורי לפי ששת האזורים שהוגדרו.

מקורות הנתונים העיקריים לקוחים מפרסומי הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (ל.מ.ס.). נתונים שהיו חסרים בפרסומים אלה נתקבלו באופן ישיר מהאגפים השונים של הל.מ.ס. בסיס הנתונים העיקרי לקוח מלוחות תשומה-תפוקה ארציים מותאמים לשנת 2000. הלוחות הקיימים הם לשנת 1995 (ל.מ.ס. 2002א), והם קובצו ברמה של 162x162 ענפים. לוחות אלה הותאמו לשנת 2000 לפי נתוני תפוקה ברמה ארצית לשנת 2000 לפי 25 ענפים על בסיס נתוני הל.מ.ס. (ל.מ.ס. 2000ב). תפוקות אלו הוכפלו בהיפוך ליאור נטיף שעודכן קודם לכן באמצעות קדם-הכפלה במטריצה של לוח הייצור D (ראה נספח 3.2).

נתונים על התפוקות האזוריות

חקלאות: נתוני תפוקה של כל ענפי החקלאות ברמה הארצית נלקחו מלוחות 19.16 עד 19.18 מהשנתון הסטטיסטי של המדינה, 2002. חישבנו מתוכם נתוני תפוקה ממוצעת לכל אחד מסוגי הנתונים הפיסיים, כמו תפוקה לדונם של כל אחד מסוגי הגידולים, ולכל אחד ממוצרי בעלי-החיים (כגון ליטרים חלב, אלפי ביצים). קיבצנו את הנתונים הפיסיים הללו לפי ששת המחוזות של ישראל, כפי שהוצגו לעיל. את ההקבצה ביצענו לפי הפירוט המרבי של הגידולים כפי שהוא מופיע במקורות הבאים:

• "ריכוז הנתונים על החקלאות והכפר בשנים 1999-2000", הרשות לתכנון של משרד

החקלאות והכפר (משרד החקלאות 2001).

• "החקלאות בישראל 2000", שטחים ובעלי חיים (ל.מ.ס 2002ג).

חלק מהלוחות כוללים נתונים לפי אזורי משרד החקלאות השונים בהגדרת גבולותיהם מהמחוזות של המדינה. לכן היה צורך בהרבה התאמות של הנתונים לתוך המסגרת של המחוזות. הפירוט המרבי דרוש משום שהיינו זקוקים לערך תפוקה אזורי של כל ענף, שהוא שונה בכל אזור בגלל הרכב ענפים אחר. לאחר מכן קיבצנו את הנתונים לחמישה ענפי לוח ת"ת (לפי פירוט של 65 ענפים). הנתונים האלו הוכפלו בערכי התפוקה הממוצעים שהופקו מהשנתון הסטטיסטי (ל.מ.ס 2002ב, לוחות 19.16-19.18).

תעשייה: הפדיון הארצי של ענף התעשייה עודכן לפי לוח 20.3 בשנתון הסטטיסטי (ל.מ.ס 2002ב). פילוג למחוזות התבצע לפי פרופורציות שנתקבלו מהנתונים האזוריים של "סקרי התעשייה", פרסום ל.מ.ס מס' 1188 (לוח 23 עמודים 205-212). תפוקות המפעלים בפארק התעשייה החדש של קרית-גת פולגו לאזורים לפי נתונים שהתקבלו מהמפעלים.

שירותים פרטיים ומסחר: הפדיון בשירותים ועלות המסחר לשנת 2000 עודכנו לפי לוח 18.01 של השנתון הסטטיסטי (ל.מ.ס 2002ב). הפילוג לאזורים נעשה לפי לוח 10 (עמוד 59) בחוברת "עוסקים ופדיון בענפי המשק על פי מע"מ 1999-2000".

צריכה פרטית: אגף חשבונאות לאומית בל.מ.ס העמיד לרשותנו את נתוני הצריכה הפרטית לשנת 2000 ב"מחירי קונה" בפירוט של כ-180 ענפי המשק. קיבצנו את הנתונים ל-65 ענפי המשק (לפי לוח ת"ת בפירוט של 65 ענפים). הואיל ואת נתוני לוח ת"ת יש להציג ב"מחירי בסיס" (בשערי המפעל וללא תובלה, מיסים וכו') חייצנו את הנתונים לקטגוריות של עלות שיווק, מס וסובסידיות על מוצרים והובלה לשוק, ואותן חישבנו לפי פרופורציות מלוח 16 בל.מ.ס (2002א) על פי נתונים משנת 1995 המוצגים שם בלוח 16 (עמודים 348-351). לאחר שחיסרנו את הקטגוריות שלעיל "מהעלות לקונה" נתקבלו הנתונים במחירי בסיס.

מתוך הנתונים במחירי בסיס חייצנו את היבוא לצריכה פרטית לפי פרופורציות שחייבנו מלוחות 6 ו-3 (ל.מ.ס 2002 פרסום 1178 עמודים 308-310, 268-270), ונותר הערך של העלות מייצור מקומי.

נתוני תעסוקה: התקבלו נתוני עובדים לפי מקום עבודה, לפי ענף (2 ספרות) ולפי מחוז מסקרי כוח אדם 1999-2000 של הל.מ.ס ונתונים מקבילים לגבי אזור קרית-גת מסקר כוח אדם 2001, הקובץ הגיאוגרפי (ראה לוח 3.1). הפירוט הענפי של הנתונים איפשר להגדירם ל-65 ענפי לוח ת"ת ולחשב את התפוקה לעובד ברמת פירוט גבוהה. נתונים אלה גם איפשרו לבדוד את מועסקי השירותים הציבוריים ממועסקי הענפים האחרים והשירותים הפרטיים.

נתוני השקעות: התקבלו נתונים על הבינוי הציבורי והפרטי לפי מחוזות (נתונים פנימיים, ל.מ.ס) ותשתיות פיסיות (דו"חות שנתיים של חברת מקורות, חברת החשמל ועוד). כשלא היה אפשר להשיג נתונים נעזרנו באומדנים. נתונים אלה הותאמו לענפים במקום המתאים בכל שורה בלוח, על מנת להציג את התרומה של כל ענף מהיבט

ההשקעה.

נתונים שהתקבלו מהמפעלים: אלה כללו את ערך תשומות הייצור ומקום קנייתו, ערך התפוקה, מספר העובדים, תשלומי המפעלים לשכר ומיסוי, וערך היבוא. מן הראוי לציין כי לא כל נתוני 20 המפעלים בפארק התעשייה בקרית-גת התקבלו במלואם. קיבלנו את נתוני שמונת המפעלים הגדולים והוספנו על הנתונים 30 אחוזים תפוקה ועלות בהתאם. לאחר מכן פילגנו את הקניות מהאזורים האחרים לפי משקל הקניות של המפעלים הגדולים מכל אזור, כפי שיוסבר בהמשך.

ממצאים

ממצאי הבדיקה מתקבלים בשלושה תוצרים עיקריים:

- שלב טרום-ההרצה של המודל מספק ממצאים אחדים לגבי הכלכלה המקומית של קרית-גת. נתוני הבסיס הנדרשים על מנת להריץ את המודל מספקים בעצמם ממצאים לגבי המבנה של המשק המקומי.
- מלאכת הרכבת לוח התשומה-תפוקה של אזור קרית-גת מספקת אף היא ממצאים על היקף הכלכלה המקומית ומקומו של פארק התעשייה במשק המקומי.
- עיקר הממצאים באים מהרצת המודל עצמו ומהמשמעויות המסתמנות מממצאים אלה לגבי תרומתו של פארק התעשייה לפיתוח הכלכלי של העיר והאזור.

נתוני הבסיס

הכנת תשתית הנתונים של המודל הפיקה מספר תוצרים מעניינים לגבי הכלכלה המקומית של קרית-גת. במונחי תעסוקה מתברר שכ-18,000 אנשים עובדים בעיר. מתוכם כמעט 47 אחוז מועסקים בענפי התעשייה, 23 אחוזים בסקטור הציבורי וכל השאר בענפי השירותים למיניהם (לוח 3.1). ענף הרכיבים האלקטרוניים מהווה את הענף הדומיננטי מבחינה תעסוקתית ומעסיק כ-12 אחוזים מהעובדים בעיר. סך המועסקים תושבי קרית-גת מונה אף הוא קצת מעבר ל-18,000 עובדים. כמעט 40 אחוזים מהם מועסקים בתעשייה ו-24 אחוזים בסקטור הציבורי (לוח 3.1). נתונים אלה מצביעים על כלכלה מקומית המבוססת על ענף התעשייה ובעיקר על שלושה תת-ענפים עיקריים: רכיבים אלקטרוניים, מוצרי מתכת וטקסטיל.

לוח 3.1: המבנה הכלכלי של קרית-גת

מועסקים בקרית-גת (אחוזים)	כוח עבודה המתגורר בקרית-גת (אחוזים)	
47	40	תעשייה
23	24	סקטור ציבורי
30	36	שאר ענפי השירותים
18,000	17,800	סך הכל

עיקר הבדיקה עוסק באמידת גודל ההשפעות הכלכליות של אזור התעשייה החדש על הכלכלה המקומית (העיר), האזורית (שאר מחוז הדרום) והלאומית. לצורך זה הורכב לוח עסקאות של פארק התעשייה המתאר את המקורות הענפיים והגיאוגרפיים של כל התשומות של כל מפעלי אזור התעשייה ומספק גם את גודל תפוקת הפארק. השיוך הענפי של המפעלים שסיפקו את המידע על רכישת התשומות לא תאם את ההגדרות המקובלות בחשבונאות הלאומית ובמודל תשומה-תפוקה. לכן היה צריך "לתרגם" את נתוני ענפים אלה לסיווג הענפים, כפי שהדבר מופיע בלוח תשומה-תפוקה.

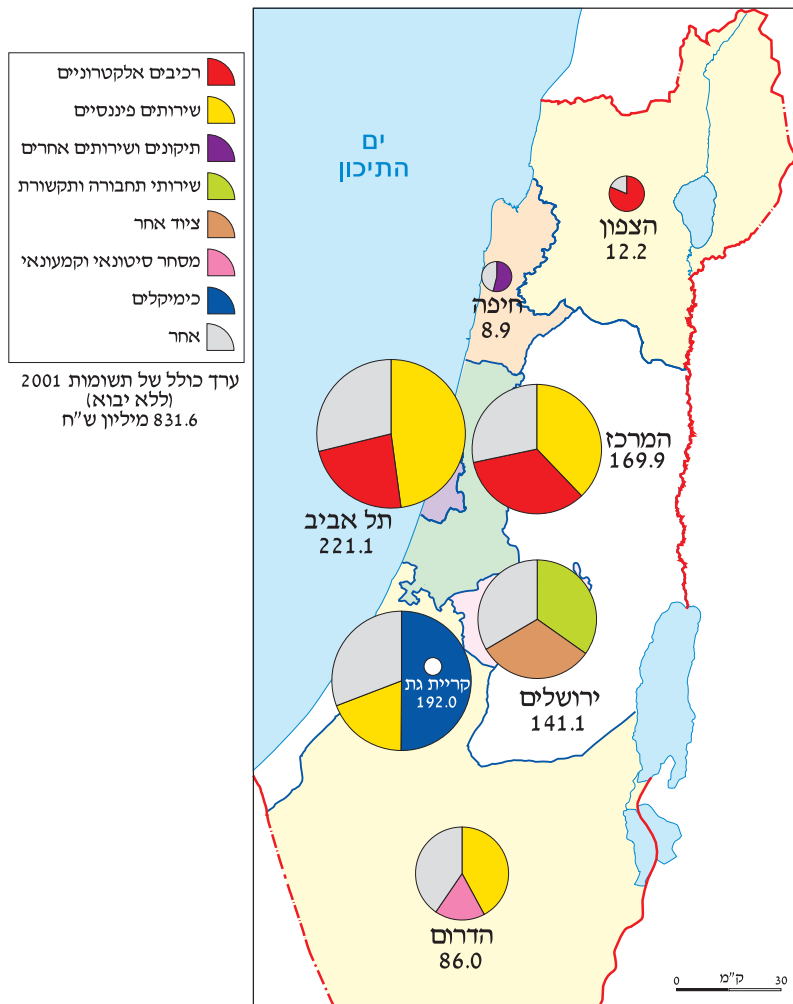
המבנה הכולל של כלל העסקאות של מפעלי פארק התעשייה בקרית-גת בשנת 2001 מתואר בלוח 3.2. שורות הלוח מהוות קיבוץ של 25 הענפים המקוריים במודל (לא כולל ענף נפרד המייצג את הפארק עצמו), והעמודות מייצגות את ששת האזורים הגיאוגרפיים שמהם נרכשו תשומות אלה. מלוח 3.2 עולות מספר נקודות מעניינות. ערך כל הקניות המקומיות לצורך ייצור מסתכם ב-831.5 מיליון שקל. מספר זה אינו כולל יבוא דרך סוכנים באזורים השונים אלא מייצג תשומות מקומיות לייצור בלבד. מתוך זה, כמעט 27 אחוזים באים ממחוז תל-אביב, 23 אחוזים מקורם בעיר קרית-גת עצמה, 20 אחוזים ממחוז המרכז ו-17 אחוזים מקורם במחוז ירושלים. פרישה גיאוגרפית זו מוצגת גם באיור 3.1. ההרכב הענפי של התשומות מראה כי מחוזות תל-אביב והמרכז דומים מאוד והם הספקים העיקריים של שירותים פיננסיים ורכיבים אלקטרוניים. קרית-גת מאופיינת על ידי אספקה של היקפים משמעותיים של כימיקלים למפעלי הפארק.

לוח 3.2: תשומות ותפוקות של פארק התעשייה החדש (מיליוני שקלים מחירי 2001)

	קרית-גת	(בלי קרית-גת)	ירושלים	תל-אביב	מרכז	צפון וחיפה	סך הכל
חקלאות	-	-	-	0.7	-	-	0.7
תעשייה	123.9	16.2	91.8	62.9	69.4	11.7	372.2
שירותים	68.2	69.8	49.3	157.5	100.5	9.4	458.7
תשומות ביניים (רכש)	192.1	86.0	141.1	221.1	169.9	21.1	831.6
יבוא							1,107.1
מיסי יבוא							89.7
מיסים אחרים							335.5
עבודה							536.1
החזרי הון אחרים							2,635.9
תפוקה							5,535.9

תפוקת הפארק נאמדת בסך 5,536 מיליון שקל, לכן סכום הקניות מהווה רק 15 אחוזים מערך התפוקה בשנת 2001. היבוא מהווה 20 אחוזים מהתפוקה ועלות העבודה 9.6 אחוזים. החזרי ההון האחרים מסתכמים ב-47.5 אחוזים. זהו שיעור גבוה לעומת הנהוג בענפי התעשייה בארץ (20-25 אחוזים בענפים המתקדמים). הערך המוסף של הפארק (שכר, מיסים והחזרי הון) מסתכם ב-3,598 מיליון שקל ומהווה 65 אחוזים מתפוקתו.³

איור 3.1: תשומות לייצור הנרכשות על ידי מפעלי פארק התעשייה החדש, לפי מחוזות (מיליוני שקלים, מחיר 2001)

ערך כולל של תשומות 2001
(ללא יבוא)
831.6 מיליון ש"ח

האוניברסיטה העברית בירושלים, המעבדה לכרטוגרפיה, תמר סופר

חשקלו של פארק התעשייה בכלכלה המקומית

סיכום של היקף הפעילות בפארק התעשייה המופיע בלוח 3.3, מצביע על משקלו של פארק התעשייה בכלכלה המקומית של קרית-גת. התפוקה הכוללת של המשק המקומי של קרית-גת מסתכמת ב-9,958 מיליון שקל. תפוקה זו כוללת בנוסף על ענפי התעשייה גם את ערך התפוקה של כל ענפי השירותים וענפי הסקטור הציבורי בעיר. פארק התעשייה החדש בלבד מהווה 55.5 אחוזים מסכום זה. כל השימושים הסופיים (צריכה פרטית וציבורית, השקעות ויצוא) מוסיפים תפוקה בסך 9,965 מיליון שקל, וכך התפוקה הכוללת של קרית-גת (שימושי ביניים ושימושים סופיים) מגיעה לכמעט 20 מיליון שקל. הערך המוסף (התמ"ג) המיוצר בקרית-גת נאמד ב-6,226 מיליון שקל, והוא כולל את הערך של מיסי יבוא, מס מקומי, שכר עבודה והחזרי הון. מתוך סכום זה, 58 אחוזים נובעים מהפעילות של פארק התעשייה. חלקו של הפארק בשכר המקומי הוא קטן יותר (28 אחוזים) אך עדיין משמעותי.

לוח 3.3: משקלו של פארק התעשייה בכלכלה המקומית

שקלים 2001	(1) פארק התעשייה	(2) העיר	(1) כאחוז של (2)
ערך התפוקה	5,536	9,958	55.5
ערך המוסף (מיסים, שכר, החזרי הון)	3,598	6,226	57.8
שכר	536	1,898	28.2

תוצאות הרצת המודל

הפעלת המודל נעשת על ידי קדם-הכפלה של מטריצת ההיפוך בשימושים הסופיים, שהם כאמור תפוקת פארק התעשייה. כאמור, סך התפוקה של הפארק נאמד ב-5,535 מיליון שקלים בשנת 2001.

המכפילים מהווים את התוצאה העיקרית של הרצת המודל. הם מוצגים כאן כמכפילים מטיפוס II (מודל סגור), הכוללים את השפעת הייצור של כל הענפים על הקניות של משקי הבית (ההשפעה המושרית - induced) ומהווים את המעגל השלישי של ההשפעות. במודל זה משקי הבית מוצגים כ"ענף" יצרני היוצר תפוקות ומספק עובדים לייצור בכל הענפים.

אומדני התפוקות של קרית-גת נאמדים בעזרת נתוני המועסקים המקומיים המפורטים שהתקבלו מהל.מס (לוח 3.1) לגבי 17,990 המועסקים בקרית-גת. החישוב בוצע בשני שלבים. בשלב הראשון נגרע מספר המועסקים בפארק התעשייה (3,223) מנתוני הענף פים המקבילים בלוח התעסוקה של קרית-גת.⁴ בשלב השני, מספר העובדים בכל ענף הוכפל בתפוקה הממוצעת לעובד באזור הדרום. נתוני התפוקה, המועסקים והתפוקה לעובד לפי ענף ואזור מוצגים בלוח 3.4.

כפי שניתן לראות, התפוקה של קרית-גת היא כ-10 אחוזים מסך תפוקת מחוז הדרום,

ומספר המועסקים בעיר מהווה רק 6 אחוזים מסך המועסקים של המחוז. דבר זה מצביע על תפוקה גבוהה לעובד בקרית-גת. יחס גבוה זה נובע מהתפוקה לעובד של פארק התעשייה, המייצר 55 אחוזים מתפוקת העיר. כאשר מחשיבים את פארק התעשייה כענף כלכלי ומשווים אותו לשאר ענפי המשק באשר לתפוקה לעובד (350 אלף שקל), רואים כי לפארק נרשם השיעור הגבוה ביותר (1.72 מיליון שקל). גם ברמה האזורית קיימים מעט מאוד ענפים הרושמים יחס גבוה יותר של תפוקה למועסק ולמשל, ענף זיקוק נפט במחוז חיפה והצפון).

לוח 3.4: המכפיל של פארק התעשייה החדש – תפוקה (מיליוני שקלים 2001)

תפוקה ישראל	קרית-גת	דרום (בלי קרית-גת)	ירושלים	תל- אביב	מרכז	צפון וחיפה	סך הכל נובעת	מכפיל ענפי
0	–	15	3	1	11	27	55	0.01
0	4	84	24	68	84	186	448	0.07
0	3	52	21	78	99	105	355	0.06
0	5	27	6	26	7	28	99	0.02
0	627	92	65	813	102	114	1,814	0.33
5,536	5,538	0	0	0	0	0	5,538	1.00
0	760	67	33	248	78	102	1,288	0.23
5,536	6,935	335	151	1,234	378	559	9,595	1.73
1.00	1.25	0.06	0.03	0.22	0.07	0.10	1.73	

מכפיל מקומי	$K_0 = 1.25$
מכפיל אזורי	$K_0 = 1.31$
מכפיל ארצי	$K_0 = 1.73$

לוח 3.5 מציג את מכפיל התפוקה הנובע מפעילות פארק התעשייה. התפוקה הישירה של פארק התעשייה (5,536 מיליון שקל) מהווה את "ההפרעה" שממנה צומחות ההשפעות העקיפות והמושרות. היא מופיעה בעמודה השנייה בלוח והיא "תופחת" ל-9,594 מיליון שקל כאשר מתחשבים בהשפעות של המעגל השני והשלישי. מכפיל התפוקה הכללי (הארצי) הוא 1.73. מספר זה מתקבל מהיחס בין כלל ההשפעות לבין ההשפעה הישירה. משמעותו של המכפיל היא, שעל כל שקל תפוקה הנוצרת בפארק התעשייה מתווסף במשק עוד 0.73 שקל של תפוקה עקיפה ומושרת.

שורת "המכפיל הרב-אזורי" מראה את התרומה הסגולית של כל אזור למכפיל הארצי. העיר קרית-גת תורמת 0.25 שקל מתוך 0.73 שקל, ולכן המכפיל המקומי הוא 1.25. תרומתו של שאר מחוז הדרום היא עוד 0.06 שקל, ולכן המכפיל האזורי הוא 1.31. העמודה השמאלית של הלוח מציגה את התרומה הסגולית של כל ענף למכפיל הכללי. כאן רואים את התרומה המרכזית של ענף "השירותים הפיננסיים"⁵ וענף משקי הבית. גוף הלוח מצביע על התרומה של כל ענף בכל אזור לסך התפוקה הנוצרת בעקבות הגירוי של פארק התעשייה. לפארק התעשייה ישנה השפעה מקומית יחסית גדולה במונחים

של תפוקה (1,397 מיליון שקל), אבל יש לו השפעה גדולה קצת יותר במחוזות תל-אביב והמרכז (1,612 מיליון שקל).

מכפיל התפוקה נחשב למכפיל בגודל בינוני, וניכרת בו תרומה קטנה יחסית של רוב חלקי הארץ חוץ מאזור תל-אביב והמרכז. צריך לזכור כי ערך כל תשומות הביניים המקומיות הנרכשות על ידי המפעלים בפארק מהווה רק 15 אחוזים מסך התפוקה של הפארק, לכן התרומה של שאר האזורים לגובה המכפיל היא צנועה יחסית. התרומה היחסית הגדולה של קרית-גת למכפיל מוסברת על ידי היקפי היבוא הגדולים המת-בצעים על ידי החברות בפארק (כ-20 אחוזים מסך התפוקה). דבר זה גם גורם לכך שהשתתפות יתר חלקי הארץ במכפיל היא קטנה יחסית.

מכפילי התעסוקה המופיעים בלוח 3.6 מחושבים מתוך סך התפוקה על ידי חלוקתה לתפוקה ממוצעת לעובד (לוח 3.4). התעסוקה הישירה של הפארק (3,223 מועסקים) עולה ל-13,797 עובדים ברמה הארצית, כאשר מתחשבים בתעסוקה העקיפה והמוש-רית. לכן מכפיל התעסוקה הארצי הוא גדול למדי, 4.28. מול כל מקום עבודה בפארק התעשייה בקרית-גת נוצרים עוד 3.28 מקומות עבודה במשק. התעסוקה הישירה של הפארק יוצרת 4,329 מקומות עבודה נוספים בעיר קרית-גת בלבד ומכפיל מקומי של 2.34. ההשפעה בכל מחוז הדרום (כולל קרית-גת) היא מצומצמת יותר, והמכפיל האזורי הוא 2.61. מבין שאר האזורים, ההשפעה הגדולה מורגשת גם הפעם במחוזות תל-אביב והמרכז, אבל פחות מאשר בתחום התפוקה. כל מקום עבודה בפארק יוצר 1.12 מקומות עבודה במרכז הארץ. ברמה הענפית, ההשפעה הגדולה ביותר מורגשת בענפי השירותים העסקיים ובביקוש הנובע מפעילותם של משקי בית.

לוח 3.5: המכפיל של פארק התעשייה החדש – תעסוקה (מועסקים 2001)

מכפיל ענפי	סך הכל נובעת	צפון וחיפה	מרכז	תל-אביב	ירושלים	דרום (בלי קרית-גת)	קרית-גת	תעסוקה ישירה	
0.05	152	78	25	5	11	36	0	0	חקלאות
0.26	860	305	191	159	63	135	9	0	תעשייה
0.22	730	268	167	123	35	133	7	0	מתכת, חשמל ואלקטרוניקה
0.05	169	41	12	48	8	46	14	0	חשמל, מים ובינוי
1.66	5,313	412	347	2177	250	310	1,819	0	שירותים
1.00	3,224	0	0	0	0	0	3,224	3,223	פארק התעשייה החדש
1.04	3,348	249	85	272	46	217	2,479	0	משקי בית
4.28	13,797	1,351	825	2,783	411	875	7,552	3,223	סך הכל
	4.28	0.42	0.26	0.86	0.13	0.27	2.34	1.00	מכפיל רב-אזורי

$K_E = 2.34$	מכפיל מקומי
$K_E = 2.61$	מכפיל אזורי
$K_E = 4.28$	מכפיל ארצי

אף-על-פי שמכפילים מעל 3.5 נחשבים בדרך כלל כמכפילים "חשודים", במקרה המיוחד שלפנינו ניתן להסביר את מכפיל התעסוקה הארצי בהיקף של 4.28. הוא נובע

מהתפוקה הגבוהה לעובד שנרשמה בענף 26 (פארק התעשייה). בלוח 3.6 רואים ששיעור זה עומד של 1.72 מיליון שקל לעובד, בעוד שהממוצע הארצי עומד על כ-350 אלף שקל למועסק (קטן פי חמישה). לכן, כדי להפיק תפוקה המשתווה לזו של עובד בפארק התעשייה, נדרשים כמעט חמישה עובדים בשאר ענפי המשק. לכן, מכפיל התעסוקה הנובעת מפעילות הפארק הוא גדול כל כך. כמו במקרה של התפוקה, היקף מרכיב היבוא המקומי בתפוקה (20 אחוזים) הוא גם גורם המסביר את גודל המכפיל המקומי (2.34). ככל הנראה יבוא זה מהווה גירוי ליצירת תעסוקה נוספת בכלכלה המקומית.

לוח 3.6: תפוקה אזורית ותפוקה למועסק

תפוקה (מיליוני שקלים 2001)	קרית-גת	דרום (בלי קרית-גת)	ירושלים	תל-אביב	מרכז	צפון וחיפה	סך הכל
9,858	96,768	95,077	236,965	186,151	228,327	853,246	
5,368	281,936	300,629	644,449	539,469	649,587	2,434,255	
18,155	0.343	0.316	0.368	0.345	0.351	0.350	
3,223	1.720	1.720	1.720	1.720	1.720	1.720	

סיכום כל המכפילים ברמות מרחביות שונות מופיע בלוח 3.7. מכפיל השכר קטן ממכפיל התעסוקה. דבר זה מצביע על שכר נמוך יחסית בכל אותן פעילויות כלכליות הנובעות מהגירוי הכלכלי הראשוני של הפארק. מכפיל היבוא קטן ממכפיל התפוקה משום שהתפוקה העקיפה והתפוקה המושרית דורשות ככל הנראה פחות יבוא מאשר התפוקה הישירה. מכפיל הערך המוסף (התמ"ג) מבטא את המכפיל הכולל של השכר, המיסים והחזרי ההון. אף מכפיל זה קטן ממכפיל התפוקה, משום שחלקו של הערך המוסף בענפי הכלכלה ביתר האזורים קטן מחלקו בתפוקה של פארק התעשייה.

לוח 3.7: מכפילי פארק התעשייה החדש

מכפיל תפוקה	מכפיל תעסוקה	מכפיל שכר	מכפיל ערך מוסף	מכפיל יבוא
1.24	2.34	1.34	1.11	1.15
1.30	2.61	1.47	1.15	1.20
1.73	4.28	2.34	1.43	1.53

סיכום הממצאים ומשמעותם

הממצאים שהוצגו בפרק זה מצביעים על מספר נקודות חשובות הן לגבי ממדי הכלכלה המקומית של קרית-גת והן לגבי השפעת פארק התעשייה שבה.

האומדנים שחושבו מספקים חומר בסיסי וחיוני על המשק המקומי. בתחום התעסוקה עובדים בעיר כמעט 18,000 איש, מספר כמעט זהה למצאי כוח האדם המתגורר בעיר. ערך התפוקה של העיר מסתכם ב-9,958 מיליון שקל; 55.5 אחוזים מסכום זה נוצרים באזור התעשייה החדש. מתוך התפוקה הנוצרת על ידי הפארק, מרכיב גדול למדי (כמעט 20 אחוזים) נובע מפעילות יבוא, וחלק קטן יותר (15 אחוזים) נובע מרכישות מספקים בארץ. מתוך כלל רכישות אלו, 23 אחוזים מתבצעים בקרית-גת ו-10 אחוזים נוספים באים משאר מחוז הדרום. אלה הם שיעורים גבוהים למדי כאשר מתחשבים בהיקפים הקטנים של התפוקה של קרית-גת ושל מחוז הדרום (פחות מאחוז אחד בקרית-גת ופחות מ-12 אחוזים במחוז הדרום) מתוך כלל תפוקת המדינה.

הערך המוסף של הפעילות הכלכלית בעיר מגיע ל-6,226 מיליון שקל, ומתוך זה 58 אחוזים נובעים מפארק התעשייה החדש. לכן ניתן לומר כי פארק התעשייה החדש מהווה מנוע עיקרי בכלכלה המקומית. אילו לא גירוי מקומי זה, ובהנחה שפעילות כלכלית אלטרנטיבית שהיתה קמה היתה משיגה כ-30 אחוזים מביצועי הפארק, העיר היתה מתאפיינת על ידי מבנה כלכלי של ענפי תעשייה ישנים וסקטור גדול של שירותים.

היקפי המכפילים הנאמדים כאן אינם שונים בהרבה מאומדנים שחושבו בהקשרים דומים. למשל, עבודת ההערכה של ההשפעות של תשלובת של מפעלי אינטל על אזור Washington County במדינת אורגון בארה"ב חישה מכפילי תפוקה של 1.54, מכפילי תעסוקה של 2.32 ומכפילי שכר של 1.70. אומדנים אלה הם לשנת 1997, כארבע שנים אחרי שבוצעו מספר השקעות גדולות במפעלי סמי-קונדקטור באזור ECONorth- (1998). בבדיקה נוספת שבוצעה בשנת 2002 נאמדו אותם מכפילים ב-1.40 (תפוקה), 2.52 (תעסוקה) ו-1.48 (שכר).

בהתחשב בהבדלים בין הגודל והאופי של המשק המקומי של Washington County לבין זה של קרית-גת, האומדנים הנאמדים כאן לתפוקה (1.24), תעסוקה (2.34) ושכר (1.34) אינם רחוקים מאלו של המפעלים המקבילים בארצות הברית.⁶ מכפיל השכר המקומי הצנוע יחסית משתלב עם ההיקפים הקטנים יחסית של הביקושים בתחום המסחר הנוריעים מהפעילות של פארק התעשייה. ממצאי ניתוח התשומה-תפוקה מראים כי היקף המסחר בצריכה הפרטית הוא קטן מזה הנרשם בענף השירותים העסקיים ולא גדול בהרבה מזה שמקורו בשירותים ציבוריים. יחד עם מכפיל שכר נמוך יחסית, הדבר מצביע על תעסוקה מקומית ברמות נמוכות של הפעילות הכלכלית של הפארק וגם על דליפות של ביקושים בתחום המסחר לאזורים אחרים בארץ.

צירוף זה של שכר מקומי נמוך ודליפות הביקושים מסביר מדוע ענף המסחר בעיר לא מצליח להתרומם למרות הגירוי הכלכלי שמספק פארק התעשייה. על אף הקושי להצביע על הכיוון המדויק של הסיבתיות בקשר שבין הצלחת ענף המסחר לבין בריחת הביקושים (האם הביקושים בורחים מפני שאין מוקד מסחר ראוי, או שמא אין מוקד מסחר בגלל בריחת הביקושים?), החשיבות של מדיניות תכנונית היא ברורה. נדרש מאמץ לפתח פעילויות כלכליות משלימות לפארק התעשייה (כגון מוקדי מסחר ובידור).

על מנת לנצל את המנוף הכלכלי הקיים, כדי להפיק רווחים מקומיים ולמנוע דליפת של ביקושים. נושא זה, וההשפעות הכלכליות הנובעות מדפוסי הצריכה של העובדים המועסקים בפארק התעשייה, נידונים בפרק הבא.

הערות

- ¹ השוליים של הלוח - שהם סכום השימושים הסופיים וסכום הגורמים הראשוניים בהפחתת היבוא - זהים בגודלם, ומשקפים את גודל התוצר המקומי הגולמי של המשק.
- ² התאמה בי-פרופורציונלית של מטריצה שפיתח (1961 Stone).
- ³ הערך המוסף הוא חלק מהתמ"ג, ולכן לא נאמר מהו החלק של הערך המוסף שנותר בארץ.
- ⁴ המספר הכולל של המועסקים בפארק אינו כולל את "עובדי הקבלן" העובדים במתחם של חברת אינטל, ממספר סיבות: חלקם אינם עובדים במשרה מלאה בפארק, לא ברור כמה מהם מועסקים על ידי מפעלים אחרים היושבים בפארק ונסקרים באופן נפרד, וחלק אחר שלהם מועסק על ידי חברות כוח אדם וקשה להשיג עליהם מידע. לכן, כדי למנוע ספירה כפולה הם אינם נכללים כאן. האומדנים הגולמיים המוצגים עשויים אפוא להיות הערכות-חסר, אבל דבר זה אינו משפיע על גובה המכפילים.
- ⁵ ענף זה כולל את הפעילויות הבאות: בנקים ותיווך פיננסי; ביטוח וקופות גמל; פעילויות בנדל"ן; השכרה של מכוניות, מכוניות, ציוד וכל סוגי הטובין; שירותי מיחשוב, ייעוץ מיחשוב, עיבוד נתונים; מחקר ופיתוח; גיוס כוח אדם וחברות כוח אדם; פעילויות שמירה, אחזקה וניקיון; פעילויות עסקיות אחרות שהן: שירותי עריכת דין, הנהלת חשבונות, ייעוץ עסקי, משאלי דעת הקהל, שירותי הנדסה ואדריכלות, שירותי פרסום ויחסי ציבור.
- ⁶ בהשוואה עם כלל מחוז הדרום (כולל קרית-גת), האומדנים קרובים עוד יותר: מכפיל התפוקה 1.30, התעסוקה 2.61 והשכר 1.47.

חמודולוגיית ההערכה והמבנה התיאורטי של מודל התשומה-תפוקה הרב-אזורי (תת"א)

מודל תת"א בא לתאר את הקשרים הכלכליים הבין-אזוריים לצורך הרצת סימולציות של ההשפעות הישירות והעקיפות של פעילויות ייצור במונחים של תפוקה, תעסוקה ותוצר. מאז פיתח ליאוונטייף את מודל תשומה-תפוקה (Leontief 1966) הוא משך את תשומת לבם של כלכלנים, מתכננים וקובעי מדיניות, שראו בו כלי רב-עוצמה ללימוד המבנה של כלכלה לאומית, קשריה הפנימיים ומשמעותם לגבי תוכניות פיתוח לאומיות. התעניינות זו הביאה לפיתוחו המתודולוגי של המודל וליישומו בתחומי ניתוח נרחבים מעבר לאלה שנכללו בעבודתו הראשונה של ליאוונטייף. אחד מתחומי ההרחבה המעניינים ביותר בחקירתו, שהושקעו בו מאמצים רבים, הוא הכללת הממד הרב-אזורי במודל.

ההתעניינות במודלים של תת"א נובעת מן האפשרויות הגלומות בהם לבחינה בו-זמנית של השלכות בין-ענפיות ובין-אזוריות של מדיניות הממשלה ברמות מאקרו-כלכליות. התרומות הראשוניות בשטח זה הן של Isard (1953) ושל Moses (1995), שהבינו כי ההנחות הבסיסיות שעליהן נשען מודל התשומה-תפוקה ניתנות להרחבה טבעית ומיידית, כך שהמודל יאפשר מתן ביטוי הולם להבדלים בין-אזוריים בתהליכי הייצור, במבנה הסחר המרחבי ובמבנה השימושים הסופיים. לשילוב הגורם האזורי במודל תשומה-תפוקה נודע ערך רב לפחות משתי בחינות. ראשית, לכל מדיניות בתחום המאקרו-כלכלה שנוקטת ממשלה ישנן השפעות שונות על אזורים שונים, ובמרבית המקרים, ההשלכות האזוריות של המדיניות חשובות לא פחות מן ההשלכות שיש למדיניות ברמה הלאומית. חשיבותו של הגורם האזורי עולה ככל שגדלים ההבדלים ברמת הפיתוח בין האזורים. במקרים כאלה עשויה הממשלה להעדיף תוכניות שהשפעתן הכוללת מועטת, אך תרומתן לצמצום אי-השוויון הבין-אזורי גדולה, על פני תוכניות שהשפעתן הכוללת רבה, אך כך גדולה גם תרומתן להרחבת אי-השוויון. האטרקטיביות של המודל הרב-אזורי נובעת מן האפשרויות הטמונות בו ככלי לבחינת מדיניות התכנון ולמיצוי ההזדמנויות באזורים השונים, וכן כמנוף לפיתוח באזור עצמו ולהשפעתו הכוללת על אזורים אחרים.

שנית, המודל שנבנה מאפשר לבחון את ההשפעה הכלכלית של פעילויות ייצור כמו פארק תעשייה חדש בכל ענפי המשק, בנוסף לשימושים הסופיים של הצריכה, השקעות הפיתוח והיצוא. ההשפעה נמדדת כיחס בין התפוקה הכוללת הנובעת לבין השימושים הסופיים. בכל אחד מן האזורים האלו נקרא היחס הזה "המכפיל הכלכלי הכולל" של הפרויקט. גודל המכפיל הכלכלי הכולל של משק תלוי בגודל המכפיל של כל אחד מן הענפים הכלכליים בנפרד ושל כולם ביחד. מכפיל תפוקה ענפי מוגדר כתפוקה הכוללת הדרושה במשק, בענף עצמו ובכל הענפים המספקים גורמי ייצור, כדי לשווק יחידה אחת מהענף לשימוש סופי. מכפיל התפוקה הכולל הוא תוצאה של חילוק התפוקה הכוללת בסכום השימושים הסופיים (דהיינו: צריכה פרטית, צריכה ציבורית, השקעות ויצוא).

הצורך בבדיקה של השפעות בין-אזוריות נובע מן העובדה כי הפעילויות הכלכליות של האזורים משולבות ביניהן וההשפעות של פעולות באחד מהם עשויות לגרום לשינויים משמעותיים בשאר האזורים. על חשיבותם של אלה אנחנו רוצים לעמוד כאן. המודל הנוכחי נבנה בנתוני בסיס של שנת 2000, שהיא השנה האחרונה ביותר שלגביה היה אפשר להשיג את כל הנתונים הדרושים לבנייתו. הוא הופעל כאן באמצעות המידע מן הנתונים הפיסיים והכלכליים של אזור התעשייה החדש בקרית-גת במחירי שנת 2001.

המבנה התיאורטי של המודל

מבנה המודל מפגיש שני מישורים: מישור המקדמים הבין-ענפיים (המקדמים הטכנולוגיים) ומישור יחסי הסחר הבין-אזוריים. בכל אחד מהמישורים מוגדרות מטריצות מקדמים: מטריצת המקדמים הבין-ענפיים (טכנולוגיים) ומטריצת מקדמי הסחר.

מטריצת המקדמים הבין-ענפיים (טכנולוגיים)

בניית המטריצה מתבססת על ההנחה כי שימושי ענף j במוצרי ענף i לצורך שימושי-ביניים הם בשיעורים קבועים מתפוקת הענף j . יש במודל זה חולשה מסויימת בכך שמתעלמים בו מן התחלופה בין גורמי הייצור הנובעת משינויים המתרחשים במחיריהם של גורמי הייצור בין שנת הבסיס לבין שנת אופק הפרויקט. אבל מוצדק להשתמש בו, שכן כבר הוכח בספרות כי קצב השינוי השנתי הממוצע לכל ענף הוא איטי, ולכן המודל מאפשר לזהות ולמדוד גדלים של תלות בין-ענפית בטעות קטנה יחסית.

המטריצות האזוריות מסודרות לאורך האלכסון של מטריצה בגודל $NM \times NM$ ולפי N אזורים ו- M ענפים, כאשר יתר חלקי המטריצה מאופסים. טבלת תשומה-תפוקה של אזור אחד, לפי ניסוחו של ליאונטייף, מתארת רק יחסי תשומה-תפוקה בין-ענפיים. את הביטוי המטריציוני של היחסים בין הענפים לבין עצמם, וכן בינם לבין השימושים הסופיים והתפוקה ברוטו, ניתן לרשום בצורה הבאה:

$$X=AX+Y \quad (3.1)$$

כאשר X = תפוקה גולמית, A = מקדמים ישירים ו- Y = שימושים סופיים. ואולם הביטוי הזה אינו מראה חלוקה אזורית, ולכן ניסוח זה אינו מאפשר להעריך את גודל ההשפעה של כל אזור בתוך המדינה, מאחר שאין הוא מכיל פירוט אזורי של הגדלים ברמה האזורית.

שילוב מטריצת מקדמי הסחר הבין-אזורי

כאשר בונים את המודל עם פירוט אזורי נעלמת המגבלה הנובעת מהעדר הפירוט הבין-אזורי, ובמקרה זה ניתן לרשום את המודל תוך שימוש בשתי מטריצות מקדמים: מטריצת המקדמים הטכנולוגיים ומטריצת מקדמי הסחר הבין-אזורי. את כל התפוקה ניתן עתה לרשום כמכפלה של מטריצת מקדמי הסחר הבין-אזוריים במטריצת המקדמים הבין-ענפיים (הטכנולוגית).

במקרה זה מתקבלת המשוואה המטריציונית דלהלן:

$$X=CAX+CY \quad (3.2)$$

כאשר C היא מטריצת מקדמי הסחר הבין-אזורי, ולכן

$$(I-CA)X=CY \quad (3.3)$$

תלות התפוקה בשימושים הסופיים היא עתה

$$X=(I-CA)^{-1}CY \quad (3.4)$$

מכפיל התפוקה מוגדר:

$$B=(I-CA)^{-1}C \quad (3.5)$$

שהוא תוספת התפוקה ברוטו הנדרשת כדי לספק יחידת ביקוש באזור מסוים, כאשר מבנה הסחר מכתוב שהאזור ימשיך לקנות מכל הענפים בכל האזורים, הן לצורכי ייצור והן לשימוש סופי (צריכה פרטית וציבורית, השקעה ויצוא) באותה פרופורציה שבה הוא קונה עתה. המכפיל הבלתי-מפולג:

$$B_2=(I-CA)^{-1}I \quad (3.6)$$

מבטא את תוספת התפוקה ברוטו הנדרשת כדי לספק יחידת ביקוש לשימוש סופי כשזו מיוצרת כולה באזור עצמו, בעוד תשומות הביניים באות ממקורות המוצא הנוכחיים הן באזור עצמו והן ביתר האזורים, כפי שמוכתב על ידי מטריצת הסחר. במלים אחרות, גודל המכפיל הבלתי-מפולג מראה שכל הביקוש למוצר הסופי מיוצר באזור עצמו, אולם תוספת המוצרים כגורמי ייצור הנדרשת לצורך הייצור הזה עשויה לבוא ממקורותיה הקודמים, ולכן יתבצע ייצור מוצרי ביניים שיצריך עובדים נוספים, כמוכתב במטריצת מקדמי זרמי הסחר מאזורים אחרים המובאים לאזור שבו מדובר כאן.

המכפילים

לצורך בנייתו של המודל הנוכחי המכיל שישה לוחות תשומה-תפוקה בהשוואה ללוח יחיד של כל הארץ, נאספו ועובדו נתונים במטרה להרכיב מטריצת מקדמים בין-ענפיים (טכנולוגיים) לכל אזור ומטריצת סחר בין-אזורית לכל ענף. לשם כך נאספו נתונים אזוריים המתייחסים לארבע קבוצות עיקריות:

- מקדמים בין-ענפיים (טכנולוגיים) הנובעים מתשומת גורמי ייצור המתארים יחסי תשומה-תפוקה;
- מטריצות סחר בין-אזוריות
- תפוקות אזוריות סופיות
- שימושים אזוריים סופיים (צריכה פרטית וציבורית, השקעות ויצוא).

תוצאות המודל המוצגות לעיל מתייחסות למכפילים מטיפוס II (מכפילי מודל "סגור"). מכפילים אלה מבטאים את היחס בין סכום ההשפעות הישירות + ההשפעות העקיפות + ההשפעות המושרות (induced) של צריכת משקי הבית לבין ההשפעות הישירות. במודל זה נכלל סקטור משקי הבית כחלק אנדוגני של שימושי הביניים של הלוחות האזוריים. כלומר, נכללת כאן ההשפעה של הצריכה הפרטית של משקי הבית המקבלים שכר, הכנסה או רווחים מפעילות פארק התעשייה. צירוף עמודות הצריכה הפרטית של משקי הבית ושורת השכר מציג אותם כענף שמייצר עבודה. צירוף זה מגדיל את המכפיל הנובע מפעילות הפארק, את ביקושיהם של משקי הבית בצריכה הפרטית והציבורית ואת ההשפעה הכוללת על ענפי הייצור כדי למלא ביקושים אלה.

נספח 3.2 : השלבים ביצירת מטריצה מאוזנת

לוח ייצור (make) M
לוח שימושים (use) U

$$D = M^T * q^{-1} \leftarrow \text{מכפלה}$$

כאשר: q = ההיפוך (inverse) של עמודות סכום השורות של M
" M = מקדמים ישירים של m המסתכמים ל-1 בכל שורה

$$D = U * g^{-1} \leftarrow \text{מכפלה}$$

כאשר: g = ההיפוך של שורות סכום העמודות של u
 U = מטריצת מקדמים ישירים של לוח השימושים

יצירת לוח סימטרי

$$B * D = A_{ij}^x \leftarrow \text{מכפלה}$$

כאשר: $i, j = 1 \dots 26$ ענפים
 $A^x =$ מטריצת מקדמים ישירים הכוללת את שורות הגורמים הראשוניים:
יבוא, מס, עבודה, הון.

הממדים של A_{ij}^x הם: x עמודות * $x+y$ שורות (הכוללות את הגורמים הראשוניים).

4

דפוסי ההוצאות של העובדים והחברות בפארק התעשייה והשפעתם הכלכלית-חקומית: ניתוח הכנסה-הוצאה

דניאל פלזנשטיין

פרק זה דן בהשפעות הכלכליות-מקומיות הנובעות מדפוסי הרכש של החברות בפארק התעשייה החדש בקרית-גת ומדפוסי ההוצאות של העובדים המועסקים בו. באמצעות שימוש במודל הכנסה-הוצאה (income-expenditure model) נאמד מכפיל ההכנסה המקומי הנגזר מהפעילות של הפארק. מכפיל זה מבטא את הדרך שבה הרכישות של החברות וההוצאות של העובדים המועסקים בפארק תורמות להכנסה המקומית.

האומדנים המוצגים בפרק זה מתבססים על שני מקורות. מידע על דפוסי הרכש של המפעלים התקבל מהמפעלים עצמם ועובד במסגרת ניתוח התשומה-תפוקה (לעיל). נתוני הוצאות העובדים התקבלו מסקר עובדים שבוצע במסגרת המחקר. בסקר זה התבקשו עובדי המפעלים לענות על שאלות בעניין גובה ההוצאות החודשיות (בכל סעיפי הצריכה) ואחוזי ההוצאות שהתבצעו בעיר קרית-גת, בסביבה הקרובה ובשאר חלקי הארץ. שאלון הסקר מופיע בנספח 9.1. הניתוח הנוכחי מתייחס רק להיקפי ההוצאות של העובדים ולמקום הוצאתם. ניתוח שאר חלקי השאלון הדנים באפיון המועסקים, החלטות המגורים וסוגי ההוצאות מופיע בפרק נפרד.

המודל

ניתוח הכנסה-הוצאה (המודל הקיינסיאני) בוחן את ההכנסה המקומית הנוצרת מתוך

ההוצאות המקומיות של פרויקט כלכלי. מודל זה מקובל מאוד בניתוח אזורי, היות שהוא אינו תובעני בדרישותיו לנתונים והצד החשבונאי שלו פשוט יחסית. הגישה מסתמכת על היישום האזורי של מודל המאקרו הבסיסי של קיינס, ובמיוחד על העבודות החלוציות של Tiebout (1962) ושל Sinclair and Sutcliffe (1988). היקף הבדיקה של המודל מצומצם בהשוואה למודל התשומה-תפוקה והוא מתייחס להשפעות הטווח הקצר הנובעות מפעולות ההוצאות של חברות ומועסקים. המיקוד במודל הוא בדרך שבה הוצאות מקומיות יוצרות הכנסה מקומית ובמכפיל ההכנסה הנגזר מכך. מסגרת בדיקה זו מיושמת בסדרה של מחקרי הערכה הבוחנים את ההשפעות המקומיות של מיזמי פיתוח שונים, כגון הקמת מפעלים חדשים (Grieg 1971), פרויקטי תשתית גדולים, כגון הקמת כור גרעיני (Glasson et.al. 1988), ופרויקטים גדולים בתחום השירותים והמ-חקר כגון אוניברסיטאות (Armstrong 1993; Felsenstein 1999).

במקרה שלפנינו, המודל מאפשר לאמוד את תרומת פארק התעשייה לרווחה הכלכלית של תושבי קרית-גת והאזור. תושבים אלה כוללים את מי שמועסקים באופן ישיר בפארק התעשייה ואת מי שמושפעים ממנו באופן עקיף. חלק מההוצאות של החברות והעובדים בפארק נשאר באזור והופך (בניכוי תשלומי מיסים) להכנסות מקומיות. ההוצאות המתבצעות מחוץ לעיר ולאזור מהוות "דליפות" שפוגעות באפקט הכלכלי המצטבר של הפארק ומהוות אובדן למשק המקומי.

בדומה למודל התשומה-תפוקה, לא ניתן לעקוב אחר ריבוי העסקאות המתבצעות בכלכלה המקומית ולרשום אילו מהן מתבצעות במקום ואילו מהן דולפות החוצה. לכן מציע המודל קיצור-דרך כדי להתחקות אחר השקעה ה"מוזרקת" לתוך הכלכלה המקומית ולאמידת השפעתה עד לשלב שבו היא נעלמת כליל. הזרקה ראשונית זו מהווה את הגירוי ההתחלתי המצית סדרה של סיבובים של הוצאה והוצאה-חוזרת בכלכלה המקומית, כאשר בכל סיבוב ההשקעה הראשונית הולכת ומצטמקת עקב הדליפות. בשונה ממודל התשומה-תפוקה, עיקר הדגש הוא בשינוי בהכנסה המקומית (ולא בתפוקה המקומית) הנובע מהפעילות של עובדים וחברות בפארק התעשייה. בנוסף לכך, מחולל השינוי במקרה זה הוא התנהגותם של פרטים (עובדים ומשקי בית) ולא של יחידות מצרפיות-אבסטרקטיות כגון ענפים.

ביסוד הניתוח עומד המעקב אחר התהליך של הוצאה והוצאה-חוזרת. לדוגמה, מפעל מקומי מוכר סחורות לגורמי-חוץ בשווי של 1,000 שקל, ועשרים אחוז מסכום זה הולכים על הוצאות מחוץ לאזור (דליפות), כגון קניית תשומות לייצור, מיסים וכו'. מתוך הכנסה אזורית חדשה של 1,000 שקל בסיבוב הראשון ושיעור דליפה של 0.2 נשאר סכום של 800 שקל בסיבוב השני. בהינתן שיעור דליפה קבוע, הסכום שנשאר באזור בסיבוב השלישי הוא 640 שקל, בסיבוב הרביעי נשארים 512 שקלים, וכן הלאה עד להתכנסות.

דרך קצרה לבטא סדרה מתכנסת זו היא:

$$1 + r + r^2 + r^3 + \dots + r^n = 1/(1-r) \quad (1)$$

כאשר r הוא הנטייה השולית להוציא באזור בכל סיבוב וסיבוב. בדוגמה שלעיל ($0.8 = r$), גירוי של 1,000 שקל תופח ל-5,000 שקל לאחר כל הסיבובים של הוצאה והוצאה-חוזרת, כדלהלן:

$$1,000 (1 + 0.8 + 0.8^2 + 0.8^3 + \dots + 0.8^n) = 1,000 * 1/(1-0.8) = 5,000 \quad (2)$$

היחס בין סך כל ההשפעה (5,000) לבין ההזרקה הראשונית (1,000) נותן את המכפיל, שבדוגמה זו הוא 5.0.

מודל ההכנסה-הוצאה בנוי על עקרונות אלה. הוא עוקב אחר כל הסיבובים של הוצאות החברות והעובדים שבפארק התעשייה ואומד את ההכנסה המקומית הנוצרת בכל סיבוב. סכום כל ההכנסות בכל סיבוב מחולק להכנסה של הסיבוב הראשון מניב את מכפיל ההכנסה הנובע מההוצאות שמקורן בפארק. המכאניקה של המודל מתוארת בנספח 4.1.

הנתונים

נתוני הרכש של המפעלים בפארק התעשייה נאספו במסגרת מודל התשומה-תפוקה, שהוצג בפרק הקודם. סך כל התשומות לייצור הנרכשות על ידי החברות בפארק מסתכם ב-831.6 מיליון שקלים. מתוך זה סכום של 192 מיליון שקלים נרכש בקרית-גת (32 אחוזים) ועוד 86 מיליון שקלים (10 אחוזים) בשאר מחוז הדרום.

מידע על הדפוס המרחבי של הוצאות העובדים נאסף באמצעות סקר עובדים (ראה נספח 9.1). השתתפו בסקר זה 661 עובדים: 472 מאינטל (71 אחוזים) ו-189 משאר המפעלים (29 אחוזים). מתוך כלל המשיבים, 173 (26 אחוזים) היו תושבי קרית-גת, 55 (8 אחוזים) התגוררו ברדיוס של 15 ק"מ, ו-433 (66 אחוזים) היו תושבי שאר הארץ.

על מנת להשתמש במידע של הסקר חשוב לוודא שהמדגם שהתקבל מייצג את אוכלוסיית העובדים. הואיל והמדגם שכלל כ-20 אחוז מעובדי הפארק הוצא ללא כיסוי שיטתי של כלל העובדים, חיוני לבדוק את שאלת ייצוגיותו. העובדה שאומדני ההוצאות מתבססים על התשובות שהתקבלו מהסקר רק מחזקת צורך זה.

דפוסי ההוצאות של העובדים מושפעים משני משתנים עיקריים: מקום מגורים (אנשים נוטים להוציא כסף במקום מגוריהם ולא במקום עבודתם) ורמת השכר, שמתבטאת כאן בתפקיד העובד. מלבד מפעל אינטל נאספו שאלונים ($n = 189$) גם מקרב המועסקים בשבעה מפעלים מרכזיים הממוקמים בפארק.¹ ייצוגיותו של מדגם זה אומתה על בסיס מידע על התפרושות בפועל של עובדים לפי מקום מגורים ודרגות שהתקבל משלושה מבין המפעלים המובילים ('ויסוניק', 'קינג' ו'כרומאלוי'). השוואה זו גילתה כי המדגם הבלוי במקצת את העובדים בעלי התפקידים הגבוהים יותר (מנהלים, מהנדסים וכו'), אבל נתן ייצוג נאמן יחסית של מקומות המגורים. לכן הנחנו שתוצאות

המדגם, לאחר ניפוח, מייצגות את כלל מפעלי הפארק (ללא אינטל).

במקרה של מפעל אינטל התקבל מדגם גדול יותר ($n = 472$). ואולם השוואת המדגם עם התפרושות האמיתיות של עובדי אינטל לפי תפקיד ומקום מגורים גילתה הטיה על בסיס הייצוג של התפקיד במפעל. בעוד שתפרושת העובדים לפי מקום מגורים בסקר התאימה למצב האמיתי (בערך 10 אחוזים מן המשיבים היו תושבי קרית-גת, 10 אחוזים תושבי רדיוס של 15 ק"מ, ו-80 אחוזים תושבי שאר הארץ), התפלגות התפקידים נתנה ייצוג-יתר לתפקידים הגבוהים (מנהלים) והנמוכים (סטודנטים) ותת-ייצוג לטכנאים ולעובדי משרד. כאשר הוצלבו הטיית האלה עם מקום מגורים, בעיית הייצוג רק החריפה.

משום כך היה צריך לשקלל את תוצאות המדגם, כדי לקבל ייצוג נאמן לתפרושת העובדים לפי תפקיד ומקום מגורים בפועל. המדגם "נופח" אפוא באופן פרופורציונלי על מנת לשמור על המשקלים היחסיים של תפקידים ומגורים כפי שהם באים לידי ביטוי בלוח 4.1. לוח זה מראה כי 25.5 אחוזים מכלל עובדי הפארק הם תושבי העיר, 6.5 אחוזים גרים ברדיוס של 15 ק"מ, והשאר (86 אחוזים) נמצאים מחוץ לרדיוס זה.² דפוס זה מושפע מהרכב התפקידים בכל מיקום. רוב העובדים הגרים בקרית-גת מועסי קים בתפקידים נמוכים יותר, דבר שמשפיע על גודל ההכנסה הפנויה ודפוסי ההוצאות שלהם. כאן מודגשת ההשפעה של דפוסי המגורים של עובדי הפארק שאינם עובדי אינטל. בקרב העובדים שגרים ברדיוס של 15 ק"מ, כמעט 35 אחוזים הם בעלי תפקידים בכירים (מנהלים ומהנדסים). תפרושת זו מעידה על העדפות המגורים של עובדי אינטל שכן בשאר המפעלים הייצוג ברדיוס זה הוא קטן ביותר. בקטגוריית המגורים של "שאר הארץ", הכוללת את הגרים בשאר מחוז הדרום, בסביבת ירושלים ובמחוז המרכז, קיים ייצוג מאוזן יותר בכל התפקידים. חשוב לציין כי בתפרושת משוקללת זו "נבלע" ההבדל בין עובדי אינטל לבין עובדי שאר המפעלים בפארק. בעוד שמקומות המגורים של עובדי אינטל מתפלגים ל-10 אחוזים בעיר, 10 אחוזים ברדיוס של 15 ק"מ ו-80 אחוזים בשאר הארץ, יתר מפעלי הפארק מגלים דפוס מקומי מוקצן יותר עם 57 אחוזים בקרית-גת, אחוז אחד ברדיוס של 15 ק"מ ו-42 אחוזים ביתר חלקי הארץ.

לוח 4.1: עובדים בפארק התעשייה לפי תפקיד ומקום מגורים

קרית-גת		רדיוס 15 ק"מ		שאר הארץ		סך הכל	
%	n	%	N	%	n	%	n
0	1	7.0	14	7.5	161	5.5	175
2.0	18	27.5	56	19.0	420	15.5	494
25.5	218	57.5	117	50.0	1079	44.0	1,416
72.5	619	8.0	17	23.5	506	35.0	1,142
100	856	100	204	100	2167	100	3,227

מקור: ניפוח על בסיס סקר העובדים

ההבדלים בהעדפות מגורים באים לידי ביטוי גם בהוצאות החודשיות הממוצעות של כלל עובדי הפארק. אלה שגרים בעיר מוציאים 9,258 שקלים לחודש בממוצע. עובדים שגרים ברדיוס 15 ק"מ מוציאים 12,702 שקל בממוצע ועובדים שגרים בשאר הארץ

מוציאים 8,900 שקל. כאשר מתחשבים בתפקיד בלבד ולא במקום המגורים, ההבדלים בין הדרגות ביחס לשיעורי ההוצאות ביעדים השונים אינם כה גדולים. למשל, ההוצאות בקרית-גת נעות בין 17 ל-62 אחוזים מכלל הוצאות העובד, בהתאם לתפקיד. ההוצאות ברדיוס 15 ק"מ נעות בין 29 ל-49 אחוזים בהתאם לתפקיד, ולגבי הוצאות בשאר הארץ השיעור הוא בין 43 ל-53 אחוזים בהתאם לתפקיד. ממצאים אלה מאפשרים לומר שמקום המגורים עשוי להשפיע על דפוסי ההוצאות יותר מאשר התפקיד.

מהנאמר עד כה ניתן לראות כי ההתפלגויות של העובדים לפי תפקיד ומקום מגורים הן המסד שעליו נבנים כל אומדני ההוצאות. חישוב אומדני ההוצאות נערך אפוא בארבעה שלבים:

1. חישוב ערכים רציפים לפי קטגוריות של הוצאות: מידע על הוצאות העובדים התקבל לפי קטגוריות של גובה ההוצאה החודשית ומקום ההוצאה (קרית-גת, רדיוס 15 ק"מ ושאר הארץ). קטגוריות אלו תורגמו לסכומי כסף ולערכים רציפים על ידי בחירת הערך החציוני של כל קטגוריה.
2. ניפוח התוצאות של מדגם שאר המפעלים: התקבלו תשובות מ-20 אחוזים מעובדי הפארק (ולא אינטל). לכן, כדי להגיע לאומדן של היקף כלל ההוצאות של המועסקים בפארק (חוץ מעובדי מפעל אינטל), שיעור ההוצאות נופח באופן פרופורציונאלי למספר הכולל של המועסקים בפארק.
3. ניפוח ושקלול המדגם שהתקבל לגבי עובדי אינטל: על מנת להתגבר על בעיית ההטיה במדגם זה שוקללו התוצאות שהתקבלו מעובדי אינטל פעמיים, פעם כדי לוודא ייצוג לפי מקום מגורים ופעם לוודא ייצוג של מתגוררים לפי תפקיד במפעל. תהליך זה כלל בניית שלושה לוחות נפרדים, לכל מקום מגורים בנפרד. בכל לוח, ההוצאה הממוצעת לפי תפקיד בכל אחד משלושת יעדי ההוצאה הוכפלה במספר העובדים בפועל בכל תפקיד. לכן כלל כל לוח את סך כל ההוצאות של כל הדרגות בכל אחד מהיעדים. למשל, לגבי תושבי קרית-גת חושבו ההוצאות לפי דרגה בקרית-גת עצמה, ברדיוס 15 ק"מ ובשאר הארץ. חזרנו על התרגיל הזה לגבי הגרים ברדיוס 15 ק"מ ולגבי הגרים בשאר הארץ.
4. טיפול בסוגיית "המהגרים": מהסקר ניתן לזהות עובדים שהחליפו מקום מגורים לאזור בעקבות קבלת עבודה בפארק התעשייה בקרית-גת. בספרות המקצועית דנים היום בשאלה אם לכלול את הכנסותיהם שלהם בסך ההשפעות הנובעות מפרויקט הפיתוח (Felsenstein 1995). הטענה היא ש"מהגרים" בדרגות הגבוהות (מנהלים, מהנדסים וכו') הם חלק משוק עבודה ארצי. בתנאי שוק תחרותיים, ואילו לא היה הפארק קיים, הם היו מוצאים תעסוקה אלטרנטיבית ברמת שכר דומה במקום אחר. הרווחה הכלכלית שלהם אינה תלויה אפוא בהימצאות הפרויקט במקומו הנוכחי. לכן קיימת טענה שאין מקום להכליל את הכנסותיהם של אלה כאשר אומדים את השפעת הפרויקט על הרווחה המקומית. בקרב עובדי אינטל, שיעור המהגרים בסקר (94 אחוזים, דהיינו 232 עובדים) גבוה משיעורם במציאות (13 אחוזים). בשאר המפעלים שיעורם הוא מזערי (6 אחוזים), ואנו מניחים שהוא

מייצג את שיעורם בפועל. התפלגות כלל המהגרים לפי תפקיד מופיעה בלוח 4.2. המכפילים המחושבים להלן נאמדים פעמיים, פעם עם ופעם בלי המהגרים. קבוצת המהגרים כוללת רק את המנהלים והמהנדסים שעברו להתגורר באזור בעקבות עבודתם בפארק התעשיות.

לוח 4.2: "מהגרים" לפי תפקיד – כל המפעלים

תפקיד	n	%
מנהלים	47	19
מהנדסים	57	23
טכנאים – משרד	88	36
אחר	52	22
סך הכל	244	100

מקור: סקר עובדים

הממצאים

התוצאות של ניפוח המידע המדגמי כך שיכלול את כלל העובדים ואת ההוצאות השנ-תיות שלהם מוצגות בלוח 4.3. הלוח מצליב את מקום ההוצאה עם מקום המגורים. סך כל ההוצאות של כלל עובדי הפארק בשנת 2002 מסתכמות ב-335.6 מיליון שקלים. מתוך זה 34 אחוזים מתבצעים בקרית-גת, 29 אחוזים בתוך רדיוס של 15 ק"מ והשאר (73 אחוזים) בשאר חלקי הארץ. כשני שלישים מכלל ההוצאה (56 אחוזים) נובע מעוב-דים שאינם תושבים מקומיים. אלה מוציאים רק 20 אחוז (45.3 מיליון שקלים) בקרית-גת ועוד 35 אחוזים באזור ברדיוס 15 ק"מ. אפילו תושבי קרית-גת העובדים בעיר מוציאים כמעט 35 אחוזים הוצאותיהם מחוץ לעיר.

לוח 4.3: הוצאות עובדי פארק התעשייה לפי מקום הוצאה ומקום מגורים (מיליוני שקלים 2002)

מקום מגורים	מקום הוצאות		
	קרית-גת	רדיוס 15 ק"מ	שאר הארץ
קרית-גת	60.9	12.4	19.2
רדיוס 15 ק"מ	9.8	7.0	6.8
שאר הארץ	45.3	76.7	97.0
סך הכל	116.0	96.1	123.1
	335.6		

מקור: ניפוח מתוך סקר

ממצאים אלה מרמזים על שיעור דליפה ניכר, אבל עיקר ההוכחה נובע מחישובי המכפיל. תהליך חישוב המכפיל מתואר בנספח 4.1. מודל ההכנסה-הוצאה דורש מספר פרמטרים המוגדרים בנספח 4.2. הפרמטרים המוצגים בנספח הם לצורך הדגמה בלבד ואינם מייצגים את הפרמטרים הבלעדיים. ניתן לשנותם ביחס לתסריטים שונים (גידול בהיקפי ההוצאות המקומיות, ירידה בנטל המס וכו') ולבחון את השפעות השינויים על המכפיל. הגדרת האזור במודל הנוכחי מתייחסת לשתי יחידות גיאוגרפיות. ההגדרה המצומצמת מתייחסת לעיר קרית-גת עצמה. הגדרה רחבה יותר כורכת את העיר יחד

עם רדיוס של 15 ק"מ מסביבה.³

ההוצאות המקומיות מתייחסות לרכש מקומי ולהוצאות של עובדים. שיעור הרכש המקומי חושב בפרק הקודם ומהווה 23 אחוזים מרכש התשומות של פארק התעשיות (פרמטר b).⁴ שיעור ההוצאות בכלכלה המקומית מתייחס לחלקן של ההוצאות ביחס לשכר המשולם על ידי החברות המקומיות.⁵ שיעור זה (פרמטר e) הוא 39.6 אחוזים. פרמטר זה יחד עם שיעורי המס הם הרגישים ביותר מבין כלל הפרמטרים. שיעורי המס (t, t', n) מתייחסים למס ישיר (מס הכנסה) ומיסים עקיפים (ארנונה, היטלים וכו'). ההוצאות של "המהגרים" נאמדו ב-25.8 מיליון שקלים על פי סקר העובדים.

איור 4.1 מתאר את התהליך של יצירת ההכנסה המקומית וחישוב המכפילים הכלכליים. במקרה המתואר באיור, ההזרקה הראשונית יוצרת השפעה של הסיבוב הראשון המשתווה לתפוקה בערך של 834 מיליון שקלים. סכום זה מורכב מכלל השכר המשולם לעובדים, רכש מקומי והכנסות נוספות שיש לעובדים. ההכנסה הנובעת מתפוקה זו מייצגת את התפוקה בניכוי מיסים, חסכוניות, והוצאות המהגרים, ומסתכמת ב-452 מיליון שקלים. סכומים אלה עוברים מספר סיבובים (6-7) של הוצאה והוצאה-חוזרת בכלכלה המקומית⁶ עד שמגיעים להתכנסות, דהיינו, נקודה שבה ההשפעה של ההזרקה הראשונית נעלמת. לאחר סיבובים אלה התפוקה גדלה לכדי 1,036 מיליון שקלים וההכנסה ל-551 מיליון שקלים. במונחים של מכפיל, מדובר במכפיל תפוקה של 1.24 ובמכפיל הכנסה של 1.22. חשוב מאוד לציין כי בדיקה זו רגישה לערכי הפרמטרים. הקטנת נטל המס ב-15 אחוזים היתה מעלה את מכפיל ההכנסה ל-1.30, הקטנת הנטל ב-50 אחוזים היתה מביאה למכפיל הכנסה של 1.40.

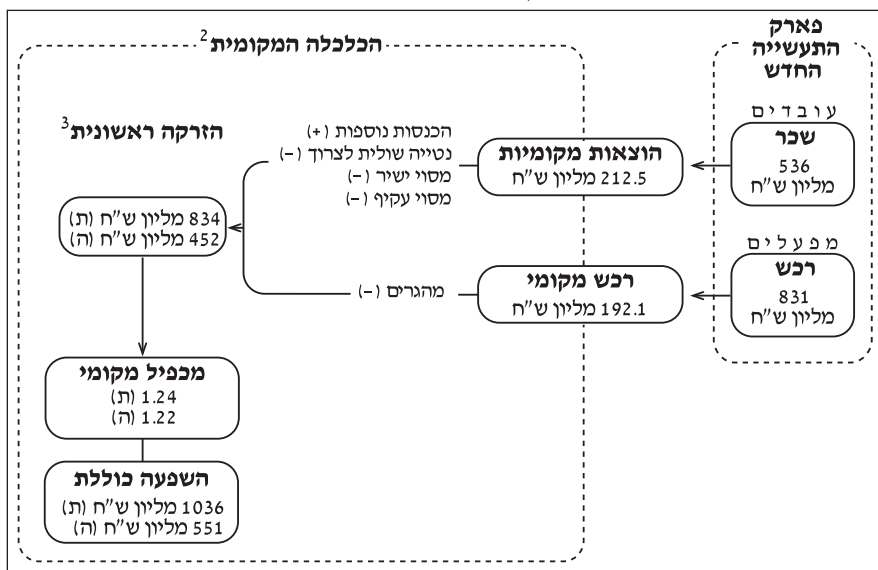
לוח הסיכום של המכפילים (לוח 4.4) מצביע על כמה ממצאים מעניינים. בהינתן ערכי הפרמטרים שבנספח 4.2, המכפילים הם צנועים יחסית ומלמדים על שיעורי דליפה משמעותיים. מכפיל התפוקה הוא בסדר גודל דומה למכפיל שחושב באמצעות מודל התחר"א. מכפיל ההכנסה המקומית הנובעת מפעילות הפארק הוא בעל השפעה כלכלית מצומצמת. כל שקל חדש של הכנסה מקומית שמקורו בפארק התעשיות מצמיח 10 אגורות נוספות של הכנסה בקרית-גת, ו-21 אגורות ברדיוס של 15 ק"מ.⁷

כאשר מוציאים את המהגרים מהחישוב (ומקטינים את ההזרקה הראשונית) המכפיל אינו יורד, ואפילו עולה במקצת. הסיבה לכך נעוצה ככל הנראה בעובדה שהמהגרים עשויים להוציא מהכנסותיהם מחוץ לאזור יותר משאר העובדים. הואיל ומדובר בדרגות התעסוקה הגבוהות, הסבר זה נראה סביר. גם כאשר עובדים אלה נמשכים להתגורר באזור, ייתכן שהאזור אינו מסוגל לענות על ביקושיהם.

כאמור, הפרמטרים הרגישים ביותר הם הפרמטרים c, t, n, e. הפרמטר e מבטא את ההוצאות המקומיות של עובדי פארק התעשייה. בדיקת רגישות הפרמטר מעלה כי כל תוספת של 10 אחוזים הוצאות מקומיות מתבטאת בתוספת של 3-2 אגורות במכפיל המקומי. תוספת של 80 אחוז צריכה במקום היתה מעלה את ערכו של מכפיל ההכנסה ל-1.5 בקירוב, וכאשר העובדים מוציאים את כל הכנסותיהם באזור (e = 1), המכפיל מגיע לסביבות 1.8. ממצא זה מלמד שגם כאשר מגבירים את ההוצאות במקום, שיעורי

המס הגבוהים משאירים בידי העובדים סכומים מצומצמים להוציאם ברכישות בעיר ובסביבה.

איור 4.1: תהליך יצירת מכפילי הוצאה/הכנסה¹

1 ערכים במיליוני שקלים 2002. אומדנים ללא ההוצאות של "מהגרים". חושב לפי ערכי הפרמטרים בנספח 4.2

2 הוצאות מקומיות = בקרית-גת וברדיוס של 15 ק"מ; רכש מקומי = בקרית-גת

3 (ת) = תפוקה; (ה) = הכנסה

לוח 4.4: מכפילי הכנסה מקומיים¹ - בדיקת רגישות

רמת מיסוי	הוצאות עובדים בקרית-גת ורדיוס 15 ק"מ			נמוכה ⁴	בינונית ²	גבוהה (בפועל) ³
	100%	80%	40% (בפועל)			
מכפיל תפוקה	1.89	1.62	1.24	1.42	1.32	1.24
מכפיל הכנסה	1.81	1.56	1.22	1.40	1.30	1.22

1. היחידה הגיאוגרפית היא קרית-גת ורדיוס 15 ק"מ. כאשר לוקחים את העיר קרית-גת בלבד כיחידת החקירה, מכפיל התפוקה = 1.12 ומכפיל ההכנסה = 1.10.

2. חושב לפי הפרמטרים בנספח 4.2 החישוב אינו כולל "מהגרים".

3. $t=0.34$, $t^{***}=0.40$, $n=0.10$, $c=0.95$

4. $t=0.21$, $t^{***}=0.25$, $n=0.08$, $c=0.96$

עובדה זו מעידה על פן אחד של בעיית הדליפה. ככל הנראה, במצב הנוכחי של קרית-גת כל מאמץ לעודד צריכה מקומית אינו מספיק על מנת לחפות על קיומן של דליפות גדולות בתחומי המיסוי, ההשקעות, הנטייה לחסוך וכו'.

חסקנות ומשמעות למדיניות ציבורית

הממצאים שלעיל נותנים משנה תוקף לחלק מהמגמות שעלו מממצאי הניתוח לתשומה-תפוקה שהוצגו בפרק הקודם. ניתוח אחרון זה הראה שחלק מההשפעה הלא-מבוטלת של פארק התעשייה בתחום התעסוקה המקומית בא לידי ביטוי ביצירת עבודה ברמות שכר נמוכות יחסית. עובדה זו בנוסף לבעיה של "דליפת" ביקושים, מצביעה על אובדן יתרון כלכלי חשוב לכלכלה המקומית.

ממצאי הניתוח הכנסה-הוצאה מחזקים את טענת ה"דליפה". הממדים הצנועים של המכפילים מראים, שחלק גדול מהביקושים של עובדי הפארק והחברות שבו נענים במקומות שמחוץ לקרית-גת ועורפה הכפרי (הכולל את קרית מלאכי). ממצאים אלה אינם מפתיעים לאור המבנה הצר של המשק המקומי ויכולתו המוגבלת לענות על הביקושים. מובן שהעלאת שיעורי ההוצאות המתבצעות במקום תתבטא בגודל המכפיל, אבל ההשפעה הגדולה של שיעורי המס מלמדת שנטל מס גבוה משפיע אף הוא על ממדי המכפיל.

מספר גורמים מצטרפים יחד כדי ליצור מכפיל מקומי נמוך. ראשית, העובדה שחלק מהתעסוקה העקיפה והמושגית הנוצרת היא בדרגות שכר נמוכות משפיעה על גובה המכפיל. שנית, אם מקום המגורים משפיע בצורה משמעותית על דפוסי ההוצאות של העובד, העובדה ש-67 אחוזים מעובדי הפארק אינם גרים בעיר וברדיוס של 15 ק"מ משפיעה אף היא על גודל המכפיל. שלישית, היקפי היבוא הגדולים הנובעים מפעילות הפארק (שאובחנו בנייתו התתר"א) מצביעים אף הם על הוצאות רכש מקומיות נמוכות, ולכן על אפקט הכנסה מקומי קטן. לבסוף, קיימת גם בעיה של דליפות בתחום הצריכה יחד עם נטל מס גבוה. מוקד מסחר ובילוי ראוי לשמו בעיר או בעורפה הכפרי היה "לוכד" חלק מהביקושים של העובדים ומשקי הבית. בהיעדרו, הוצאות אלה זורמות למקומות מתחרים; מכפיל ההכנסה הנמוך משקף בריחה זו. שיעורי מס גבוהים רק מחריפים את המצב וגורמים לכך שהכסף שנשאר בידי העובד לצורך הוצאות הוא מצומצם.

ייתכן שממצאים אלה מצביעים על הדילמה של קרית-גת. מצד אחד, קיים בעיר מנוף כלכלי חשוב שתולים בו תקוות רבות. מצד אחר, קיימת הרגשה של החמצת הזדמנויות כלכליות בכל הקשור לניצול מנוף זה. כדי להפיק את מרב ההשפעה הכלכלית ולבנות דינאמיקה של צמיחה על גבי המנוף הקיים נדרשים מיזמים משלימים בתחומי הדיור (ובנייה צמודת קרקע), הצריכה (מוקדי בילוי וקניות), חיזוק העורף הכפרי באמצעות פרויקטים משותפים, וניצול מיקומה האסטרטגי של קרית-גת, שעשוי להשתפר עוד יותר כשכביש 6 יגיע לפתחה של העיר.

הערות

* תודות לאייל אשבל שתרם רבות לאיסוף ועיבוד הנתונים.

1 המפעלים שהשתתפו בסקר הם: 'אדוארדס', 'הכוכב', 'ויסוניק', 'חסם', 'כרומאלוי', 'פ.ב.נ'.

ו'קינג'.

- 2 ראוי לציין כי סך כל המועסקים מתייחס לכלל העובדים המועסקים ישירות על ידי המפעלים בפארק, ואינו כולל "עובדי קבלן" ועובדים המועסקים על ידי חברות כוח אדם. לגבי עובדים אלה אין אנו יודעים את היקף משרת העסקתם, וקיימת גם בעיה של ספירה כפולה במקרה שעובדי הקבלן הם גם דיירי פארק התעשייה.
- 3 הגדרה אחרונה זו היא ככל הנראה המציאותית ביותר כאשר בוחנים את ההשפעות הכלכליות הנובעות מהוצאות העובדים. היא כוללת את העיר קרית-גת, יישוב עירוני נוסף (קרית מלאכי) והיישובים הכפריים בעורפה שבהם מתגוררים עובדים מפארק התעשייה (ערוגות, לכיש, ניר בנים, ליאון, כפר ורבורג, גלאון, נהורה, סגולה, נחלה, יד נתן, נגבה, שדה משה, משואות יצחק, כוכב מיכאל, קיבוץ גת, מרכז שפירא ושפיר).
- 4 שיעור זה מתייחס לרכש בתוך העיר קרית-גת. כאשר כוללים את כלל הרכש במחוז הדרום, שיעור זה עולה ל-0.334. ואולם השפעתו על מכפיל ההכנסה היא מזערית.
- 5 השכר המשולם על ידי החברות בפארק הוא 1.536 מיליון שקלים. ראה הפרק ניתוח תשומה-תפוקה.
- 6 "הכלכלה המקומית" במקרה זה מתייחסת לשתי יחידות שונות. ההוצאות של העובדים מתייחסות לשטח הכולל את העיר ורדיוס של 15 ק"מ שמסביבה. שטח זה מבטא בצורה נאמנה יותר את היחידה הגיאוגרפית המייצגת הוצאות מקומיות של העובדים בפארק. השטח של הוצאות המפעלים מתייחס לכלל ההוצאות המתבצעות במחוז הדרום. כאשר מצמצמים אזור זה לעיר קרית-גת בלבד, כמעט לא נרשם הבדל במכפיל.
- 7 חישוב זה מבוסס על הפרמטרים בנספח 4.2. כאמור, אם מקטינים את שיעורי המס, כל שקל נוסף שמקורו בהוצאות של מפעלי או עובדי הפארק יביא לתוספת הכנסה מקומית של 20-30 אגורות בעיר ו-30-40 אגורות ברדיוס של 15 ק"מ.

נספח 4.1 : חישוב מכפילי הוצאה-הכנסה

החישוב מתבסס על עבודתם של Bleaney et al. (1992) שבה מכפילי התפוקה וההכנסה נאמדים באופן סימולטני. למרות שהתפוקה מבטאת את היקף הפעילות הכלכלית וההכנסה את הרווחה הכלכלית, הן גזרות ביחד. המודל אומד את ההשפעות הכלכליות הנובעות מגירוי ראשוני (ההזרקה הראשונית) ועוקב אחר תהליך ה"חילחול" (ripple-through) של ההשפעות בכלכלה המקומית, שלב אחרי שלב, עד שלא נשאר זכר של הגירוי הראשוני. בדומה לזריקת אבן לתוך אגם, סיבובי ההשפעות הולכים ונחלשים ככל שמתרחקים מהמוקד (הגירוי הראשוני).

סך כל הפעילות של הפארק (E) מורכב מ-P (סך כל השכר המשולם לעובדים בפארק) ומ-V (סך כל הוצאות הרכש).

$$E = P + V \quad (1)$$

התפוקה הגולמית של הסיבוב הראשון נאמדת אפוא כסך השכר, ההכנסות הנוספות שיש לעובדי הפארק (A) ושיעור התשלומים לספקים מקומיים בעד תשלומים (bV):

$$O_1 = P + A + bV \quad (2)$$

עכשיו ניתן לגזור את ההכנסה (סיבוב ראשון) מהתפוקה הזאת. אם לא מתחשבים בהכנסותיהם של "המהגרים" (שהיו מוצאים עבודה אלטרנטיבית בהעדר פרויקט פארק התעשייה, ראה לעיל), ההכנסה המקומית נאמדת כתפוקה בסיבוב הראשון (O_1) בניכוי ההכנסות של המהגרים והמיסוי של הרכש המקומי (bnV), כאשר תפוקה זו ממוסה בשיעור t:

$$I_1 = (1 - t) (O_1 - M - bnV) \quad (3)$$

הכנסה מקומית זו נכנסת לאומדן התפוקה של הסיבוב השני (O_2). תפוקה זו מורכבת משיעור ההוצאות המקומיות מתוך ההכנסה המקומית ($ec I_1$) ושיעור דומה של ההוצאות של המהגרים הממוסה לפי שיעור המס t:

$$O_2 = ec I_1 + ec(1 - t)M \quad (4)$$

כאשר ממסים תפוקה זו לפי שיעור המס הישיר (t) והעקיף (n), מתקבל הביטוי של ההכנסה המקומית בסיבוב שני (I_2):

$$I_2 = (1 - t) (1 - n) O_2 \quad (5)$$

מכאן ואילך המודל עוקב אחר ההשפעות הכלכליות ההולכות ומצטמצמות בכל סיבוב נוסף בכלכלה המקומית, עד להתכנסות. בכל סיבוב של הוצאה והוצאה-חוזרת ניכרים היקפים הולכים וקטנים של פעילות כלכלית. ההשפעות חוזרות על עצמן בכל סיבוב, כך שהשפעת התפוקה בסיבוב השלישי מהווה ההשפעה של הסיבוב השני בניכוי שיעורי המס המתאימים:

$$O_3 = ec(1 - t)(1 - n) O_2 \quad (6)$$

בצורה דומה ניתן לחשב את השפעת ההכנסה של הסיבוב השלישי:

$$I_3 = ec(1 - t)(1 - n) I_2 \quad (7)$$

בהפעלת המודל על פארק התעשייה, התהליך מגיע להתכנסות לאחר 6-7 סיבובים. המכפיל הנאמד מבטא את סכום כל הסיבובים מחולק להשפעה (הישירה) של הסיבוב הראשון. מכפיל התפוקה (K_O) מוגדר אפוא כך:

$$K_O = (O_1 + O_2 + O_3 + \dots + O_Z) / O_1 \quad (8)$$

באופן דומה מוגדר מכפיל ההכנסה (K_I):

$$K_I = (I_1 + I_2 + I_3 + \dots + I_Z) / I_1 \quad (9)$$

נספח 4.2 : הגדרת הפרמטרים

פרמטר	הגדרה	ערך (מיליוני שקלים)
E	סך כל ההוצאות של גורמים בפארק התעשייה	1367.6
P	סך כל השכר המשולם על-ידי החברות בפארק	536.1
V	סך כל הרכש המתבצע על-ידי החברות בפארק	831.5
b	שיעור V המתבצע בכלכלה המקומית ¹	0.230
A	ההכנסה הנוספת בשיעור של השכר	0.2
t	שיעור המס הישיר – עובדים שאינם "מהגרים"	0.42
t	שיעור המס הישיר – עובדים "מהגרים"	0.5
n	שיעור המס העקיף	0.15
e	שיעור P שמוציאים בכלכלה המקומית ²	0.396
c	הנטייה השולית לצרוך	0.88
M	סך ההוצאות המקומיות של עובדים "מהגרים"	25.8

1. "הכלכלה המקומית" מוגדרת כאן כעיר קרית-גת.
2. "הכלכלה המקומית" מוגדרת כאן כעיר קרית-גת ורדיוס של 15 ק"מ.

5

תהליכי קבלת החלטה בחיקום אינטל והקמת פארק התעשייה החדש בקרית-גת

אריה שחר ואסיל ישראל

פרק זה בודק את תהליכי קבלת ההחלטות שהביאו להקמת אינטל ופארק התעשייה החדש בקרית-גת. ההחלטה למקם את אינטל בקרית-גת היתה בעלת חשיבות עליונה להתפתחות הכלכלית של ישראל בכלל ושל אזור הדרום בפרט, לכן חשוב מאוד ללמוד ולהבין את התהליכים שהובילו להחלטת הנהלת אינטל להקים את המפעל בקרית-גת.

הפרק מהווה חקר-מקרה שנבדק בכלים של גיאוגרפיה כלכלית ושל גיאוגרפיה פולי-טית. מתוארות ומנותחות בו הנסיבות והמהלכים במסגרות שונות של קבלת החלטות, שהביאו להקמת אינטל ופארק התעשייה החדש בקרית-גת. תשומת לב מיוחדת מוקדשת לניתוח הנסיבות המיוחדות שהביאו את עיריית קרית-גת והמועצות האזוריות סביבה להקים אזור תעשייה משותף. שיתוף פעולה זה הוא אחת הדוגמאות המוצלחות ביותר בישראל של היתרונות של שיתוף פעולה מוניציפאלי בפיתוח אזור תעסוקה חדש.

ההחלטה למקם את חברת אינטל בפארק התעשייה החדש בקרית-גת היתה פן מרכזי בהתהוותו. לפיכך חשוב לבדוק לעומק את התהליך שבסופו החליטה אינטל היכן למקם את מפעלה החדש. בדיקה מעמיקה זו תיעשה לאור הזיקה הישירה שבין החלטת המי-קום של החברה לבין הקמת אזור התעשייה בצורתו הנוכחית. החלטה זו נבדקה בכמה רמות ומכמה היבטים. מצד אחד נבדקו השיקולים של מקבלי ההחלטות בחברה, באשר להחלטה על המיקום. מצד שני נבחנו השיקולים המוסדיים והממלכתיים, שהביאו לאישור ההשקעה שנדרשה להקמת המפעל. בנוסף על כך נבחן תפקידן של הרשויות

המקומיות באזור באשר לנסיבות מיקומה של חברה זו באזור קרית-גת. בפרק זה תובא סקירה עדכנית של תמונת המצב באזור התעשייה. בסקירה יוצגו שיקור ליהם של משקיעים וחברות שמיקמו את עצמם באזור התעשייה החדש, החל מתעשיות עתירות ידע וכלה בתעשיות הרכבים והמיגון. בחלק האחרון של הפרק יובאו המסקנות והלקחים העולים מתוך העבודה.

הפרק מבוסס על מעקב כרונולוגי המתאר את השתלשלות האירועים החל מראשית שנות התשעים, שבהן החל תהליך התהוותו של אזור התעשייה, ועד לאמצען, שבהן נרקמה ומומשה סופית התוכנית להקמת אזור התעשייה בתחומה המוניציפאלי של קרית-גת. ניתוח הממצאים מתבסס על תיאוריות כלכליות מוכרות בנושא מיקומן של תעשיות עתירות ידע ועל תיאוריות ארגוניות בתחום שיתוף הפעולה בין רשויות מקומיות. הממצא האמפירי מתבסס על ראיונות שנערכו בחודשים מאי-אוגוסט 2003 עם אישים רבים שהיו מעורבים בתהליך החלטת המיקום של אינטל בקרית-גת ובתהליך הקמתו של אזור התעשייה החדש, וכן על מעקב אחר העיתונות הארצית והמקומית שעסקה בנושא. לשם בחינת שיקולי המיקום של חברות שאינן קשורות לאינטל, ואשר מיקמו את עצמן באזור התעשייה החדש של קרית-גת, בוצעו ראיונות עומק עם מנהלי מפעלים באזור התעשייה.

שיקולי מיקום של חברות עתירות ידע

בתעשיות עתירות ידע יש חשיבות רבה לעיסוק במחקר ופיתוח, בחדשנות ובשיפור תהליכי הייצור, כדי שלא לפגור בתחרות אחר חברות בתחום ומכיוון שמחזור החיים של מוצריה הוא קצר יחסית (שפר ווידר 1993). הנחת העבודה במחקרי מיקום של תעשיות עתירות ידע היא ניסיון החברות למקסם את רווחיהן ולמזער את עלויות תפעולן (Geotz 1997). שיקולי המיקום של חברות אלו מושפעים ממאפייני סביבת הייצור, מיכולותיה הטכנולוגיות של החברה וממאפייני מחזור החיים של מוצריה (Frenkel 2001).

הספרות מחלקת את גורמי המיקום של תעשיות עתירות ידע לשתי קבוצות של גורמי מיקום (Markusen et al. 1986; Johansson and Nijkamp 1987; שפר ווידר 1993).

גורמי מיקום ישירים:

1. רמת התשתיות הפיסיות, וקיומם של נמלי-תעופה, רשת דרכים מפותחת ורשתות טלקומוניקציה משוכללות.
2. שיקול מרכזי בקבוצה זו הוא קיומו של היצע כוח אדם מיומן. במחקרם של שפר ווידר (1993) נקבע כי חברות גדולות מייחסות חשיבות מכרעת לזמינותו של כוח אדם מקצועי – מהנדסים, חוקרים ועובדים מיומנים ומקצועיים ברמה גבוהה, שכן תהליך הייצור של מפעלים אלו מחייב מגוון גדול של כוח אדם מקצועי.

3. תעשיות עתירות ידע יימשכו לאזורים הנהנים מיתרונות בתחום החינוך והתרבות. יתרונות אלו כוללים הזדמנויות חינוכיות טובות ומגוון שירותי תרבות מתמחים. במסגרת זו כדאי להזכיר את קיומם של אוניברסיטה או מוסד אקדמי טכנולוגי, שעשוי להיות נדבך מרכזי בפיתוח סביבה חדשנית ובמיקום תעשייה עתירת ידע. קיומם של מוסדות מחקר וחינוך מעניק מגוון אפשרויות של הכשרה מקצועית ומחקר (Markusen et al. 1999; Leslie and Kargon 1996).
4. שיקול מיקום נוסף הוא ריכוז גבוה של שירותים עסקיים המציעים ידע מסחרי, משפטי ופיננסי המסייעים לקליטה ולשיווק של חדשנויות טכנולוגיות. במסגרת התחרות בשוק מציעים שירותים אלו מידע על סביבת השווקים הפוטנציאליים ובכך הם מפחיתים את מידת הסיכון שבהשקעות ההון הנדרשות בשביל מיזמים טכנולוגיים ומגדילים את הסיכויים להשקתם המוצלחת (Feldman 1994).

גורמי מיקום עקיפים:

1. לפעילות הממשלתית יש חשיבות רבה באשר למיקום פעילויות כלכליות במרחב. הנימוקים להתערבות זו הם: טיפול נמרץ במוקדי אבטלה מקומיים, הרצון ליצור מאגר של מקומות תעסוקה, הרחבת הבסיס הכלכלי של יישובים ואזורים, סיוע לתעשיות מקומיות אל מול תחרות בין-לאומית, עידוד תעשיות שהמדינה חפצה ביקרן, וצמצום פערים כלכליים בין-אזוריים שונים במדינה (Healy and Ilbery 1990; Dicken 1998). במדינות בעלות רמת רגולציה גבוהה, עשויה המדיניות הלאומית והאזורית בנושא ההשקעות על פני המרחב להיות בעלת חשיבות מכרעת בשיקולי המיקום של מפעלים חדשים. חשיבותן של סובסידיות ממשלתיות באשר למיקום תעשיות עתירות ידע בישראל עולה בבירור מתוך שורה ארוכה של מחקרים בנושא זה (Frenkel 2001; Felsenstein and Shachar 1988; Felsenstein 1996; Felsenstein 1986; שפר ווידר 1993; שורץ 1989). במחקרים אלו נמצא כי אחד השיקולים החשובים באשר למיקומן של חברות עתירות ידע היה קיומם של תמריצי הון ממשלתיים. התמריצים היו בין הגורמים הראשיים שעודדו הקמת מפעלים באזורים שמחוץ לגלעין המטרופולין והתמקמותם באזורי השוליים המטרופוליניים. במדינת ישראל, המייחסת חשיבות גדולה לחיזוק הפריפריה, מערכת עידוד השקעות הון היא בעלת משקל גדול ביותר בשיקולי המיקום של חברות.
2. חברות המאופיינות בחדשנות טכנולוגית נוטות להתמקם בקירבת אזורים מטרופוליניים, בשל רצונן ליהנות מיתרונות הגודל המאפיינים אזורים אלו ומהיצע השירותים העסקיים המצוי בהם (Frenkel 2001).
3. תדמית ויוקרה אזוריות מהוות נדבך נוסף במכלול השיקולים העקיפים (שפר ווידר 1993). חברות גדולות יכולות אמנם להתעלם במידה מסוימת מתדמית מקומית בשל גודלן ותדמיתן הן. לעומת זאת, שיקולי תדמית באשר למיקום פעילות עסקית הם גורם חשוב ביותר אצל חברות קטנות המתבססות על כוח אדם איכותי, שיתקשה לעקור לאזורי פריפריה הנהנים מיוקרה נמוכה ומאיכות חיים פחותה. יש לציין כי

תדמית מקומית נתמכת פעמים רבות על ידי קיום עוגן או מספר עוגנים כלכליים אזוריים, המאפשרים לשמר "כושר תחרות" לאורך זמן ולספק "אורך נשימה" לאזור גם בתקופות המאופיינות בחוסר ודאות כלכלית או בשנינוי טכנולוגי חריף (Gray et al. 1999; Harrison 1992).

4. קיום סביבה בעלת איכות חיים גבוהה ויתרונות נופיים מיוחדים (Amenities) הוא גורם חשוב במכלול שיקוליה של חברה עתירת ידע. דיור אטרקטיבי במחירים סבירים מהווה גורם משיכה נוסף.

5. רמת המיסוי המקומית ואיכות השירותים המוניציפאליים עשויות להיות בעלות משמעות בהחלטות המיקום של תעשיות עתירות ידע. גם ההכנסות הצפויות לרשויות המקומיות מארנונה לעסקים עשויות להיות שיקול מרכזי של העיריות במאמציהן למשוך מפעלים מעין אלה לתחומן.

התערבות ממשלתית בישראל

הביטוי המרחבי להתערבות הממשלתית בישראל באשר למיקום תעשיות הופיע לראשונה בתיקון לחוק לעידוד השקעות הון ב-1967, עם יצירתו של מדרג אזורי פיתוח ששונה לאורך השנים (רזין 1984). מפת אזורי הפיתוח ביטאה מדיניות ממשלתית שנויה עדה לתעש אזורי פריפריה בישראל כאמצעי מרכזי בהגשמת המדיניות לפיזור האוכלוסייה. נימוק נוסף להתערבות ממשלתית זו עלה על רקע הקושי לפזר תעשייה לאזורי השוליים המרוחקים, שאופיינו בתיעוש מזערי, ובתעשיות שמיקומן נקבע על ידי חומרי הגלם הדרושים להן, כגון מחצבים ועיבוד תוצרת חקלאית (רזין 1984).

המדיניות של העדפת אזורי הפיתוח לפי החוק לעידוד השקעות הון היתה לה השפעה רבה על פיזור התעשייה בישראל. באמצעות התערבות הממשלה הוקמו והופעלו תעשיות יסוד באזורי פריפריה. כך, למשל, בערי הפיתוח שהוקמו בשנות החמישים והשישים התמקמו בעיקר תעשיות טקסטיל. הן החזיקו מעמד וסייעו במציאת פתרון לבעיות התעסוקה בעיירות הפיתוח על אף הפסדים שנשאו בתקופה שלאחר הקמתן. ועוד, הממשלה הפעילה מדיניות של הכוונת השקעות בסקטור הפרטי באמצעות תמריצים שונים, ביניהם מענקים והלוואות בתנאים נוחים למימון ההשקעות, הנחות במיסוי ובמחירי הקרקע וסיוע בבניית התשתית ומבני התעשייה (Gradus et al. 1993).

עד תחילת שנות התשעים היה התמריץ העיקרי שנתנה הממשלה באמצעות החוק לעידוד השקעות הון מענקים להשקעות הון ב"מפעלים מאושרים". מענקים אלו עמדו על 38 אחוזים מסך השקעת ההון באזור פיתוח א' ו-20 אחוזים באזור פיתוח ב'. באזורי המרכז לא ניתנו מענקים כאלה. ב-1986 הוסדר נתיב עידוד השקעה חדש בדמותו של פטור ממיסוי למשך עשר שנים באזור פיתוח א' ושש שנים באזור פיתוח ב'.

השנים הראשונות לאחר עליית ממשלת העבודה ב-1992 אופיינו במאבק באבטלה ובמאמץ להגדלת הטבות הון לפריפריה, תוך ניסיון ליצור פתרונות תעסוקה לטווח הבינוני והארוך. הטבות אלו נועדו להוות מנגנון אטרקטיבי דיו בשביל משקיעים פוט-

נציאליים לאיתור השקעות חדשות בתעשייה, בייחוד השקעות בתעשיות עתירות ידע, שנתפשו כמנוף ראשון במעלה לפיתוח כלכלי מקומי ולפיתוח אזורי הפריפריה (גולן; ראיון; שוחט; ראיון; Shefer and Bar-El 1993). לשם כך הוקמה ועדה בראשותו של מנכ"ל משרד ראש הממשלה דאז, שמעון שבס, וזו עדכנה את מפת אזורי הפיתוח (שנקראו עתה "אזורי עדיפות לאומית") בהתאם לחוק לעידוד השקעות הון. הוועדה המליצה שיהיה אפשר לקבל פטור ממיסוי באזורי המרכז למשך ארבע שנים, ולקבל הטבות מס (שש למשקיעים זרים) שלוש שנים נוספות. מסלול חדש זה היה אטרקטיבי במיוחד לחברות עתירות ידע. ההשקעה בתעשייה באזור עדיפות לאומית א' המשיכה אמנם לזכות בעלי מפעלים בפטור ממיסוי למשך עשר שנים, אך פטור זה הוכח כתמריץ נמוך יחסית לחברות עתירות ידע, שמחזור חיי מוצריהן הוא קצר (Razin 1995).

השינוי במפת אזורי העדיפות הלאומית היה אחת הסיבות לכך שמשקיעים, לא מיקמו את מפעליהם באזורי הפריפריה. אזורי העדיפות שנקבעו ב-1992 נטו בבירור לעבר השוליים של מטרופוליני תל-אביב וחיפה, אשר בעצמן התחילו להתפשט לעבר אזורי הפיתוח (Razin 1995). למעשה, מפת אזורי העדיפות החדשה וההטבות למשקיעים במרכז גרמה לכך שרוב ההשקעות בתעשייה עד אמצע שנות התשעים התרכזו באזורי הגלעין של מטרופולין תל-אביב, חיפה וירושלים וכן בטבעות הקרובות לתל-אביב, כמו ראשון לציון, פתח תקוה והרצליה, וחלקה של הפריפריה בתעשייה זו היה מזערי (Shefer and Bar-El 1993). תוצאת המדיניות היתה שתעשיות נטו להתמקם באזורים שנהנו ממעמד של אזור עדיפות לאומית, אבל נהנו גם מקירבה לאזורים מטרופוליניים (Razin 1995). דוגמאות לערים כאלה הם אזור מגדל העמק ואזור שדרות, שנהנו ממעמד של אזור עדיפות לאומית א' וקירבה למטרופולינים של חיפה ותל-אביב.

יזמות מקומית

החל משנות השמונים, בנוסף להתערבות הממשלתית עלתה בישראל הגישה שהו-עידה ליזמות המקומית תפקיד חשוב במשיכת פעילויות כלכליות והקמתם של מוקדי תעסוקה. פעילות זו נתפשה כמכשיר לפיתוח כלכלי וכמנגנון מרכזי לצמיחה מקומית ואזורית. בעולם המפותח עליית הממד היזמי של הרשות המקומית, כשחקן התר אחר השקעות ומשמש לא רק כרגולטור המייצג את הממשל המרכזי, חלה על רקע השינויים בכלכלה העולמית והמשברים הכלכליים שפקדו את העולם המערבי בשנות השבעים. תמורות אלו פגעו ביכולתה של המדיניות הממשלתית לכוון את הפיתוח המקומי, עם האובדן של מקומות עבודה והעלייה המשמעותית בשיעורי האבטלה. כך עלה הצורך להיערך מחדש מבחינה כלכלית וארגונית (רזין 1991; Hall 1988).

בהשקפה הכלכלית-פוליטית הניאו-שמרנית בארצות המערב חלה גם תמורה אידיאולוגית. גרמו לה השינוי ביחסים שבין השלטון המקומי לשלטון המרכזי ועלייתם של ארגונים וולונטריים מהמיגזר השלישי. בעקבות כך נדרשו הרשויות המקומיות למלא תפקיד יזמי בפיתוח הכלכלי של הערים, משום שהן הכירו את המורכבות שבבעיותיהן

המקומיות (Harvey 1989). במסגרת זו הוכר קידום הפיתוח הכלכלי העירוני, כאסטרטגיה המסוגלת להקל על בעיות דחופות במישור המקומי. בין בעיות אלה ניתן למנות את האבטלה, הבסיס הכלכלי ההולך ונשחק ואתו היכולת הפיסקאלית של הערים וכוח הקנייה של תושביהן, ובעיית התשתית העירונית המתפוררת (פלזנשטיין 1994). שינויים אלו הביאו לגידול בחשיבותן של חברות, בשל יכולתן לספק מקומות עבודה חדשים. כך גרמה עליית חשיבותו של הייזום המקומי במשיכת השקעות הון ובאספקת תעסוקה מקומית בארצות הברית ובבריטניה ובמקביל עליית החברות כקטליזטור מרכזי בייזום זה, לתחרות חריפה בין רשויות מקומיות על משיכת יזמים ועסקים (Bartik 1991).

הייזום המקומי שלווה בשיווק עצמי (Boosterism) הצמיח דפוסי פעילות חדשים של הרשויות המקומיות ביחס לפיתוח הכלכלי. במסגרת פעילות השיווק העצמי יזמה רשות מקומית הקמה או רכישה של נכס יצרני והפעילה אותו כמפעל כלכלי, או שהפעילה שירות או נכס יצרני בשיתוף עם גורם-חוץ (פרטי או ממשלתי). נוסף על כך, פיתוח המקרקעין נתפש כתחום שבאמצעותו הרשות המקומית מגייסת הכנסות, תוך הכוונת הפיתוח המקומי. במקרים של כשל שוק בהם כלל לא היתה מתרחשת פעילות כלכלית או שהיתה מתבצעת באופן לא מספק, או אז היתה הרשות המקומית מאפשרת פעילות כלכלית של גורמים פרטיים, למשל בתחום פיתוח הקרקע ובאספקת תשתיות (פלזנשטיין 1994). בהקשר זה זיהה Harvey (1989) ארבע אסטרטגיות פעולה כלכליות של הרשות המקומית:

1. שיווק עצמי למשיכת השקעות-חוץ גדולות בתחום הייצור התעשייתי. אסטרטגיה זו התאפיינה בתחרות עם רשויות מקומיות אחרות ובמתן תמריצים ותמיכות למשקיעים פוטנציאליים.
2. משיכת יזמים על מנת למשוך פעילות כלכלית בתחום השירותים, המסחר והפנאי. יתרונה של אסטרטגיה זו נעוץ בעובדה שפעילות זו דורשת השקעה קטנה יחסית מצד הרשות המקומית. היא גם יכולה לשמש כמנוף כלכלי שבכוחו למשוך ביקושים חיצוניים. תפקידה של הרשות המקומית באסטרטגיה זו הוא להבטיח רמה מזערית של תשתית פיסית.
3. ייזום פוליטי: הגדלת חלקה של הרשות המקומית בסך ההקצבות הישירות והעקיפות של התקציב הלאומי והבטחת סיווגה כמקום בעל עדיפות לאומית גבוהה.
4. עידוד עסקים מקומיים: הפניית משאבים ליזמות מקומית ולעסקים קטנים בנימוק שהם מנצלים משאבים מקומיים, פיסיים ואנושיים, מספקים תעסוקה לתושבים בעלות נמוכה יחסית ויוצרים מכפילים כלכליים מקומיים. עידוד הפעילות הכלכלית המקומית נעשה על ידי הקמת קרנות לשם הלוואות לעסקים קטנים, חממות ליזמים, מרכזי ייעוץ, מוסדות פיננסים שכונתיים וכדומה. יש לציין כי כלים אלו הופעלו לעיתים על ידי רשויות מקומיות בשותפות עם גורמים וולונטאריים או עסקיים.

הפיתוח והייזום המקומי נטו להתמקד בפיתוח תעשייתי, שבא לידי ביטוי ביצירת אקלים חיובי להשקעות בתעשייה. אקלים זה הושג על ידי מינוי ממונה על פיתוח

תעשיית ברשות המקומית, פיתוח אזורי תעשייה חדשים, השקעה בתשתית ובמגורים, והשקעות בפרסום, כל אלו לרוב באמצעות חברות לפיתוח עירוני שהן בבעלות הרשות המקומית או באמצעות שותפויות פרטיות-ציבוריות (פלזנשטיין, ג'אנר-קלזנר ווולף 1991; חסון וחזן 1987; Gunell 1990; Burges 1992; Watts 1997). בין גישות הפיתוח הנפוצות בשנות השבעים והשמונים היתה הגישה שהביאה להקמת פארקים לתעשייה עתידית רות ידע (Felsenstein 1986). ואולם נסיונות אלו נכשלו בדרך כלל בגלל נטייתו של הענף להתקבץ בריכוזים גיאוגרפיים מעטים. למעשה, מיזמים אלו יצרו לעיתים עודפי היצע גדולים; לכל היותר, המוצלחים מבין הפרויקטים משכו מפעלי-משנה שאופיינו בשלבי ייצור שגרתיים. הנהנים העיקריים מהתחרות החרפה בין הפארקים היו דווקא החברות הגדולות, שיכלו להרשות לעצמן להתמקח על קבלת הטבות מרביות (רזין 1991).

הייזום המקומי בישראל ופיתוח אזורי תעשייה: עד לשנות השמונים היו הרשויות המקומיות בישראל הצינור שדרכו ביצעו משרדי הממשלה את מדיניותם, בעוד הפיתוח המקומי נשען, כאמור, על השקעות שהופנו מהשלטון המרכזי. היזמות המקומית בישראל החלה בשנות השמונים, לאור התמורות הגלובליות והתמורות האידיאולוגיות בנושא הקטנת מעורבות הממשלה במשק על רקע חולשתו של השלטון המרכזי. כמו במדינות אחרות בעולם, חולשה זו הקטינה את היעילות של המאמצים הממשלתיים לפיזור התעשייה. לחולשה זו נלווה קיפאון כלכלי, שאפיין את מדינת ישראל בשנות השבעים והשמונים (רזין 1991; פלזנשטיין 1994). שנים אלו המחישו לממשלה ולרשויות המקומיות את המוגבלות שבבעלות ציבורית על חברות כלכליות ואת התקשותן לכוון השקעות בתנאי תחרות בשוק גלובלי. פירוק המסגרות המונופוליסטיות, שבמקרים רבים היוו את העוגן הכלכלי העיקרי בערי פריפריה, המחיש לרשויות המקומיות את הסכנה שבהסתמכות על מעסיק גדול או על ענף מוביל (פלזנשטיין 1994).

אי לכך, ייזום הקמתם של אזורי תעשייה על ידי הרשויות המקומיות נבע מרצון ליצור בסיס מס יציב וחזק ולהביא לצמיחה כלכלית ותעסוקתית אזורית (רזין וחזן 1994). במסגרת ייזום זה הוקמו בחלק מן המקרים אזורי תעשייה בין-עירוניים. אזורים אלו נועדו לפתור בעיות שעלו עם מיצוי עתודות הקרקע לתעשייה ברבים מהיישובים העירוניים, וכן למנוע את פיצול הפיתוח התעשייתי בין אזורי תעשייה קטנים. עם זאת, שיוכם המוניציפאלי של אזורי תעשייה ותעסוקה בין-עירוניים אלה עורר מחלוקות, שנבעו מכך שאזורי התעשייה לא היו חלק אינטגרלי מיישוב מסוים ונועדו לשרת מספר רשויות מקומיות. משום כך גרם הייזום המקומי של אזורי תעשייה אלו לסכסוכי גבולות מוניציפאליים, בפרט בשולי המרחב העירוני ובמרחב הכפרי (רזין וחזן 1994).

בהקשר זה יש לציין את העובדה כי בישראל העברת שטחים מרשות אחת לאחרת לצורך פיתוח אזורי תעשייה אושרה לעיתים רחוקות, וגם אז לאחר הליך שנמשך שנים רבות. בשנות השמונים חל שינוי במדיניות זו. נכונותו של משרד הפנים להיענות לתביעותיהן של ערים לתוספת שטח לשם פיתוח אזורי תעשייה גברה, הודות להכרה בתפקיד הרשות המקומית בפיתוח הכלכלי ובגלל התגברות עוצמתן הפוליטית של הערים והיחלשות המועצות האזוריות (רזין וחזן 1994). גל העלייה מברית המועצות בתחילת

שנות התשעים האיץ את המגמה הזאת והניע מספר גדול של רשויות מקומיות עירוניות לתבוע שטחים נרחבים לצורכי פיתוח, כולל פיתוח אזורי תעשייה ותעסוקה חדשים (אפלברג ובנין 1992). המקרה של קרית-גת מהווה דוגמה לניסיון שנעשה באמצע שנות התשעים להתמודד עם תמורות אלו.

התפתחות אזור התעשייה בקרית-גת: אבטלה כעמיקה וקליטת עלייה

הרחבת אזור התעשייה בקרית-גת התרחשה על רקע מספר נסיבות, שחייבו מאמץ מחודש לפיתוח בסיס התעסוקה העירוני. החל מסוף שנות השמונים החלה הידרדרות במעמדה הסוציו-אקונומי של קרית-גת (פלזנשטיין ושוורץ 1991; בויס: ראיון). הידרדרות זו נבעה ממשבר תעסוקתי, שהלך והחריף עם שקיעת תעשיית הטקסטיל בישראל ובעולם המפותח. שקיעה זו היא פועל יוצא של התחברות הכלכלה הישראלית לכלכלה הגלובאלית. עד לראשית שנות התשעים קרית-גת נשענה על ארבעת מפעלי הטקסטיל של תשלובת 'פולגת' ו'פולגת', 'ליגת', 'בגיר' ו'אומן', ששימשו כמפעלי העוגן של העיר. בתחילת שנות השמונים העסיקה תשלובת זו במפעליה שבקרית-גת בין 4,000 ל-5,000 עובדים (ראיון 1991). נוסף עליהם בלטו מפעלי סריגה שהוקמו בידי יזמים, שרכשו את ידיעתם בתחום כשעבדו במפעל הסריגה 'אומן'. מפעלים אלה מכרו את תפוקותיהם לשוק המקומי וביצעו מדי פעם בפעם יצוא עקיף. אבל רוב המפעלים הללו היו תלויים בשוק המקומי של קרית-גת וסביבתה, כך שפוטנציאל התרחבותם היה מלכתחילה מוגבל (פלזנשטיין ושוורץ 1991). נוסף על תעשיית הטקסטיל נשענה העיר, במידה פחותה, גם על תעשיות מסורתיות אחרות כגון תעשיות המתכת והפלסטיקה.

בסוף שנות השמונים ובתחילת שנות התשעים נסגרו שניים מתוך ארבעת עוגניה העיקריים של העיר, דבר שהביא להקטנת מספר העובדים בתשלובת לכ-3,000 (ראיון 1991). הקטנה זו הביאה לזינוק באבטלה ולמשבר פיסקאלי מעמיק, מפני שפיטורים וצמצום צומים אלה לא לווּ בפתיחת מקומות עבודה חלופיים (בויס: ראיון). כתוצאה מכך, מתחילת שנות התשעים ועד אמצען סבלה העיר באופן כמעט קבוע משיעורי אבטלה שנעו בין עשרה לשנים-עשר אחוזים.

זאת ועוד, העלייה הגדולה מברית המועצות בתחילת שנות התשעים הביאה לגידול ניכר באוכלוסיית העיר (בלזשטיין-לבנון 2003). כתוצאה מעלייה זו עברה קרית-גת בשנים 1989-1994 תהליך צמיחה דמוגרפי מרשים, כשאוכלוסיית העיר גדלה מ-27 אלף ל-44 אלף תושבים. צמיחה זו הביאה לגידול פיסי נרחב בשטח העירוני הבנוי, בעקבות בניית כ-6,500 יחידות דיור חדשות וניצול רוב עתודות הקרקע העירוניות (מכתב בויס לשוחט, 15.11.1994). מבחינה פיסקאלית סבלה העיר ממשבר חמור, שנבע מהאבטלה הגדולה ומקליטת העולים. קליטת העולים אילצה את עיריית קרית-גת להגדיל את אספקת השירותים המוניציפאליים בלא שהכנסותיה מארנונה גדלו, בגלל הפטור מתשלומי ארנונה שהוענק לעולים החדשים בשנים הראשונות לשהייתם בארץ (בויס: ראיון).

לוח 5.1: רשימת החברות באזור התעשייה הישן שהוקמו עד 1995

שם המפעל	ענף/מוצר	הערות
אלדין	ייצור מעגלים, אלקטרוניקה להגנת תוכנה	
פולגת	תעשיית טקסטיל, ייצור בדים	
בגיר	תעשיית טקסטיל, ייצור חליפות גברים	ב-2002 הופסקה פעילות הייצור
שלאון	מוצרים כימיים, מסכות	
תעליפלסט	מוצרי פלסטיקה	
מניקול	מערכות צינון	
נייר ירושלים	מוצרי נייר, מגבות וטואלט	
סוגת	אריזות סוכר, אורז וגרנולה + מחסני חירום ממשלתיים	
גלידה ב"ש	מוצרי גלידה	
דני ספרים	הוצאה לאור + שיווק	
איסכור	תעשיות פלדה	
חד המגדר	תעשיות פלדה ברזל מקצועי	
ערגול	תעשיות ערגול פלדה	

נוסף על מפעלים אלו, הרבה חברות ועסקים קטנים מאכלסים את אזור התעשייה.

מקור: יש. גת

על פי תמ"א 31, קרית-גת והמרחב הסובב אותה היו מתוכננים להכיל אוכלוסייה בת 100 אלף תושבים. לשם כך היה צריך ליצור הזדמנויות ואפשרויות תעסוקה מתאימות (ועדת חקירה לגבולות קרית-גת: תסקיר ביניים 1996). לאור יעדים אלו, ולאור מצבה התעסוקתי-פיסקאלי, דרשה קרית-גת שינוי בגבולותיה המוניציפאליים, שיכלול סיפוח שטחים של המועצות האזוריות השכנות (ויאב, שפיר ולכיש) לשם פיתוח תעשייה ובש-ביל מגורים.

בעיות חברתיות וכלכליות לא היו נחלתה הבלעדית של קרית-גת בשנים אלו. הבעיות שאפיינו את קרית-גת היו מנת חלקם של אזורים ומרכזים עירוניים נוספים באזורי השוליים של מדינת ישראל. משום כך, השנים הראשונות לעליית ממשלת העבודה ב-1992 אופיינו, כאמור, במאבק באבטלה ובמאמץ להעביר הטבות הון לפריפריה, תוך ניסיון ליצור פתרונות תעסוקה לטווח הבינוני והארוך. הטבות אלו נועדו לאתר השקעות חדשות בתעשייה, כדי שישמשו מנגנון אטרקטיבי דיו למשקיעים פוטנציאליים, בייחוד בתחום תעשיות העילית. תעשיות אלו נתפשו כמנוף ראשון במעלה לעידוד הכלכלה המקומית והאזורית (גולן; ראיון; שוחט: ראיון).

העדכון במפת אזורי העדיפות הלאומית שעשתה ועדת שבס יצר לקרית-גת בעיה נוספת שנבעה, לדעתו של זאב בויס, ממדיניות מפלה שנקטה הוועדה (בויס: ראיון). הוועדה מ-1992 העמידה את קרית-גת בעמדה נחותה לעומת יישובים אחרים בדרום הארץ כאשר המליצה להעניק אזורי עדיפות לאומית לרשויות מקומיות גובלות לקרית-גת. כך למשל, הוענק אזור עדיפות לאומית ב' לאזור התעשייה החדש באר טוביה-כנות ולאשקלון. מדרום, ניתן אזור עדיפות לאומית א' לבאר שבע ושדרות, וכן לפארק התעשיות עתירות הידע בעומר ובאזור איל"ח, על יד באר שבע (בויס: ראיון; מכתב בויס לשוחט, 15.11.1994). במקביל איבדה קרית-גת חלק גדול מהתמיכה במסגרת היותה אזור עדיפות לאומית ב'. הנימוק של ועדת שבס לפגיעה במעמדה של קרית-גת במפת

אזורי העדיפות הלאומית היה שהמיקום הגיאוגרפי של העיר נוח יותר ביחס למרכז הארץ, לעומת אזורים מרוחקים יותר. לאחר שלא עלה בידיו של ביום לשנות החלטה זו עתר הוא לבג"צ, בדרישה שממשלת ישראל תחשוף את שיקוליה בהעניקה ובהסירה את המעמד של אזורי עדיפות לאומית ליישובים ואזורי תעשייה באזור (ביום: ראיון). בעקבות הבג"צ החליטה הממשלה להעניק לקרית-גת טיפול נקודתי, ובמרכזו סיוע בסך עשרות מיליוני שקלים למשך שלוש שנים. להערכתו של ראש העיר דאז, צעד זה כמעט לא סייע למשוך לעיר מפעלים חדשים, שהיו עשויים לשנות את מצבה החברתי-כלכלי ואת דימויה השלילי (ביום: ראיון).

התפתחות אזור התעשייה בקרית-גת: תכנון אזורי תעסוקה במועצות האזוריות יואב, לכיש ושפיר ושאלת גבולות השיפוט

במקביל לתמורות בקרית-גת, בחלק מהמועצות האזוריות הסמוכות חל שינוי ביחס לפעילות החקלאית. המועצות האזוריות של תחילת שנות התשעים נאלצו להתמודד עם מטלות רבות מבעבר, על רקע שקיעת המסגרות הכפריות-שיתופיות שנתנו שירותים להתיישבות הכפרית ועל רקע צמצום מעורבותה של הסוכנות היהודית בתחום הפי-תוח הכלכלי במיגזר הכפרי. כתוצאה מתהליך זה הוטלה אחריות הפיתוח הכלכלי לידי המועצות האזוריות, שהיו מחויבות כעת לפעול להגדלת בסיס המס שלהן (אפלבוים ובנין 1992; רזין וחזן 1996).

גלי העלייה מברית המועצות, הצמיחה הכלכלית המהירה וההתפשטות העירונית המואצת בעקבות גל העלייה העלו לפני המועצות האזוריות את האפשרות להסב את ייעודן של קרקעות חקלאיות נרחבות לבנייה, מגורים ותעשייה (Feitelson 1999). הסבה זו יצרה תחרות בין המועצות האזוריות (שניצלו את היתרונות שעמדו לרשותן: קרקע זמינה בשפע וארנונה נמוכה יחסית) על שימושי קרקע עסקיים, שהניבו הכנסות גבוהות. התוצאה הייתה גידול חלקן של ההכנסות העצמיות של הרשויות המקומיות, שניתן היה לגבות מאזורי תעשייה ותעסוקה בתחומי הרשויות המקומיות, ובמקביל צמצום חלקם של תשלומי העברה מהממשלה (רזין וחזן 1996; רזין וחזן 1994).

על רקע תמורות מבניות אלו, יזמו המועצות האזוריות שפיר, לכיש ויואב כבר בשנות השמונים את הקמתו של אזור תעסוקה משותף (אזור תעשייה של"י), תוך ניצול השטחים הפתוחים שעמדו לרשותן. אזור התעשייה המתוכנן היה מבוסס על בית אריזה לפרי הדר המשותף לשלוש המועצות האזוריות, שהתמחו בחקלאות ובעיבוד ראשוני של תוצרת חקלאית. בתחילת שנות התשעים נמצא אזור של"י בתהליכי אישור סטטוטוריים מתקדמים (טריינין: ראיון). בשלב מסוים הפך של"י מאזור תעסוקה משותף לאזור תעסוקה בלעדי של המועצה האזורית שפיר (דגן: ראיון).

נוסף על יוזמה עסקית זו ניסו המועצה האזורית יואב והעומד בראשה להרחיב כמה יישובים בתחומה, על מנת ליצור בסיס לקליטת אוכלוסייה חיצונית שאינה קשורה לגלעין הכפרי הוותיק, כדי להגדיל את האוכלוסייה לצורך אספקת שירותים ציבוריים

שונים. יוזמה זו נשענה במידה רבה על החלטת הממשלה בדבר אפשרות בנייה נוספת בנחלות. כמו כן תכננה המועצה האזורית יואב להקים אזור תעסוקה בן 800 דונם ממזרח לקרית-גת, שיספק מקומות תעסוקה לאנשים החדשים שיגיעו, בלא שאלו יצטרכו ליימם למקווי התעסוקה המטרופוליניים באזורי תל-אביב ובאר שבע.

דרישתה של קרית-גת להרחיב את אזור התעשייה שלה על-ידי צירוף שטחים של המור עצות האזוריות הסמוכות לה ושינוי ייעוד הקרקע בהן, מקרקע חקלאית לקרקע לתעשייה, הביאה להקמת ועדת חקירה לשינוי גבולות קרית-גת בראשותו של ד"ר בריזלי. בדו"ח שהוגש למנכ"ל משרד הפנים במארכס 1993 המליצה ועדה זו לשנות את תחום שטח השיפוט המוניציפאלי של קרית-גת. פירושה של המלצה זו היה גריעת שטחים משטחי המועצה האזורית יואב, ולאחר מכן משטחי המועצה האזורית שפיר, והעברתם לתחומה של קרית-גת. ההמלצה עוררה התנגדות רבה בקרב המועצות האזוריות שפיר ויואב, שעתרו לבג"צ נגד המלצות ועדת החקירה לגבולות קרית-גת. כמו כן הוגשה התנגדות לאישור הפקדתה של תוכנית 11/בת/9 (תוכנית הוועדה לבנייה למגורים ולתעשייה [ול"ל]), שמטרתה היתה להרחיב את אזור התעשייה של קרית-גת תוך שינוי ייעודי הקרקע של המועצות האזוריות הסמוכות.

במקביל למאמץ להרחבת גבולות קרית-גת פנה ראש העירייה בויס (בנובמבר 1994) לשר האוצר שוחט ותבע לשנות את מעמדה של עירו במפת אזורי העדיפות הלאומית לאזור עדיפות לאומית א'. נוסף לפנייתו זו השקיעה עיריית קרית-גת מאמץ הסברתי גדול בשנים 1993-1995, שבמסגרתו הובאו שרי הממשלה לקרית-גת כדי שיתרשמו מקרוב מהמציאות שבה היתה העיר נתונה. במסגרת מערכה זו פנה ראש העיר גם לשר התעשייה והמסחר (התמ"ס) מיכה חריש, והלה הביע נכונות לפעול לשינוי מעמדה של קרית-גת במפת אזורי העדיפות הלאומית. פירותיה של מערכה זו לא איחרו להבשיל. ביולי 1995 החליטה הממשלה להעניק לקרית-גת ולאזור התעשייה המיועד של"י, שעתיד להסתפח לעיר, מעמד של אזור עדיפות לאומית א' לתקופה של שנתיים, על אף התנגדותו של שר האוצר, שהסתייג ממתן מעמד כזה לקרית-גת. התנגדות זו נבעה מהחשש שיישבר מכלול האיזונים שהתוו את מערך אזורי העדיפות, כאשר הסוגיה הזאת תיפתח ללחצים פוליטיים מכיוונים שונים. לשיטתו של שוחט, שדרוג מעמדה של קרית-גת היה עלול להביא להטיה מרחבית משמעותית, על ידי מניעת השקעות באזור שמדרום לקרית-גת (שוחט: ראיון). אישוש לחשש זה ניתן למצוא בדבריו של ראש עיריית באר שבע דאז יצחק רגר שטען כי "ת/מ/א 31 קבעה שיש להפוך את באר שבע למרכז מטרופולין הנגב, כחלק מהפיתוח באזור. בניית מפעלים בקרית-גת... תגרום לכך שהעובדים באותם מפעלים לא יגורו בנגב אלא מצפון לקרית-גת, באזור שפלת החוף" ('הארץ' 1995.3.11). במקביל להחלטה זו ביטלה הממשלה את המעמד של אזור עדיפות לאומית ב' שניתן לאזור התעשייה כנות, כדי להקל על משיכת מפעלי תעשייה לקרית-גת.

האם ההחלטה להעניק לקרית-גת מעמד של אזור עדיפות לאומית א' נבעה אך ורק ממצוקותיה של העיר ומיזמותיו של ראש עירייתה זאב בויס? על כך ננסה לענות בהמשך.

החלטת אינטל להרחיב את מפעלה בירושלים ובחירת המיקום

את החלטת הממשלה להעניק מעמד של אזור עדיפות לאומית א' לקרית-גת יש לבחון גם לאור החלטתה של חברת אינטל באשר למיקומו המרחבי של מפעלה החדש (Fab 18).

'אינטל אלקטרוניקה בע"מ' היא חברה רב-לאומית בבעלותה המלאה של 'אינטל קור-פוריישן' (אינטל העולמית). לאינטל העולמית יש שלוחה בישראל, 'אינטל ישראל' (1974) בע"מ, שהיא האחראית על המפעלים בחיפה, בירושלים, בפתח תקווה, בעומר וביקום. אתר הייצור היחיד של אינטל בארץ עד 1996 היה בירושלים (Fab 8); הוא הוקם ב-1980 והיה מפעלה הראשון של אינטל מחוץ לארצות הברית. מפעל זה נהנה ממעמד של מפעל מאושר להשקעות, מעמד שתכליתו היתה לאפשר את הקמתו. החלטת המיקום של החברה בנוגע למפעלה בקרית-גת (Fab 18) מחייבת להבין את ההקשר הבין-לאומי שבו פועלת החברה. הקשר זה יתואר בהמשך דרך מנגנון יצירת החלופות המרחביות למיקום מוקדי פעילותיה של החברה ותיאור הליך קבלת ההחלטה להקים מפעל דווקא בישראל.

תהליך קבלת ההחלטה על המיקום באינטל העולמית

בחברה רב-לאומית כאינטל, יצירת חלופות מיקום למיזמיה של החברה וקבלת ההחלטות על מיקומם היא תהליך המאופיין בתחרות בין-לאומית חריפה בין סניפי החברה בעולם. ראשיתה של תחרות זו היא ביחידת ה-Corporate Real Estate, האמונה על איתור מפעלים חדשים ובנייתם. יחידה זו היא מעין יחידת בינוי העוסקת באיתור מיקומם של נכסים ובהקמת מוקדי פעילות עסקית ברחבי העולם בהתאם לצרכיה של החברה. פעילות זו נעזרת במחלופות שמגבשים צוותי אינטל הפרושים באתרים שונים בעולם (בדרך כלל במקומות שבהם החברה מעוניינת לבסס את פעילותה, או במקומות שבהם כבר קיימת פעילות). צוותים אלו עוסקים בגיבוש חלופות מיקום למפעלים חדשים; החלופה הנבחרת ממומשת בהקמתו של מפעל חדש בהתאם לביקושים בשוק. הצורך בהכנת חלופות מיקום כאלה נובע מאופיו של שוק התעשיות עתירות הידע, שפועלות בו חברות גלובאליות כאינטל, ומהאילוצים הנגזרים ממנו:

- עלויות השקעה גדולות הכרוכות בהקמת מפעל בתחום של טכנולוגיה עילית.
  - הזמן הדרוש להקמת המפעל (כולל תכנון, קבלת האישורים וההקמה הפיזית).
  - הצורך בייצור מתוזמן של הטכנולוגיה המתקדמת ביותר שעומדת לרשות החברה.
  - הצורך בשיווק מתוחכם, בהתאם לביקושים הנוכחיים והצפויים.
- בחינת החלופות השונות נעשית תוך העמדת שורת קריטריונים, שבמרכזם עומדים היבטים טכניים וסוציו-פיננסיים. בהיבט מרחבי, כל חלופה נבחנת תחילה ברמת המדינה כולה ולאחר מכן ברמת אזורים וערים בתוכה.

הקריטריונים למיקום המפעל ברמת המדינה הם:

1. אקלים מדיני-פוליטי: מצבה הפוליטי והגיאוגרפי של המדינה הנדונה.
2. תנאי היצוא והיבוא של תשומות ותפוקות: בחינת שיעורי המכסים במדינה הנדונה ונוהלי פריקה ושחרור התשומות או התפוקות מן המכס.
3. מיסוי ומענקים: מידת ההטבות והתמריצים להשקעת הון שמעניקה המדינה. נבדקים גם המבנה הפיסקאלי של המדינה הנדונה והסדרי המיסוי הנהוגים בה.
4. כוח אדם: קיומו של כוח אדם מקצועי ברמה גבוהה במדינה הנבדקת, אשר יהווה מאגר כוח אדם להקמת המפעל ולתפעולו לאחר פתיחתו.
5. אופייה של הביורוקרטיה הממשלתית: בחינת מידת המורכבות והסרבול של המערכת השלטונית.
6. יחסי העבודה ועלויותיה: מידת שליטתם של ארגוני עובדים ביחידות הכלכליות במשק ובחינת עלויות השכר במדינה הנדונה.
7. האישורים הדרושים לבניית המפעלים: סוגיהם וקלות השגתם. בחינת תקני איכות הסביבה במדינה הנדונה, והאם החברה תוכל לעמוד בהם. כמו כן נבדק מהו גובה הבנייה האפשרי באזור הנבדק.
8. תרבות כלכלית ופוליטית: רמתה האתית של הביורוקרטיה הממשלתית, וחששות החברה להיפגע מריגול תעשייתי.

הקריטריונים למיקום המפעל ברמת האזור והעיר:

1. גודל השטח: בחינת גודלן של עתודות הקרקע לשם אפשרות הרחבה בעתיד.
2. הבעלויות על הקרקע: בדיקת בעלויות הקרקע ואפשרויות הרכישה והחכירה. היבט זה חשוב לנושא ההתרחבויות העתידיות של המפעל ויכולתה של השלוחה המקומית של אינטל להציע חלופה מגובשת בעלת סיכויים טובים להתממש, אל מול התחרות עם סניפי החברה במקומות אחרים בעולם.
3. קבילות פוליטית וחברתית מקומית: מידת האהדה של האוכלוסייה והמערכות השלטוניות למיזם.
4. מרחק המפעל משדות-תעופה ומוקדי שירות ציבוריים: מודגשת הנגישות לנמלי-תעופה, משום שתוצרת המפעל משווקת ומפוזרת מיד לאחר תהליך הייצור לשווקים או ליעדי ביניים ברחבי העולם. כמו כן נבחנים המרחק ומידת הנגישות למוקדי שירותים ציבוריים, כמו בתי-חולים ומכבי אש.
5. תשתיות פיסיות: בחינת מצבם של הכבישים, נפחי התנועה, קווי התקשורת, המים, החשמל והביוב. מרכיב חשוב בקריטריון זה הוא קיומה של תשתית מגורים ראויה לעובדי המפעל.
6. משך תקופת ההקמה של המפעל: גורם זה מותנה ביעילות מערכת התכנון, הבנייה והפיקוח השותפים להקמת מפעל מורכב מעין זה.
7. מצבו הגיאולוגי של האזור הנדון: בחינת מצבו הגיאולוגי של אזור נוגעת למידת

חשיפתו לרעידות אדמה או להתפרצויות וולקניות. היבטים אלה חשובים לאור היותם בעלי השלכה על תעריפי הביטוח שתשלם החברה.

8. השכנים התעשייתיים הסמוכים למפעל המיועד לקום: בחינת אופי האזור הסמוך לאתר הנבדק. האם הוא אזור המאופיין בתעשיות עתירות ידע? האם באזור ממוקמות חברות המייצרות תפוקות הדומות באופיין לתפוקותיה של החברה? קריטריון זה חשוב בגלל הצורך למנוע תחרות על כוח אדם מיומן, לאור הפגיעה הפוטנציאלית בכושר הייצור וביכולת גיוס כוח אדם מקצועי לחברה.

9. תשתית של שירותים יצרניים ואישיים: קיום מגוון שירותים יצרניים ושירותים אישיים החיוניים לרווחת מקימי המפעל ולתפעולו היעיל לאחר הקמתו.

10. קירבה למוסדות להשכלה גבוהה: קירבה לאוניברסיטאות ומכללות היכולות לשמש מקור לגיוס נוח וזמין של כוח אדם מקצועי ומשכיל.

11. רמות זיהום האוויר באזור הנדון: בחינת מידת זיהום האוויר וכמות האבק העלולים לחדור לאגף הייצור של המפעל ("החדר הנקי"). אזור המתאפיין במחצבות או בסופות אבק עלול להיות גורם שלילי ביותר להקמת מפעל. למעשה, רמת זיהום האוויר הנכנס למפעל קובעת את שיעורי הפחת שלו לאורך שנות תפעולו.

החלופה הישראלית

כוונתה של אינטל להקים מפעל חדש בישראל החלה מתקמת עוד בסוף 1992. הקמת מפעל חדש בישראל היתה כרוכה ביצירת תנאי השקעה אטרקטיביים בשביל החברה. בראש ובראשונה עמדה נכונותן של הרשויות הממלכתיות לסייע בגיוס ההון הנדרש להקמת המפעל, שנאמד בשני מיליארד דולר, וזאת על מנת לחפות על סיכוני ההשקעה בישראל. סיכונים אלו, לדידה של אינטל, נבעו מאי-היציבות הגיאוגרפית והכלכלית המאפיינת את מדינת ישראל בכל שנות קיומה ומעלויות תפעול שונות, כגון עלויות שינוע ועלויות הנגזרות מאופייה של מערכת המיסוי והמכסים בישראל (מכתב פרומן לשחר 14.5.2003; קפלן: ראיון). בהקשר זה צוטט מנכ"ל 'אינטל ישראל' דאז, פרופ' דב פרומן, כי "תנאי המענק שקיבלה אינטל לצורך הקמת המפעל בישראל היו המינימום הנדרש לנו כדי להביא את אינטל לישראל... ללא תמריצים מתאימים לא יהיה אפשר להביא לישראל השקעות של חברות רב-לאומיות" ('הארץ', 16.7.1996). בחינת שיקוליה של אינטל העולמית העלתה כי בהיבט הביטחוני חששה הנהלת החברה מסיטואציה של מלחמה אזורית שבה תיתכן פגיעה פיסית במפעל. חשש כזה היה ממשי בימי מלחמת המפרץ ב-1991 (מכתב פרומן לשחר 14.5.2003; קפלן: ראיון).

ב-1993 החל הדיאלוג בין ממשלת ישראל לאינטל בדבר מסלול הטבות אפשרי שתיוותר הממשלה להעניק לחברה. בספטמבר אותה שנה פנו מנכ"ל התמ"ס וממלא מקום מנכ"ל משרד האוצר לאינטל והבטיחו לה שורת הטבות במסגרת החוק לעידוד השקעות הון, אם החברה תרצה להרחיב את מפעלה בירושלים. לאחר פנייתה של ממשלת ישראל לאינטל פנתה החברה למרכז ההשקעות וביקשה לבדוק את מידת ההטבות,

שהמדינה מתעתדת להעניק לחברה כדי שזו תקים את מפעלה החדש (מבקר המדינה 1997).

בעיני הממשלה, חשיבות ההשקעה במפעל המיועד (בשונה ממפעלים ישראליים רגילים) נבעה מגודלה היחסי של החברה, מן הפוטנציאל התעסוקתי הנגזר מהקמת המפעל ומשיעורי המכפיל הלאומיים הפוטנציאליים (גולן: ראיון). לתפישתה, להקמת המפעל עתידות היו להיות השפעות בין-לאומיות מרחיקות לכת על ישראל ועל מעמדה בשוק המעבדים וזכרונות ההבזק הבין-לאומי. ההשקעה באינטל נתפשה כמכשיר להגדלת המוניטין של מדינת ישראל ולשדרוג כוח האדם המקצועי שלה, במסגרת התפתחותה של תעשיית השבבים ומוצרי הזכרונות והתעשיות המשלימות (מבקר המדינה 1997). דוגמה להלך רוחות זה עלה ממכתבו של שר האוצר דאז שוחט לחברי מנהלת מרכז ההשקעות, שבו כתב כי "להקמתו [של מפעל אינטל יש] תרומה לקידום התשתית הטכ-נולוגית של התעשייה הישראלית ולהמשך פיתוחה של תעשייה מתקדמת ותחרותית" (מכתב שר האוצר למרכז ההשקעות, 25.3.1996 – מבקר המדינה 1997).

תפישת פוטנציאל ההשקעה בעיני הממשלה הביאה למשא-ומתן יוצא דופן בהי-קפו ובדרג האישים שהשתתפו בו. המשא-ומתן נמשך והעמיק בשנים 1993-1994, בין החברה (ובראשה דב פרומן, מנכ"ל 'אינטל ישראל' ובוב פרלמן, סמנכ"ל אינטל העול-מית) וממשלת ישראל. המשא-ומתן אופיין במעורבות עמוקה של משרד ראש הממשלה (ובראשו ראש הממשלה יצחק רבין ז"ל) ומשרד האוצר והעומד בראשו (שר האוצר לשעבר שוחט). כך, למשל, בפגישה ביוני 1994 בין מנכ"ל אינטל העולמית וראש הממ-שלה רבין ניסו הצדדים להסדיר את תנאי ההשקעה הצפויה (קפלן: ראיון; גולן: ראיון). בסדרת פגישות נוספות הן בישראל והן בארצות הברית בין שר האוצר לראשי אינטל ניסו הצדדים להגיע להסכמה בדבר הקמתו של המפעל בישראל ובדבר מיקומו בה, בלי להגיע לסיכום סופי בנושא (שוחט: ראיון; גולן: ראיון).

הסמך הרחב

הניסיון לקדם את הרחבת Fab 8 בירושלים

בהיבט המרחבי נראתה ירושלים כחלופה הטבעית למיקום מפעלה החדש של החברה כהרחבה של Fab 8 בהר חוצבים (גולן: ראיון; קפלן: ראיון; מכתב פרומן לשחר 14.5.2003). הרחבה זו נתפשה כמועדפת וטבעית בגלל הסיבות הבאות:

1. היתרונות של המשכיות הייצור בקירבת מפעל קיים.
2. הוזלת עלויות הפיתוח, תוך ההתבססות על תשתיות קיימות ב-Fab 8.
3. מאגר כוח אדם מקצועי זמין שממנו נהנית ירושלים. מצב זה יכול למנוע את הצורך בניידו של כוח אדם מאזורים מרוחקים יותר.
4. היכולת ליהנות מהיתרונות לצבירה הקיימים בהר חוצבים בירושלים.
5. מרחב התכנון והגורמים המרכזים בו היו מוכרים לאנשי החברה (הרשות לפיתוח ירושלים [רל"י], לעיריית ירושלים, למפעלים הסמוכים, ולוועדה המקומית והמחוזית

לתכנון ובנייה).

6. הגדרתה של ירושלים כאזור עדיפות לאומית א', במסגרת החוק לעידוד השקעות הון.

לאור זאת הוחל ב-1993 בקידומה של חלופת הר חוצבים שהציעו אנשי רל"י ואינטל (קפלן: ראיון). בחינת החלופה התרכזה בהיבטים פיסיים: קיומה של מערכת אספקת מים סדירה, מערכת ביוב למפעל, האפשרויות לפרוץ דרכים אל המפעל ובדיקת כוונת תיה של עיריית ירושלים לספק לאתר המיועד תשתיות אלו. ואולם עד מהרה התחוויר כי הדיונים הסטטוטוריים שנערכו בול"ל עוררו אנטגוניזם והתנגדות עזה מצד חוגים באוכלוסיית השכונות הגובלות באזור התעשייה בהר חוצבים מטעמים סביבתיים ודתיים, ולמעשה הביאו לעיכוב בתהליך האישור. העיכוב בדיונים נגרם בעיקר על-ידי נציגי העדה החרדית בוועדות התכנון ('הארץ' 19.7.1995; 'כל העיר' 10.9.1993; 'כל העיר' 24.12.1994).

ההתנגדות להקמת המפעל בהר חוצבים הגיעה לשיאה כאשר שבעה מתושבי שכו-נות סנהדריה ורמות עתרו לבג"צ כנגד ול"ל ורל"י. הם טענו שיש להגדיר את המפעל העתיד לקום כתעשייה כימית העלולה לסכן את תושבי השכונות הסמוכות וכן שול"ל אינה מוסמכת לדון בתוכניות של מפעלים כאלה ('הארץ' 7.7.1994; 'הארץ' 20.1.1995; 'כל העיר' 8.4.1994). על אף התנגדות זו אישרה ול"ל עקרונית ביוני 1994 את הקצאת הקרקע להרחבת המפעל בהר חוצבים. שטח המפעל נקבע ל-111 דונם, כששליש מהם אושרו בעבר. ביולי 1994 דחה בג"צ את העתירה של תושבי השכונות וקבע כי החלטת ול"ל מיוני אותה שנה היתה חוקית. עם זאת הוא קיבל את עמדת רל"י שהגדרת המפעל כמפעל-כימי צריכה להתברר בבית-המשפט המחוזי ('כל העיר' 8.7.1994). באוגוסט 1995 קיבל בית-המשפט המחוזי את עמדת תושבי השכונות הגובלות באזור התעשייה של הר חוצבים ואיפשר להם להתנגד להוצאת היתרי בנייה למפעל אינטל, ובכך הקטין מאוד את הסיכוי לממש את החלופה הירושלמית של אינטל ('כל העיר' 25.8.1995).

מכשול נוסף בדרך למימוש החלופה הירושלמית היה דרישתם של חוגים חרדיים שהמפעל החדש לא יתופעל בהפעלה של 7x24 (דהיינו, כולל עבודה בשבת). דרישה דומה הועלתה כבר באמצע שנות השמונים לקראת הקמת מפעל אינטל בירושלים ('כל העיר' 2.10.1985; 'כל העיר' 19.9.1986). דרישה כזאת לא יכלה להתקבל על ידי אינטל בשום פנים ואופן בגלל הפגיעה הצפויה בתהליך הייצור הרציף במפעל. לסיכום, נראה כי עיכובים אלו העלו ספקות בדבר היכולת לממש חלופה זו, ובאינטל עלה החשש ממצב שבו השקעת ההון הצפויה תיתקל באוכלוסייה שלא תרצה בה כלל ('הארץ' 20.1.1995; קפלן: ראיון).

נוסף על הבעיות הפוליטיות-חברתיות בירושלים סבלה החלופה הירושלמית מהעדר שטח גדול דיו כעתודה להרחבה עתידית של המפעל. על פי דיווחים בעיתונות המקומית דרשה אינטל מעיריית ירושלים שטח של 500 דונם, דבר שהעירייה לא יכלה להבטיח (25.8.1995).

ההתנגדויות לתוכניות הביאה לכך שעוד במאוס 1994 החלה אינטל במשא-ומתן עם

עיריית בית שמש והמועצה האזורית מודיעין, ובמקביל הודיעה החברה שהיא בודקת אפשרות להקים את המפעל באירלנד או בארצות הברית ('כל העיר' 11.3.1994). ואכן, במקביל לבחינת האתר הירושלמי החלו באינטל העולמית להתקבל החלטות בדבר הקמתם של מפעלים חדשים באריזונה ובאירלנד, לאור העובדה כי חלופות אלה הגיעו בתקופה זו לבשלות וגיבוש, דבר שלא היה נכון מבחינת החלופה הישראלית (קפלן; ראיון; מכתב פרומן לשחר 14.5.2003). עם זאת, מהראיונות עולה כי בשנים הללו, שאר פיינו בהתרחבות וצמיחה כלכלית בתחום המעבדים, היה צריך להקים כמה מפעלים שיענו על הביקושים בשווקים. לכן המשיכו 'אינטל ישראל' ואינטל העולמית לתור אחר מיקום למפעל נוסף שיהווה חלופה ראויה בבוא יום ההחלטה.

בדיקת חלופות מיקום אלטרנטיביות לא בירושלים

כשלו הניסיון להרחיב את המפעל הירושלמי הביא לחיפוש אלטרנטיבות מיקום מחוץ לתחומה המוניציפאלי של ירושלים. נבדקו כמה וכמה מקומות בארץ. הצעות הועלו הן על ידי ממשלת ישראל (משרד האוצר, משרד התמ"ס ומנהל מקרקעי ישראל) והן על ידי אנשי אינטל עצמם. האתרים שנבדקו היו כאלה שיכלו להבטיח השתתפות ממשלתית מרבית בעלות הקמת המפעל. לשם כך התמקדו איתור המיקום באזורי עדיפות לאומית א', או באזורים המועמדים לשדרוג לאזור עדיפות לאומית א'. שיקול חשוב נוסף באיתור מיקום פוטנציאלי היה מלאי עתודות הקרקע שיענו על צרכי החברה לטווח הקצר ולטווח הארוך, כך שתהיה אפשרות להרחבה עתידית לכשייווצרו הביקושים המתאימים.

החלופות הריאליות לאיתור המקום המתאים הוגבלו מראש לטווח יוממות ריאלי בשביל כוח האדם המקצועי של החברה בירושלים. כן הוגבל תחום החיפוש לטווח סביר ממרכז הארץ ונמל-התעופה בן-גוריון בלוד (נתב"ג), לשם שינוע מהיר של תפרי קות המפעל לשווקים בחוץ-לארץ. נוסף על אלו נבדקו גודלי המגרשים המיועדים, גובה הבנייה האפשרי, רמות זיהום האוויר, תשתית כוח האדם, תשתית החינוך המקומית והאזורית, תשתית התחבורה, תשתית מגורים לעובדים ולמערכת השירותים (ומכתב פרומן לשחר 14.5.2003; קפלן; ראיון; גולן; ראיון). במקביל נפסלו אתרים שהיו בעלי רגישות פוליטית או בטחונית, כגון אזורי תעשייה מעבר לקו הירוק.

צפון הארץ: בצפון הארץ נבדקו כמה אתרים, כגון אזור התעשייה ציפורית בגליל התחתון ואזור התעשייה בכרמיאל. אלה נפסלו בגלל ריחוקם ממוקדי הפעילות העיקריים של אינטל ומנתב"ג (מכתב פרומן לשחר 14.5.2003; שוחט; ראיון). אנשי החברה סברו כי צפון הארץ אינו מתאים בגלל ריחוקו מהמרכז ובגלל קירבתו למפעלה של חברת Tower Semiconductor במגדל העמק, שיכלה להתחרות ישירות על כוח אדם מקצועי (גולן; ראיון).

דרום הארץ: החלופה הדרומית המשמעותית ביותר שנבדקה היתה באזור התעשייה 'עמק שרה' בבאר שבע. גם חלופה זו נפסלה, על אף יתרונות המיקום הברורים: היותה של באר שבע עיר בעלת מעמד של אזור עדיפות לאומית א', רצונה העז של העיר

לארח את אינטל, והקירבה לאוניברסיטת בן-גוריון. פסילתה של באר שבע כחלופה ריאלית נבעה משתי סיבות עיקריות: ריחוקה היחסי ממוקדי התעסוקה והשיווק במרכז הארץ ובירושלים, והיותו של אזור באר שבע מועד לסופות אבק קשות. נימוק אחרון זה היה קריטי, בגלל ייקור עלויות התפעול הצפוי (מכתב פרומן לשחר 14.5.2003; גולן: ראיון).

מרכז הארץ: החלופות הריאליות יותר רוכזו למעשה מקו תל-אביב ודרומה. בתהליך החיפוש נפסלו, בין היתר, אזור אשקלון וגזר מסיבות דומות שעלו בבאר שבע ובצפון הארץ. כל האתרים במרכז הארץ נפסלו בגלל היותם באזורים הנעדרים תמריצי הון ממשלתיים (קפלן: ראיון).

בית שמש: באזור בית שמש נבדקו ארבעה אתרים פוטנציאליים (מכתב פרומן לשחר 14.5.2003). על פי דיווחי העיתונות ניסו אנשי אינטל עוד במאוס 1995 להשלים את המשא ומתן עם עיריית בית שמש. לאחר שנבדקו שתי חלופות באזור התעשייה של בית שמש עצמה ונדחו, בגלל העדר עתודות קרקע מתאימות ובגלל בעיות קשות של זיהום אוויר, פנתה עיריית בית שמש למשרד השיכון וביקשה להקצות לה קרקע להקמת אזור תעשייה חדש, שחלקו העיקרי יוקצה לחברת אינטל. הנהלת משרד השיכון ייעדה את הקרקע המבוקשת לבנייה למגורים, אבל ראשי המשרד הסכימו לשנות את ייעוד הקרקע ולהקצות את הקרקעות לשימושים תעשייתיים, בתנאי שהחברה תבטיח להקים את מפעלה החדש בבית שמש ('הארץ' 20.1.1995). לכך לא יכלה אינטל להתחייב לפני שידעה כי אזור בית שמש ישודרג לאזור עדיפות לאומית א'. נוסף על החלופות בבית שמש נבדק אתר באזור סמוך למושב זכריה שממערב לבית שמש. גם חלופה זו נמצאה לא-מתאימה.

לאחר שנפסל האתר הסמוך למושב זכריה נבחן אתר נוסף באזור המושבים גפן ושדות מיכה. אזור זה נראה לחברה כאידיאלי, כיוון שלא היה רחוק מהמרכז הגיאוגרפי של ישראל ונהנה מקירבה למקווי התעסוקה הפוטנציאליים באזור תל-אביב וירושלים. ועוד, האזור לא סבל מבעיות זיהום אוויר ומרגישות סביבתית. עם זאת, כמו באזורים אחרים שנבחנו, חסרוננו של האתר היה עצם העובדה שלא הוגדר כאזור עדיפות לאומית א' (קפלן: ראיון). למעשה, אינטל ציפתה שאזור בית שמש ישודרג לאזור עדיפות לאומית א', דבר שלו התנגד שר האוצר משיקולים מרחביים ברמה הלאומית (שוחט: ראיון; קפלן: ראיון; גולן: ראיון). התנגדות זו מנעה את הקמת המפעל גם באתר זה.

בקיץ 1995 עשו ממשלת ישראל ואינטל עוד ניסיון להאיץ בחברה להחליט להקים את המפעל בישראל. באוגוסט 1995 הגיע סגן נשיא אינטל העולמית בוב פרלמן לביקור ב'אינטל ישראל'. על פי הפרסום בעיתונות הוא היה אמור לתאם עם הנהלת 'אינטל ישראל' את תוכניות החברה ומפעליה בארץ ולאשר את תקציב 'אינטל ישראל' לשנת 1996 ('הארץ' 15.8.1995). פרלמן נפגש בזמן שהותו בארץ עם שר התמ"ס דאז מיכה חריש ועם מנכ"ל מרכז ההשקעות במשרד התמ"ס ודן איתם על הקמת המפעל ומיקומו המרחבי. אך על פי הדיווחים בעיתונות אז ".... גם לאנשי התמ"ס וגם לאנשי אינטל בישראל לא ידוע על התקדמות כלשהי במגעים בין אינטל לממשלה על הקמת מפעל

שבבים חדש בישראל.... אבל בתמ"ס רואים בעצם בקשת הפגישה הזאת איתות שיש לאינטל מה להציע" ('הארץ' 15.8.1995).

החלטת המיקום של אינטל בקרית-גת וההגעה להסדר בשאלת הגבולות המוניציפאליים בין הרשויות המקומיות

בעקבות ההחלטה בקיץ 1995 להעניק לקרית-גת מעמד של אזור עדיפות לאומית א' פנה שר האוצר שוחט לסמנכ"ל אינטל העולמית בוב פרלמן ולדוב פרומן וביקש מהם לבחון אתרים פוטנציאליים באזור קרית-גת (שוחט: ראיון). במקביל פנה שר האוצר לראש עיריית קרית-גת בויס וידע אותו על המאמצים לאתר מקום לאינטל ועל כך שקרית-גת מועמדת למיקום המפעל (שוחט: ראיון; בויס: ראיון; טריינין: ראיון; יהל: ראיון). התמונה שעולה מן הראיונות שנערכו במסגרת מחקר זה מראה כי הידיעה בדבר חיפוש אחר אתר פוטנציאלי למפעלה החדש של אינטל נודעה לראש עיריית קרית-גת רק לאחר שעירו שודרגה למעמד של אזור עדיפות לאומית א'. לדברי ראש עיריית קרית-גת בויס ושר האוצר שוחט, עד אוגוסט 1995 לא קיימה קרית-גת לובי מכל סוג שהוא שתכליתו משיכת אינטל לקרית-גת, כנראה מתוך ידיעה שלעיר הזאת אין הרבה להציע (אולי עתודות קרקע נרחבות, אם אלו יועברו אליה מהמועצות האזוריות הסמוכות). למועצות האזוריות עצמן נודע לראשונה על התעניינותה של אינטל באוגוסט 1995 מפי זאב בויס עצמו, אבל הן לא ידעו שהגורמים הממשלתיים הפנו את אינטל לאזורם לבחינת אתרים פוטנציאליים בקירבתן (טריינין: ראיון).

לאחר ששר האוצר הפנה את החברה לקרית-גת, התחילה בדיקת עומק של האתר רים באזור. המגעים הראשוניים של אינטל עם עיריית קרית-גת החלו באוגוסט 1995 ונעשו בתיווכו של מינהל מקרקעי ישראל (ממ"י) והעומד בראשו עוזי וכסלר, שהיה אמון מטעמה של הממשלה על איתור שטח מתאים למפעל ועל קישורה של החברה לרשויות המקומיות המעורבות ('הארץ' 23.8.1995; דגן: ראיון). המגעים נהלו עם ראש העיר בויס ועם היחידה לפיתוח כלכלי בעיריית קרית-גת, בראשות יהל דגן (יחידה ששימשה גם כמרכז לטיפוח יזמות מקומית). לאחר בחינת החלופה נמצא אזור קרית-גת כמקום האידיאלי למיקום המפעל החדש של החברה, מכמה טעמים (מכתב פרומן לשחר 14.5.2003; קפלן: ראיון):

1. אזור עדיפות לאומית א' שבתוכו עתידה היתה קרית-גת להיכלל מימש את דרישתה הבסיסית של אינטל ליהנות מסל ההטבות הנלווה ובכך לחפות מבחינתה על הסיכון שבעלויות ההשקעה.
2. קרית-גת היוותה מבחינת אינטל מיקום אופטימלי שיאפשר גיוס כוח אדם מאזורי ירושלים, תל-אביב ובאר שבע.
3. האזור נהנה מקירבה יחסית למפעל בירושלים - גורם חשוב לאור העובדה שבעת הקמת המפעל מקומו יהיה נוח לניוד עובדים מירושלים, ועם הפעלתו הוא יאפשר

- להעסיק את כוח האדם המקצועי הבכיר של החברה, שעד אז פעל בירושלים.
4. אזור קרית-גת נהנה מנגישות תחבורתית מעולה ומעבודות קרקע גדולות יחסית. בהיבט התחבורתי נהנה האזור מנגישות טובה בהווה, והיא תהיה טובה אף יותר בעתיד: כביש 35 וכביש 40 הקיימים הקנו לקרית-גת נגישות סבירה ליוממים מהצפון ומאזור ירושלים. התכנון המיועד את סלילת כביש 6 ("חוצה ישראל") עד לקרית-גת עתיד להקנות לעיר נגישות מרבית מהמרכז. זאת ועוד, בעתיד אמורה להתחבר לקרית-גת שלוחה ממסילת הברזל נען-באר שבע ובכך תקושר העיר מסילתית צפונה ודרומה. מיותר לציין כי קישור זה צפוי להקל על קשרי היוממות ממטרופוליני תל-אביב ובאר שבע לקרית-גת.
  5. המבנה הטופוגרפי באזור, שרובו מישורי, מאפשר להזיל את עלויות הפיתוח וההקמה, בניגוד, למשל, לאתרים בירושלים ובאזור בית שמש.
  6. באזור כבר היו קיימות תשתיות הולכה - מערכות ביוב ומים וקווי מתח עליון. קיומם של אלה עתיד להזיל באופן ניכר את עלויות ההקמה.
  7. מבחינה סטטוטורית האזור החקלאי ממזרח לקרית-גת כבר נמצא בהליכי אישור מתקדמים להפשרת שטחי קרקע גדולים לייעוד תעשייתי, כך שבהיבט התכנוני האזור נהנה מיתרון יחסי.
  8. אזור קרית-גת היווה ריכוז של פעילות תעשייתית ותעסוקתית ותיקה, כך שהיתה כאן מעין רציפות ומסורת תעשייתית ותעסוקתית.
  9. בהיבט הסביבתי, תכנון אזורי תעסוקה באזור תאם את רוב התוכניות הקיימות ברמה הארצית וברמה המחוזית. הרגישות הסביבתית של האזור לא היוותה קושי שעלול לעכב את ההליכים של אישור הקמת המפעל או של הרחבת אזור התעשייה. כך קבע דו"ח המשרד לאיכות הסביבה, שהדגיש כי רגישות הסביבתית של האזור שממזרח לקרית-גת היא נמוכה נופית והידרולוגית (דו"ח ועדת החקירה לגבולות קרית-גת: תסקיר ביניים 1996).
  10. סיבה נוספת נגעה לתפישתו המרחבית של מנכ"ל אינטל בישראל דב פרומן לגבי פיתוחה העתידי של מדינת ישראל. תפישה זו מועלית במכתבו אלינו שבו נימק את החלטת המיקום של אינטל בקרית-גת בנימוקים ציוניים-אידיאולוגיים. לדבריו, הקמת המפעל בקרית-גת "שישבה בפתח הדרום... תוכל להוות מנוף לפיתוח מואץ של הדרום", וכן "יעד אישי שלי שהמפעל יהווה מנוף לפיתוח מואץ של הדרום. אני עדיין מאמין בפוטנציאל האדיר של פיתוח הדרום..." (מכתב פרומן לשחר 14.5.2003). תפישתו הציונית של פרומן על חשיבות קרית-גת בפיתוח העתידי של הדרום נתממש מאוחר יותר, כשמקווה התעסוקה של אינטל ישתרע על שטח הדרום כולו מרחובות ועד לבאר שבע.
- עם זאת, כשבאו אנשי אינטל לבחון את עתודות הקרקע שבקרית-גת התברר להם כי בגבולותיה של העיר, באמצע שנת 1995, עמדו עתודות אלו על סך 30 דונם בלבד⁽¹⁾, שלא יכלו לספק את דרישות החברה (יהל: ראיון). הידיעה כי אינטל מתעניינת באזור יצרה בקרב השחקנים המוניציפאליים (המועצות האזוריות ועיריית קרית-גת כאחת)

הכרה בדבר הצורך בשיתוף פעולה מיידי ותכליתי לשם הסדרת המחלוקת ביניהם בעניין שאלת הגבולות המוניציפאליים, לאחר שנים של אי-הסכמה בסוגיה זו. התמ' קמותה של אינטל ופיתוחו של מרכז תעשייה אזורי נתפשו כגורם המשמעותי ביותר למתן מענה אמיתי וארוך-טווח לצורכי הפיתוח והתעסוקה של האזור, כשאינטל תהווה מוקד משיכה לתעשיות (יהל: ראיון; טריינין: ראיון). החתירה להסכמה בשאלת הגבולות המוניציפאליים של קרית-גת נבעה גם מלחצה של ממשלת ישראל (ראש הממשלה, האוצר והתמ"ס) להסדיר את סוגיית הגבולות, לאור האינטרס הלאומי שבפיתוח מיידי של חטיבת הקרקע שבתחום המועצות האזוריות יואב ושפיר (של"י) כאזור תעשייה. אזור תעשייה זה חייב היה להיכלל בתחום שיפוטה של קרית-גת, שהוכרזה, כאמור, כאזור עדיפות לאומית א'.

על רקע הלחצים מצד השלטון המרכזי והבנת חשיבות ההשקעה מצדם של השחקנים השונים, שיתוף הפעולה בין השחקנים המקומיים ואינטל היה קרוב לאופטימלי ומכתב פרומן לשחר (14.5.2003). מנכ"ל אינטל לשעבר דב פרומן ציין כי שיתוף פעולה זה היה הגורם המכריע בהחלטת המיזם של אינטל בקרית-גת. גורם זה יעלה בהמשך גם בהחלטותיהן של חברות נוספות שהתמקמו באזור התעשייה החדש. במסגרת שיתוף פעולה זה התחייבו כל הרשויות להשלים את כל תהליכי האישור (ובהם הפרשת הקרקעות וביצוע סקרי איכות סביבה, שהיו תנאי מוקדם לקבלת ההחלטה) בפרק-זמן קצר יחסית ותוך עמידה בלוחות-זמנים צפופים (בין אוגוסט 1995 לפברואר 1996). ההגעה להסכמה בעקבות החלטת המיזם של אינטל סללה את הדרך לאישור סטטוטורי של אזור התעשייה ולכניסת חברות ומשקיעים נוספים אליו.

בספטמבר 1995 פנתה אינטל רשמית לשר האוצר ולשר התמ"ס וביקשה לחדש את ההבטחות שניתנו לה במכתב מיום 19.9.1993. ואכן, בתשובה ששלחו מנכ"ל משרד האוצר ומנכ"ל משרד התמ"ס חזרו השניים ואשררו את רוב ההבטחות שניתנו. באר-קטובר 1995, כשלושה חודשים בלבד לאחר שהחלה אינטל לבחון את חלופת קרית-גת, פנתה החברה למרכז ההשקעות בבקשה להקים את המפעל לייצור זכרונות הבזק בקרית-גת, וזאת כהרחבת המפעל בירושלים. לאחר הגשת הבקשה מונה צוות היגוי בראשות מנהל מרכז ההשקעות, שילווה את בדיקת הבנק לפיתוח התעשייה ויתאם ויקיים משא ומתן עם החברה (מבקר המדינה 1997). עבודת הצוות נערכה בין החודש שים אוקטובר 1995 ופברואר 1996. ההתקדמות בדיונים הביאה לכך, שכבר באוקטובר 1995 הודיעו שר האוצר שוחט ומנכ"ל 'אינטל ישראל' שחברת אינטל העולמית תשקיע 1.57 מיליארד דולר בהקמת המפעל בישראל. ממשלת ישראל הביטחה לאינטל מענק בגובה של 38 אחוזים מגודל ההשקעה, בהתאם למענק שנקבע בחוק לעידוד השקעות הון באזורי עדיפות לאומית א'. המענק הועמד על סכום בסך 608 מיליון דולר, שעתידים היו להתפרש על פני עשר שנים ('הארץ' 22.10.1995). ביצוע ההשקעה הותנה באישורו של מרכז ההשקעות, לאחר שזה יקבל את דו"ח הבנק לפיתוח התעשייה בנוגע לכדאיות ההשקעה מבחינת המדינה.

במארכ 1996 אישרה מנהלת מרכז ההשקעות את ההשקעה בסך 1.5 מיליארד דולר במפעל בקרית-גת ואת המענק הצמוד אליה, לפי החוק לעידוד השקעות הון באזורי

עדיפות לאומית א' (מבקר המדינה 1997). תהליך קבלת ההחלטה על הקמת מפעל אינטל בקרית-גת הסתיים בראשית מאי 1996, עם הנחת אבן הפינה למפעל החדש. בכך הסתיימו סופית חיפושיה של אינטל אחר מקום מתאים למפעלה החדש. שטח המפעל היה גדול פי ארבעה משטחו של Fab 8 ופי שלושה מאשר בתכנון הראשוני, כך שבמקום 150 דונם היה המפעל עתיד להיבנות על פני שטח של 400 דונם ('הארץ' 6.5.1996). הסיבה לגידול בשטח נבעה, כאמור, מהלקח שעלה מכשלון ניסיון ההרחבה של המפעל בירושלים. בבסיס לקח זה עמד הצורך בעתודות קרקע גדולות ככל האפשר שיעמדו לרשותה של החברה לשם מימוש צרכיה בטווח הקצר ובטווח הארוך יותר (קפלן: ראיון). גודל השטח שהועמד לרשות אינטל בקרית-גת מאפשר כיום לבנות מפעל ייצור נוסף (Fab 28) בקרית-גת בצמוד למפעל הקיים.

בספטמבר-אוקטובר 1995, במקביל להסדר העסקי בין ממשלת ישראל ואינטל, החלו ראשי הרשויות המקומיות לגבש פשרה בנושא הגבולות. בפשרה שהושגה הסכימה עיריית קרית-גת לשתף את המועצות האזוריות בהכנסות מהשטחים שיועברו לרשותה, בגלל אי-יכולתה לספח את האזור המיועד לפיתוח ללא הסכמת המועצות האזוריות ולאור התנגדויותיהן בעבר. הסכמתן של המועצות האזוריות להעביר את השטח שבמחלוקת לקרית-גת נבעה מהיותה הרשות המקומית הגדולה והחזקה במרחב, וממעמדה המועדף במפת אזורי העדיפות הלאומית.

בסיומה של סקירה זו עולה השאלה מה באמת המריץ את ממשלת ישראל להעניק לקרית-גת מעמד של אזור עדיפות לאומית א'. האם נבע הדבר מן הרצון להעניק לאי-נטל פלטפורמה גיאוגרפית וכלכלית שתענה על דרישותיה של החברה, או שהיתה זו היענות לקריאתו של ראש העיר ביום לאור מצוקותיה של עירו? מחקירת השתלשלות האירועים נראה שהתשובה לכך אינה חד-משמעית, כיוון שבאותן שנים הוענק מעמד דומה של אזור עדיפות לאומית א' או ב' גם לערים אחרות ללא קשר למפעל אינטל, למועצה המקומית יקנעם עילית. יש לשער כי החלטה מרכזית זו היתה פרי התלכדותם של מספר גורמים, שהתגבשו באמצע שנת 1995 לכדי החלטה גורלית.

העדר הכרעה בדבר מיקומו של Fab 18 באזור בית שמש באמצע שנת 1995 גרם לחשש בממשלת ישראל שהמפעל יוקם בסופו של דבר במדינה אחרת. לכך היו עלולות להיות השלכות שליליות מרחיקות לכת על הכלכלה והתעשייה הישראלית. בעיני מקבלי ההחלטות, אי-אישור ההטבות המובטחות לאינטל משנת 1993 ואי-הקמת המפעל בישראל יכלו לגרום נזקים כלכליים ותדמיתיים קשים למדינה ולמשק, ולפגוע בקשריה עם קהיליית העסקים הבין-לאומית ובסיכוייה העתידיים למשוך משקיעים פוטנציאליים (מבקר המדינה 1997; שוחט: ראיון). חששות אלה, יש להניח, עודדו את הממשלה להעניק לקרית-גת מעמד של אזור עדיפות לאומית א'. ועוד, שינוי מעמדה של קרית-גת במפת אזורי העדיפות הלאומית נראה לממשלה נוח פוליטית ולאחר ששלוש שנים קודם לכן היא שללה מקרית-גת את מעמדה כאזור פיתוח ב' בטענה שהיא קרובה יחסית למרכז הארץ, כיוון שהדבר הצטייר כהיענות למצוקותיה הכלכליות של קרית-גת ולדרישתו של ראש העיר שלה בפרט (שהיה איש מפלגת הליכוד), שהתמיד בתביעה זו זמן רב.

באשר לממד הגיאוגרפי-מרחבי, מן השיחות עם שוחט ועם יועץ ראש הממשלה לענייני השקעות ופיתוח (גבי גולן) עולה כי תפישתה של הממשלה בנושא מציאת אתר בשביל מפעל אינטל נבע מתפישת אזורית ולא דווקא מתפישת מקומית. חברת אינטל נתפשה כמכשיר לפיתוח אזורי (במקרה דנן אזור הנגב הצפוני), בלא שלמיקום מסוים בתוך האזור היתה עדיפות מיוחדת. חיזוק לכך ניתן למצוא בדבריו של שר התמ"ס לשעבר מיכה חריש, שב-1999 טען כי "תמיד האמנתי שמפעלים עתירי ידע הם הדרך היחידה לפתח את הנגב" ('הארץ' 25.6.1999). בכתבה בעיתון 'הארץ' נטען כי "כבר בימים הראשונים, כשרעיון ההקמה הונח על שולחנו, הבין חריש שאינטל עשוי להפוך למכשיר חיוני במאבק נגד הסגת הדרום לאחור. הוא חש שאם לא יחול שינוי של ממש ייפול הדרום קורבן לעוני, לעזובה, לשיבה לדת ולייאוש שעלולים לנתק את ערי הפיתוח ממרכז הארץ" ('הארץ' 25.6.1999).

לדעתנו אין לראות בהכוונתה של אינטל לקרית-גת תוצאה של תוכנית מוסדרת וידועה מראש, אלא פרי הבשלתם (הכמעט ספונטנית) של כמה תנאים ונסיבות. מהראיונות עולה כי שר האוצר וממשלת ישראל כיוונו את אינטל לקרית-גת משום שהיא נתפשה בעיני הממשלה (לאחר שדרוגה לאזור עדיפות לאומית א') כמקום אידיאלי, המשלב כמה מטרות: מצד אחד צרכיה ההצהרתיים והאידיאולוגיים של הממשלה, ומצד אחר צורכי החברה:

- קרית-גת היוותה בשביל אינטל הנקודה הגיאוגרפית הרחוקה ביותר ממקווה התע-סוקה העיקרי שלה בירושלים. בו זמנית, בשביל הממשלה קרית-גת היוותה את האתר בעל המרחק הקטן ביותר מאזור המרכז שהיה אפשר להעניק לו אזור עדיפות לאומית א' בלא שמערכת אזורי העדיפויות תיפרם לחלוטין.
- בנוסף לפן המרחבי היתה חשיבות גם לפן האידיאולוגי וההצהרתי, מאחר שסדר הגודל של המפעל המיועד לקום נתפס כבעל עדיפות עליונה בעיני הממשלה, בעיקר בעידן של מאבק באבטלה. נקודה זו באה לידי ביטוי במכתבו של שר האוצר שוחט למבקר המדינה שבו חזה את "... התרומה הפוטנציאלית של מפעל זה לחיזוק ולביסוסו של הנגב ולמשיכת יזמים וכוח אדם איכותי לחבל ארץ זה" (מכתב שר האוצר לחברי המנהלה של מרכז ההשקעות מ-25.3.1996, מתוך דו"ח מבקר המדינה 1997). על חזון זה חזר שוחט בשיחה עמנו, שבה אמנם לא חזר בו מהתנגדותו המקורית להעניק מעמד של אזור עדיפות לאומית א' לקרית-גת, אך תמך מאוד בהחלטה למקם את אינטל בקרית-גת (שוחט: ראיון).
- הקמת אינטל בקרית-גת ייצגה בעיני מקבלי ההחלטות בדרגים השונים, מראש הממשלה ומטה, מעין החזרת עטרה ליושנה של קרית-גת כמרכז תעשייתי מרכזי בחשיבותו וכעיר פיתוח מובילה ברמתה וברווחתה בין ערי הפיתוח בישראל.

שיתוף הפעולה בין קרית-גת והמועצות האזוריות בהקמת אזור התעשייה החדש

מצבן הכלכלי של המועצות האזוריות בתחילת שנות התשעים היה מניע חשוב בגיבוש ההסכם עם קרית-גת. תמורת הסכמתן של המועצות האזוריות הגבולות עם קרית-גת להעביר שטחים מתחומן לרשות העיר רצו אלו להבטיח לעצמן חלק מהאגרות וההיטלים שישלמו המשקיעים באזור התעשייה לכשיפותח, ומהארנונה שישלמו המחזיקים בנכסים העסקיים לאורך זמן.

בדצמבר 1995 (כארבעה חודשים בלבד לאחר שאינטל התחילה להתעניין בקרית-גת) נחתם הסכם עקרוני בין קרית-גת והמועצות האזוריות יואב ושפיר, ובו הוסדרה סוגיית הגבולות המוניציפאליים ביניהן. בהסכם שנחתם בין הצדדים הסכימה המועצה האזורית יואב לצרף חלק משטחיה המיועדים למסירה (שטחי יואב שלב א'), ובשלבם מאוחרים יותר אף שטחים נוספים (שטחי יואב שלב ב'), לתחום השיפוט של קרית-גת. במקביל גם הסירה המועצה האזורית יואב את ההתנגדויות שהגישה לשר הפנים ולול"ל, וזאת בתנאי שקרית-גת ושפיר יקימו את הבטחותיהן על פי החוזה שנחתם, כפי שיתואר בהמשך.

להסדר דומה עם עיריית קרית-גת הגיעו המועצה האזורית שפיר והמועצה האזורית יואב. שפיר הסכימה למסור שטחים לקרית-גת ולהכלילם במרחב התכנון המקומי שלה. היא גם הסכימה לשינוי ייעודם מקרקע חקלאית לקרקע לתעשייה. שפיר הסכימה לדחות את העתירה שהגישה לבג"צ ולבטל את הצווים שניתנו במסגרת עתירה זו. במקביל הודיעה המועצה האזורית שפיר למנכ"ל משרד הפנים כי היא מסירה את התנגדותה לאימוץ דו"ח ועדת הגבולות בראשותו של ד"ר ברזילי באשר לגריעת שטחי שפיר וצירופם לקרית-גת. הן המועצה האזורית שפיר והן המועצה האזורית יואב הודיעו למועצה הארצית לתכנון ולבנייה על הסכמתן להכללת שטחי יואב שלב א' ושטחי שפיר במרחב התכנון המקומי קרית-גת. בדצמבר 1995 שונה סטטוטורית הייעוד באזור התעשייה של"י, מקרקע חקלאית לקרקע לתעשייה.

בעקבות ההסכם, שהגיעו אליו המועצות האזוריות בדצמבר 1995 מינה מנכ"ל משרד הפנים במארכס 1996 ועדת חקירה נוספת לבחינת גבולותיה של קרית-גת, בראשותו של פרופ' יהודה גרדוס. זו התבקשה לדון בראש ובראשונה בנושא הרחבת תחום השיפוט של קרית-גת ממזרח לאזור התעשייה שלה, לאור ההסכמה המשפטית שהושגה בין קרית-גת לבין המועצות האזוריות שפיר ויואב. כבר באוקטובר 1996 החליטה הוועדה להמליץ למנכ"ל משרד הפנים לתקן את הגבולות שבין קרית-גת והמועצה האזורית יואב, על רקע ההסכמה שהושגה בין הרשויות המקומיות.

תנאי ההסכם

על פי החוזה שנחתם בין קרית-גת והמועצות האזוריות יואב ושפיר נקבעו כללי חלוקת

ההכנסות מפעילות כלכלית בשטח אזור התעשייה. בהסכם נקבע כי כל עוד ייעשה שימוש חקלאי בשטחים המיועדים לאזור התעשייה החדש, תועבר מלוא הארנונה הכללית שתיגבה על ידי קרית-גת ממחזיקי האדמות למועצות האזוריות. בחוזה נקבע כי מסכום זה תנוכה עמלת גבייה בשיעור של 5 אחוזים, והיא תועבר לקרית-גת. בעקבות שינוי ייעוד הקרקעות החקלאיות הכלולות בהסכם מחקלאות לתעשייה בטרם בוצעו השינויים בתחומי השיפוט, יעבירו המועצות האזוריות לקרית-גת סכום השווה ל-45 אחוזים מהסכומים שיקבלו, כהיטלי השבחה בגין שינוי הייעוד. באשר לשטחים שיי-עודם ישונה לאחר שיועברו לתחום השיפוט של קרית-גת, זו האחרונה תעביר 55 אחוזים מסכום היטלי ההשבחה שיתקבלו אצלה למועצה האזורית שבה היו השטחים.

הבטחת זכויותיהן הכספיות של המועצות האזוריות הכלולות בחוזה התבטאה בכך שאם בתום שנת הכספים ייוותרו עודפים מהתקבולים, הם יחולקו (לאחר ניכוי עלויות הניהול והאחזקה של אזור התעשייה) בין הרשויות השונות, לפי המפתח הבא: 37.5 אחוזים לקרית-גת, 37.5 אחוזים למועצה האזורית יואב ו-25 אחוזים למועצה האזורית שפיר. לאחר צירופם של שטחים נוספים מיואב לקרית-גת ישתנה המפתח ליחס הבא: 37.5 אחוזים לקרית-גת, 47.5 אחוזים למועצה האזורית יואב ו-15 אחוזים למועצה האזורית שפיר. חלוקה זו תיעשה לאחר ניכוי הוצאות הגבייה של הארנונה (רזין וחזן 1996). עוד נקבע בהסכם כי קרית-גת תגבה מדי שנה את הארנונה הכללית, כשזו מעור-דכנת לעומת השנה הקודמת (הסכם בין קרית-גת למועצות האזוריות ב-24.12.1995).

הקמת המנהלת וחברת הניהול לאזור התעשייה

הן מן הספרות והן מן הראיונות שקיימנו עולה כי חברת הניהול שהוקמה הציעה מסגרת שהיוותה פתרון נאות למצב שבו היה הכרח להעביר קרקעות חקלאיות לתחום השיפוט של קרית-גת. הקמת המנהלת ולאחריה חברת הניהול (י.ש. גת) איפשרו למור-עצות האזוריות שוויתרו על שטחי קרקע להבטיח באמצעות חברת הניהול שיועברו אליהן ההכנסות הצפויות משימושי הקרקע התעשייתיים והעסקיים שיוקמו בקרקעות החקלאיות לשעבר.

ניהול אזורי תעשייה בשטחים מוניציפאליים בעבר כלל פיתוח תשתית, הקצאת קרקע-עות, אספקת שירותים בסיסיים וגביית מיסים מקומיים. באזורי פיתוח ובערים חדשות עסקו בנושאים אלה גורמים הקשורים לממשלה ובייחוד חברת 'מבני תעשייה', כך שמעורבותן של הרשויות המקומיות היתה מועטה. באמצע שנות התשעים התחיל נושא הניהול והפיתוח של אזורי תעשייה לעבור שינוי משמעותי. רבים מהנושאים שבעבר טופלו על ידי השלטון המרכזי הועברו לידי הרשויות המקומיות. תהליך זה היה זרז מרכזי להקמת מנהלות וחברות ניהול לאזורי תעשייה ולפארקים תעשייתיים (רזין וחזן 1994).

ההסכם שנחתם בין הרשויות המקומיות האמורות לא היה חידוש בישראל של שנות התשעים. הרעיון התבסס על הניסיון שהיה עם הקמתה של חברת צ.ח.ר. (צפת-חצור-

ראש פינה) – פארק תעשיות הגליל, בשנת 1992. הסכם דומה נחתם בשנת 1994 באזור הסמוך למחצבה במבשרת ציון. בהסכם נקבע שהשטח יועבר לירושלים לשם הקמת אזור תעסוקה, שיכלול גם שטח נוסף המצוי בתחום השיפוט הנוכחי של ירושלים. בעקבות החתימה על ההסכם משכה המועצה המקומית מבשרת ציון את העתירה שהגישה לבג"צ בעניין שינוי גבולותיה. דוגמה נוספת למודל ניהולי כזה הוא ההסכם שנחתם ב-1995 בין המועצה האזורית עזתה לבין המועצה המקומית נתיבות והמועצה האזורית מרחבים. מטרת ההסכם היתה הקמת פארק תעשייה בתחומי השיפוט של המועצות האזוריות מרחבים ועזתה. כמו במקרים הקודמים, גם בהסכם הזה נקבע שפארק התעשייה ינוהל על ידי חברה שתוקם לצורך זה – פארק תעשיות הנגב בע"מ – ונקבעו בו הכללים שעל פיהם תפעל החברה (רזין וחזן 1996).

בהסכם בין הרשויות המקומיות באזור קרית-גת הונחה התשתית להקמת המנהלת המשותפת לקרית-גת, המועצה האזורית שפיר והמועצה האזורית יואב, במטרה לפתח ולנהל את אזור התעשייה המשותף. נקבע כי בדירקטוריון המנהלת יהיו תשעה חברים: שני נציגים מקרית-גת, שני נציגים של המועצה האזורית יואב, שני נציגים של המועצה האזורית שפיר, חבר אחד ימונה על משרד התמ"ס, חבר אחד ישמש נציג של ממ"י וחבר אחד יהיה מטעם המפעלים באזור התעשייה, לאחר שמחצית משטחי שלב א' יאוכלסו על ידי מפעלים. מנגנון הייצוג היווה מכשיר חשוב לתפקודה התקין של המנהלת ולניהולו של אזור התעשייה. יצירת מנגנון ייצוג מאוזן ואתו מנגנון קבלת החלטות מאוזן בתוך המנהלת מנעה כפיית החלטות על ידי אחד מן הצדדים, שהיתה עלולה להפר את האיזון בין הגורמים המעורבים בניהול הפארק.

על פי החוזה, אזור התעשייה יתנהל כמשק כספי סגור ומאוזן מבחינה כלכלית. בחוזה נקבעו תפקידיה של המנהלת: גיבוש מדיניות לאזור התעשייה, תכנון, פיתוח, ניהול, הפעלתו ואחזקתו. תפקיד נוסף היה בדיקת בקשות להקמת מפעלים באזור התעשייה והגשת המלצות למינהל מקרקעי ישראל ולמשרד התמ"ס. המנהלת תבטיח תכנון ואספקת שירותי ניהול ואחזקה לאזור התעשייה, לרבות שירותים מוניציפאליים וקביעת כללים בכל העניינים הדרושים להפעלתו. לאחר הקמת המנהלת תוקם חברת ניהול שתדאג לאסוף את התקבולים שייגבו מבעלי וממחזיקי הנכסים באזור התעשייה וממקבלי שירותים באזור, לרבות ארנונה כללית, אגרות בנייה, היטלי השבחה, דמי השתתפות, ותשלומי חובה מוניציפאליים אחרים מכל סוג בעד שירותים שיסופקו למפעלים על ידי קרית-גת. חברת הניהול תדאג לכל הוצאות הניהול והאחזקה השוטפות של אזור התעשייה. הוצאות מוניציפאליות אלו כללו פיקוח עירוני, הוצאות ועלויות רישוי, היתרי בנייה, פיקוח על הבנייה וכדומה. עוד נקבע כי הנהלת החשבונות של אזור התעשייה תיעשה על ידי חברת הניהול.

פן חשוב נוסף של מנהלת הפארק ובחברת הניהול, היה היותם זרי לייזום ומשיכת תעשיות נוספות אל אזור התעשייה, כלומר הגדלת העוגה עצמה ולא רק ניהולה ושמירת הקיים. חברת הניהול הפעילה מאמצי שיווק ניכרים למשיכת מפעלים לאזור התעשייה החדש. יש לציין כי במסגרת מערכת השיווק ניצלה חברת הניהול את עצם מיקומה של אינטל באזור התעשייה כגורם משיכה של האזור בעיני משקיעים פוטנ-

ציאליים (דגן: ראיון, טריינין: ראיון).

על פי החוזה, חברת הניהול תהיה רשאית לספק את השירותים לאזור התעשייה, בעצמה או באמצעות קבלני-משנה. במסגרת זו היתה חברת הניהול הזרז המרכזי המקדם את פיתוח ואספקת השירותים למפעלים ולעסקים באזור התעשייה. כך, למשל, הקימה חברת הניהול (כשאינטל עצמה תרמה כ-60 אחוזים מן ההשקעה) מעון-יום לטובת ילדי העובדים, ששעות העבודה בו הותאמו לשעות העבודה במפעלים. מטרתו של מעון כזה היתה להגדיל עוד יותר את אטרקטיביות המקום בעיני משקיעים פוטנציאליים. חברת הניהול גם יזמה את הקמתו, על בסיס עסקי, של מבנה משרדים, אשר יתן מענה לחברות קטנות המעוניינות בשכירת מבנים ולא ברכישת שטחים. שירותים אלו, יחד עם ההטבות השונות שהציע האזור, כגון הנחות בארנונה וההטבות הגלומות באזור עדיפות לאומית א', היו זרז למיקומן של חברות רבות נוספות באזור (יהל: ראיון).

נסכם ונאמר כך: חברת הניהול איפשרה להוציא לפועל סדרת פעילויות שבעבר היו באחריותה של הרשות המקומית וכעת עברו לידי חברת הניהול, וכך יכלה זו להקדיש את מרב המאמצים והתשומות להגשמת ייעודיו של אזור התעשייה. חברת הניהול הכלכלית איפשרה התקשרויות עם קבלני שירותים, דבר שלא יכול להתבצע על ידי העירייה עצמה (רזין וחזן 1994). על פי הראיונות שנערכו עם מנכ"ל י.ש. גת, יהל דגן, ועם יעקב קוטליצקי מחברת 'ויסוניק', חברת הניהול היא גורם המדרבן את שיפור הטיפול של הרשויות המקומיות בתעשייה, ובין היתר הוא גורם האחראי על שמירת האינטרסים של אזור התעשייה, כיוון שזו מחויבת כלפי היזמים שמשכה לאזור. תהליך ההעברה של הניהול והאחריות של אזורי תעשייה חדשים הוא דוגמה מובהקת לתהליך ביזור הממשל והניהול של פעילויות עירוניות, תחילה מהממשלה המרכזית לרשות המקומית ולאחר מכן מהרשות המקומית לחברות ניהול משותפות לכמה רשויות מקומיות.

התפתחות אזור התעשייה ושיקולי המיקום של משקיעים וחברות

אזור התעשייה החדש משתרע בשלב הראשון על שטח של אלפיים דונם ברוטו, מתוכם ניתנים לפיתוח כאלף דונם נטו. לפי הערכת מנכ"ל י.ש. גת פותחו עד כה כ-70 אחר-זים מהשטח, כשחלקו של מפעל אינטל הוא 30 אחוזים. פיתוח זה הביא לכך שבחמש שנים הוכפל שטח הרצפה של מפעלי הייצור בקרית-גת. הכפלה זו חשיבותה רבה ביותר לעיר שעד 1996 כמעט לא צמחה בפעילותה התעשייתית (לפחות מאז השלב התעשייתי הקודם שלה, בשנות השישים והשבעים).

על פי דו"ח הבנק לפיתוח תעשייה (2002), אזורי התעשייה בקרית-גת מכילים כשלושים ושישה מפעלים (לא כולל את אינטל) הכוללים ביחד כ-5000 עובדים. לפי הדו"ח מתוך מפעלים אלו 18 הם מפעלים חדשים, עם כ-1,100 עובדים. מתוך 18 מפעלים אלו 5 הם ספקי אינטל, המעסיקים כ-270 עובדים. הדו"ח מציין רשימת מפעלים מקומיים שהעבירה אינטל ובה מפעלים הנחשבים למפעלים "תומכי אינטל". ברשימה מופיעות

6 חברות נוספות המעסיקות כל אחת 100-150 עובדים. בנוסף על המפעלים הקשורים לאינטל, בין ישירות ובין בעקיפין, הצליח אזור התעשייה למשוך מפעלים חדשים מענפי תעשייה נוספים. רבים מן המפעלים הללו מוקמו בעבר בעיקר באזורי תל-אביב והמרכז.

לוח 5.2: רשימת חברות באזור התעשייה החדש הקשורות לאינטל (1996-2002)

חברות הפועלות בזיקה ישירה לאינטל	
שם החברה	ענף
אינטל	שבבי מחשב
קינטקס	רכיבי צגרת נקייה
אדוארדס	אספקת שפופרות ואקום לאינטל + מכאניקה עדינה
מטרון	חומרים לתעשיית מיקרואלקטרוניקה
אייר פרודקט	ייצור גזים תעשייתיים בשביל אינטל
בנבנישתי הנדסה	חריטות עדינות
C.S.T.I.	רכיבי צגרת נקייה
חברות השוכרות מבנים ומשמשות שלוחות של חברות הנותנות שירות בין היתר גם לאינטל	
Tel טוקיו אלקטרון ישראל	
אפלייד מטריאלס	
ASML ישראל בע"מ	
גמידה מדאקויפ בע"מ	
L.R.D.	
A.V.B.A. מהנדסים בע"מ	
מקור: י.ש. גת	

בין המפעלים החדשים שמוקמו באזור התעשייה החדש ניתן להבחין בתמהיל מגוון של חברות ואף-על-פי כן, מלוח 5.3 עולה כי באזור התעשייה לא התמקמו תעשיות נוספות בתחום המוליכים-למחצה. מצב זה נובע מכמה סיבות. ראשית, מיקומה של אינטל באזור התעשייה מיצה למעשה את הפוטנציאל של תשתית כוח האדם המתאימה באזור. אם חברת מוליכים-למחצה תרצה להתמקם באזור, היא תתקשה לגייס כוח אדם מתאים מתוך מצבת כוח האדם האזורית הנוכחית. היא גם תצטרך להתחרות ישירות באינטל. סיבה שנייה היא העובדה שבשלוש השנים האחרונות סבל שוק תעשיית המוליכים-למחצה ממשבר עמוק, שוודאי לא עודד הקמת מפעלים חדשים, בייחוד בפריפריה. עם זאת הצליח אזור התעשייה למשוך אליו תעשיות מתקדמות יותר ומתקדמות פחות בתחומים שונים, החל מתעשיות עיבוד המזון, העץ והפלסטיקה וכלה בתעשיות המאופיינות בטכנולוגיה גבוהה ומתוחכמת יותר.

לוח 5.3: רשימת חברות שאינן קשורות לאינטל באזור התעשייה החדש (1996-2002)

שם החברה	ענף
קינג	תעשיית מסבים
אלקטרה	מרכז הפצה ארצית + ייצור מזגנים
פ.ב.י.	מערכות מיזוג אוויר
מטבחי טופז	נגריה
קליית יוסי	קליית גרעינים ופירות יבשים
פז בודד	מוצרי בידוד

חוסם שריוניות	דלתות משוריינות + מיגון
כרומאלוי	שיפוץ להבי מנוע סילון
נייר מתכת אומן	תעשיות בטחוניות מוצרי מתכת
סיילנט	ייצור אגוזים
הכוכב	מגופים לתעשייה
היוון רגבים	ייצור כלים חשמליים
דור אור	מבנה להשכרה (חממה טכנולוגית)
אבן וסיד	ייצור אספלט
פי.א.אס.	ייצור כוורות פלסטיק

מקור: י.ש. גת

שיקולי חיקום של חברות ישראליות

שיקולי המיקום של חברות ישראליות באזור התעשייה שילבו, בדומה לשיקולי אינטל, מגוון קריטריונים, והיו תנאי להחלטתן. תהליך התמקמותן בקרית-גת לווה בחיפוש מרחבי ששיקלל בתוכו שורת קריטריונים. בממד הגיאוגרפי-מרחבי נמצאה משרעת שיקולים מגוונת, אך דומה למדי בין משקיע אחד למשנהו. בניגוד לחברה רב-לאר-מית ורב-מקומית כאינטל, הגורם בחברות ישראליות האמון על חיפוש אחר אפשרויות המיקום לא היה צוות מוגדר, אלא היה פונקציה של המבנה הארגוני בחברה, מידת הריכוזיות בה וגודלה. בחלק מן המקרים בעלי המפעלים עצמם הם שתרו אחר המקום הרצוי, תוך עריכת סקרים מקיפים הכוללים שורת קריטריונים להכרעה. כך בחברה אחרת שנבדקה נמצא כי הגורמים שעסקו באיתור החלופות היו בדרגי סמך-כ"לים האמונים על תחומים שונים בחברה, והם נשענו על דו"חות ומנשרים רלוונטיים שהפיקו מנהלי אגפים בחברה בתחומי כוח האדם, התפעול והכספים.

יש לציין כי כל התעשיינים שראיינו היו בעלי מפעלים שהיו ממקמים קודם לכן במקומות שונים במרכז הארץ. בחלק מן המקרים הסיבה העיקרית לכך שאותם תעשיינים החלו לתור אחר מקום אלטרנטיבי למיקומן במרכז הארץ נבע מעלויות תפעול גבוהות, יוקר הקרקע, שכר דירה גבוה ומיסים עירוניים "מעיקים", כהגדרת חלק מהמראיינים. מכאן גם נבע הרצון לתור אחר קרקע זולה או לחילופין שכר דירה נמוך. סיבה נוספת לעזיבת מקומן הישן היתה העובדה שהחברות במרכז הארץ סבלו מתח-לופה גבוהה של כוח אדם, מתחרות קשה על עובדים ומעלויות גבוהות יחסית של כוח העבודה. גם העדר האפשרות להתרחב בגלל מחסור בעתודות קרקע היווה תמריץ לתור אחר מקום חלופי. בחלק מן המקרים, החלופות במרכז הארץ שהציעו הרשויות המקומיות שם היו כרוכות בתוספת קומות למבני המפעלים, דבר שלא תאם את הפריסה הארגונית-מרחבית של הייצור בחלק מהמפעלים. מכאן עלה הצורך לתור אחר אתרים המכילים מצע קרקעי נרחב דיו לצורכיהן העכשוויים של החברות ולצורכיהן העתידיים, תוך שמירה על רף עלויות סביר.

בחינת שיקולי המיקום של חברות ישראליות באזור התעשייה החדש העלתה משרעת קריטריונים הדומה מאוד לקריטריונים ברמת האזור והעיר של אינטל. הקריטריונים

המרכזיים שהעלו בעלי המפעלים הישראליים שרואיינו כתנאי לבחינת איתור מקום בקרית-גת היו:

1. אזור עדיפות לאומית א': היכולת ליהנות מהתמריצים ומהטבות ההון שמעניקה המדינה. לתמריצי ההון הממלכתיים היה משקל חשוב בשיקוליהן של חברות קטנות ובינוניות בשל הצורך לפצות על ההוצאות הגבוהות הכרוכות בהעברת המפעל ממרכז הארץ לפריפריה.

2. מרחק ריאלי או משך הזמן להגעה ממרכז הארץ: שיקול זה עלה לאור הרצון שלא להתרחק יתר על המידה מאזור המרכז. אחד ממנהלי החברות שרואיינו נימק זאת בצורך לקצר את קווי האספקה לשם שינוע חומרי גלם ותפוקות של המפעל, וכן לשם הוזלת הוצאות שכר הנובעות מהעסקת עובדים בכירים (הוצאות שנבעו מהצורך לספק לעובדים אלו רכב צמוד, או לחילופין תשלום בעד הוצאות דלק). הרצון שלא להתרחק יתר על המידה ממרכז הארץ נבע גם מן החשש להיווצרות זמני יוממות ארוכים מדי אצל עובדי המפעל הבכירים יותר והבכירים פחות, וכתוצאה מכך פגיעה בחוסנה של החברה.

3. פוטנציאל להוזלה משמעותית בעלויות המיקום: לצורך זה נבחנה המדיניות המוניציפאלית-פיסקאלית של הרשות המקומית כלפי חברות הממוקמות באזור התעשייה שבתחומה.

4. היצע כוח אדם זמין ואיכותי שניתן להכשירו: במסגרת זו הובאו בחשבון מידת ההיענות הפוטנציאלית מצד האוכלוסייה המקומית לעבוד במיזם התעשייתי. כמו כן הובאה בחשבון מידת המסורת התעשייתית של האזור המיועד, שתבטיח קליטה מוצלחת של המפעל. משתנה נוסף שעלה באחת החברות היה בדיקת האפשרות לתחרות על כוח אדם בין החברה לחברות אחרות באזור התעשייה, למשל בינה לבין אינטל.

5. רמת השירות ברשת הכבישים אל וממרכז הארץ: רתיעה מאזורים הסובלים מגודש כרוני בשעות שיא וחיפוש אחר מקום הנהנה מנגישות טובה בהווה, תוך בחינת התוכניות לפרישה העתידית של רשת התחבורה באזור (כבישית ומסילתית, בעיקר עם התקדמות סלילתו של כביש 6).

6. גודל ועלות (לקנייה ולחכירה) השטחים הפוטנציאליים להקמת המפעל: באזור התעשייה החדש בקרית-גת רוב השטחים היו שייכים לממשלה ולשלוחתה (מינהל מקרקעי ישראל), כך שקרקעות שווקו ישירות ליזם, ללא צורך במכרז. עובדה זו הוזילה משמעותית את עלויות הקמת המפעל. קיומן של עתודות קרקע היה חשוב להתרחבות עתידית של המפעל.

קריטריונים אלו היוו את המצע שעליו התבססו מנהלי החברות השונות בהחלטותיהם. עם זאת, טיעון שעלה כחוט השני גם באינטל וגם בחברות אחרות באשר לגורם שהכריע את הכף למיקום המפעל היה שיתוף הפעולה האופטימאלי של עיריית קרית-גת וחברת הניהול י.ש. גת עם החברות שהביעו התעניינות באזור. מן הראיונות והשיחות עולה כי אף-על-פי שרבים מהמקומות שנבדקו עמדו ברוב הדרישות של החברות

השונות, קרית-גת עלתה על כל שאר המקומות ברצונה העז למשוך אליה תעשייה. הביטוי לכך היה הנכונות לעזור בבעיות שונות שצצו ב"סבך הביורוקרטי" במהלכו של תהליך האישור של תוכניות המפעל. לדברי בעלי המפעלים שרואיינו, נכונות זו התבטאה בזמינותם של בכירי העירייה ובפתרון המיידי שניתן על ידי הצוות המנהל של י.ש. גת.

נראה כי ההבדל הבסיסי בין החברות שהתמקמו באזור התעשייה היה בגודלן ובהקשר הבין-לאומי שבו פעלו. שלא כמו בחברות ישראליות חד-מקומיות, אינטל, כחברה רב-לאומית ורב-מקומית, השתמשה בעדשה של שיקולי מקום שהביאה בחשבון שיקולים גלובאליים, כאינטראקציה שבין פעילויות החברה במרחב הבין-לאומי, השלב במחזור החיים שבו נמצאים מוצריה וכן מאפייני מתחריה במרחב. את המשתנים האלה כולם שקלה החברה כשבאה לנתח את מאפייני סביבת הייצור של חלופות המקום השונות. כאשר עדשת החיפוש הצטמצמה לרמת האזור והעיר, שיקוליה של אינטל דמו למדי לשיקוליהן של חברות ישראליות חד-מקומיות, בעיקר כאשר דובר על פעילויות הייצור של החברות.

למרבה ההפתעה, הגעתן לקרית-גת של החברות הישראליות שנבדקו היתה פרי היוזמה והחיפוש של החברות עצמן, בלא שלמדינה היתה מעורבות משמעותית בייזום ההפניה ובקידום רעיון ההקמה. התמונה העולה מהראיונות שקוימו עם בעלי המפעלים מעידה כי התמקמותם באזור נעשתה ללא התוויה מובנית הנגזרת מתוכנית מגובשת וכוללת. אבל בניגוד למעורבות העמוקה של ממשלת ישראל ובכירים בה בהגעתה של אינטל לקרית-גת, מרכז ההשקעות והמשרדים האמונים על הפניית התעשייה גילו אדישות מסוימת כלפי חברות ישראליות (כהגדרת בעל מפעל שרואיין). רצונם של התעשיינים לעבור לאזור שנהנה מאזור עדיפות לאומית זכה ברבים מן המקרים להתניות רבות ולסרבול מצד הרשויות הממלכתיות. רק התערבותם הישירה של ראשי העיר בקרית-גת ושל חברת הניהול י.ש. גת איפשרה לחברות רבות להחליט בסופו של דבר להתמקם באזור.

חבט לעתיד

מבט על לוח 5.4 מגלה כי עוד כמה חברות עתידות להתמקם באזור התעשייה. חברות כ'ויסוניק' ו'אינדיגו HP' מהוות ללא ספק נדבך מרכזי בביסוס האזור כחממה פוטנציאלית לחברות רב-לאומיות גדולות. העובדה שבאזור לא מוקמו מרכזי המחקר והפיתוח של החברות הגדולות אינטל ו-HP לא גורעת בעיני יהל דגן, מנכ"ל חברת הניהול, מיכולתו של האזור להמשיך להתפתח בכיוונים חיוביים בעתיד. לשיטתו, עצם העובדה שחברות רב-לאומיות וישראליות מן השורה הראשונה כבר התמקמו בקרית-גת יצרה (ועדיין יוצרת) דינאמיקת פיתוח ומשיכה לחברות התורות אחר מקום טוב, דינאמיקה הבנויה על דימוי חיובי יציב של המקום.

לפי ראייתו של מנכ"ל חברת הניהול, להתמקמותה של אינטל בקרית-גת היה תפקיד

חשוב ביצירת המומנטום שהביא למיקומם של מפעלים באזור התעשייה. נוסף על מפעלים בעלי קשרי תשומה-תפוקה ישירים לאינטל, מפעלים נוספים התמקמו באזור בזכות הידיעה שקיימת בו חברה בקנה-מידה עולמי כמו אינטל. לדבריו, יש להניח כי במכלול שיקוליהם של מפעלים כ'אינדיגו HP' ו'ויסוניק', היה המיקום בקירבת חברה עתירת ידע כאינטל חשוב לא פחות מההטבות שהקנה אזור עדיפות לאומית א'. אישוש לטענה זו בא מפי אחד מבעלי החברות הממוקמות באזור התעשייה. לדבריו, עצם העובדה שחברה כאינטל התמקמה באזור הקנתה תחושת ביטחון והיותה מעין "תעודת הכשר" למקום, בבחינת "אם זה טוב לאינטל, זה בוודאי יהיה טוב גם לנו".

לוח 5.4: רשימת חברות בהקמה או בתכנון באזור התעשייה החדש

שם מפעל	ענף/מוצר	הערות
ויסוניק	מערכות אבטחה אלקטרוניות	
מולרס	מוצרי מתכת	
אינדיגו HP	דיו למדפסות	
סלטי צבר	מזון	
אינטל	שבבי מחשב	שדרוג מפעל
מ.ב.ת.	מערכות בקרה תעשיות	
י.ש.ג.ת. בע"מ	מבנה להשכרה	

מקור: י.ש.ג.ת.

סיכום

התגבשות אזור התעשייה החדש בקרית-גת משקפת תמהיל מגוון של כוחות כלכליים, חברתיים ופוליטיים שפעלו בעת ובעונה אחת. גיבוש זה היה תוצאתה של יוזמה מקורית בדמות דרג השלטון המקומי, דרך שיקוליהן של החברות הכלכליות השונות וכלה בתכנון ובהכוונה מלמעלה מטעם השלטון המרכזי האמון על התכנון הכולל. מהמחקר עולה כי קביעת מיקומה המרחבי של פעילות כלכלית, ובכללה פעילות תעשייתית, אינה נובעת רק ממערכת שיקולי מיקום כלכליים-טכנולוגיים טהורים, אלא גם ממאזן כוחות פוליטי ומרחבי, ברמה העל-אזורית וברמה הפנים-אזורית. שינוי גבולותיה המוניציפאליים של קרית-גת, ומתן האפשרות לפתח בה אזור תעשייה עירוני הנהנה מהטבות ממשלתיות, נבעו לא רק ממחזור החיים של מוצר או חברה או מהחיפוש אחר סביבות ייצור וחיים איכותיות, אלא בעיקר משיקולים מאקרו-פוליטיים ומיקרו-חברתיים של הממשלה והרשויות המקומיות.

תהליכים מאקרו-כלכליים, כגון שקיעת המסגרות החקלאיות במועצות האזוריות, שקיעת תעשיות הטקסטיל והישענות על מונופולים תעשייתיים על רקע קליטת העלייה ההמונית, אילצו את הרשויות המקומיות ליזום מוקד פעילות כלכלי שיחזק את בסיס המס המקומי, תוך חיפוש אחר חלופות תעשייתיות שיתנו מענה לבעיות האבטלה החרפות שלהן. הייזום והשיווק העצמי אופיינו בשילוב שתי אסטרטגיות פיתוח בדומה לאסטרטגיות שזיחה Harvey (1989): שיווק עצמי של האזור, המבוצע על ידי חברת הניהול

י.ש. גת, ומטרתו למשוך השקעות חוץ בתחום הייצור התעשייתי; וייזום מקומי, שננקט על ידי ראש עיריית קרית-גת לשעבר זאב בויס, במאמציו להגדיל את חלקה של עירו בעוגת ההקצבות הישירות והעקיפות של הממשלה. פירותיו של מאמץ זה היו הענקת מעמד של אזור עדיפות לאומית א' לקרית-גת ויכולתה להבטיח תמריצים ותמיכות למשקיעים פוטנציאליים.

הבדיקה במחקר זה מראה ששדרוגה של קרית-גת במפת אזורי העדיפות הלאומית הוא תוצאה של מכלול של נסיבות כלכליות ופוליטיות ולא דווקא של רצונה של הממשלה להיענות לתביעותיה של חברת אינטל או להיענות ללחץ מקומי. בתקופה של פריחה כלכלית וצמיחה דמוגרפית, כשאזורי המרכז היו הנהנים העיקריים מהרווחה ומהצמיחה (Smith and Dennis 1987), תרה הממשלה אחר מנגנונים שיצמצמו את הפערים בין המרכז והפריפריה. האמצעי המרכזי לצמצום הפערים היה משיכת תעשיות עתירות ידע אל הפריפריה. אמנם הדבר לא נאמר בפה מלא באף אחד מן הראיונות שקוימו, אך האווירה הכללית באותה תקופה עודדה את הממשלה לשדרג אזורי פריפריה קרובים במפת אזורי העדיפות הלאומית, לנוכח המדיניות של צמצום הפערים הבין-אזוריים והניסיון לפזר במרחב את ענף התעשיות עתירות הידע, שהיה מרוכז בעיקר במרכז הארץ. קרית-גת אמנם נתפשה כפריפריה, אך היתה קרובה דייה לגושי הפעילות הכלכלית בתל-אביב ובירושלים, עובדה שהיתה נוחה לחברה עתירת-ידע ורבת השפעה מאקרו-כלכלית כאינטל. דחף עיקרי לפעילות הממשלתית היה הקלת המצוקה והקטנת האבטלה שקרית-גת התאפיינה בה. התנגדותו של שר האוצר לשעבר שוחט לשדרוג העיר במפת אזורי העדיפות הלאומית בגלל החשש לפרימת מפה זו היא עדות לכך שמבחינה מרחבית-כלכלית היה שדרוג זה בעייתי, לנוכח ה"צל" הכלכלי והתעסוקתי שקרית-גת היתה עתידה להטיל על יישובים מדרום ומצפון לה. אך נראה כי השדרוג הוכר כחינוי מבחינה חברתית ועסקית יחד.

תהליך התפתחותו של אזור התעשייה החדש בקרית-גת מראה בבירור כי לשיקור לים כלכליים ולמרכיבים הפוליטיים-חברתיים נלווה פן גיאוגרפי-מרחבי. מיקומה של קרית-גת באזור הגלישה של מטרופולין תל-אביב (על פי הגדרותיה של תמ"א 35) הוא בעל משמעות כפולה במקרה של קרית-גת. מצד אחד, הקירבה היחסית למטרופולין, הגישה לרשתות תחבורה קיימות ועתידיות ומחירי קרקע נמוכים ביחס לטבעות הפנימיים יותר של מטרופולין תל-אביב העלו את מידת האטרקטיביות של העיר בעיני משקיעים וחברות. מצד אחר, דימוי הבעייתי של האזור וריחוקו היחסי ממוקדי קבלת החלטות פוליטיות וכלכליות מנעו את הגעתם לאזור של חברות עתירות ידע נוספות וכוח אדם בעל מיומנויות מקצועיות גבוהות. התבוננות בטבלת המפעלים שהוקמו באזור התעשייה (לוחות 5.2-5.4) מראה שעל אף כניסתה של אינטל לאזור לא התמקמו בו חברות העוסקות במחקר ופיתוח. תחת זאת הצליח אזור התעשייה להתבסס ולמשוך שורת חברות שהן ברובן בעלות גוון מקומי ופעילות ייצור שגרית.

אין ספק כי הקמת מפעל אינטל בקרית-גת בעקבות ההסכם בין העיר לבין המועצות האזוריות שמסביבה היתה נקודת מפנה חשובה ביותר בהתפתחות הכלכלית והחברתית של קרית-גת ואזור. מן הראוי להדגיש שהמשבר הכלכלי החמור שעבר על קרית-גת

בתחילת שנות התשעים, והפתרון המיוחד של הקמת חברה רב-לאומית באזור תעשייה חדש, שניהם הם תוצאות ישירות של התחברות המשק הישראלי עם הכלכלה הגלובלית. הקמת אינטל ואזור התעשייה החדש יצרו בקרית-גת מפגש חזיתי רווי סיכויים ומתחים בין אוכלוסייה שעסקה בפעילויות של תעשייה מסורתית מן המאה התשע-עשרה, עם הזדמנויות תעסוקה חדשות של המאה העשרים ואחת.

חלק מתושבי קרית-גת והאזור הכפרי שסביבה הם הנהנים הגדולים מפיתוח מפעלי תעשייה חדישים ומשוכללים, ואילו חלק אחר מתושבי העיר, שמתקשה לבצע את הזינוק מפעילות של חברה תעשייתית מסורתית לפעילות פוסט-תעשייתית מתוככמת, נותר ללא פתרון ריאלי למצוקת האבטלה. פער זה והמתחים הנלווים אליו מחייבים השקעה של מאמצים ציבוריים גדולים בהכשרה מחודשת במקצועות טכנולוגיים מורכבים או להסבה מקצועית לסוגי פעילויות חדשות לעובדים שאינם מסוגלים להתחבר אל כוח העבודה המקצועי של החברות עתירות הידע. במסגרת זו אפשר להבין את קשרי אינטל עם הקהילה המקומית, שיפורטו באחד הפרקים הבאים, כאמצעי חדשני להקטנת המתחים בין עובדי המאה התשע-עשרה לעובדי המאה העשרים ואחת.

נספח 5.1

האישים שרואיינו לצורך כתיבת המחקר הזה הם:

מר אבי שקד - מנכ"ל חברת 'שיריונית חסם'.
מר אברהם (בייגה) שוחט - שר האוצר בתקופת קבלת ההחלטה לאחר את הקמת המפעל ב-1995.
מר אהוד קפלן - מנהל הפיתוח האסטרטגי בחברת אינטל.
מר גבי גולן - יועץ ראש הממשלה לענייני השקעות ופיתוח.
מר גדעון זסלבסקי - מנכ"ל חברת 'קינג - תעשיית מסבים'.
פרופ' דב פרומן - מכתב של מנכ"ל אינטל ישראל לשעבר לפרופ' אריה שחר מ-14.2.2003.
מר דגן יהל - מנכ"ל חברת י.ש. גת, חברת הניהול של אזור התעשייה בקרית-גת.
פרופ' דניאל פלזנשטיין - המחלקה לגיאוגרפיה, האוניברסיטה העברית בירושלים.
ח"כ זאב בויס - ראש עיריית קרית-גת בתקופת הקמתו של אזור התעשייה והתמקמותה של אינטל בו.
מר יעקב קוטליצקי - מנכ"ל חברת 'ויסוניק'.
פרופ' ערן רזין - המחלקה לגיאוגרפיה, האוניברסיטה העברית בירושלים.
מר רני טריינין - ראש המועצה האזורית יואב כיום ובתקופת התמקמותו של מפעל אינטל בקרית-גת והקמת אזור התעשייה.

מסמכים רשמיים

מבקר המדינה: דו"ח שנתי 47, 1997, עמ' 653-663.
דו"ח הבנק לפיתוח תעשייה, (2002), אינטל אלקטרוניקה בע"מ - הקמת Fab חדש בסמוך ל-Fab 18 בקרית-גת.
דו"ח ועדת שבס - אזורי עדיפות לאומית (1992).
מכתב של זאב בויס ראש עיריית קרית-גת לאברהם שוחט שר האוצר, 15.11.1994.
דו"ח ועדת החקירה לגבולות קרית-גת, תסקיר ביניים (1996).
דו"ח ועדת החקירה לגבולות קרית-גת (2000).
חוזה בין עיריית קרית-גת למועצות האזוריות יואב ושפיר, 24.12.1995.
מכתב של מבקר המדינה לשר האוצר, 5.11.2001.
מכתב של שר האוצר למבקר המדינה, 27.11.2001.
מכתב משר האוצר לאינטל אלקטרוניקה בע"מ, 5.2.1995.

כתבות עיתונות

בן סימון, ד., "בין אינטל להלילה אצל הרנטגן", 'הארץ' 25.2.1995.
בלומנקרנץ, ז., "הרחבת השכונה תבריה משקיעים", 'הארץ' 19.7.1995.
בליזובסקי, א., "סגן נשיא אינטל ביקש להיפגש עם חריש", 'הארץ' 15.8.1995.
"ברגע האחרון: קולק ביקש את עזרת השר דרעי לטובת מפעל אינטל", 'כל העיר' 10.9.1993.
"העליון: על בית-המשפט המחוזי לדון בהרחבת אזור התעשייה בהר חוצבים", 'הארץ' 7.7.1994.
הראובני, א., גולד, ג., "תושבי סנהדריה ניצחו, אינטל עוזבת את העיר", 'כל העיר' 25.8.1995.
הראובני, א., זוטא, ר., "נדחתה העתירה נגד הר חוצבים", 'כל העיר' 8.7.1994.
הראובני, א., ברקת, ע., "אינטל החליטה שדבלין עדיפה על הר חוצבים", 'כל העיר' 12.5.1994.
הראובני, א., טמקין, מ., "אינטל מאיים לעבור לבית שמש", 'כל העיר' 11.3.1994.
הראובני, א., קווה, א., "לופוליאנסקי מבריה את מפעל אינטל", 'כל העיר' 24.12.1993.
זוטא, ר., הראובני, א., "בג"צ נגד תוכנית אינטל", 'כל העיר' 8.4.1994.
חמץ, ש., "מנכ"ל אינטל ישראל: "המענק שקיבלנו היה מינימלי", 'הארץ' 16.7.1996.

מאור, ז., "ראש עיריית באר שבע: "ההכרזה על קרית-גת כאזור עדיפות א' פוגעת בנגב", 'הארץ' 30.11.1995.

מלך, ג., "אינטל תשקיע 1.6 מיליארד דולר בהקמת מפעל לייצור זכרונות בקרית-גת", 'הארץ' 22.10.1995.

פרץ, ג., "אינטל תקים מפעל על 400 דונם ממזרח לקרית-גת ב-1.5 מיליארד דולר", 'הארץ' 23.8.1995.

שוברט, א., "אינטל במו"מ להקמת מפעלה המרכזי בבית שמש ב-1.5 מיליארד דולר", 'הארץ' 20.1.1995.

שחר, א., "אינטל יכול לחכות", 'כל העיר' 19.9.1986.

שחר, א., "החרדים פתחו במאבק נגד אינטל", 'כל העיר' 25.10.1985.

6

תמורות במעמדה של קרית-גת וסביבתה בתוכניות המתאר והפיתוח

רוני בלושטיין-לבנון, אביבה קינר ויהודה גרדוס

רעיון הקמתה של העיר קרית-גת עלה לראשונה בשנת 1954 במסגרת התוכנית להקמת חבל לכיש. קרית-גת היתה העיר הראשונה שתוכננה כחלק ממערכת אזורית כוללת. היא היתה אמורה להוות ישות עירונית מן הדרג הגבוה ביותר בחבל - לספק שירותים בעלי סף כניסה גבוה ליישובים החקלאיים הכפריים שמסביבה ולעבד את התוצרת החקלאית שיוצרה בעורף הכפרי (ארוך ווייס תשל"ט). העיר הוקמה בשנת 1955 במסגרת מדיניות לאומית כוללת של פיזור האוכלוסייה, קליטת גלי העלייה של שנות החמישים ויצירת חיץ בטחוני בין הר חברון ורצועת עזה.

מטרתו של פרק זה היא לתאר את התפישות התכנוניות המשתנות של העיר קרית-גת וסביבתה, (כפי שבאו לידי ביטוי בתוכניות האב, המתאר והפיתוח השונות) כחלק מתהליך כולל של גיבוש מדיניות תכנונית רחבה למדינה כולה. במסגרת זו יוצגו תוכנית-האב לקרית-גת 1970, תמ"א 31, תמ"מ 4, ישראל 2020, תמ"א 35, והתוכניות להרחבת גבולותיה של קרית-גת.

בשנותיה הראשונות של קרית-גת גדלה אוכלוסייתה מעבר למצופה בתוכניות הפיתוח, ותפקודה אף החל לחרוג מייעודו המקורי ולהתאפיין בתכונות של עיר עצמאית, שבה כשליש מן המועסקים עובדים בתעשייה. כך, למשל, נוצרה אי-התאמה בין רמות התפוקה של השירותים הציבוריים ביישוב - לחלקם היה תחום פעולה אזורי נרחב ולחלקם תחום פעולה מצומצם, שהסתכם בעיר בלבד. בשנת 1968 הוחלט על הקמת צוות להכנת תוכניות אב ומתאר לעיר, שינחו את מדיניות הפיתוח לנוכח שינוי תפקודי זה שהתחולל

בה במהלך השנים. תוכנית-האב, של האדריכל שמעון מרגולין, מוצגת באיור 6.1.

איור 6.1: תוכנית-אב לקרית-גת, 1970

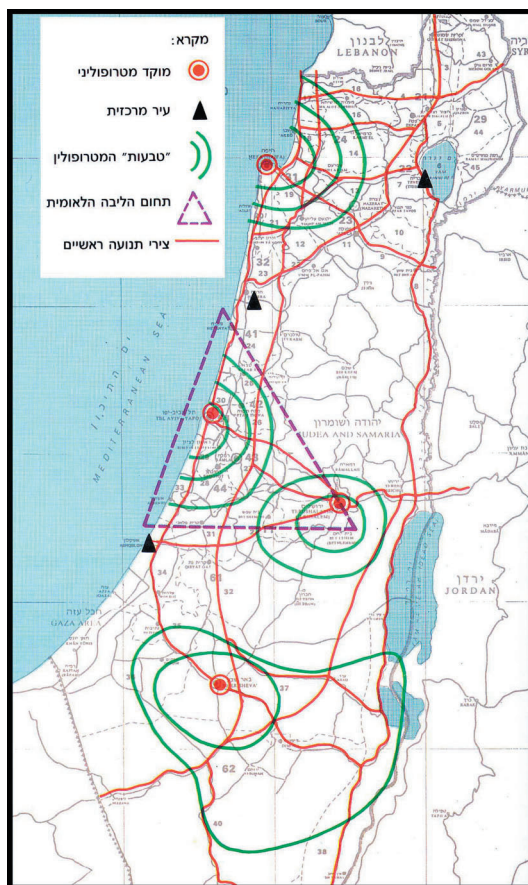

מקור: ארוד וייס (1979)

תוכנית-האב של מרגולין הניחה את היסודות לתכנון קרית-גת, ואלה משפיעים עד היום על התפישה התכנונית הכללית של העיר. התוכנית מתייחסת לקרית-גת כבעלת יתרון יחסי במיגזר התעשייתי ולכן מחזקת אותו. יעדי האוכלוסייה בתוכנית הם של כ-80,000 תושבים לשנת 2010, תוך הגדלת שטחי התעשייה והמגורים וציפוף הבנייה באזורי בנייה דלילים. לפי תוכנית זו, כיווני ההתפתחות העיקריים של העיר הם לכיוון מערב וצפון (מרגולין 1970). בחינת התפשטותה של העיר והשפעתה על מערך היישובים שסביבה מצביעה על התממשות חלק מן היעדים הללו עד לאמצע שנות השבעים. קרית-גת שיפרה את מעמדה במערכת היישובים של ישראל והרחיבה את תחום השפעתה בשנים אלו. עם זאת, גידול האוכלוסייה והעלייה ברמת החיים הואטו לקראת סוף שנות השבעים. קרקובר (1988) העלה את ההשערה כי לאזור ההשפעה של העיר החלו לחדור בתקופה זו תחומי השפעה של ערים אחרות במערכת – אשדוד ורחובות.

גלי העלייה הגדולים מברית המועצות, שהחלו בסוף שנות השמונים ובתחילת שנות התשעים, יצרו תהליך חיצוני שחייב את המערכת התכנונית בישראל להיערך מחדש. לראשונה בשנות החמישים נכתבה תוכנית מתאר ארצית כוללת, תמ"א 31, שניסחה מחדש את המערך היישובי בישראל. מקומה של קרית-גת במערך המטרופוליני הארצי של תוכנית זו מוצג באיור 6.2.

איור 6.2: המערך המטרופוליני הארצי לפי תמ"א 31

מקור: תמ"א 31

במסגרת הפרישה הפיסית של תוכנית זו הוגדרה קרית-גת כישות עירונית המצויה באזור הביניים, דהיינו אזור שניתן לצרפו לאזורים המרכזיים של המדינה באמצעות שיפור מערכת התחבורה, ושמוקם בתוך שבין אזור הליבה הלאומית ואזורי הפריפ-ריה (לרמן 1992). במסגרת הפרישה המטרופולינית של התוכנית, קרית-גת מצויה בשור-ליהן של שלוש ערי מטרופולין – באר שבע, ירושלים ותל-אביב, כשהעיר באר שבע מוגדרת כמטרופולין הרביעית במדינה (ראה איור 6.2). קרית-גת נמצאת מחוץ לטבעות מטרופולין באר שבע, ובתחום השפעתה של העיר המרכזית אשקלון, שמיועדת להיות מרכז עירוני משני לסביבתה הקרובה. תמ"א 31 מנסחת מחדש את יחסי הפיתוח בין יישובי הדרום על ידי מיקוד מאמצי הפיתוח בהפיכת באר שבע למוקד מטרופוליני – היא מחזקת את רעיון "הפיתוח המדלג", שמרכז את הפיתוח בארבעת המוקדים

שתחליף את התמ"מ שאושרה ב-1981 ותיתן מענה למציאות המשתנה. התוכנית, בראשיתו של נחום דונסקי, שמה לה למטרה להגדיל את האוכלוסייה היהודית במחוז הדרום ולפזרה במערך התיישבותי מאוזן. כחלק מן התפישה התכנונית הושם דגש על פיתוח ואכלוס נפת אשקלון, לאחר פיתוח העיר באר שבע כמוקד מטרופוליני, ואף ברמת פיתוח מתונה יותר. פיתוח נפת אשקלון, ובכללה העיר קרית-גת, ייעשה תוך ניצול קירבתו של אזור זה למטרופולין תל-אביב על-ידי פיתוח זוחל מן המרכז לפרי-פריה.

תמ"מ 4/14 קובעת כי קרית-גת היא בין הערים הבודדות במחוז אשר כמעט מיצו את קיבולת התכנון שלהן בתחום השיפוט הקיים. ההנחיות התכנוניות של תוכנית זו מציינות משום כך שינוי של גבולות האזור הבנוי והעירוני של העיר וכוללות הרחבת תחום השיפוט למגורים ולתעסוקה על חשבון המועצות האזוריות הגובלות. השטח למגורים יורחב ממערב לכביש 40 וממזרח לאזור התעסוקה. אזור התעשייה הקיים יורחב לכיוון דרום ומזרח, אך יוגבל על ידי פיתוח שכונות מגורים ממזרח לו, בינו לבין כביש 6. על פי התוכנית, השטח המיועד לתעשייה באזור קרית-גת יהווה את הריכוז המתמחה הגדול ביותר במרחב זה. התוכנית מייעדת לקרית-גת אוכלוסייה של 55,000 תושבים ומגדילה את הצפיפות העירונית המתוכננת ביישוב (דונסקי 1994). קרית-גת מוצגת בתור כנית כמוקד פיתוח בלב אזור חקלאי.

על אף התוכנית להרחבת קרית-גת, תמ"מ 4/14 מייצגת יותר מכל את העדפתה של באר שבע על פני כל החלק הצפוני של המחוז, הקרוב למרכז הארץ. בחלוקה מינהלית הכוונה לנפת אשקלון, שהיא החלק העירוני והמפותח של מחוז הדרום ובה כלולות ערי החוף הגדולות אשדוד ואשקלון, עיר בינונית – קרית-גת, וערים קטנות – קרית מלאכי ושדרות. התוכנית מבקשת ליצור מרחב בחירה בעל כוח משיכה גדול בבאר שבע ודגם של פיתוח מדלג. ניצול יתרונות המקום של קרית-גת מקטין, לדעת המתכננים, את הסיכויים שהפיתוח יגיע גם לבאר שבע. לכן מציעה התוכנית כי פיתוח נפת אשקלון יהיה בעדיפות שנייה לאחר טווח התוכנית (2010). לפיכך, אין התוכנית מבדילה, למשל, בין קרית-גת למתחרותיה הסמוכות, קרית מלאכי ושדרות, והיא רואה בכולן ערי שירי-תים ותעשייה. התוכנית קוראת לשינוי ההגדרות הגיאוגרפיות של החוק לעידוד השקעות הון שהיו תקפות בזמנו: אזור מטרופולין באר שבע והנגב הדרומי יסווגו כאזור פיתוח א', ואילו נפת אשקלון תסווג במלואה כאזור פיתוח ב'.

כמו ערים אחרות בשנות התשעים, אופיינה קרית-גת בגידול אוכלוסייה מואץ שהתחיל בסוף שנות השמונים. גידול זה הגיע בשנת 1996 לכ-77 אחוזים, וקליטת העלייה תרמה לכשני שלישים מגידול זה (ועדת חקירה לגבולות קרית-גת – תסקיר ביניים, נובמבר 1996). בשנים אלה גם חלה הידרדרות בדירוג הסוציו-אקונומי של אוכלוסיית העיר, והיא מוקמה בתחתית העשירון השני מתוך 188 רשויות מקומיות (ל.מ.ס 1995). שני תהליכים אלה היוו יחד רזז עיקרי לבקשת הרשות המקומית להרחיב את גבולותיה, ובעיקר את אזורי התעשייה והתעסוקה של העיר. הגישה התכנונית שהוצגה בתמ"מ 4 שימשה בסיס לבקשה זו. המועצות האזוריות הסובבות את קרית-גת – לכיש, יואב ושפיר – התנגדו להרחבה על חשבון שטחיהן (איור 6.3). לצורך הטיפול בבקשת העירייה

והכרעה בשאלת הגבולות המוניציפאליים, התכנסה בשנת 1996 ועדת חקירה לגבולות קרית-גת בראשותו של ברזילי, אשר החליטה על הרחבת תחום השיפוט של קרית-גת ממזרח לאזור התעשייה של העיר, ובכך הגדירה מחדש את הגבול שבין קרית-גת למועצה האזורית יואב.

ביוזמת ראש עיריית קרית-גת ובמימון משרד השיכון התכנס במהלך שנת 1996 צוות להכנת תוכנית-אב חדשה לעיר. תוכנית זו, בראשותו של אדם מזור, ראתה בקרית-גת מרכז אזורי חשוב בעל יעד אוכלוסייה של 150,000 תושבים ומוקד לפיתוח עירוני נרחב. היא שמה דגש על יצירת תדמית מעוררת גאווה, שתגביר את הזהות התושבים עם עירם ותהפוך את קרית-גת לעיר אטרקטיבית המושכת אוכלוסייה מגוונת. על אף הדגש הרב שניתן לפיתוח התמחותה התעשייתית של העיר, התוכנית מושתתת על עקרונות של פיתוח בר-קיימא, שאמורים לחזק את הדימוי של קרית-גת כעיר ירוקה בעלת איכות חיים גבוהה. התוכנית הדגישה את הצורך בתוספת שטחים לצורכי מגורים ושירותי מגורים, תעסוקה ומרכז שירותים אזורי. שטחים אלה יילקחו בעיקר משטחי המועצה האזורית שפיר וכן משטחי המועצות האזוריות יואב ולכיש (מזור 1997).

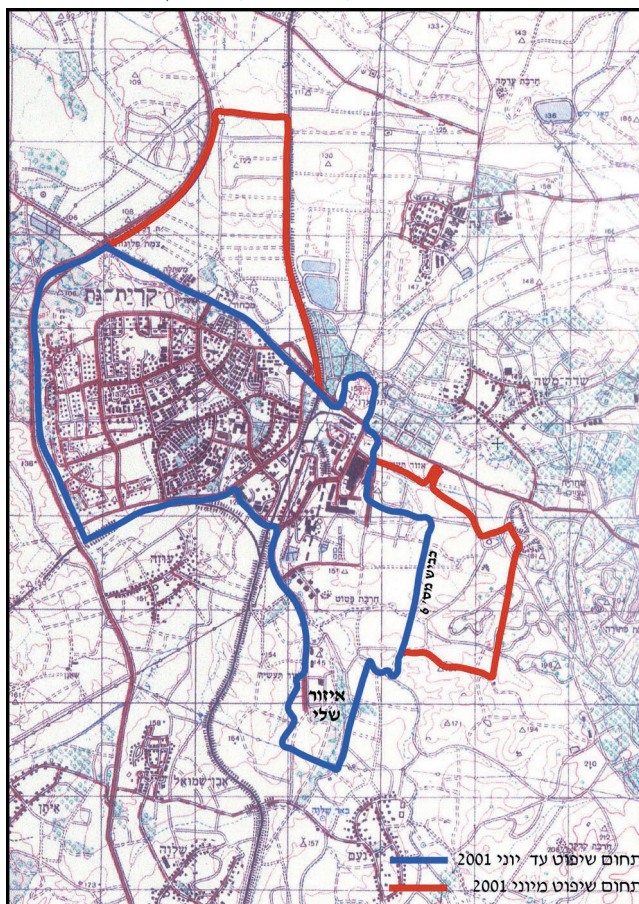
התוכנית מתמקדת בשילוב של שתי חלופות: "עיר בין מטרופולינים" ו"חיזוק הציור קרית-גת-אשקלון". החלופה הראשונה מאפשרת, לפי המתכננים, פיתוח מרכז תעסוקה ושירותים למרחב כפרי רחב, ללא תחרות עם יישובים אחרים באזור, השנייה מאפשרת פיתוח שני מוקדים מתמחים שונים בקצות העיר (קרית-גת בתעשייה ואשקלון בתיירות ונופש). תוכנית זו מנצלת את יתרונות המיקום של קרית-גת מבחינת מערכת התחבורה היבשתית היעילה – האורכית והרוחבית. התוכנית רואה בחיזוק המוקד העירוני בקרית-גת גורם חיובי ביותר שיחזק את המטרופולין הדרומית. ללא מוקד עירוני כזה צפויים תושבי אזור קרית-גת לתפקד כחלק מהטבעת החיצונית של מטרופולין תל-אביב ובכך להחליש את באר שבע.

תוכנית-אב זו לא קיבלה את ברכת משרד הפנים, שלא חשב כי יעדיה מחזקים את באר שבע, אלא תפש את הרעיון העומד בבסיס התוכנית כמנוגד לרעיון "הפיתוח המדלג" ולמגמה להפוך את באר שבע למטרופולין. עם זאת, תוכנית-האב לקרית-גת שימשה בשנת 2000 בסיס לבקשה נוספת להרחבת גבולות העיר. עיריית קרית-גת טענה שמלאי הקרקעות שברשותה הוא קטן, ואין בו די כדי להוות גורם משיכה לעור-בדיו הבכירים של מפעל אינטל, אשר יעדיפו להתגורר בבתיים צמודי קרקע ביישובים הכפריים שמסביבה. משום כך נוצר צורך לספק שטחים נוספים לבניית בתים צמודי קרקע בתחום השיפוט של העיר.

בעקבות בקשה זו לשינוי גבולות כונסה ועדת חקירה נוספת, בראשותו של יהודה גרדוס. לאחר הסכמת כל הרשויות המליצה הוועדה הזאת להרחיב את תחום שיפוט העיר לכיוון צפון ב-3,000 דונם ולכיוון מזרח ב-2,500 דונם, כשהיעד הוא אוכלוסייה של 100,000 תושבים לעיר (דו"ח ועדת חקירה לגבולות עיריית קרית-גת, ינואר 2001). בין עיריית קרית-גת לבין המועצות האזוריות יואב ושפיר הושג הסכם, ולפיו יוקם אזור תעסוקה משותף לשלוש הרשויות. הארנונה שתיגבה מן המפעלים באזור, שהיה

קרוי בעבר "אזור שלי" (ראה איור 6.4), תחולק בין הרשויות כך: 40 אחוזים לעיריית קרית-גת, 40 אחוזים למועצה האזורית יואב ו-20 אחוזים למועצה האזורית שפיר, שממנה נלקח השטח הקטן ביותר במסגרת שינוי הגבולות. לצורך ניהול אזור התע-סוקה המשותף הוקמה חברה בשם י.ש. גת, שהוכפפה לשלוש הרשויות. אזור התעשייה המשותף יהיה בתחום גבולותיה המוניציפאליים החדשים של קרית-גת.

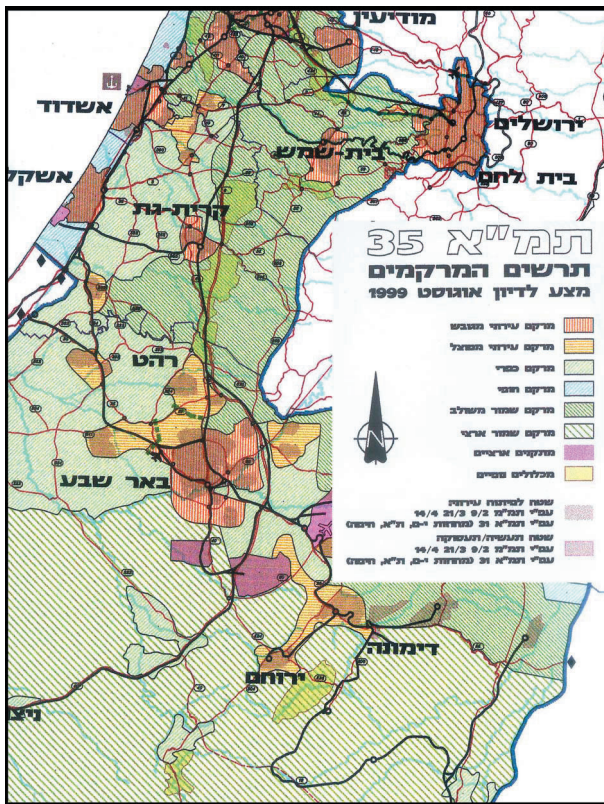
איור 6.4: תחום השיפוט העדכני של עיריית קרית-גת, 2001

עם סיום תוקפה של תמ"א 31, שאושרה לחמש שנים בלבד, עלה הצורך בתוכנית מתאר ארצית כוללת חדשה שתמלא את החלל שנוצר. מצע ראשוני לתוכנית כזאת

שימשה תוכנית-האב לישראל בשנות האלפיים – ישראל 2020. זוהי תוכנית רעיונית, שנועדה לגבש תפישה כלכלית, חברתית וסביבתית לפיתוח מדינת ישראל בטווח הארוך (מזור 1997). התוכנית הדגישה את הצורך ברצועות ירוקות ושמירה על שטחים פתוחים בתווך שבין המרחבים העירוניים. על יסודותיה של "ישראל 2020" החלה מתגבשת בסוף שנות התשעים תוכנית מתאר ארצית כוללת, תמ"א 35, בראשותם של שמאי אסיף ואריה שחר (איור 6.5).

איור 6.5: תרשים המרקמים על פי תמ"א 35

מקור: תמ"א 35

תמ"א 35 שמה לה למטרה לארגן את המרחב של ישראל תוך הבחנה בין אזורים מוטי פיתוח לבין אזורים מוטי שימור, ובאה לתת מענה לצורכי הבנייה והפיתוח של מדינת ישראל, תוך הכוונת עיקר הפיתוח למרקמים העירוניים ולצמצום תופעת הפיר-בור (אסיף ושחר 2000). התפישה שגובשה בתמ"א 31, שלפיה יש לרכז מאמצי פיתוח במטרופולין בארבע, מקבלת אישור נוסף בתוכנית זו, הנותנת עדיפות למרחבים פרי-

פריאליים עירוניים. קרית-גת אינה מוגדרת בתוכנית זו כמוקד צמיחה, כלומר כיישוב שנועד לקלוט תוספת אוכלוסייה מעבר לריבוי הטבעי הצפוי ולשמש מרכז לתעסוקה ולשירותים אזוריים, אך היא כלולה במרקם העירוני, שאליו יכוון פיתוח עירוני קומפ-קטי. תמ"א 35 מגדירה את השטחים הסובבים את קרית-גת ממערב ומדרום כשטחים בעלי רגישות נופית גבוהה וגבוהה מאוד, בעלי מרקם כפרי ושמור משולב (ראה איור 6.5), ולכן אינם מאפשרים פיתוח עירוני נרחב בכיוונים אלה. תמ"א 35 יצרה חייצים ירוקים בין המרקמים העירוניים ושדרה ירוקה לאורכה של הארץ, לצד כביש 'חוצה ישראל'. קרית-גת מהווה אפוא אתגרת עירונית בין הרצועות הירוקות החובקות את מטרופולין באר שבע מצפון, את מטרופולין תל-אביב מדרום ואת מטרופולין ירושלים ממערב. התוכנית שומרת על עקרון "הפיתוח המדלג" ורואה את קרית-גת כעיר באמצע הדרך בין המוקדים המטרופוליניים של תל-אביב, ירושלים ובאר שבע.

סיכום

בכל התוכניות הארציות שנידונו לעיל נמצאת קרית-גת במרחב ביניים בין מוקדים מטרופוליניים – בין מטרופולין באר שבע ומטרופולין תל-אביב או בין מטרופולין באר שבע והליבה הלאומית. ואולם התפישות השונות של "פיזור מול ריכוז" מציעות לעיר כיווני התפתחות שונים: תמ"א 35 וישראל 2020 מצביבות את קרית-גת כמוקד עירוני במרחב כפרי, שיש להגביל את רמת הפיתוח שלו ולהעדיף את פיתוח מטרופולין באר שבע, ואילו תמ"א 31 מצביבה את העיר באזור הביניים הדרומי, שבו מתקיימת רמת פיתוח גבוהה יותר "עם הפנים לתל-אביב".

מעמדה של קרית-גת בתוכניות השונות יוצר מדרג בין שני קצוות: בקצהו האחד תמ"מ 4/14, שבה מעמדה של קרית-גת הוא החלש ביותר, ובקצהו השני תוכנית-האב לקרית-גת, שבה מעמדה של קרית-גת הוא החזק ביותר. התוכניות הארציות נמצאות בתווך. מתוך סקירת התוכניות עולה כי מבחינת התפישת התוכנית קרית-גת התקדמה אך במעט. מעיר שנועדה להיות חלק מן המדרג ההיררכי של ערי ישראל (קרקובר 1988), ושהיתה אמורה לספק שירותים לעורף החקלאי שבחבל לכיש (עמירן תשל"ח), הופכת קרית-גת בתוכניות המתאר הארציות למרקם עירוני מגובש הממוקם באמצע הדרך בשולי שלוש ערי-מטרופולין גדולות והנטוע בלב המרקם הכפרי, שמוגדר כשטח ירוק לשימור לשם השגת מטרות לאומיות. נראה שהקמת פארק התעשייה החדש בקרית-גת, כשמפעל אינטל במרכזו, סותרת במידה מסוימת את התפישת של תמ"א 35, מכיוון שמפעלים אלה מהווים מוקדים למשיכת אוכלוסייה לעיר ולאזור. השאלה של משיכת העובדים ומקומות מגוריהם תידון באחד הפרקים הבאים.

7

מגמות ההתפתחות של האוכלוסייה, הרווחה, הפיתוח והחוסן הכלכלי של קרית-גת והרשויות המקומיות שבסביבתה

ערן רזין

פרק זה בוחן את מגמות ההתפתחות בקרית-גת וברשויות מקומיות אחרות באזור הדרום, בתחומי האוכלוסייה, רמת הרווחה הכלכלית, החינוך, הפיתוח והחוסן הכלכלי, בהשוואה למגמות ההתפתחות בכל הארץ. הפרק מנסה להציב ערכי-סף (benchmarks) לבחינת השינויים הסוציו-דמוגרפיים והכלכליים שהתחוללו בקרית-גת ובסביבתה עד להקמת אזור התעשייה החדש והשינויים שבאו בעקבותיו. הפרק בודק את הנתונים בשלוש תקופות עיקריות:

1. שנות השמונים: התקופה שלפני גל העלייה שהחל בסוף שנת 1989.
  2. המחצית הראשונה של שנות התשעים: שינויי מגמה שהתחוללו בעקבות הצמיחה הדמוגרפית והכלכלית המהירה שליוותה את גל העלייה ואת התקדמות תהליך השלום.
  3. המחצית השנייה של שנות התשעים ותחילת שנות האלפיים: מגמות ההתפתחות מאז הוחל בהקמת מפעל אינטל ופארק התעשייה החדש בקרית-גת.
- הנתונים המוצגים בפרק זה, למעט החלק האחרון העוסק בחוסן הכלכלי של הרשויות המקומיות, אינם יכולים להצביע על קשר סיבתי בין הקמתם של מפעל אינטל ופארק התעשייה החדש של קרית-גת והשינויים במדדי ההתפתחות. ראשית, מדדים אלה מושפעים מגורמים רבים, כולל מגמות מאקרו-כלכליות, וקשה מאוד לבודד את ההשפעה שהיתה למפעל ולפארק התעשייה. כך הדבר לגבי קרית-גת, ועל אחת כמה וכמה לגבי יישובים נוספים באזור הדרום, שמגמות ההתפתחות שלהם הושפעו מגורמים מגוונים,

שאינם קשורים להיצע התעסוקה בקרית-גת. שנית, השפעת המפעל ופארק התעשייה על סביבתם היא הדרגתית ודורשת פרספקטיבה של זמן רב יותר מאשר השנה-שנתיים שעברו מאז התחילו רוב המפעלים לייצר באופן סדיר (הנתונים המוצגים בפרק זה מעודכנים ברובם לשנת 2001).

עם זאת, למדדי ההתפתחות יש חשיבות רבה, מכיוון שהם מצביעים על המגמות המס-תמנות באזור מישור החוף הדרומי וצפון הנגב, וניתן לפרש לאורם בצורה נכונה יותר ממצאים כמו בחירת מקומות המגורים על ידי עובדי פארק התעשייה החדש ואת ההשקעות בטיפול החינוך בקרית-גת ובסביבתה. המדדים משמשים גם כנקודות בסיס להגדרת השינויים שאליהם רצוי לחתור, בין היתר באמצעות ניצול ההזדמנויות שיצר אזור התעשייה החדש של קרית-גת לפיתוח המקומי והאזורי. החלק האחרון של הפרק עוסק בהשפעה הישירה של פארק התעשייה על כלכלת האזור: התרומה לבסיס המס של הרשויות המקומיות.

אוכלוסייה

מקומות העבודה הישירים והעקיפים שיצר מפעל אינטל בקרית-גת, ומקומות העבודה הנוספים שנוצרו בשנים האחרונות בפארק התעשייה החדש של קרית-גת, הם אמנם בעלי היקף ניכר ביותר, אך אינם מתבטאים בשינוי דמוגרפי שניתן לזהותו בבירור בנתונים הכלליים על גידול האוכלוסייה בקרית-גת וברשויות המקומיות סביבה בשנים האחרונות.

בחינת ההתפתחות הדמוגרפית של ערי מישור החוף הדרומי (יבנה, אשדוד, אשקלון, קרית מלאכי, קרית-גת ושרות) בשנות השישים והשבעים (רזין 1991) הצביעה על כך שאלו שהוקמו ראשונות, ללא גלעין של אוכלוסייה מבוססת (יבנה, קרית מלאכי ושרות), היו הבעייתיות ביותר וצמחו לאט. אשקלון, שכללה גם גלעין של אוכלוסייה מבוססת, ובייחוד קרית-גת ואשדוד, שנוסדו מאוחר יותר, ב-1956, עם תכנון פיס, כלכלי, ובמקרה של קרית-גת גם חברתי, מקיף יותר, צמחו במהירות רבה יותר. קרית-גת אף עברה תוך שנים ספורות את גודלה המתוכנן של 8,000 תושבים. תהליכים אלה השתנו בשנות השמונים. שקיעת הבסיס התעשייתי המסורתי בקרית-גת (ושאותו הובילה תשלובת פולגת) ועמדת נחיתות בתחרות על משיכת מפעלי תעשייה חדשים האטה את קצב הצמיחה הדמוגרפית בעיר זו.

בשנות השמונים, קצב הצמיחה המהיר ביותר במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב היה ביבנה (לוח 7.1). עיר זו עברה באותן שנים מהפך, שנבע ממדיניות הפיתוח של שכונות צמודי הקרקע בקנה-מידה גדול. יבנה היתה חלוצה בתחום הזה. ככלל התאפיין עשור זה בגידול אוכלוסייה איטי. רשויות מקומיות שצמחו בקצב מהיר היו מועצות מקר-מיות קטנות שהציעו דיור צמוד קרקע, שנהנה מרמת ביקוש גבוהה. רשויות כאלה הן מזכרת בתיה, גן יבנה וגדרה. גידול האוכלוסייה בקרית-גת אמנם לא קפא, אך הואט בהשוואה לעשורים קודמים והיה נמוך מזה שבאשדוד ובית שמש, למשל.

לוח 7.1: גודל אוכלוסייה ואחוז גידול האוכלוסייה ברשויות מקומיות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 1980-2002

א. גודל האוכלוסייה באלפים							
2002	2001	1999	1997	1995	1989	1980	רשות
48.2	48.2	47.4	46.5	45.2	27.7	24.0	קרית-גת
19.4	19.2	18.9	18.3	18.2	9.7	9.0	שדרות
103.2	101.5	96.2	89.8	84.2	56.8	53.0	אשקלון
19.1	19.1	19.3	19.2	20.1	14.6	13.0	קרית מלאכי
187.5	181.1	165.9	146.9	128.4	76.6	64.0	אשדוד
31.7	31.8	31.1	29.7	27.5	21.3	12.0	יבנה
98.8	97.0	92.6	88.2	86.7	73.8	66.2	רחובות
181.5	177.9	168.9	160.4	152.6	113.7	109.6	באר שבע
53.4	49.1	38.5	29.3	24.9	14.7	12.3	בית-שמש
7.3	7.0	6.7	5.9	4.4	2.6	2.0	מזכרת בתיה
11.7	10.6	9.8	9.4	9.6	7.4	6.0	גדרה
7.6	7.4	6.7	6.1	3.8	0.9	0.9	בני ע"ש
12.2	11.2	9.8	8.6	6.4	3.3	2.6	גן יבנה
4.8	4.5	3.5	2.7	2.6	1.9	..	להבים
4.4	4.4	4.2	4.2	4.4	4.4	4.0	מועצה אזורית יואב
8.5	8.3	7.9	7.5	6.9	6.8	7.0	מועצה אזורית שפיר
6.1	5.9	5.6	5.4	5.4	5.0	5.5	מועצה אזורית לכיש
16.5	16.0	14.5	13.6	11.7	9.6	10.0	מועצה אזורית באר טוביה
3.8	3.7	3.6	3.4	3.0	2.5	2.2	מועצה אזורית גדרות
8.9	8.7	7.6	7.7	7.3	7.0	7.0	מועצה אזורית חוף אשקלון
4.8	4.7	4.8	5.1	5.3	5.4	5.0	מועצה אזורית שער הנגב
6,631.1	6,508.8	6,209.1	5,899.9	5,619.0	4,559.6	3,921.7	כל הארץ

ב. שיעור גידול האוכלוסייה				
2002	2001-1995	1995-1989	1989-1980	
0.2	6.6	63.2	15.4	קרית-גת
1.2	5.5	87.6	7.8	שדרות
1.7	20.5	48.2	7.2	אשקלון
0.4	-5.0	37.7	12.3	קרית מלאכי
3.5	41.0	67.6	19.7	אשדוד
-0.3	15.6	29.1	77.5	יבנה
2.0	11.9	17.5	11.5	רחובות
2.0	16.6	34.2	3.7	באר שבע
8.6	97.2	69.4	19.5	בית-שמש
4.2	59.1	69.2	30.0	מזכרת בתיה
10.8	10.4	29.7	23.3	גדרה
2.5	94.7	322.2	0.0	בני ע"ש
8.7	75.0	93.9	26.9	גן יבנה
5.1	73.1	36.8	..	להבים
0.1	0.0	0.0	10.0	מועצה אזורית יואב
3.1	20.3	1.5	-2.9	מועצה אזורית שפיר
3.6	9.3	8.0	-9.1	מועצה אזורית לכיש
2.9	36.8	21.9	-4.0	מועצה אזורית באר טוביה
2.3	23.3	20.0	13.6	מועצה אזורית גדרות
2.6	19.2	4.3	0.0	מועצה אזורית חוף אשקלון
1.7	-11.3	-1.9	8.0	מועצה אזורית שער הנגב
1.9	15.8	23.2	16.3	כל הארץ

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

גל העלייה במחצית הראשונה של שנות התשעים שינה מיסודן את המגמות הדמוגרפיות. במשך שנים ספורות צמחו כל ערי הפיתוח באזור הדרום בקצב מואץ ביותר. השינוי הקיצוני ביותר היה בבני ע"ש הקטנה, אך גידול אוכלוסייה מרשים בלט גם בערים גדולות יותר: שדרות, אשדוד וקרית-גת. אוכלוסייתה של קרית-גת צמחה ביותר מ-60 אחוזים במשך שש שנים, לאחר שבכל העשור הקודם גדלה בכ-15 אחוזים בלבד (לוח 7.1).

צמיחה מהירה זו לא נבעה בעיקרה מפיתוח כלכלי מואץ, אלא מאי-יכולתם של עולים רבים לעמוד במחירי הדירה ביישובים קרובים יותר לתל-אביב, ומזמינות קרקעות שאפשרה בנייה זולה ומהירה לעולים בתוך זמן קצר.

מגמות אלה השתנו שוב משנת 1996 ואילך, כאשר הואט קצב העלייה, התמתנה הצמיחה הכלכלית המהירה שבאה בעקבותיה ובעקבות פריצות הדרך בתהליך השלום. קצב גידול האוכלוסייה בקרית-גת ובעוד כמה ערי פיתוח, כמו שדרות, הואט מאוד וגידול האוכלוסייה נעשה מזערי. גידול האוכלוסייה נותר מהיר בבית שמש ובאשדוד, בזכות פרויקטים גדולים של בנייה למגורים, אך ככלל בלטה שוב בשנים אלו התנופה ביישובים כפריים-פרבריים שהציעו דיור צמוד קרקע. כאלה הם גן יבנה, להבים ומזר בת, וכמו כן מועצות אזוריות שאוכלוסייתן גדלה במהירות ללא תקדים: באר טוביה, גדרות, שפיר וחוף אשקלון (לוח 7.1). בשנת 2002 בלטו גדרה, גן יבנה, בית שמש ולהבים בשיעורים גבוהים של גידול אוכלוסייה. גידול האוכלוסייה בקרית-גת בשנה זו היה מזערי.

מאזני הגירה

קרית-גת סבלה ממאזני הגירה שליליים במשך כל שנות השמונים. מצב זה התהפך לשנים ספורות בעקבות גל העלייה והבנייה המואצת בעיר. בשנים 1990-1995 היה מאזן ההגירה של קרית-גת חיובי ביותר (מאזן הגירה פנימית, לא כולל השתקעות ראשונה של עולים). מגמה זו לא נמשכה לאורך זמן וכבר בשנת 1996 חזרה העיר להתאפיין במאזני הגירה שליליים גבוהים, מגמה שלא השתנתה עד שנת 2001.

המגמות בתחום ההגירה הפנימית בקרית-גת שיקפו במידה זו אחרת גם ערים אחרות שהחלו את דרכן כעיריות פיתוח (שדרות, אשקלון, קרית מלאכי), אם כי לא באותה חדות שבה נצפו בקרית-גת. מאזני הגירה שליליים גבוהים בלטו מאז 1996 בעיקר בקרית-גת, שדרות, קרית מלאכי ובאר שבע. ביישובים הכפריים-פרבריים ובמועצות האזוריות היתה המגמה מעורבת. רבים מהם התאפיינו במאזן הגירה חיובי, ורק המועצה האזורית שער הנגב התאפיינה במאזן הגירה שלילי גבוה מאוד בשנות התשעים.

בשנת 2001 חל שינוי מסוים במגמות הדמוגרפיות שנצפו בערי הדרום במחצית השנייה של שנות התשעים. מאזן ההגירה הפנימית של באר שבע חזר להיות חיובי, לראשונה מאז 1994, ובגובה שלא היה כדוגמתו במשך כל שנות השמונים והתשעים. ניתן לשער שהשינוי קשור לכניסתו לתוקף של חוק הנגב, שהעניק לתושבי באר שבע הטבות מס

ניכרות. השאלה היא אם מאזן הגירה חיובי זה משקף כניסה מסיבית של אוכלוסייה לבאר שבע בשנה זו, או שהוא משקף במידה מסוימת רק עדכון כתובות במרשם התושבים בעקבות כניסתו של חוק הנגב לתוקף. גם באשקלון בלט מאזן הגירה חיובי גבוה. מאזן ההגירה בקרית-גת נשאר שלילי, אך לא גבוה כמו בחמש השנים הקודמות (אלא שנתוני גודל האוכלוסייה ב-2002 מצביעים על כך שמאזן ההגירה חזר להיות שלילי גבוה). במיגזר הכפרי-פרברי (כולל עיירות קטנות) בלטו ב-2001 מאזני הגירה חיוביים גבוהים בגן יבנה, במ.א. באר טוביה, בגדרה ובלהבים. כל המיגזר הכפרי והכפרי-פרברי באזור נהנה ממאזני הגירה חיוביים, למעט המועצה האזורית שער הנגב.

השתקעות ראשונה של עולים

אזור מישור החוף הדרומי וצפון הנגב קלט מספר גבוה מאוד של עולים בשנות התש"ע, בזכות הזמינות של קרקעות לפיתוח, מחירי הדיור הנוחים וקירבה יחסית של יישובי מישור החוף הדרומי, כמו אשדוד, אשקלון וקרית-גת, לתל-אביב. אחוז העולים מסך כל התושבים הוא גבוה במיוחד בבני ע"ש, שדרות, אשדוד, אשקלון וקרית-גת (לוח 7.2). בקרית מלאכי בולט ריכוז גבוה מאוד של עולי אתיופיה ועולי בוכרה ובש-דרות יש אחוז גבוה של עולים מהקווקז. אחוז עולי בוכרה ואתיופיה בקרית-גת גבוה מהמוצע הארצי ומוזה שבאשדוד ובאשקלון הגדולות, אך אינו חריג בגובהו כמו זה שבקרית מלאכי. עולים מעטים במיוחד נקלטו ביישובים הכפריים-פרבריים להבים, מזכרת בתיה וגן יבנה.

לוח 7.2: התפלגות עולים שעלו ארצה מינואר 1989 ועד יוני 2002 לפי מוצא, ואחוז העולים ביחס למספר התושבים ברשויות מקומיות עירוניות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב

יישוב	סה"כ עולים	אחוז עולי ברה"מ מסך כל העולים	אחוז קווקזים מסך כל העולים	אחוז בוכרים מסך כל העולים	אחוז אתיופים מסך כל העולים	סך כל התושבים	אחוז עולים מסך כל התושבים
קרית-גת	16,783	89.8	5.0	12.2	6.5	52,208	32.1
שדרות	8,422	95.8	24.3	11.8	2.2	21,720	38.8
אשקלון	38,100	87.0	3.1	6.1	6.0	111,565	34.2
קרית מלאכי	4,383	61.4	1.6	25.6	35.3	21,591	20.3
אשדוד	68,280	86.0	2.8	5.8	4.8	198,305	34.4
יבנה	4,232	66.6	4.8	5.6	29.0	34,006	12.4
רחובות	21,334	74.6	3.6	4.2	15.7	109,411	19.5
באר שבע	57,487	89.7	7.9	7.8	4.2	192,384	29.9
בית שמש	11,482	61.0	1.9	3.4	6.1	52,777	21.8
מזכרת בתיה	447	56.6	1.3	2.0	31.3	7,360	6.1
גדרה	1,277	17.9	1.5	0.4	75.9	11,340	11.3
בני ע"ש	4,211	98.6	2.0	12.9	0.0	7,199	58.5
גן יבנה	1,026	63.9	1.6	8.1	25.0	11,223	9.1
להבים	64	57.8	0.0	0.0	0.0	4,806	1.3
כל הארץ	1,049,011	83.1	5.2	7.4	4.4	6,686,750	15.7

מקור: נתוני משרד הפנים (נתונים אלה שונים במקצת מאומדני הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה).

הלוח אינו כולל נפטרים, נולדים בארץ ותושבים חוזרים.

רווחה כלכלית

מכיוון שאין מדד אחד המשקף באופן מלא את רמת הרווחה הכלכלית של תושבי הרשויות המקומיות, בחרנו להתייחס בפרק זה לארבעה מדדים שונים:

1. מכוניות פרטיות לאלף תושבים: מדד זה נחשב בישראל כמשקף היטב את רמת הרווחה הכלכלית. יש בו עיוותים שונים, לדוגמה הנטייה להחזיק ברכב פרטי צפויה להיות גבוהה יותר ביישובים כפריים וכפריים-פרבריים גם בגלל האפשרות המוגבלת יותר להשתמש באמצעי תחבורה חליפיים (תחבורה ציבורית, הליכה ברגל). עם זאת, יתרונו של מדד זה הוא בכך שהנתונים לגביו קיימים מזה שנים רבות וניתוח המגמות לאורך זמן הוא פשוט ואמין, מכיוון שסביר להניח שעיוותים מסוימים לא גרמו לשינויים בדירוג היחסי של רשויות מקומיות.

2. שכר ממוצע לחודש של שכירים: מדד זה, המבוסס על נתוני הביטוח הלאומי, הוא לכאורה הישיר ביותר למדידת רווחה כלכלית, אך חוץ מזה שאין הוא מתייחס לעצמאיים הוא גם עלול לסבול מבעיות אמינות שונות. מדד זה זמין משנת 1992 ואילך בלבד.

3. הכנסה ממוצעת לחודש של עצמאיים: מדד זה משלים את הקודם, אך צפוי לסבול עוד יותר מבעיות אמינות. המדד זמין רק בשנים האחרונות ולכן לא ניתן להשתמש בו לזיהוי מגמות שינוי.

4. מספר מקבלי דמי אבטלה לאלף תושבים: מדד זה משקף את גודלו של פלח האוכלוסייה החלש ברשות המקומית. הוא אינו כולל את מקבלי הבטחת ההכנסה, ונכון יותר היה גם להציג את מספר מקבלי דמי האבטלה לאלף תושבים בגילאי העבודה בלבד (דבר זה משמעותי בעיקר להשוואה עם רשויות מקומיות ערביות וחרדיות ועם רשויות מזדקנות בלבה של מטרופולין תל-אביב).

לכל אחד מהמדדים יש חולשות, אך ארבעתם יחד נותנים תמונה אמינה של רמת הרווחה היחסית בקרית-גת וברשויות המקומיות האחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב.

רמת המינוע

הנתונים על רמות המינוע (מכוניות פרטיות לאלף תושבים) מצביעים על היחלשות הדרגתית של ערי הפיתוח בעשור האחרון, לעומת התחזקות של המיגזר הכפרי והכפרי-פרברי. בולטת ההידרדרות במעמדה היחסי של קרית-גת – תהליך שנמשך כבר עשרות שנים (לוח 7.3). רמת המינוע בקרית-גת היתה תמיד נמוכה בהרבה מהממוצע הישראלי. אולם בשנות השישים והשבעים היתה רמת המינוע בקרית-גת גבוהה יותר מאשר בכל עיירות הפיתוח הקטנות באזור (בית שמש, שדרות, יבנה וקרית מלאכי) וגבוהה גם מזו שבמועצות אזוריות סמוכות (שער הנגב, חוף אשקלון, שפיר ויואב) ובגן יבנה.

ובצפון הנגב, 1964-2001 (דירוגים)

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה.

בשנות השמונים התחיל המצב הזה להשתנות. תחילה בלטה עלייתה המהירה של יבנה, שרמות המינוע בה עברו את הממוצע הישראלי, ואחר כך עברו רמות המינוע גם בגן יבנה את אלו שבקרית-גת. מגמה זו נמשכה ואף הואצה בשנות התשעים, כולל אלו המאוחרות. בשנת 2000 היתה רמת המינוע בקרית-גת נמוכה מזו של כל היישובים הכלולים בלוח 7.3, למעט המועצה האזורית שער הנגב (חברי קיבוצים) ובית שמש (אוכלוסייה חרדית גדולה). בשנת 2001 ירדה רמת המינוע בקרית-גת אפילו אל מתחת לזו שבשער הנגב.

מגמה דומה של נסיגה ברמת הרווחה הכלכלית, יחסית ליישובי הסביבה, נצפתה מאז שנות התשעים גם באשדוד, בבאר שבע ובאשקלון. מנגד בלטו ברמות מינוע גבוהות ביותר היישובים הכפריים-פרבריים להבים, מועצה אזורית גדרות (יישובי עשרת), מזכרת בתיה וגדרה. רמות המינוע ביישובים רבים במישור החוף הדרומי עברו את הממוצע הארצי בשנות השמונים והתשעים, כאשר יבנה עברה גם את רחובות והיתה לעיר בעלת רמת המינוע הגבוהה ביותר באזור (לוח 7.3).

שכר, הכנסה ואבטלה

המגמות המשתקפות מנתוני השכר הממוצע של שכירים דומות למגמות שנמצאו לגבי רמת מינוע (לוח 7.4). גם על פי מדד זה היה מעמדה של קרית-גת בנסיגה במחצית השנייה של שנות התשעים. השכר הממוצע היה נמוך יותר רק בקרית מלאכי ובשדרות. השכר הממוצע של תושבי המועצה המקומית בני עי"ש והמועצות האזוריות יואב ושער הנגב, שהיה נמוך מאשר בקרית-גת ב-1996, עלה על זה של קרית-גת ב-1999. התושבים האמידים ביותר התגוררו ביישובי צמודי הקרקע: להבים, גדרות, מזכרת בתיה, גן יבנה ורחובות. במשך שנות התשעים בלטה עלייה בדירוגן של גן יבנה והמועצות האזוריות באר טוביה, חוף אשקלון, שער הנגב ויואב, לעומת שחיקה ברמת הרווחה הכלכלית היחסית ביבנה, באר שבע, אשדוד, אשקלון, קרית-גת וקרית מלאכי.

דירוג הרשויות המקומיות על פי ההכנסה הממוצעת של עצמאים הוא אמנם שונה מעט בפרטים, אך לא במגמה הכללית. להבים וגדרות בולטות במיוחד ברמות הכנסה גבוהות במיגזר זה ולעומת זאת בולטות בהכנסות נמוכות של עצמאיים כמה מועצות אזוריות וכן בני עי"ש, שדרות, קרית-גת וקרית מלאכי.

קרית-גת מדורגת נמוך מאוד גם על פי מדד מספר מקבלי דמי האבטלה לאלף תושבים (לוח 7.5). במשך כל שנות התשעים היו שדרות וקרית-גת שתי הרשויות המקומיות ששיעור מקבלי דמי האבטלה בהן מכלל התושבים היה הגבוה ביותר. מנגד בלטו בשיעור נמוך של מקבלי דמי אבטלה רוב המועצות האזוריות, הפרברים צמודי הקרקע ובית שמש.

לוח 7.4: שכר ממוצע לחודש של שכירים במשך השנה ברשויות מקומיות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב - דירוגים, 1992-2000

1998		1996		1994		1992	
9,107	להבים	7,285	להבים	6,450	להבים	4,947	להבים
7,175	מ"א גדרות	7,233	מ"א גדרות	4,995	מ"א גדרות	4,062	מ"א גדרות
6,639	מזכרת בתיה	5,440	מזכרת בתיה	4,112	מזכרת בתיה	3,246	מזכרת בתיה
5,878	גן יבנה	4,785	רחובות	3,943	רחובות	3,175	מזכרת בתיה
5,847	רחובות	4,738	גן יבנה	3,678	יבנה	2,729	יבנה
5,685	גדרה	4,651	גדרה	3,642	גדרה	2,703	באר שבע
5,503	באר טוביה	4,574	יבנה	3,524	גן יבנה	2,701	גדרה
5,436	יבנה	4,277	באר טוביה	3,371	כל הארץ	2,678	כל הארץ
5,048	כל הארץ	4,158	כל הארץ	3,291	באר שבע	2,669	גן יבנה
4,839	באר שבע	3,987	באר שבע	3,123	באר טוביה	2,496	אשדוד
4,807	חוף אשקלון	3,839	אשדוד	3,105	אשדוד	2,393	אשקלון
4,564	אשדוד	3,758	בית-שמש	2,808	אשקלון	2,363	באר טוביה
4,407	בית-שמש	3,573	חוף אשקלון	2,749	בית-שמש	2,174	בית-שמש
4,292	מ"א שפיר	3,542	מ"א שפיר	2,565	חוף אשקלון	2,113	חוף אשקלון
4,285	מ"א לכיש	3,499	אשקלון	2,523	מ"א לכיש	2,054	מ"א לכיש
4,253	אשקלון	3,389	מ"א לכיש	2,441	קרית מלאכי	2,022	מ"א שפיר
4,213	שער הנגב	3,186	קרית-גת	2,416	קרית-גת	2,009	קרית מלאכי
4,012	בני עי"ש	3,099	קרית מלאכי	2,364	מ"א שפיר	1,978	קרית-גת
3,964	מ"א יואב	3,099	מ"מ בני עי"ש	2,334	בני עי"ש	1,935	מ"א יואב
3,880	קרית-גת	3,017	מ"א יואב	2,234	מ"א יואב	1,904	בני עי"ש
3,653	קרית מלאכי	2,939	שדרות	2,020	שדרות	1,836	שדרות
3,468	שדרות	2,761	שער הנגב	1,959	שער הנגב	1,821	שער הנגב

2000		1999	
11,102	להבים	9,549	להבים
8,404	מ"א גדרות	7,654	מ"א גדרות
5,887	מזכרת בתיה	6,962	מזכרת בתיה
6,583	רחובות	6,074	גן יבנה
6,554	גן יבנה	6,021	רחובות
6,463	באר טוביה	5,827	באר טוביה
6,043	גדרה	5,506	גדרה
5,699	יבנה	5,411	יבנה
5,669	כל הארץ	5,215	כל הארץ
5,526	חוף אשקלון	4,989	חוף אשקלון
5,223	באר שבע	4,906	באר שבע
4,948	מ"א לכיש	4,713	אשדוד
4,858	בית שמש	4,569	שער הנגב
4,843	מ"א יואב	4,533	מ"א יואב
4,821	אשדוד	4,476	בית-שמש
4,764	שער הנגב	4,457	מ"א שפיר
4,589	אשקלון	4,401	מ"א לכיש
4,501	מ"א שפיר	4,235	אשקלון
4,456	בני עי"ש	4,073	בני עי"ש
4,125	קרית-גת	3,888	קרית-גת
3,845	שדרות	3,597	קרית מלאכי
3,513	קרית מלאכי	3,487	שדרות

מקור: הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (מבוסס על נתוני הביטוח הלאומי).

לוח 7.5: מספר מקבלי דמי אבטלה לאלף תושבים ברשויות מקומיות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 1985-2001 (דירוגים)

1991		1985	
2.0	מ"א שער הנגב	9.9	יבנה
2.2	מ"א יואב	10.8	אשדוד
7.3	מ"א שפיר	14.5	כל הארץ
8.1	מ"א באר טוביה	16.8	גדרה
9.2	מ"א חוף אשקלון	17.0	קרית מלאכי
10.4	להבים	17.8	רחובות
10.7	מ"א לכיש	25.3	אשקלון
11.0	כל הארץ	28.0	קרית-גת
13.3	רחובות	31.6	באר שבע
13.5	מ"א גדרות	31.9	בית-שמש
15.5	גדרה	67.9	שדרות
15.7	אשקלון		
16.2	קרית מלאכי		
16.7	מזכרת בתיה		
16.7	אשדוד		
16.8	באר שבע		
17.0	בית-שמש		
17.6	יבנה		
19.2	גן יבנה		
20.0	בני עי"ש		
23.9	קרית-גת		
25.1	שדרות		

2001		2000		1995	
5.7	מ"א שער הנגב	5.4	מ"א שער הנגב	3.0	מ"א יואב
9.3	מ"א יואב	9.5	מ"א יואב	3.0	מ"א שער הנגב
10.6	מ"א שפיר	11.0	מ"א חוף אשקלון	8.8	להבים
10.7	להבים	11.4	מ"א גדרות	9.9	מ"א שפיר
11.3	מ"א באר טוביה	12.5	מ"א שפיר	10.3	מ"א גדרות
12.3	מ"א חוף אשקלון	13.5	להבים	10.8	מ"א חוף אשקלון
14.3	מ"א גדרות	13.6	מ"א באר טוביה	11.9	מ"א באר טוביה
14.9	מזכרת בתיה	15.1	בית-שמש	12.0	כל הארץ
15.2	בית-שמש	15.8	מזכרת בתיה	13.4	מזכרת בתיה
15.3	גדרה	16.0	כל הארץ	14.4	רחובות
15.4	מ"א לכיש	16.6	גן יבנה	14.7	בית-שמש
16.1	כל הארץ	17.6	רחובות	17.2	יבנה
17.2	גן יבנה	18.3	גדרה	17.3	גדרה
17.6	רחובות	20.4	מ"א לכיש	17.8	גן יבנה
20.1	יבנה	22.1	יבנה	19.3	אשדוד
21.8	בני עי"ש	23.5	אשדוד	20.7	מ"א לכיש
22.3	אשדוד	26.1	בני עי"ש	21.7	אשקלון
23.9	אשקלון	26.7	באר שבע	22.0	באר שבע
24.7	קרית מלאכי	26.9	אשקלון	25.8	בני עי"ש
26.5	באר שבע	29.3	קרית מלאכי	26.7	קרית מלאכי
27.7	קרית-גת	31.0	קרית-גת	29.5	שדרות
31.4	שדרות	38.1	שדרות	30.5	קרית-גת

עיירות פיתוח רבות התאפיינו בעשרות השנים הראשונות להקמתן במערכת חינוך שסבלה מחולשה רבה. קרית-גת היתה אחת מכמה עיירות פיתוח שנחשבו כבעלות מערכת חינוך ברמה גבוהה. קרית-גת שירתה גם תלמידים מיישובים כפריים סמוכים. בשנות השמונים ובשנות התשעים המוקדמות הצטמצם ככל הנראה הפער ברמת החינוך העל-יסודי בין קרית-גת לערי פיתוח אחרות.

בשנת תשנ"ד (1993/4) היה אחוז הזכאים לבגרות בקרית-גת נמוך בהרבה מהממוצע בישראל ומאשר ברחובות ויבנה, שתי הערים שהיו בעלות אחוז הזכאים לבגרות הגבוה ביותר מבין ערי מישור החוף הדרומי. אחוז הזכאים לבגרות בקרית-גת היה נמוך גם מזה שבמועצה האזורית באר טוביה, באשדוד ובאשקלון, וזה לזה של באר שבע וגבוה יותר רק מזה שבבית שמש, שדרות וקרית מלאכי (לוח 7.6). בשלוש השנים שלאחר מכן עברה אפילו בית שמש את קרית-גת באחוז הזכאים לבגרות, ורק קרית מלאכי ושדרות נותרו מאחור.

מתחילת המחצית השנייה של שנות התשעים חל שיפור מרחיק לכת באחוז הזכאים לבגרות בערי הדרום ובערי הפריפריה בישראל בכלל. בקרית-גת באה התמורה לידי ביטוי רק מאז שנת תשנ"ח, אך היתה בולטת במיוחד. בשנת תשס"ב (2001/2) עבר אחוז הזכאים לבגרות בקרית-גת את הממוצע הארצי. ערי הדרום התקדמו כולן על פי מדד זה, מעל ומעבר לשיפור המתון שהתחולל בכל הארץ. השיפור בכל הארץ בלט במיוחד בשנים תש"ס ותשס"א ונבע באופן חלקי מהוספת מועדי ב', שתרמה לעליית אחוז הזכאים לבגרות בעיקר במיגזר הלא-יהודי. בקרית-גת היה כאמור השיפור בולט במיוחד גם בהשוואה לערי הדרום האחרות, והוא נמשך גם בשנת תשס"ב – שנה שבה נבלמה המגמה הארצית של עלייה באחוז הזכאים לבגרות, ובכמה ערים חלה נסיגה. ברחובות, לדוגמה, לא חל בעשור האחרון כל שיפור באחוז הזכאים לבגרות.

מספר התלמידים הממוצע לכיתה הוא אחד המדדים הקלים יותר למדידת היקף ההשקעה בחינוך. ככלל חל גידול במספר התלמידים לכיתה בחלק ניכר מהרשויות המקומיות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב. מספר התלמידים לכיתה בקרית-גת נמוך במעט מהממוצע הארצי. מספר זה היה במגמת גידול עד אמצע שנות התשעים, אך ירד מ-28 ל-26 בין 1996/7 ל-1999/2000. מן הראוי לציין שקיים קשר ישר בין מספר התלמידים בכיתה ואחוז הזכאים לתעודת בגרות. ההצלחה בבגרות נוטה להיות גדולה יותר דווקא כאשר הכיתות גדולות יותר. כמובן, אין להניח שקשר זה הוא סיבתי. ההסבר הסביר הוא שרשויות מקומיות המתאפיינות ברמה חברתית-כלכלית גבוהה מתאפיינות בשיעורי הצלחה גבוהים בבגרות, אך גם בהשקעה ממלכתית נמוכה יותר בהיבטים מסוימים של מערכת החינוך. הכיתות הגדולות ביותר הן ביישוב האמיד ביותר – להבים.

לוח 7.6: אחוז הזכאים לתעודת בגרות ברשויות מקומיות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, תשנ"ד-תשס"ב (דירוגים)

תשנ"ד	תשנ"ז	תשנ"ט
רחובות	יבנה	יבנה
יבנה	רחובות	גדרה
כל הארץ	כל הארץ	רחובות
באר טוביה	באר טוביה	אשקלון
אשדוד	אשדוד	כל הארץ
אשקלון	אשקלון	באר טוביה
קרית-גת	באר שבע	אשדוד
באר שבע	בית-שמש	בית-שמש
בית-שמש	קרית-גת	באר שבע
שדרות	קרית מלאכי	שדרות
קרית מלאכי	שדרות	קרית-גת
		קרית מלאכי

תשס"א	תשס"ב
גדרה	באר טוביה
אשקלון	אשדוד
אשדוד	אשקלון
רחובות	רחובות
יבנה	גדרה
כל הארץ	קרית-גת
קרית-גת	יבנה
באר טוביה	כל הארץ
שדרות	באר שבע
קרית מלאכי	בית-שמש
באר שבע	שדרות
בית-שמש	קרית מלאכי

מקור: משרד החינוך.

לוח 7.7: תלמידים במוסדות להשכלה גבוהה מבין תושבי רשויות מקומיות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 1998/99-2000/01

בני 17 ב-1991 שהתחילו בלימודים אקדמיים עד 1998	סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטה כאחוז מבני 20-29 בישוב, 1998/99	סטודנטים לתואר ראשון באוניברסיטה כאחוז מבני 20-29 בישוב, 2000/01
רחובות	להבים	להבים
אשקלון	רחובות	רחובות
באר שבע	מזכרת בתיה	מזכרת בתיה
אשדוד	גדרה	גדרה
יבנה	אשקלון	אשקלון
קרית-גת	יבנה	יבנה
קרית מלאכי	באר שבע	גן יבנה
שדרות	קרית-גת	באר שבע
בית-שמש	אשדוד	כל הארץ
	קרית מלאכי	קרית-גת
	שדרות	אשדוד
	בית-שמש	בני עיי"ש
		שדרות
		קרית מלאכי
		בית-שמש

לוח 7.7 – המשך:

מועמדים לתואר ראשון שנדחו, 1998/99	מועמדים לתואר ראשון שנדחו, 2000/01
רחובות 11.9%	גדרה 6.0%
גדרה 13.4%	יבנה 11.1%
יבנה 15.2%	גן יבנה 11.1%
באר שבע 15.4%	אשקלון 14.1%
אשקלון 15.6%	רחובות 14.9%
שדרות 16.0%	אשדוד 18.3%
אשדוד 19.0%	קרית מלאכי 18.9%
קרית-גת 20.5%	קרית-גת 19.4%
כל הארץ 21.5%	שדרות 19.7%
קרית מלאכי 21.9%	בית-שמש 20.8%
	כל הארץ 21.0%
	באר שבע 24.3%

מקור: מרכז אדווה, מידע על שוויון וצדק חברתי בישראל, תמונת מצב חברתית, 2000, 2001, 2002.

כצפוי, אחוז הסטודנטים בקבוצת הגיל הרלוונטית גבוה ביותר ביישוב הכפרי-פרברי להבים ולאחר מכן ברחובות, מזכרת בתיה וגדרה (לוח 7.7). אחוז הסטודנטים מבין תושבי קרית-גת הוא נמוך, אם כי גבוה מזה שבכמה ערי פיתוח אחרות בסביבה. אחוז הסטודנטים הנמוך ביותר הוא בבית שמש, שמרכיב משמעותי מאוכלוסייתה הצעירה הוא חרדי. קרית-גת גם בולטת באחוז גבוה למדי של מועמדים לתואר ראשון שנדחו, בהשוואה לערים אחרות בסביבתה (לוח 7.7).

סדרי פיתוח

היקפי גמר הבנייה למגורים בכל הארץ קפצו מדרגה בשנת 1991 בעקבות גל העלייה. היקפי הבנייה נשארו ברמה גבוהה במשך כל שנות התשעים. השיא היה בשנת 1997 (נתון המשקף התחלות בנייה בהיקף עצום סביב שיאה של הגאות הכלכלית ב-1995), ומאז חלה ירידה הדרגתית בהיקפים של גמר בנייה. בקרית-גת היו המגמות שונות במידת מה: היקף הבנייה גדל בשיעורים עצומים לתקופה קצרה בתחילת שנות התשעים ולאחר מכן צנח חזרה משנת 1994 ואילך. היקף הבנייה העצום בפרק זמן כה קצר בתחילת שנות התשעים, רובו בנייה זולה ומהירה לקליטת עולים, לא היטיב עם העיר ורק העמיק מגמות שליליות שהסתמנו בה עוד בשנות השמונים. בשדרות, ובמידה פחותה גם בקרית מלאכי, נצפו תהליכים דומים לאלה שהתרחשו בקרית-גת. באשדוד ובאשקלון, לעומת זאת, נשארו היקפי הבנייה גדולים במשך כל שנות התשעים.

הענקת מעמד של אזור עדיפות לאומית א' לקרית-גת בשנת 1995 הביאה לגידול במספר התוכניות להשקעה בתעשייה שאושרו בעיר זו מאז 1996 על ידי מרכז ההשקעות (לוח 7.8). קרית-גת היתה קודם לכן באזור עדיפות לאומית ב' ושינוי המעמד הפך אותה למקום הנגיש ביותר למטרופולין תל-אביב, בתחומי הקו הירוק, הנהנה ממעמד של אזור עדיפות לאומית א'. עד אז נהנתה שדרות מיתרון בתור המקום הסמוך ביותר לתל-אביב, בתחומי הקו הירוק, הנהנה ממעמד אזור עדיפות לאומית א', וכתוצאה מכך הובילה שדרות כמקום מועדף להשקעות בתעשייה בדרום הארץ בשנות השמונים

ובמחצית הראשונה של שנות התשעים (לוח 7.8). בתחילת שנות התשעים זכתה באר שבע במעמד של אזור עדיפות לאומית א', צעד שהביא לגידול עצום במספר התוכניות המאושרות לתעשייה בעיר זו בשנים 1992-1994. מספר ההשקעות המאושרות בבאר שבע הצטמצם לאחר שהוענק מעמד דומה לקרית-גת, הקרובה יותר למרכז הארץ.

לוח 7.8: תוכניות מאושרות להשקעה בתעשייה ובמבנים להשכרה לתעשייה ברשויות מקומיות עירוניות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 1988-2001

מספר תוכניות מאושרות לתעשייה	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
קרית-גת	1	1	3	4	9	5	6	0	12	9	7	3	9	6
שדרות אשקלון	5	4	9	15	17	17	18	8	7	4	9	5	6	6
קרית מלאכי	0	0	3	7	8	3	9	5	2	2	0	1	5	1
אשדוד	2	1	2	1	4	1	2	2	2	0	2	1	1	1
יבנה	1	1	1	11	6	3	5	4	1	1	1	0	4	1
רחובות	2	4	3	7	8	7	4	7	9	5	5	3	6	5
באר שבע	3	2	0	3	3	4	3	5	3	1	5	2	8	6
בית-שמש	1	0	2	5	25	26	16	6	5	3	3	5	6	1
גדרה	0	3	0	0	0	0	7	6	2	2	5	2	1	2
בני ע"ש	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0
כל הארץ	240	218	326	458	753	485	546	502	511	344	352	276	448	382

מקור: משרד התעשייה והמסחר, דוחות מרכז ההשקעות.

חוסן כלכלי של הרשויות המקומיות

אחוז ההכנסות העצמיות בתקציב הרגיל הוא אחד המדדים המשקפים את החוסן הכלכלי של רשויות מקומיות בישראל. מדד זה מצביע על חולשה יחסית של קרית-גת, אם כי בין השנים 1995 ו-2001 גדל אחוז ההכנסות העצמיות של עיר זו מ-34 ל-43 (לוח 7.9). ההכנסות העצמיות לנפש של עיריית קרית-גת היו נמוכות יחסית. בין השנים 1999 ו-2001 חל בהן שיפור מסוים, אך ההכנסות העצמיות לנפש בקרית-גת נשארו נמוכות יותר מאשר ברוב הרשויות המקומיות בסביבה, למעט בני ע"ש, קרית מלאכי, שדרות והמועצה האזורית לכיש. הכנסות עצמיות גבוהות לנפש היו במועצות האזוריות, ובמיוחד העירוני במזכרת בתיה, רחובות, להבים ויבנה.

תרומת פארק התעשייה החדש לבסיס המס של הרשויות המקומיות

פארק התעשייה החדש של קרית-גת הוא אחד מאזורי התעשייה הראשונים בישראל המשותף לכמה רשויות מקומיות. ההסכם בין עיריית קרית-גת והמועצות האזוריות יואב ושמיר, שהוביל להקמת פארק תעשייה זה, נחתם בסוף 1995, והיה אחד מהראשונים מסוגו שנחתמו בישראל (ההסכם הראשון, בין צפת, חצור הגלילית וראש פינה,

נחתם ב-1992). יתרה מזו, פארק התעשייה שהוקם בזכות הסכם זה הוא אזור התעשייה המשותף הראשון בארץ שבו הרשויות המקומיות השותפות נהנות מרווחים שמקורם בתקבולים ממיסים שהם גבוהים מהוצאות הגבייה והניהול של פארק התעשייה.

ההסכם בין שלוש הרשויות המקומיות הסדיר שלושה היבטים מרכזיים:

1. השטח שעליו הוקם פארק התעשייה הועבר מהמועצות האזוריות לתחום השיפוט של קרית-גת, שזכתה באותו זמן למעמד של אזור עדיפות לאומית א' על פי החוק לעידוד השקעות הון.
2. סוכם על הקמת חברה משותפת לניהול, תכנון, פיתוח ושיווק פארק התעשייה – י.ש. גת בע"מ.
3. נקבעו הכללים לחלוקת המיסים המקומיים שייגבו בפארק התעשייה בין הרשויות המקומיות השותפות, בניכוי הוצאות החברה המנהלת והוצאות גבייה.

לוח 7.9: אחוז הכנסות עצמיות בתקציב הרגיל של רשויות מקומיות נבחרות במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, 1995-2001

2001		1998		1995	
75	רחובות	76	באר טוביה	70	אשקלון
74	באר טוביה	75	רחובות	70	אשדוד
69	אשדוד	72	אשדוד	64	רחובות
66	אשקלון	70	אשקלון	58	כל הארץ
66	להבים	64	באר שבע	57	באר טוביה
64	מזכרת בתיה	62	מזכרת בתיה	56	באר שבע
62	בית-שמש	60	כל הארץ	53	מ"א יואב
61	באר שבע	59	גן יבנה	50	יבנה
60	כל הארץ	57	להבים	50	שער הנגב
59	מ"א גדרות	55	מ"א גדרות	47	מזכרת בתיה
54	גן יבנה	54	יבנה	43	בית-שמש
53	יבנה	53	בית-שמש	43	חוף אשקלון
53	מ"א יואב	47	שער הנגב	42	מ"א גדרות
49	גדרה	46	מ"א יואב	42	גן יבנה
45	חוף אשקלון	46	חוף אשקלון	41	להבים
44	שער הנגב	43	גדרה	39	קרית-גת
43	קרית-גת	40	קרית-גת	32	גדרה
40	מ"א שפיר	34	שדרות	30	שדרות
36	בני עי"ש	33	בני עי"ש	29	בני עי"ש
34	שדרות	31	מ"א לכיש	27	מ"א שפיר
30	מ"א לכיש	29	קרית מלאכי	26	קרית מלאכי
29	קרית מלאכי	28	מ"א שפיר	18	מ"א לכיש

מקור: משרד הפנים, האגף לביקורת ברשויות המקומיות.

עיקרי הכללים לחלוקת ההכנסות שנקבעו בהסכם זה היו כדלקמן: מן התקבולים של היטלי ההשבחה ינוכו ההוצאות הכרוכות בהכנת התוכנית ובאישורה וכן דמי גבייה בסך 5 אחוזים. היתרה תחולק בין הרשויות המקומיות באופן הבא: 45 אחוזים לקרית-גת, ו-55 אחוזים למועצה האזורית שבתחומה היה השטח הרלוונטי לפני שהועבר

לקרית-גת. הארנונה הכללית שתיגבה מדי שנה ממחזיקי נכסים באזור התעשייה על ידי עיריית קרית-גת וכל ההכנסות ממיסים מקומיים, היטלים ואגרות שמקורם באזור התעשייה יועברו לחברת הניהול המשותפת, בניכוי דמי גבייה בסך 5 אחוזים. אם יישארו עודפים מהתקבולים לאחר ניכוי עלויות הניהול והאחזקה של אזור התעשייה, הם יחולקו בין הרשויות המקומיות בהתאם למפתח הבא: 37.5 אחוזים לקרית-גת, 37.5 אחוזים ליואב ו-25 אחוזים לשפיר.

ההסכם גם קבע, שכאשר יצורפו לפארק התעשייה שטחים נוספים מיואב ישתנה מפתח החלוקה ל-37.5 אחוזים לקרית-גת, 47.5 אחוזים ליואב ו-15 אחוזים לשפיר. כאשר צורפו השטחים הנוספים נערך משא ומתן חדש ובעקבותיו נקבע מפתח חלוקה אחר שקיבל תוקף מ-2002 ואילך: 40 אחוזים לקרית-גת, 40 אחוזים ליואב ו-20 אחרי-זים לשפיר.

ההכנסות ממיסים שמקורם בפארק התעשייה הן ניכרות ועברו את 14 מיליון השקלים בשנת 2002 (לוח 7.10). ההכנסות גדלו משנה לשנה, ככל שהתאכלס פארק התעשייה וככל שעברו השנים הראשונות שבהן היו המפעלים זכאים להנחות מארנונה. חלק הארי מההכנסות באות ממפעל אינטל, אבל ההכנסות ממפעלים אחרים גדלו באופן משמעותי בעיקר בשנים 2000 ו-2001 (לוח 7.10). מפעל אינטל שילם בכל אחת מן השנים 2000 ו-2001 גם כ-5.8 מיליון שקל בעד מים וביוב.

לוח 7.10: הכנסות מארנונה ואגרות שמקורן בפארק התעשייה החדש של קרית-גת, 1996-2002 (בשקלים)

שנה	ארנונה	אגרות	כל ההכנסות	מזה: מאינטל	מאחרים
1996	0	1,119,037	1,119,037	1,059,294	59,743
1997	566,260	287,648	853,908	551,135	302,773
1998	3,315,609	278,594	3,594,203	2,681,687	912,516
1999	3,574,401	0	3,574,401	2,795,234	779,167
2000	6,478,919	158,118	7,001,890	4,854,899	2,146,991
2001	10,478,919	117,534	*10,596,453	*7,590,445	3,006,008
2002	14,230,393	0	14,230,393	11,073,154	3,157,239

מקור: י.ש. גת בע"מ.

* בנוסף לכך, בשנת 2001 שולמו על ידי אינטל קרית-גת 714,000 שקל כהשתתפות בהקמת מעון ילדים.

חלק הארי מההכנסות שמקורן בפארק התעשייה מחולק לרשויות המקומיות השותפות (לוח 7.11). הוצאותיה של חברת הניהול לפיתוח ותחזוקת פארק התעשייה הן נמוכות מאוד לעומת ההכנסות. ועוד, חברת הניהול נהנתה בשנים הראשונות להקמתה מסיוע שהגיש משרד התעשייה והמסחר למינהלות של אזורי תעשייה משותפים. בשנת 2002 הסתכמו ההעברות לחברת י.ש. גת מההכנסות מארנונה ב-958,914 שקלים, מזה 400,000 להוצאות הניהול השוטף ו-558,914 על חשבון הון. עמלת הגבייה משולמת לעיריית קרית-גת, והחלוקה לשלוש הרשויות המקומיות היא בהתאם לנוסחה שפורטה לעיל. השוואת היקף הכספים המחולקים לסך כל ההכנסות העצמיות ותקבולי הארנונה בכל

אחת משלוש הרשויות המקומיות (לוח 7.12) אכן מצביעה על כך שההכנסות אינן זניחות, ויש בהן תרומה משמעותית למשק המוניציפאלי של כל אחת מהרשויות.

לוח 7.11: מיסי פארק התעשייה החדש בקרית-גת: עמלת גבייה וחלוקה לרשויות המקומיות, 1996-2002 (בשקלים)

שנה	עמלת גבייה	חלוקה לשלוש הרשויות
1996	55,952	0
1997	42,695	617,000
1998	179,710	1,811,278
1999	178,710	3,168,011
2000	350,095	4,446,613
2001	529,822	10,468,299
2002	711,520	*12,559,959

מקור: י.ש. גת בע"מ.

* קרית-גת 5,023,983 שקלים (40 אחוזים) + 711,520 שקלים עמלת גבייה.
 יואב 5,023,983 שקלים (40 אחוזים).
 שפיר 2,511,991 שקלים (20 אחוזים).

לוח 7.12: כל ההכנסות העצמיות וכל ההכנסות מגביית ארנונה בשלוש הרשויות המקומיות, 1999-2002 (באלפי שקלים)

	עיריית קרית-גת		מועצה אזורית יואב		מועצה אזורית שפיר	
	הכנסות עצמיות	מזה: ארנונה	הכנסות עצמיות	מזה: ארנונה	הכנסות עצמיות	מזה: ארנונה
1999	83,514	48,440	22,487	10,288	20,460	6,273
2000	99,943	52,833	27,380	11,774	26,599	8,052
2001	104,460	53,462	29,677	11,464	26,879	6,589
2002	112,568	64,512	27,793	12,151	26,418	7,816

מקור: משרד הפנים, האגף לביקורת ברשויות המקומיות, דו"ח נתונים כספיים מבוקרים רשויות מקומיות, ירושלים.

סיכום

בשנות השמונים היה נדמה שעיריות פיתוח רבות, ובמיוחד אלו השוכנות בשולי המטרופולינים – במישור החוף הדרומי ובמערב הגליל – עומדות בפתחה של תקופה חדשה. עלייתו של דור חדש של מנהיגות מקומית, שידע לנצל הזדמנויות שנבעו בחלקן משילוב של קירבה יחסית לאזורים המטרופוליניים המתרחבים ושל זכאות לתמריצים ולהטבות שונות שהקנה המעמד של עיר פיתוח, הביאה לתפנית במגמות הפיתוח בערים רבות באזורים אלה. יבנה ומגדל העמק בלטו במיוחד באסטרטגיות פיתוח שהביאו לתפנית נראית לעין, אך ערים רבות נוספות החלו לפעול באופן נמרץ יותר בתחום הפיתוח המקומי. כמה ראשי עיר במישור החוף הדרומי (יבנה, קרית מלאכי, אשקלון, קרית-גת ושדרות) אף התקדמו לאחר מכן לפוליטיקה הכלל-ארצית בכנסת ובממשלה, במידה רבה בזכות קריירה מוצלחת כראשי רשויות מקומיות. העלייה ההמונית בתחילת שנות התשעים הביאה לתפנית נוספת בהתפתחותן של ערי

הפיתוח. קליטת עולים בהיקף רב במיוחד הובילה לצמיחה דמוגרפית מהירה ביותר. בכמה מקרים סייעה הצמיחה הדמוגרפית להוציא את הפיתוח העירוני מקיפאון ולמשל באשקלון). ואילו בערי פיתוח אחרות יצר הקצב המהיר של קליטת עלייה, עם פרוי-קטים של דיור זול ומהיר, נטל כבד על הרשות המקומית, שהתבטא בפיגור בהשקעה בפיתוח מוסדות ציבור ותשתיות אחרות של איכות חיים. התוצאה היתה תהליך של סלקציה שלילית שגרם לעולים החזקים מבחינה כלכלית לעזוב ולעבור למקומות אחרים, וגם ותיקים ניצלו את העלייה במחירי הדיור במחצית הראשונה של שנות התשעים "כמקפצה" שאפשרה להם למכור את דירותיהם ולעבור ליישובים אחרים. קרית-גת היתה ככל הנראה אחת מערי הפיתוח שסבלו מבעיה זו, שהלכה והחריפה גם עקב שקיעת הבסיס התעשייתי המסורתי של עיר זו בתחום הטקסטיל וההלכה.

המדדים שהוצגו בפרק זה אכן מצביעים על מגמה של נסיגה יחסית של ערים במי-שור החוף הדרומי ובצפון הנגב בשנים האחרונות. הצמיחה הדמוגרפית נבלמה בערים רבות במחצית השנייה של שנות התשעים, והיתה גם שחיקה ברמת הרווחה היחסית של תושבי ערים אלו. כמה ערים שנהנו ממיקום מועדף במפת אזורי העדיפות הלא-מית (המקומות הנהנים מתמריצי אזור עדיפות לאומית א' ומצויים בקרבה מרבית לתל-אביב) משכו השקעות רבות בתעשייה, אך קשה לזהות השפעה מהותית שהיתה להשקעות אלו על רמת הרווחה באותן ערים או על החוסן התקציבי של אותן רשויות מקומיות. תהליך זה נצפה בבירור גם בקרית-גת. נקודת אור ביישובים עירוניים באזור הדרום היתה תחום החינוך: חלה עלייה באחוז הזכאים לבגרות בחמש השנים האחר-נות – והיא בלטה במיוחד בקרית-גת.

מנגד בלטה התחזקותו של המיגזר הכפרי והכפרי-פרברי במישור החוף הדרומי ובצ-פון הנגב, התחזקות שהתבטאה בגידול אוכלוסייה ובעלייה ברמת הרווחה הכלכלית, יחסית לערי הסביבה ולממוצע הישראלי. נראה שהמעמד הבינוני באזור הדרום מעדיף יותר ויותר את צמודי הקרקע במרחב הכפרי או ב"פרברי הווילות" על פני הערים, על בעיותיהן החברתיות, כולל שכונות "בנה ביתך" שהיו "פרויקט הדגל" של ערי פיתוח רבות בשנות השמונים.

כוח המשיכה הגדל של יישובים כפריים-פרבריים כמו להבים וגן יבנה, של מושבים שהפכו במידה רבה לפרברי וילות, כמו יישובי עשרת וגיאה, ושל הרחבות מושבים, כולל בחבל לכיש שנהנה מאטרקטיביות גוברת, מעורר בדרך כלל תגובות מעורבות. מצד אחד, תהליך זה נתפש כגורם מקטב ומגדיל פערים כלכליים פנים-אזוריים. אוכ-לוסייה חלשה של עולים וותיקים נוטה להישאר בערי הפיתוח, ואילו בעלי היכולת יוצאים למיגזר הכפרי. מצד אחר ניתן לטעון שהיצע צמודי קרקע במחיר נוח יחסית במיגזר הכפרי באזור הדרום הוא יתרון תחרותי ייחודי של אזור זה, המושך לדרום אוכלוסייה חזקה, שאחרת היתה ממשיכה להתגורר במרכז הארץ ומיוממת למקומות עבודה בדרום. ייתכן שבעתיד ימשוך דיור זה גם תושבים שמקום עבודתם הוא במרכז הארץ. האטרקטיביות של הדיור הכפרי באזור לכיש צפויה לגדול עוד יותר כאשר יגיע כביש "חוצה ישראל" לאזור קרית-גת.

האתגר בשנים הבאות הוא כיצד לנצל עד תום את הפוטנציאל הטמון במיגזר הכפרי לשם פיתוח אזור הדרום ומשיכת אוכלוסייה חזקה אליו, ועם זאת למנוע את התרחבות הפערים הכלכליים בין כפר לעיר ואת שקיעתן של ערי הדרום, שעלולות להישאר עם ריכוזים גדולים של המרכיבים החלשים יותר של אוכלוסיית עולי שנות התשעים ועולי שנות החמישים. מדיניות בכיוון זה תחייב מעורבות ותמיכה ממשלתית, אך תוכל להמריא רק בעזרת מנהיגות מקומית יעילה, שתדע לנצל משאבים והזדמנויות. ההזדמנות שנקרתה בדרכה של קרית-גת בצורת פארק התעשייה החדש ומפעל אינטל שבתוכו היא מקרה-מבחן, שייבדק ביתר פירוט בפרקים הבאים.

8

מקומות הסגורים של עובדי פארק התעשייה החדש בקריית-גת

ערן רזין

הציפיות

מלבד ההכנסות מארנונה, שנסקרו בפרק הקודם, התעסוקה הישירה שמציעים המפעלים והעסקים בפארק התעשייה החדש בקריית-גת היא אחד המדדים הבסיסיים להערכת תרומתו של פארק תעשייה זה לכלכלה המקומית והאזורית. מאפיינים רלוונטיים של התעסוקה הישירה כוללים את מספר מקומות העבודה והתפלגותם על פי משלחי יד ורמות שכר, כולל הבחנה בין עובדים ישירים לבין עובדים המועסקים באמצעות קבלנים.

עצם זמינותם של מקומות עבודה חדשים בפארק התעשייה של קריית-גת היא תרומה לפוטנציאל התעסוקה בקריית-גת ובאזור הדרום, אך מימוש פוטנציאל זה תלוי במידה שבה אכן מועסקים תושבי האזור בפארק התעשייה. פארק התעשייה של קריית-גת נמצא בטווח יוממות מרוב יישובי האזורים המטרופוליניים של תל-אביב וירושלים, ובייחוד מחלקיה הדרומיים של מטרופולין תל-אביב ומחלקה המערבי של מטרופולין ירושלים. הפארק נמצא גם בטווח יוממות נוח למדי מרוב יישובי הנגב הצפוני, כולל ערים כמו אשקלון ובאר שבע. סביר להניח שעובדי פארק תעשייה זה יגיעו ממגוון רחב של יישובים באזור הדרום ובמטרופוליני תל-אביב וירושלים. אבל תרומה משמעותית של פארק התעשייה לתעסוקה האזורית מותנית בכך שחלק ניכר מעובדיו אכן יגיע מסביבתו הקרובה ומאזור הדרום.

הקמת פארק התעשייה החדש ובתוכו מפעל אינטל בקריית-גת (Fab 18) לוותה בצי-

פיות גבוהות לגבי תרומתו המקומית והאזורית, בייחוד על רקע מספר העולים הגדול שנקלט באזור הדרום במחצית הראשונה של שנות התשעים, ועל רקע שקיעת התעשייה המסורתית בערים רבות, וגם באזור זה (כולל קונצ'רן 'פולגת' בקרית-גת). לבעיות אלו היה משקל רב בהחלטת הממשלה ב-1995 להעניק לקרית-גת מעמד של אזור עדיפות לאומית א' – צעד שאיפשר את הקמת מפעלי התעשייה החדשים ואינטל בתוכם. לצד הציפיות הגבוהות רווחו תחזיות פסימיות ולפיהן השפעת המפעלים על סביבתם תהיה מעטה, בין היתר מכיוון שרוב העובדים יעדיפו להתגורר באזורים סמוכים במרכז הארץ ולא באזור הדרום. תחזיות אלו הסתמכו על נסיונם של מפעלים אחרים בתחום המיקרו-אלקטרוניקה והמחשבים, ניסיון שהצביע על כך שכוח האדם המקצועי בתחום זה מרוכז במרכז הארץ וקיים קושי בגיוס כוח אדם מתאים בדרום הארץ ובצפונה. ציפיות ספציפיות התייחסו להקמתם של מפעלים בפארק התעשייה החדש, שיגיעו אליו בזכות קבלת המעמד של אזור עדיפות לאומית א' ובזכות הקמת מפעל אינטל במקום. חלק מהמפעלים היו צפויים להיות ספקים ישירים של מפעל אינטל, חלק אחר היה אמור לכלול מפעלים עתירי ידע, שהקמת מפעל אינטל תפנה את תשומת לבם לית-רונות המיקום של קרית-גת (כדוגמת התהליך שעבר על מגדל העמק בשנות השמונים והתשעים), וחלק שלישי היה אמור לכלול מפעלים שיגיעו לקרית-גת בזכות תמריצי אזור עדיפות לאומית א' ללא כל קשר לאינטל או לתעשיות אחרות עתירות ידע.

הקמת מפעל אינטל מיקדה את רוב תשומת הלב, מכיוון שדובר במפעל מוביל האמור להשפיע על התפתחות פארק התעשייה והאזור כולו. זוהתה בעיה של חוסר התאמה קיצוני בין מאפייני העובדים הנדרשים למפעל לבין היצע המובטלים בקרית-גת ובאזור הדרום בכלל. התחזית להעסקת עובדים מקצועיים, מרמת טכנאי ומעלה, מתוך תושבי קרית-גת והסביבה הקרובה היתה פסימית. ההנחה היתה שהרוב המכריע של העובדים באינטל, לפחות בשנים הראשונות, יהיו יוממים מאזור ירושלים (יוצאי המפעל הירושלמי) ומאזור המרכז, ורק מיעוט מהם יהגר מאזור המרכז לקרית-גת ולסביבתה. חלק מהעובדים יגיע מערי הדרום הגדולות: באר שבע ואשקלון. ההערכה היתה שרק עד כ-100 עובדים מקצועיים מתושבי קרית-גת והסביבה הקרובה ייקלטו במפעל בהגיעו לתפוקה מלאה ועוד כמספר הזה ייקלטו על ידי קבלני-המשנה. שורש הבעיה ממוקד בצד היצע כוח האדם בקרית-גת: המדיניות הנדרשת היא השקעה נרחבת בחינוך, אשר תכוון להגדלה של ההיצע של כוח אדם בעל פוטנציאל תעסוקתי בתעשיות מתקדמות.

מנהיגי העיר קרית-גת ואינטל היו בדעה אחת כי מבחינה חברתית ותכנונית אין הצדקה להקים פרויקט בנייה למגורים ברמה גבוהה שייעוד לעובדי אינטל הבכירים. ההעדפה היתה לשלב את אוכלוסיית העובדים שיעתיקו את מגוריהם לעיר באוכלוסייה הקיימת. אינטל איננה מחייבת את עובדי המפעל לעבור ולגור בסביבה, אבל מתמרצת את עובדיה להעתיק את מקום מגוריהם לקירבת המפעל. עובדים המעתיקים את מקום מגוריהם לרדיוס של עד 30 ק"מ מהמפעל זכאים למענק מעבר חד-פעמי; מענק זה הוא גבוה יותר למי שעוברים להתגורר ברדיוס של עד 15 ק"מ – אזור הכולל את קרית-גת, היישובים הכפריים סביבה וקרית מלאכי. מענק זה אינו מותנה ברכישת דירה באזור,

אך מותנה בהתחייבות להישאר באזור לפחות שנתיים. המענק, שגובהו מושפע מגודל משק הבית של העובד, אינו נובע מהסכם כלשהו של חברת אינטל עם ממשלת ישראל, אלא מופעל ביוזמת אינטל ובהתאם לאינטרס של המפעל שעובדיו יתגוררו ככל הניתן בסמוך אליו, אבל ללא הפעלת אמצעים שניתן לראותם כהתערבות החברה בחייהם הפרטיים של עובדיה. עד קיץ 2002 קיבלו מענק מעבר כזה קרוב ל-900 מעובדי אינטל; מתוכם קרוב ל-700 עדיין עובדים במפעל וכ-200 פרשו ממנו.

הסעיפים הבאים כוללים בדיקה מפורטת של מקומות המגורים של עובדי פארק התעשייה על פי חלוקות גיאוגרפיות שונות, כולל הבחנה בין עובדים ברמות שכר שונות. הסעיפים מתייחסים לעובדי מפעל אינטל (Fab18), כולל התייחסות מוגבלת לעובדי קבלנים העובדים במשך רוב ימות השבוע במפעל אינטל, ולעובדי המפעלים הנוספים באזור התעשייה החדש של קרית-גת.

התפלגות מקומות המגורים של עובדי פארק התעשייה בקרית-גת

ספר מקומות העבודה

פארק התעשייה החדש בקרית-גת התאכלס ברובו בשנים 1996-1998 ומשנת 2000 מספר העובדים בפארק שומר על יציבות יחסית (לוח 8.1), למרות הנסיגה בכלכלה ובתעסוקה במשק בכללותו. מספר העובדים בכ-20 המפעלים חוץ מאינטל בפארק התעשייה בקרית-גת הגיע בשנים 2002-2003 לכ-1300 (לוח 8.2). לשאלון שהופץ בקרב מפעלים אלה נענו 11 מ-20 המפעלים, ובהם 703 עובדים ו-132 מועסקים נוספים דרך קבלנים וחברות כוח אדם. בתשעה מפעלים שלא נענו לשאלון עבדו לפי הערכה 500-600 עובדים בשנת 2002, ובסך הכל ניתן כאמור להעריך את מספר העובדים בכל המפעלים חוץ מאינטל בכ-1,300.

לוח 8.1: מספר העובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת, 1996-2003

שנה	כל המפעלים (הערכה, לא כולל עובדי קבלנים)	אינטל FAB 18 (לא כולל עובדי קבלנים)	מפעלים אחרים (הערכה)
1996	685	275	410
1997	1,105	656	449
1998	2,250	1,189	1,061
1999	2,839	1,739	1,100
2000	3,553	2,413	1,140
2001	3,340	2,306	1,034
2002 (קיץ)	3,270	2,119	1,151
2003 (מארכ)	3,375	כ-2,200*	1,175

* בנוסף לכך כ-1,500 עובדים מועסקים באמצעות קבלנים.

מפעל אינטל קרית-גת התחיל להעסיק עובדים בשנת 1996 והיה שונה וגדול מזה שתוכנן מלכתחילה. על פי דו"חות שהוכנו בשביל הבנק לפיתוח התעשייה, ההשקעה, התפוקה והכנסות המפעל היו גבוהות יותר מהצפוי, ובהתאם לכך היה גבוה יותר גם מספר המועסקים. במקום 1,500 עובדים ישירים ועוד 1,000 עובדי קבלנים שנחזו לשנת 2000 העסיק המפעל בסוף אותה שנה כ-2,400 עובדים ועוד כ-1,800 עובדי קבלנים. מספר זה של עובדי קבלנים כלל רק עובדים שעסקו בעבודות שוטפות (כולם ישראלים), ולא עובדים שעסקו בבינוי ובהתקנות במהלך ההקמה. במפעל אינטל קרית-גת הועסקו אפוא בשנת 2000 למעלה מ-4000 עובדים. השפעת המפעל על מספר מקומות העבודה המוצעים באזור הדרום היא כמובן גדולה יותר, מכיוון שהיא כוללת גם עובדים בעסקים המשמשים כספקים לאינטל וממוקמים באזור הדרום.

יש להעיר ש-Fab 18 הגיע בשנת 2000 לשיא גודלו, ומאז הצטמצם במקצת מספר עובדי, לאחר כניסת המפעל לשגרה תפעולית ובגלל תנאי השוק. עם זאת, במפעל מועסקים עדיין כ-2,200 עובדים (לוח 8.1), בהשוואה ל-1,500 שתוכננו מלכתחילה. במספר עובדי הקבלנים המועסקים בשירותים שוטפים במפעל חל צמצום משמעותי יותר מאז שנת 2000, והוא הגיע לכ-1,500 במארכס 2003 (אינטל הוא המפעל היחיד המעסיק עובדי קבלנים במספר גדול בפארק התעשייה). בדיקה מדגמית של עשרה קבלני-משנה גדולים, המעסיקים ביחד כ-480 עובדים, העלתה שכ-88 אחוזים מבין אותם עובדים נמצאים רוב זמן עבודתם במפעל אינטל קרית-גת. ניתן אפוא להעריך את מספר עובדי הקבלנים העובדים באתר מפעל אינטל רוב זמנם בכ-1,300. מספר העובדים הכולל בפארק התעשייה החדש בקרית-גת נאמד אפוא ביותר מ-4,700 (לוח 8.2).

לוח 8.2: עובדים במפעלי אזור התעשייה החדש לפי מקום מגורים, 2002-2003 (אומדן)

קרית-גת	אינטל	עובדי קבלנים באינטל	עובדי מפעלים אחרים	סך הכל	סך הכל (מספרים מוחלטים)
10.9%	67.5%	57.3%	39.4%	1,867	
56.7%	93.2%	71.7%	71.0%	3,363	
43.3%	6.8%	28.3%	29.0%	1,376	
100%	100%	100%	100%	4,739	
2,119	1,320	1,300	4,739		

- עובדי אינטל – לא כולל עובדים המועסקים באמצעות קבלני-משנה/חברות כוח אדם. הנתונים הם לקיץ 2002.
- עובדי קבלנים באינטל – מועסקים על ידי קבלני-משנה באינטל קרית-גת. הנתונים על עובדי הקבלנים מבוססים על סקר שכלל עשרה קבלני-משנה שהעסיקו 478 עובדים (מהם כ-88 אחוזים נמצאים רוב זמן עבודתם באינטל קרית-גת). ההנחה היא אפוא שמתוך כ-1,500 עובדי קבלנים באינטל במארכס 2003, מספר כל העובדים הנמצאים עיקר זמנם באינטל קרית-גת הוא 1,320 והתפלגות מקומות המגורים של כולם זהה לזו של עובדי הקבלנים שנכללו בסקר.
- עובדי מפעלים אחרים – הנתונים מבוססים על סקר מפעלים שנערך באזור התעשייה החדש בסוף 2002. הסקר כלל עובדים במפעלים הבאים: 'אדוארדס', 'הכוכב חברה לתעשיות מגופים מתכת', 'יוסוניק', 'כרומאלוי ישראל', 'פיאראס. מדיטרניאן', 'שריונית חוסם ייצור מוצרי ביטחון', 'קינג מיסבי מנוע', 'קליית יוסי', 'בנבנישת הנדסה', 'קלימד (פ.ב.נ.)', 'פרודאייר'. מספר כל העובדים במפעלים אלה היה 703 + 132 מועסקים דרך חברות כוח אדם/קבלנים.
- על סמך מידע על מספר המועסקים במפעלים שלא נסקרו נאמד מספר עובדי כל המפעלים חוץ מאינטל בכ-1,300. הלוח מניח שהתפלגות מקומות המגורים של עובדי המפעלים שלא נסקרו זהה לזו של העובדים שנסקרו.

התפלגות מקומות המגורים

את העובדים בפארק התעשייה החדש אפשר לחלק לשלוש קבוצות, שקיימים ביניהן הבדלים מהותיים בהתפלגות מקומות המגורים ובמאפיינים אחרים: עובדי המפעלים בפארק התעשייה (חוץ מאינטל), עובדי אינטל, ועובדים המועסקים במפעל אינטל באמצעות קבלנים (איור 8.1). עובדי אינטל הם הקבוצה הגדולה ביותר – כ-45 אחוזים מהמועסקים באזור התעשייה – וביחד עם המועסקים באמצעות קבלנים עובדים במפעל למעלה מ-70 אחוזים מהמועסקים בפארק התעשייה.

בקרב עובדי המפעלים (לא כולל אינטל) שהגיעו לקרית-גת בעקבות פיתוח פארק התעשייה החדש ומתן מעמד של אזור עדיפות לאומית א' לקרית-גת בולט אחוז גבוה של עובדים מקרית-גת. כ-57 אחוזים מעובדי 11 המפעלים שנסקרו מתגורר בקרית-גת (לוח 8.2), למרות שתשעה מ-11 המפעלים העתיקו את מקומם לקרית-גת מאזור תל-אביב או מירושלים. למעלה מ-70 אחוזים מעובדי המפעלים גרים באזור הדרום, כולל קרית-גת.

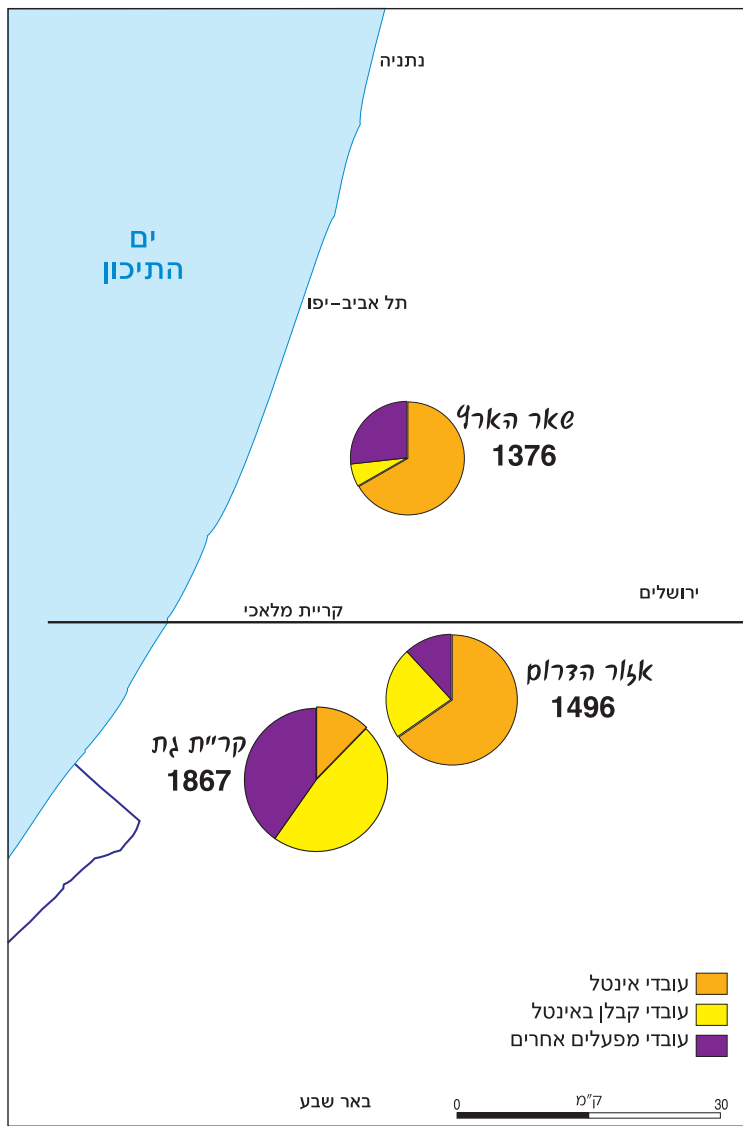
כ-11 אחוזים מעובדי אינטל (לא כולל עובדי קבלנים) גרים בקרית-גת וכ-57 אחוזים מהם גרים באזור הדרום (מקרית מלאכי ודרומה, כולל קרית-גת אך לא כולל אשדוד, הנמצאת מצפון לקרית מלאכי) (לוח 8.2).

התפלגות מקומות המגורים של העובדים המועסקים באינטל קרית-גת באמצעות קבלנים שונה לחלוטין מזו של עובדי החברה: רוב עובדי הקבלנים גרים בקרית-גת, השאר גרים בדרך כלל ביישובים אחרים באזור הדרום ורק כ-7 אחוזים מהם גרים במרכז הארץ (לוח 8.2 ואיור 8.1). אחוז תושבי קרית-גת בקרב עובדי הקבלנים במפעל אינטל גבוה אפילו מאחוז תושבי קרית-גת בקרב עובדי המפעלים האחרים בפארק התעשייה. עובדי הקבלנים הם בחלקם בתחומים כמו ביטחון, הסעדה וניקיון (ככלל רובם המכריע הם תושבי קרית-גת ומיעוטם ממקומות אחרים באזור הדרום) וחלקם בתחומים טכניים שונים (רובם תושבי קרית-גת ואזור הדרום ומיעוטם תושבי מרכז הארץ). נטייתם החזקה של עובדי הקבלנים לגור בקרית-גת ובאזור הדרום נובעת במידה רבה מכך שמדובר בעובדים במשלחי-יד הזמינים בשפע באזור הדרום, שגויסו כולם על ידי הקבלנים לצורך עבודה במפעל שבקרית-גת.

אם מוסיפים את העובדים באמצעות קבלן לאלה המועסקים על ידי אינטל ישירות, מותר לאמוד את מספר העובדים תושבי קרית-גת המועסקים במפעל אינטל בכ-1,100, דהיינו קרוב לשליש מכלל המועסקים במפעל. אחוז המועסקים תושבי אזור הדרום, מקרית מלאכי ודרומה (כולל קרית-גת, אך לא כולל אשדוד), מגיע בחישוב זה לכ-70 אחוזים מהמועסקים במפעל.

בסך הכל, גרים בקרית גת קרוב ל-40 אחוזים מהעובדים בפארק התעשייה, שהם קרוב ל-1,900 איש. למעלה מ-70 אחוזים גרים באזור הדרום, ורק 29 אחוזים הם יוממים ממרכז הארץ (לוח 8.2).

איור 8.1: אזורי המגורים של המועסקים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת, 2002-2003

האינפורמצייה העברית ירושלים, המעבדה לכרטוגרפיה, תמר סופר

העובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת מתאפיינים בפיזור גיאוגרפי רב של מקור מות המגורים, כפי שמשתקף מנתונים המתייחסים לארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה, הכוללים ביחד 75 אחוזים מהעובדים הישירים במפעלי פארק התעשייה (לוחות 8.3-8.4, איור 8.2). בעניין זה קיים שוני ניכר בין עובדי אינטל לעובדי המפעלים האחרים. עובדי המפעלים האחרים גרים בעיקר בקרית-גת, מיעוטם גרים באשקלון ובאשדוד ורק בודדים גרים ביישובים אחרים בדרום ובמרכז (בעיקר בכירים). ואילו עובדי אינטל, שהם כאמור הקבוצה הגדולה ביותר של מועסקים בפארק התעשייה, מתאפיינים בפיזור גיאוגרפי נרחב ביותר של מקומות מגורים. עובדי המפעל גרים בעשרות יישובים, חלקם הגדול בדרום הארץ וחלקם במרכז. באר שבע וקרית-גת הן שתי הערים שבהן מתגורר מספר העובדים הגבוה ביותר, והיחידות שמרוכזים בכל אחת מהן למעלה מ-200 עובדים. אחריהן באות ערי החוף אשדוד ואשקלון ואחר כך הערים הגדולות ממרכז הארץ: ירושלים, ראשון לציון ותל-אביב.

לוח 8.3: רשימת היישובים שגרים בהם לפחות 10 מעובדי ארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה בקרית-גת, 2002

קריית-גת	יישובים שגרים בהם 400 עובדים ויותר:
באר שבע	יישובים שגרים בהם 250–399 עובדים:
אשדוד, אשקלון	יישובים שגרים בהם 150–249 עובדים:
ירושלים, ראשון לציון, תל-אביב	יישובים שגרים בהם 50–99 עובדים:
רחובות, בית שמש, גן יבנה, מבשרת ציון, להבים, גדרה	יישובים שגרים בהם 35–49 עובדים:
מודיעין	יישובים שגרים בהם 20–34 עובדים:
ערד, מיתר, מזכרת בתיה, חולון, נס ציונה, יד נתן (מועצה אזורית לכיש), ערוגות (מועצה אזורית באר טוביה), רמלה, לוד, שדרות, קרית מלאכי, גת (מועצה אזורית יואב), רמת גן, בני עז"ש, נהורה (מועצה אזורית לכיש), צור הדסה (מועצה אזורית מטה יהודה), עומר, שדה משה (מועצה אזורית לכיש), אופקים, ניר בנים (מועצה אזורית באר טוביה), מכבים-רעות	יישובים שגרים בהם 10–19 עובדים:

הערות:

- * ארבעת המפעלים הם אינטל (לא כולל עובדי קבלנים), 'ויסניק', 'קינג', 'כרומאלוי'.
- * לוחות 8.3-8.4 אינם מציגים את הנתונים המפורטים, מכיוון שקיימים בהם אי-דיוקים הנובעים מכך שכתובתם הרשומה של כמה מהעובדים כנראה אינה הכתובת המעודכנת שבה הם גרים.

מבין היישובים האחרים שגרים בהם עובדים רבים בולטים פרברי הווילות גן יבנה ולהבים והמועצה המקומית גדרה, המציעים מגורים צמודי קרקע במחיר סביר; שניים מהם נמצאים בשוליים הדרומיים של מטרופולין תל-אביב ואחד במטרופולין באר שבע. כמה מהיישובים הכפריים סביב קרית-גת הם בית למספר לא-מבוטל של עוב-דים. המדובר ביד נתן, ערוגות, גת, נהורה, שדה משה וניר בנים (לוח 8.3). משקלו של המיגזר הכפרי בהעדפות המגורים של עובדי אינטל ברור יותר כאשר מקב-

צים את היישובים הכפריים על פי המועצות האזוריות שאליהן הם משתייכים (לוח 8.4 ואיור 8.2). מספר העובדים הגבוה ביותר מתגורר במועצות האזוריות באר טוביה ולכיש, ומספר ניכר של עובדים מתגורר (בסדר יורד) גם במועצות האזוריות מטה יהודה, יואב, חוף אשקלון, גדרות, שער הנגב, שפיר, מרחבים, גזר וברנר. אין אפוא כמעט שום רשות מקומית באזור מישור החוף הדרומי וצפון הנגב שאין בה נוכחות משמעותית של עובדי אינטל קרית-גת.

לוח 8.4: רשימת הרשויות המקומיות שגרים בהן לפחות 10 מעובדי ארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה בקרית-גת, 2002

רשויות מקומיות שגרים בהן 400 עובדים ויותר:	קרית-גת
רשויות מקומיות שגרים בהן 250–399 עובדים:	באר שבע
רשויות מקומיות שגרים בהן 150–249 עובדים:	אשדוד, אשקלון
רשויות מקומיות שגרים בהן 50–99 עובדים:	ירושלים, מ.א. באר טוביה, מ.א. לכיש, ראשון לציון, תל אביב
רשויות מקומיות שגרים בהן 35–49 עובדים:	רחובות, מ.א. מטה יהודה, בית שמש, גן יבנה, מבשרת ציון, מ.א. יואב, להבים, גדרה
רשויות מקומיות שגרים בהן 20–34 עובדים:	מ.א. חוף אשקלון, מודיעין, מ.א. גדרות, מ.א. שער הנגב
רשויות מקומיות שגרים בהן 10–19 עובדים:	ערד, מיתר, מזכרת בתיה, חולון, מ.א. שפיר, נס ציונה, רמלה, לוד, שדרות, קרית מלאכי, מ.א. מרחבים, רמת גן, בני עי"ש, מ.א. גזר, עומר, אופקים, מ.א. ברנר, מכבים-רעות

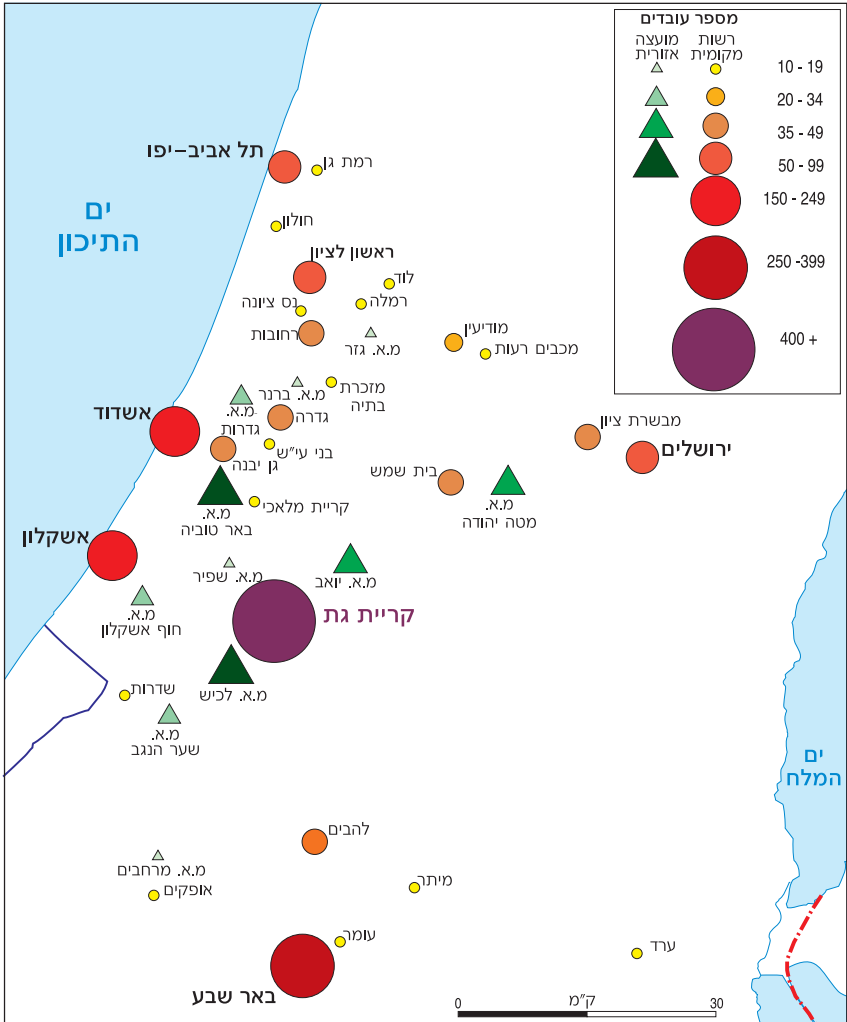
ארבעת המפעלים הם אינטל (לא כולל עובדי קבלן), 'יסוניק', 'קינג', 'כרומאלוי'.

לוחות 8.5–8.7 מציגים את התפלגות מקומות המגורים של עובדי ארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה החדש על פי חלוקות גיאוגרפיות שונות. התפלגות מקומות המגורים של העובדים בשלושת המפעלים חוץ מאינטל שונה לחלוטין מזו של עובדי אינטל (לוח 8.5). רובם של העובדים בשלושה מפעלים אלו גרים בקרית-גת (57.5 אחוזים), ורק מעטים יחסית גרים במקומות אחרים בדרום הארץ. אלה שאינם גרים בקרית-גת הם יוממים, רובם ממרכז הארץ, חלקם מיישובים בטווח של עד 30 ק"מ מקרית-גת וחלקם מיישובים מרוחקים יותר.

מבין 2,119 העובדים הישירים של אינטל קרית-גת בקיץ 2002, כ-11 אחוזים התגוררו בעיר קרית-גת וכ-9 אחוזים ביישובים אחרים ברדיוס של עד 15 ק"מ מקרית-גת (לוח 8.5 ואיור 8.3), רובם ביישובים כפריים ומיעוטם בקרית מלאכי. אם מוסיפים לעובדים אלה את אלו שגרים ברדיוס של 15 עד 30 ק"מ מקרית-גת – רדיוס המזכה גם הוא במענק מעבר – מגיע אחוז העובדים הגרים באזור הסמוך לאינטל ל-51.4. אולם בקרב העובדים הגרים ברדיוס 15–30 ק"מ מן הראוי להבחין בין אלה הגרים מקו קרית מלאכי ודרומה – תחום המהווה חלק מאזור הדרום, לבין אלה הגרים צפונית לקו זה – תחום שניתן לראות ביישוביו חלק מן השוליים הדרומיים של מטרופולין תל-אביב.

בתחום אחרון זה נמצא עיר גדולה – אשדוד – ויישובים קטנים יותר, כמו גדרה, גן יבנה, מועצה אזורית גדרות (יישובי עשרת) ומזכרת בתיה, כולם יישובים המציעים דיור צמוד קרקע שמגורים בהם מהווים פשרה נוחה בין הרצון לגור במרחק יוממות נוח מהמפעל, אבל עדיין בקירבה נוחה למרכז הארץ.

איור 8.2: רשויות מקומיות שגרים בהן לפחות 10 מעובדי ארבעת המפעלים הגדולים* בפארק התעשייה החדש בקריית-גת, 2002

*אינטל (לא כולל עובדי קבלן), ויסוניק, קינג, כרומאלוי האוניברסיטה העברית ירושלים, המעבדה לכרטיוגרפיה, תמר סופר

לוח 8.5: עובדים בארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת (אינטל - לא כולל עובדי-קבלן, 'ויסוניק', 'קינג' ו'כרומאלי') לפי אזור מגורים (מיון המתבסס על מרחק מהמפעל),

2002-2003 (אחוזים)

ויסוניק, קינג, כרומאלי (2003)	אינטל (2002)	סך הכל: ארבעת המפעלים	
57.5	10.9	17.5	קרית-גת
0.9	9.3	8.1	רדיוס של עד 15 ק"מ מקרית-גת
8.0	17.6	16.2	רדיוס של 15-30 ק"מ מקרית-גת - דרום (מקו קרית מלאכי ודרומה)
12.8	19.2	18.3	רדיוס של 15-30 ק"מ מקרית-גת - צפון (צפונית מקרית מלאכי)
2.0	18.9	16.5	רדיוס של למעלה מ-30 ק"מ - דרום הארץ
18.8	24.2	23.4	רדיוס של למעלה מ-30 ק"מ - צפון הארץ
100	100	100	סך הכל
351	2,119	2,470	סך הכל במספרים מוחלטים
68.4	56.7	58.3	סך הכל אזור הדרום (מקרית מלאכי ודרומה)
81.2	75.8	76.6	סך הכל אזור הדרום (כל היישובים ברדיוס של עד 30 ק"מ מקרית-גת ומדרום לרדיוס)
79.2	51.4	55.3	סך הכל ביישובים ברדיוס של עד 30 ק"מ מקרית-גת

הערה: הנתונים על עובדי אינטל בלוחות 8.6-8.8 מבוססים על קובץ הכולל את כתובתם הרשומה של כל עובדי אינטל קרית-גת. על סמך בדיקות והערכות נערכו בקובץ תיקונים מסוימים לגבי עובדים שסביר להניח שכתובתם הרשומה אינה מעודכנת. למרות זאת, ייתכן אומדן חסר קטן לגבי מספר העובדים הגרים באזור קרית-גת. במיוחד סביר שאחוז העובדים המתגורר ברדיוס של עד 30 ק"מ מקרית-גת גבוה קצת יותר מזה המפורט בלוח, מכיוון שלא נבדקו עובדים שכתובתם הרשומה בנגב ואולי עברו להתגורר סמוך יותר למפעל. עם זאת, אין לכך כל השפעה על הנתונים בנוגע לאחוז העובדים המתגוררים באזור הדרום. הנתונים על עובדים בשלושת המפעלים האחרים התקבלו מהמפעלים.

כמעט מחצית מעובדי אינטל קרית-גת גרים במרחק של למעלה מ-30 ק"מ מהמפעל, חלקם הגדול במטרופוליני ירושלים ותל-אביב, אבל חלק משמעותי גרים בדרום הארץ - באזור באר שבע. ככלל, כ-57 אחוזים מעובדי אינטל גרים בדרום הארץ, מקו קרית מלאכי (כולל) ודרומה, ולעומת זאת כ-24 אחוזים מהעובדים גרים במרכז הארץ, מעבר לרדיוס של 30 ק"מ מקרית-גת. שאר העובדים (19.2 אחוזים) גרים בתחום שמקובל להגדירו כמרכז הארץ, אבל בטווח של 30 ק"מ מהמפעל (לוח 8.5).

שימוש בהגדרות גיאוגרפיות המבחינות בין יישובים עירוניים ליישובים כפריים (לוח 8.6) מלמד ש-15 אחוזים מעובדי אינטל גרים ביישובים כפריים באזור הדרום (מהמור עצה האזורית באר טוביה ודרומה), לעומת 55 אחוזים שגרים ביישובים עירוניים (כולל אשדוד). נתונים אלה מצביעים על העדפה יחסית בולטת של המיגזר הכפרי על ידי עובדי אינטל. יש להעיר שמועצות מקומיות בעלות אופי כפרי-למחצה - גן יבנה, להבים, מיתר ועומר (בכולן יחד גרים כ-5 אחוזים מעובדי אינטל) - נכללו בקטגוריית היישובים העירוניים, והדבר מדגיש עוד יותר את ההעדפה היחסית של מגורים בסביבה כפרית או כפרית-למחצה בקרב עובדי אינטל. כשלושה מתוך כל 10 מעובדי אינטל המתגוררים בדרום הארץ גרים ביישוב כפרי או בפרבר המתאפיין במגורים צמודי קרקע. סביר להניח שהעדפה זו אינה ייחודית לעובדי אינטל, אלא אופיינית לכלל בעלי

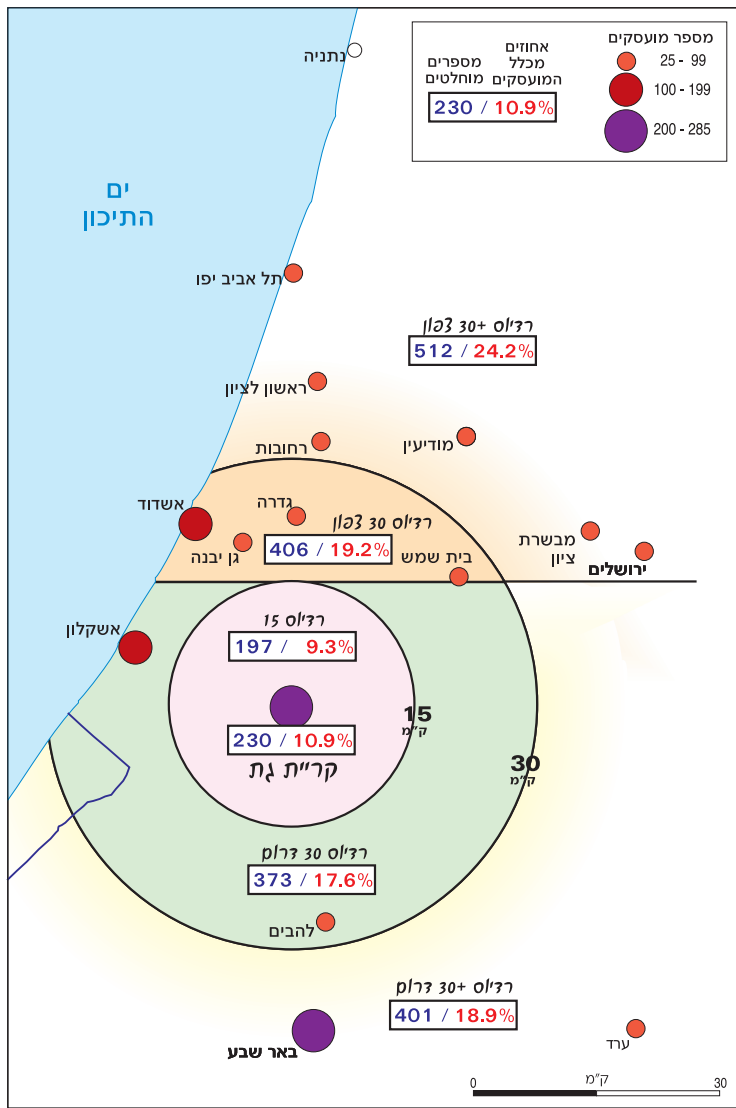
הכנסות בינוניות וגבוהות באזור הדרום. מצד אחד מרמז מצב זה על אטרקטיביות נמוכה יחסית של ערי הדרום, אך מצד אחר ניתן לטעון שלולא היה באזור הדרום היצע מגוון של דיור צמוד קרקע במחירים סבירים, אחוז גבוה יותר מעובדי אינטל היה נשאר לגור במרכז הארץ, בהתאם לתחזיות הפסימיות שרווחו לפני הקמת המפעל. אשר לעובדי שלושת המפעלים האחרים, רק עובדים בודדים שלהם גרים ביישובים כפריים באזור הדרום. אלה שאינם גרים בקרית-גת גרים כמעט כולם באשדוד ובא-שקלון ובחלקים הדרומיים של מטרופולין תל-אביב (לוח 8.6).

לוח 8.6: עובדים בארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת (אינטל - לא כולל עובדי קבלן, 'ויסוניק', 'קינג' ו'כרומאלוי') לפי אזור מגורים (מיון המבחין בין יישובים עירוניים ליישובים כפריים), 2002-2003 (אחוזים)

סך הכל: ארבעת המפעלים	אינטל (2002)	ויסוניק, קינג, כרומאלוי (2003)	
קרית-גת	17.5	10.9	57.5
יישובים כפריים סמוכים לק"ג (מ.א. יואב, שפיר, לכיש, ח. אשקלון וח. עדולם)	6.8	7.7	1.7
אשקלון, אשדוד וגן יבנה	20.0	20.1	19.1
יישובים עירוניים אחרים בדרום (מקריט מלאכי ובית שמש דרומה)	21.1	24.2	2.0
יישובים כפריים אחרים בדרום (ממ.א. באר טוביה ודרומה)	6.4	7.3	0.9
ירושלים וסביבתה (לא כולל בית שמש וחבל עדולם)	7.3	8.5	0.3
דרום מטרופולין תל-אביב (ממ.א. גדרות וגדרה ועד בת ים, חולון ולוד)	15.3	15.2	16.0
תל-אביב וצפונה	5.7	6.3	2.6
סך הכל	100	100	100
סך הכל אזור הדרום (מאשדוד, מ.א. באר טוביה ודרומה)	71.6	70.0	81.2
סך הכל אזור הדרום - יישובים עירוניים	58.5	55.1	78.6
סך הכל אזור הדרום - יישובים כפריים	13.2	15.0	2.6

התפלגות מקומות המגורים של עובדי אינטל קרית-גת על פי נפות (לוח 8.7) מראה כצפוי שמספר העובדים הגדול ביותר מתגורר בנפת אשקלון, הכוללת את קרית-גת. במחוז הדרום כולו (נפות אשקלון ובאר שבע) גרים 64 אחוזים מעובדי אינטל. באזור המרכז בולט אחוז גבוה יחסית של עובדים הגרים בנפת רחובות (אזור ראשון לציון, נס-ציונה, רחובות, יבנה, גדרה, מזכרת בתיה וגן יבנה), דהיינו בחלק הדרום-מערבי של מטרופולין תל-אביב. מספר גבוה יחסית של עובדים, המתגורר במחוז ירושלים כולל בעיקר כאלה שעבדו קודם לכן במפעל אינטל בירושלים. עובדי שלושת המפעלים האחרים מרוכזים עוד יותר בנפת אשקלון, בעיקר בקרית-גת, באשקלון ובאשדוד. ריכוזים משניים קטנים נמצאים בנפת רמלה (אזור מודיעין ולוד-רמלה) ובנפת רחובות (לוח 8.7).

איור 8.3: עובדים באינטל בקרית-גת (לא כולל עובדי קבלנים) לפי טבעת מגורים, 2002 (טבעות ברדיוסים של 15, 30 ק"מ)

האוניברסיטה העברית ירושלים, המעבדה לכרטוגרפיה, תמר סופר

לוח 8.7: עובדים בארבעה מפעלים גדולים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת (אינטל – לא כולל עובדי קבלן), 'ויסוניק', 'קינג' ו'כרומאלוי' לפי נפת מגורים, 2002–2003 (אחוזים)

השרון	סך הכל: ארבעת המפעלים	אינטל (2002)	ויסוניק, קינג, כרומאלוי (2003)
0	0.4	0.5	0
תל-אביב	4.9	5.2	3.1
פתח תקווה	1.2	1.3	0.6
רמלה	3.6	2.8	8.7
רחובות	12.8	13.9	6.1
אשקלון (כולל ניסנית)	47.7	42.6	78.6
ירושלים	8.9	10.2	0.9
באר שבע	19.0	21.8	2.0
יהודה ושומרון	1.4	1.6	0
סך הכל	100	100	100

מספר קטן של עובדי אינטל שכתובתם הרשומה היתה בצפון הארץ (מנפת חדרה וצפונה) הושמט מהחישוב, מתוך הנחה שרובם המכריע עבר להתגורר באזורים אחרים, בהתפלגות דומה לזו של שאר עובדי אינטל.

חקומות המגורים של עובדים ברמות שונות

סביר להניח שמקום המגורים של עובדי המפעלים בקרית-גת יושפע מרמתם המקצועית ומרמת שכרם. ההנחה היא שעובדים בדרגות גבוהות ובעלי שכר גבוה נוטים יותר ליומם ממרכז הארץ, וגם בקרב אלו הגרים באזור הדרום ייתכנו הבדלים בין אלו שגרים ביישובים העירוניים לאלה שגרים ביישובים כפריים וכפריים-פרבריים. לפיכך נבחנה התפלגותם של עובדי פארק התעשייה על פי רמת השכר בכל אחת מקטגוריות מקום המגורים שפורטו לעיל (לוחות 8.8–8.9). שלושת הלוחות ואיור 8.4 מציגים נתונים המתייחסים לכל העובדים באזור התעשייה (חוץ מעובדים דרך חברות כוח אדם וקב-לנים). הלוחות מבוססים על נתונים שהתקבלו מארבעה מפעלים – אינטל, 'ויסוניק', 'קינג' ו'כרומאלוי' – והם חושבו בהנחה שעובדי שלושת המפעלים חוץ מאינטל מייצגים בקירוב את כל העובדים במפעלי התעשייה, חוץ מאינטל.

בהתאם לצפוי, עובדי פארק התעשייה הגרים באזור הדרום בכלל ובקרית-גת בפרט נוטים להיות בדרגות וברמות שכר נמוכות, בעוד שבקרב הבכירים קיימת נטייה גבוהה יותר לגור במרכז הארץ. עם זאת, קיימים הבדלים מהותיים בתחום זה בין עובדי אינטל לעובדי המפעלים האחרים שנסקרו.

הקשר הצפוי בין מקום מגורים לרמת שכר בלט במיוחד בקרב עובדי המפעלים חוץ מאינטל. תושבי קרית-גת היו כמעט כולם ברמות השכר הנמוכות. תושבי אשדוד ואש-קלון היו במעמד דומה (קצת גבוה מזה של תושבי קרית-גת) ומעט המועסקים ברמות השכר הגבוהות גרו באזורים שונים של מטרופולין תל-אביב. גם בקרב עובדי אינטל, תושבי קרית-גת דומיננטיים יחסית בקבוצות השכר הנמוכות (בעיקר עובדי משמרות בדרגות הנמוכות). אבל יש בקרב תושבי קרית-גת גם עובדי אינטל שהם בדרגות וברמות שכר גבוהות, אם כי לא בכירים ביותר. יתרה מזו, ביישובים הסמוכים ברדיוס של עד 15 ק"מ מקרית-גת נמצאים עובדי אינטל בכל הדרגות ורמות השכר, כולל הבכיר-

רות ביותר, ואין בהם ריכוז יחסי של בעלי דרגות נמוכות. אחוז העובדים ברמות שגר גבוהות גבוה יחסית בקרב אלה המתגוררים ביישובים ברדיוס 15 עד 30 ק"מ מצפון לקרית מלאכי, וגבוה עוד יותר ביישובים מרוחקים יותר בכיוון צפון.

לוח 8.8: עובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת לפי אזור מגורים (מיון המתבסס על מרחק מהמפעל) ורמת שכר, 2002-2003 (אחוזים)

רמת שכר	קרית-גת	רדיוס של 15 ק"מ מקרית-גת	רדיוס של 30-15 ק"מ מקרית-גת	רדיוס של 30-15 ק"מ מקרית-גת - צפון	רדיוס של 30 ק"מ ומעלה - דרום	רדיוס של 30 ק"מ ומעלה - צפון	סך הכל (מספרים מוחלטים)
כל המפעלים בפארק התעשייה קרית-גת (לא כולל עובדים דרך חברות כוח אדם וקבלנים)							
נמוך	73.7%	11.7%	23.7%	26.7%	10.2%	18.6%	1,084
2	11.8%	18.6%	27.0%	19.6%	35.2%	18.0%	648
3	6.9%	21.9%	14.8%	15.6%	16.8%	12.5%	417
4	6.3%	25.6%	19.3%	21.8%	23.9%	24.3%	595
5	1.2%	15.0%	11.8%	11.6%	12.6%	17.8%	346
גבוה	0.1%	7.3%	3.4%	4.7%	1.2%	8.8%	129
סך הכל	100%	100%	100%	100%	100%	100%	3,219
כל המפעלים בפארק התעשייה קרית-גת (לא כולל עובדים דרך חברות כוח אדם וקבלנים)							
נמוך	57.9%	2.1%	9.6%	12.9%	4.0%	13.6%	1,084
2	15.5%	5.6%	18.3%	15.8%	23.0%	21.8%	648
3	14.0%	10.2%	15.5%	19.6%	17.1%	23.7%	417
4	9.0%	8.3%	14.2%	19.1%	17.1%	32.2%	595
5	2.9%	8.4%	14.9%	17.5%	15.5%	40.6%	346
גבוה	0.8%	10.9%	11.7%	18.8%	4.0%	53.8%	129

הלוח מבוסס על נתונים שהתקבלו מארבעה מפעלים: אינטל (לא כולל עובדי קבלנים), 'ויסוניק', 'קייג' ו'כרומאלוי'. על מנת לקבל אומדן לכל המפעלים בפארק התעשייה (חוץ מעובדי קבלנים) נופחו נתוני 'ויסוניק', 'קייג' ו'כרומאלוי', בהנחה שמפעלים אלה מייצגים את כל המפעלים חוץ מאינטל. הנתונים על עובדי אינטל הם לשנת 2002. נתוני שלושת המפעלים האחרים הם לשנת 2003.

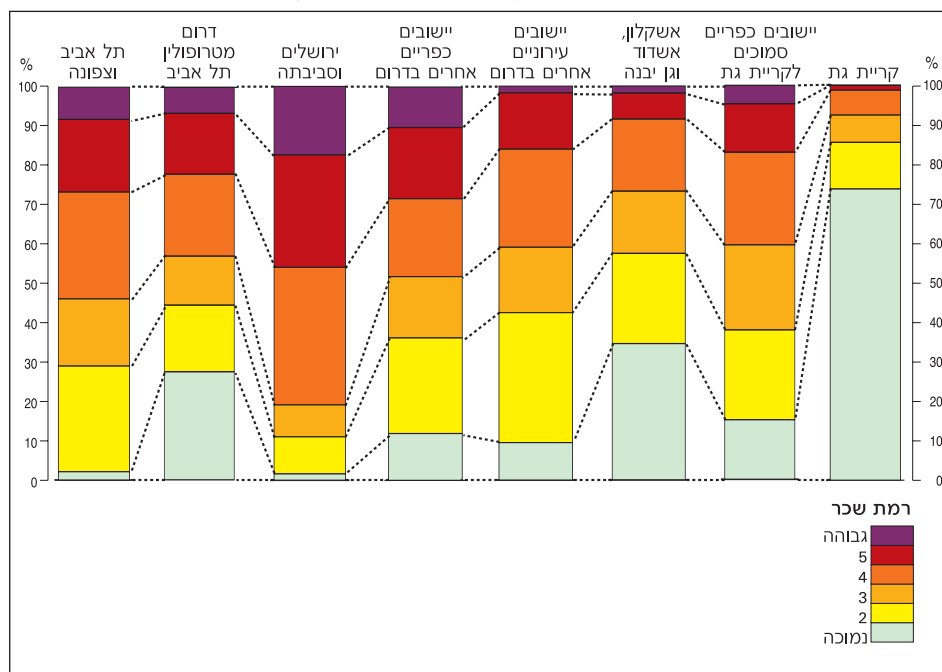
מיון גיאוגרפי מפורט יותר מצביע על כך שהעובדים ברמות השכר ובדרגות הבכירות באינטל דומיננטיים בראש וראשונה באזור ירושלים וסביבתה, מכיוון שחלק ניכר מהם עבד קודם לכן במפעל אינטל ירושלים, וכמבוגרים יחסית ובעלי משפחות נטייתם להחליף אזור מגורים נמוכה. אחוז גבוה יחסית של בכירים מתגורר גם במטרופולין תל-אביב. ריכוז יחסי של בעלי שכר גבוה בולט גם ביישובים כפריים באזור הדרום. בעלי שכר נמוך ועובדי משמרות בולטים, לעומת זאת, במיוחד בקרית-גת, וגם ביי-שובים העירוניים האחרים באזור הדרום, כולל אשקלון ואשדוד. רבים מתושבי באר שבע (הכוללה בקטגוריה "יישובים עירוניים אחרים בדרום") העובדים באינטל הם סטודנטים.

ככלל, מה שמייחד את אינטל בהשוואה לשאר המפעלים הוא הפיזור הגיאוגרפי היחסי של עובדים ברמות השכר הגבוהות. שני ממצאים ייחודיים לעובדי אינטל נוגעים למש-כלם הגבוה של הבכירים הגרים באזור ירושלים ולמספר ניכר של עובדים בכירים

ביישובים כפריים בדרום הארץ. הממצא הראשון משקף מעבר של עובדים מהמפעל הירושלמי למפעל בקרית-גת. הממצא השני יכול אולי לשקף מגמה רחבה יותר של העדפת יישובים כפריים וכפריים-פרבריים על ידי אוכלוסייה אמידה יחסית המועדפת באזור הדרום. אבל מתקבל הרושם שבקרב עובדי המפעלים האחרים אין פיזור כה רחב של עובדים בכלל, ושל עובדים ברמות שכר גבוהות בפרט, ביישובים שונים באזור הדרום. עובדי המפעלים האחרים בדרגות הנמוכות גרים בקרית-גת, באשקלון ובאשדוד. הבכירים באותם מפעלים גרים במטרופולין תל-אביב, וכמעט אין עובדים המתגוררים ביישובים כפריים באזור הדרום.

מפעל אינטל אולי לא סיפק תעסוקה ישירה בהיקף גדול לתושבי קרית-גת (אם כי מסקנה זו משתנה לחלוטין כאשר כוללים גם את אלה המועסקים במפעל באמצעות קבלנים), מכיוון שקרית-גת לא יכלה ככל הנראה לספק כוח אדם בעל מיומנויות נדרשות בהיקף הנדרש, ואולי גם מכיוון שבעלי שכר נאות יחסית העדיפו לא להשתקע בה. אבל עובדי אינטל ברמות שכר בינוניות וגבוהות יחסית גרים במגוון רחב של יישובים באזור הדרום, ונדמה שבהיבט זה אינטל בולטת מאוד בהשוואה למפעלים אחרים.

איור 8.4: עובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת לפי אזור מגורים ורמת שכר, 2002-2003
(לא כולל עובדים דרך חברות כוח אדם וקבלנים)

לוח 8.9: עובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת לפי אזור מגורים (מיון המבחין בין יישובים עירוניים ליישובים כפריים) ורמת שכר, 2002-2003 (אחוזים)

רמת שכר	קרית-גת	יישובים כפריים סמוכים לקרית-גת	אשקלון, אשדוד וגן יבנה	יישובים עירוניים אחרים בדרום	יישובים כפריים אחרים בדרום	ירושלים וסביבתה	דרום מטר' תל-אביב	תל-אביב וצפונה	סך הכל (במספרים מוחלטים)	סך הכל
כל המפעלים בפארק התעשייה קרית-גת (לא כולל עובדים דרך חברות כוח אדם וקבלנים)										
נמוך	73.7%	15.1%	34.6%	9.5%	11.9%	1.6%	27.6%	2.1%	33.7%	1,084
2	11.8%	22.8%	22.9%	33.0%	24.3%	9.4%	17.0%	26.9%	20.1%	648
3	6.9%	21.6%	15.8%	16.6%	15.6%	8.1%	12.5%	17.1%	13.0%	417
4	6.3%	23.5%	18.3%	24.9%	19.8%	34.9%	20.9%	27.2%	18.5%	595
5	1.2%	12.3%	6.6%	14.3%	18.1%	28.5%	15.5%	18.5%	10.7%	346
גבוה	0.1%	4.7%	1.8%	1.7%	10.3%	17.4%	6.6%	8.2%	4.0%	129
סך הכל	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	3,219
כל המפעלים בפארק התעשייה קרית-גת (לא כולל עובדים דרך חברות כוח אדם וקבלנים)										
נמוך	57.9%	2.4%	19.5%	4.6%	1.7%	0.3%	13.3%	0.4%	100%	1,084
2	15.5%	6.0%	21.5%	26.6%	5.9%	2.8%	13.7%	8.0%	100%	648
3	14.0%	8.9%	23.2%	20.9%	5.9%	3.7%	15.6%	7.9%	100%	417
4	9.0%	6.8%	18.8%	21.9%	5.2%	11.2%	18.3%	8.8%	100%	595
5	2.9%	6.1%	11.7%	21.6%	8.2%	15.8%	23.4%	10.3%	100%	346
גבוה	0.8%	6.2%	8.6%	7.0%	12.5%	25.8%	26.7%	12.3%	100%	129

הלוח מבוסס על נתונים שהתקבלו מארבעה מפעלים: אינטל (לא כולל עובדי קבלנים), 'יסוניק', 'קינג' ו'כרומאלוי'.
על מנת לקבל אומדן לכל המפעלים בפארק התעשייה (חוץ מעובדי קבלנים) נופחו נתוני 'יסוניק', 'קינג' ו'כרומאלוי', בהנחה שמפעלים אלה מייצגים בקירוב את כל המפעלים חוץ מאינטל.
הנתונים על עובדי אינטל הם לשנת 2002. נתוני שלושת המפעלים האחרים הם לשנת 2003.

העתקת סקומות המגורים של עובדים בפארק התעשייה החדש

בקרב המפעלים (חוץ מאינטל), מספר העובדים שהעתיקו את מקום מגוריהם ממרכז הארץ לקרית-גת ולאזור הדרום בעקבות העתקת המפעל לפארק התעשייה בקרית-גת היה זעום. מבין 703 עובדי 11 מפעלים שנסקרו, רק שישה עברו להתגורר בקרית-גת ו-16 נוספים עברו להתגורר ביישובים אחרים באזור הדרום. מספר העובדים הגבוה מקרית-גת ומאזור הדרום נובע אפוא מגיוס עובדים חדשים מאזור זה ולא ממעבר של עובדים ותיקים ממרכז הארץ דרומה. גם במאפיין זה נבדלים עובדי המפעלים האחרים מעובדי מפעל אינטל (לא כולל עובדי קבלנים). בקרב האחרונים רבים יותר גרים במרכז הארץ, וגם מבין אלה הגרים בקרית-גת ובאזור הדרום יש קבוצה גדולה יותר שעברה לשם בעקבות קבלת עבודה במפעל.

סקומות

מספר העובדים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת הוא יותר מ-4,700: מהם למעלה מ-70 אחוזים הם עובדי אינטל ועובדים המועסקים במפעל אינטל באמצעות קבלנים,

והשאר עובדים בכ-20 מפעלים אחרים. מבין העובדים בפארק התעשייה, יותר מ-1,800 הם על פי אומדן תושבי קרית-גת (קרוב ל-40 אחוזים מכלל העובדים בפארק התעשייה). למעלה מ-3,300 עובדים (כ-71 אחוזים) גרים בדרום הארץ, מקרית מלאכי ודרומה (כולל קרית-גת), וכ-29 אחוזים הם יוממים ממרכז הארץ.

נתוני התעסוקה מצביעים על כך שלהקמת פארק התעשייה, ואינטל בתוכו, יש השפעה גדולה על אזור הדרום. נוכחות עובדי פארק התעשייה ובעיקר עובדי אינטל בולטת כמעט בכל רשות מקומית במישור החוף הדרומי ובצפון הנגב, כולל עובדים ברמות שכר בינוניות ומעלה. העסקת עובדים באמצעות קבלנים ועובדים במפעלים האחרים שקמו בפארק התעשייה יצרה מספר גדול מאוד של מקומות עבודה לתושבי קרית-גת, אם כי בשכר נמוך יותר.

בהשוואה לציפיות ולתחזיות נראה כי "למעלה ממחצית הכוס היא מלאה": רוב עובדי אינטל קרית-גת גרים באזור הדרום ואינם יוממים מהיישובים האמידים והמבוססים של מטרופולין תל-אביב. עובדי "המעגל השני" - עובדי קבלנים ועובדי מפעלים חדשים נוספים שהוקמו בקרית-גת בזכות מתן מעמד אזור עדיפות לאומית א' לעיר וחלקם בזכות הקמת מפעל אינטל - נוטים לגור באזור הדרום ובייחוד בקרית-גת. עובדי המפעלים האחרים, וככל הנראה גם עובדי הקבלנים של אינטל, גויסו בעיקר מבין תושבי קרית-גת. עובדי אינטל גויסו ממרחב גיאוגרפי גדול יותר, ולכן יש בהם מרכיב גבוה יחסית של עובדים שהעתיקו את מקום מגוריהם לרדיוס של 30 ק"מ מקרית-גת בעקבות קבלת העבודה באינטל והתמריצים המקובלים בה להעסקת המגורים.

"חלקה הריק של הכוס" יש לו כמה היבטים. כצפוי, העובדים הבכירים ובעלי השכר הגבוה נוטים להתגורר בערי הדרום ובייחוד בקרית-גת פחות מאשר בעלי השכר הנמוך, כפי שהדבר בא לידי ביטוי בנתוני ארבעת המפעלים בפארק התעשייה. מספר עובדי אינטל (ולא כולל עובדי קבלנים) הגרים בקרית-גת אינו גבוה, אם כי תחזיות רציניות לא צפו יותר מזה. עם זאת, הנטייה של מספר גדול של עובדי אינטל ברמות שכר גבוהות יחסית להתגורר במיגזר הכפרי באזור הדרום ובאזור ירושלים יכולה להיתפש כחיובית מבחינת הפיתוח האזורי, בהשוואה לחלופה - ריכוז גבוה של בכירים במטרופולין תל-אביב.

ההעדפה היחסית של צמודי קרקע ביישובים כפריים וכפריים-פרבריים באזור הדרום על פני מגורים בערי הדרום יכולה להיתפש כבעיה מבחינת פוטנציאל קידומן החברתי-כלכלי של ערים אלו, אך גם כהזדמנות שאולי שכנעה רבים לעבור לאזור הדרום ולא ליומם ממרכז הארץ.

האם תפרושת מגורי העובדים כפי שהוצגה בפרק זה היא החלופה הראויה ביותר מבחינת פיתוח הנגב הצפוני בתחילת שנות האלפיים? האם היה אפשר לעשות יותר כדי למשוך לקרית-גת עובדים נוספים, בייחוד עובדים ברמות הגבוהות? הדוגמה המורצת על פי רוב היא של אסטרטגיית הפיתוח שננקטה ביבנה בשנות השבעים המאוחרות ובשנות השמונים. אסטרטגיה זו שמה את הדגש על דיור צמוד קרקע אטרקטיבי במחיר נוח ועל השקעה אינטנסיבית בחינוך כמנופים למשיכת אוכלוסייה חדשה ליי-

שוב שסבל עד אז מנחשלות ומדימוי בעייתי. אלא שראוי לשים לב שבאותה תקופה היתה האסטרטגיה שנקטה יבנה ראשונית וייחודית, בעוד שכיום עשרות רשויות מקומיות סביב קרית-גת מציעות דיור צמוד קרקע ובחלקן יש השקעה רבה במערכת החינוך, כך שהסתמכות יתרה על אסטרטגיה כזאת לא בהכרח תיצור יתרון תחרותי ייחודי לקרית-גת על פני שכנותיה. בנוסף לכך היה קיים חשש מניכור ומקיטוב בתוך העיר אם ייבנו בה שכונות המזוהות עם עובדי אינטל.

הממצאים שהוצגו בפרק זה מוליכים לשתי שאלות מרכזיות העומדות כיום על הפרק מבחינת המדיניות הציבורית לפיתוח קרית-גת:

1. האם יש צעדים שאפשר עדיין לנקוט כדי להגדיל את האטרקטיביות של קרית-גת לעובדי אזור התעשייה החדש, כולל הבכירים שבהם?
2. האם אפשר לשפר עוד יותר תשתיות ושירותים כדי להגדיל את השפעת אזור התעשייה החדש על סביבתו? ובעיקר, האם להתמקד בחיזוק מעמדה של קרית-גת כעיר מרכזית בתחומים כמו מסחר, שירותים, בידור, חינוך, כאשר העיר אולי לא תהיה ביתם של רבים, שיעדיפו לגור ביישובים כפריים סמוכים, אבל תשרת אותם כמקום מרכזי?

9

מאפייני המועסקים בפארק התעשייה החדש בקריית-גת

שאול קרקובר

פרק זה מתאר ממצאים שהופקו מסקר מועסקים שנערך במדגם מקרב עובדי פארק התעשייה החדש בקריית-גת (נספח 9.1 מציג את שאלון הסקר). הפרק מספק נתונים בעיקר בנוגע לאפיון העובדים שהשתתפו בסקר, מקומות מגוריהם, שביעות רצונם משירותים המסופקים במקומות מגוריהם, ותכונות נוספות הקשורות לעובדים אלו, כולל התפלגות ההוצאות לקניית מוצרים ושירותים על פי אזורי צריכתם.

סקר המועסקים בוצע כחלק מפרויקט שנועד לבחון את השפעותיו של אזור התעשייה החדש על פיתוח העיר והאזור. הסקר נועד במהותו לאמוד את ההתפלגות הגיאוגרפית של ההוצאות משכר עבודה שנוצר באזור התעשייה החדש של קריית-גת. נתונים אלו שימשו לאמידת שיעור דליפת ההכנסות מאזור קריית-גת ולחישוב המכפיל המקומי. אומדן הדליפות ושיעורו של המכפיל המקומי זכו לדיווח בפרקים העוסקים בנושאים אלו.

הסקר נעשה בחודשים מארס-אפריל 2003. המידע נאסף באמצעות שאלונים שהופצו בשמונה מתוך 22 המפעלים הממוקמים באזור התעשייה החדש (לוח 9.1). כל השאלונים מולאו בצורה אנונימית. השאלון תורגם גם לרוסית לנוחיות דוברי שפה זו. בסך הכל מילאו את השאלון 666 עובדים, המהווים כ-20 אחוזים מכלל המועסקים על ידי כל מפעלי אזור התעשייה או כ-25 אחוזים מכלל עובדי המפעלים שנסקרו. שיעור המשיגים בים בקרב עובדי אינטל עמד על כ-24 אחוזים, ואצל עובדי המפעלים האחרים על כ-30 אחוזים. למרות שכל עובדי המפעלים הללו קיבלו סיכוי שווה להיכלל במדגם,

התוצאה שהתקבלה אינה יכולה להיחשב למדגם מקרי בגלל העדר בקרה על התפלגות המשיבים. עם זאת, גודל המדגם ושיעור המשתתפים הגבוה מפצה במידה מסוימת על העדר המקריות שבבחירת המשתתפים במדגם.

לוח 9.1: התפלגות המשיבים על פי מופעים

שם המפעל	מספר עובדים	אחוז במדגם	אחוז המשיבים מעובדי המפעל
אינטל	477	71.6	24
חסם	68	10.2	45
ויסניק	41	6.2	16
קינג	24	3.6	27
כרומאלוי	21	3.2	28
הכוכב	13	2.0	26
אדוארדס	12	1.8	27
פ.ב.ן.	10	1.5	100
סך הכל	666	100.0	25

אפיון אוכלוסיית המשיבים

מגדר והשכלה

המדגם כלל כשני שלישים גברים וכשליש נשים (לוח 9.2). אין בידינו מידע האם שיעורים אלו משקפים את התפלגות כלל המועסקים באזור התעשייה. השכלתם של המשיבים לשאלון גבוהה מהממוצע הארצי (לוח 9.3). כמחצית מכלל המשיבים הם בעלי תארים אקדמיים, ומהם 18.3 אחוזים הם בעלי תואר שני ומעלה. זהו שיעור גבוה העולה על שיעור בעלי התארים האקדמיים בארץ. סביר להניח ששיעור ממלאי השאלון בקרב בעלי התארים האקדמיים היה גבוה יותר מאשר בקרב חסרי ההשכלה האקדמית. כמעט שליש מהמשיבים הם בעלי תואר ראשון ועוד כ-30 אחוזים הם בעלי תעודות אחרות. רק כ-19 אחוזים הם בעלי השכלה תיכונית בלבד, רובם (כ-13 אחוזים) בעלי תעודת בגרות.

לוח 9.2: התפלגות המשיבים על פי מגדר

מגדר	מספר המשיבים	אחוז מהמדגם
גברים	435	65.3
נשים	202	30.3
לא השיבו	29	4.4

לוח 9.3: התפלגות המשיבים על פי סיווג השכלה

סיווג השכלה	מספר המשיבים	אחוז מהמדגם
תיכון ללא תעודת בגרות	37	5.6
תיכון, כולל תעודת בגרות	86	12.9
לימודי תעודה אחרים	199	29.9
תואר ראשון	210	31.5
תואר שני ומעלה	122	18.3
לא השיבו	12	1.8

הרכב משק הבית

קצת יותר משני שלישים מהמשיבים לשאלון גרים במשקי בית עם שני בוגרים (לוח 9.4). כעשרה אחוז גרים בגפם ויש להניח שרובם רווקים. במשקי בית מעטים (כ-13 אחוזים) מתגורר בוגר נוסף שגילו 21 ומעלה. בוגרים אלו עשויים להיות ילדים בוגרים או אבות ואמהות של ראש משק הבית, כמקובל אצל חלק מהעולים החדשים. מבחינת מספר הילדים במשק הבית, הקבוצה הגדולה ביותר בין המשיבים לשאלון היא קבוצת משקי הבית בלי ילדים המקיפה כ-28 אחוזים מהמשיבים (לוח 9.5). שיעור זה מורכב בעיקר מרווקים (כ-10 אחוזים), מזוגות צעירים, או ממי שילדיהם כבר עזבו את הבית. לכרבע מכלל המשיבים יש שני ילדים, כחמישית הם הורים לילד אחד, ועוד כ-12 אחוזים הם הורים ל-3 ילדים. רק כ-3 אחוזים הם משקי בית עם ארבעה ילדים ויותר. על פי התפלגות הילדים נראה שאוכלוסיית המשיבים היא צעירה יחסית.

לוח 9.4: מספר מבוגרים מעל גיל 21 במשק הבית

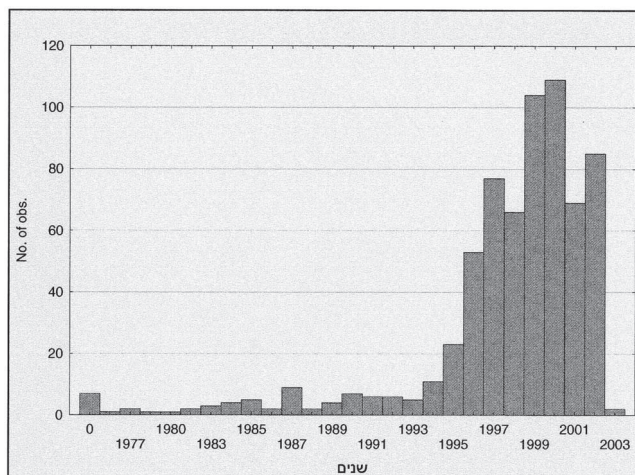
מספר מבוגרים במשק בית	מספר משיבים	אחוז מהמדגם
1	65	9.8
2	449	67.4
3	49	7.4
4	29	4.4
5	6	0.9
8	1	0.2
לא השיבו	67	10.1

לוח 9.5: התפלגות המשיבים על פי מספר הילדים למשק בית

מספר ילדים	מספר משיבים	אחוז מהמדגם
חסרי ילדים	187	28.1
1	144	21.6
2	170	25.5
3	78	11.7
4	17	2.55
5	1	0.15
6	1	0.15
10	1	0.15
לא השיבו (*)	67	10.1

(*) אומדן שיעור אלה שלא השיבו נעשה על פי לוח 9.5

איור 9.1: התפלגות שנת תחילת העבודה בקרב הנשאלים

לוח 9.6: התפלגות המשיבים על פי התפקיד במפעל

תפקיד במפעל	מספר משיבים	אחוז מהמדגם
טכנאי/מפעיל מכונות	249	37.4
מהנדס	104	15.6
מנהל רגיל	97	14.6
עובד משרד	93	14.0
עובד ייצור/פועל	48	7.2
סטודנט	34	5.1
מנהל בכיר	24	3.6
לא השיבו	17	2.6

התפקיד במפעל ותאריך תחילת העבודה

לוח 9.6 מציג את התפלגות המשיבים על פי התפקיד במפעל. הקבוצה הגדולה ביותר (37.4 אחוזים) של המשיבים במפעלים שנסקרו ממלאת תפקיד של טכנאי/מפעיל מכונות. לעומתם רק 7.2 אחוזים הגדירו את עצמם כפועלים ועובדי ייצור. שיעור העובדים הבכירים שהגדירו את עצמם כמהנדסים או מנהלים היה 33.8 אחוזים. ההתפלגות על פי התפקיד במפעל מצביעה על שיעור גבוה של משיבים בעלי תפקידים בכירים ועל מיעוט משיבים מקרב הפועלים הפשוטים ועובדי הייצור. איור 9.1 מראה, כפי שאכן היה צפוי, כי רוב רובם של העובדים באזור התעשייה החדש (כ-85 אחוזים) התחילו את עבודתם במפעלים משנת 1995 ואילך. כ-25 אחוזים התחילו לעבוד במקום משנת 2000 ואילך. מכלל העובדים במקום כ-63 אחוזים דיווחו שלא שינו את מקום מגוריהם

מאז התקבלו לעבודה במפעל באזור התעשייה החדש. העובדים שהתחילו לעבוד במפעל לפני שנפתח באזור התעשייה החדש הם אלו שעבדו במפעל עוד במקומו הקודם ועברו יחד אתו אל המקום החדש בקרית-גת.

חקומות מגורים ומעברי מגורים

חקומות מגורי העובדים

אחת השאלות המרכזיות שסקר העובדים בחן היא השאלה, האם בעקבות התחלת העבודה בפארק התעשייה החדש בקרית-גת ניתן להבחין בדגם העתקת מגורים שמש-מעותו התכנסות אוכלוסייה לקרית-גת או לכיוון קרית-גת. כדי לבחון שאלה זו יוצגו פרטים אחדים לגבי התפלגות מגורי העובדים בזמן ביצוע הסקר. שלושת הלוחות שלהלן מציגים את מקומות מגורי העובדים על פי שלושה חתכים גיאוגרפיים. לוח 9.7 מראה שכמעט 70 אחוזים מהעובדים גרים ביישובים עירוניים. עוד כ-13 אחוזים גרים בערי-פרבר כמו להבים וצור הדסה, כ-13 אחוזים גרים בסקטור הכפרי, ורק כ-2.4 אחוזים גרים ביישובים המוגדרים כיישובים קהילתיים, כגון נהורה, אבן שמואל ועוד.

לוח 9.7: התפלגות מועסקים על פי צורת היישוב

צורת היישוב	מספר מועסקים	אחוז מהמדגם
עירוני	462	69.4
עיר-פרבר	88	13.2
כפרי	88	13.2
קהילתי	16	2.4
נתונים חסרים	12	1.80

לוח 9.8 מציג את התפלגות מגורי העובדים על פי נפות. קרוב ל-50 אחוז מהעובדים גרים בנפת אשקלון, ומאלו יותר מחצי בקרית-גת. עוד כשליש גרים בשתי הנפות השכנות – 17.4 אחוזים בנפת באר שבע שמדרום ו-12.8 אחוזים בנפת רחובות שמצפון. בנפות הרחוקות יותר, כולל ירושלים, תל-אביב, יהודה ושומרון ועזה, מתגוררים רק כ-20 אחוז מהעובדים. לוח 9.9 מציג את התפלגות מגורי המועסקים על פי האזורים שתוחמו לצורך בדיקת המקומות שבהם העובדים מבצעים את עיקר קנייתיהם. מטבע הדברים זהו תיחום סובייקטיבי, ולכן גבולותיו פחות חדים מהסיווג של יישובי המגורים על פי נפות כפי שדווח בלוח 9.8.

לוח 9.8: התפלגות מועסקים על פי נפת מגורים

נפת מגורים	מספר מועסקים	אחוז מהמדגם
אשקלון	331	49.70
מזה: קרית-גת	175	26.28
באר שבע	116	17.42
רחובות	85	12.76
ירושלים	47	7.06
תל-אביב	30	4.50
רמלה	29	4.35
יהודה ושומרון	8	1.20
פתח תקוה	3	0.45
השרון	2	0.30
חיפה	1	0.15
חדרה	1	0.15
חבל עזה	1	0.15
נתונים חסרים	12	1.80

מעברי דיור

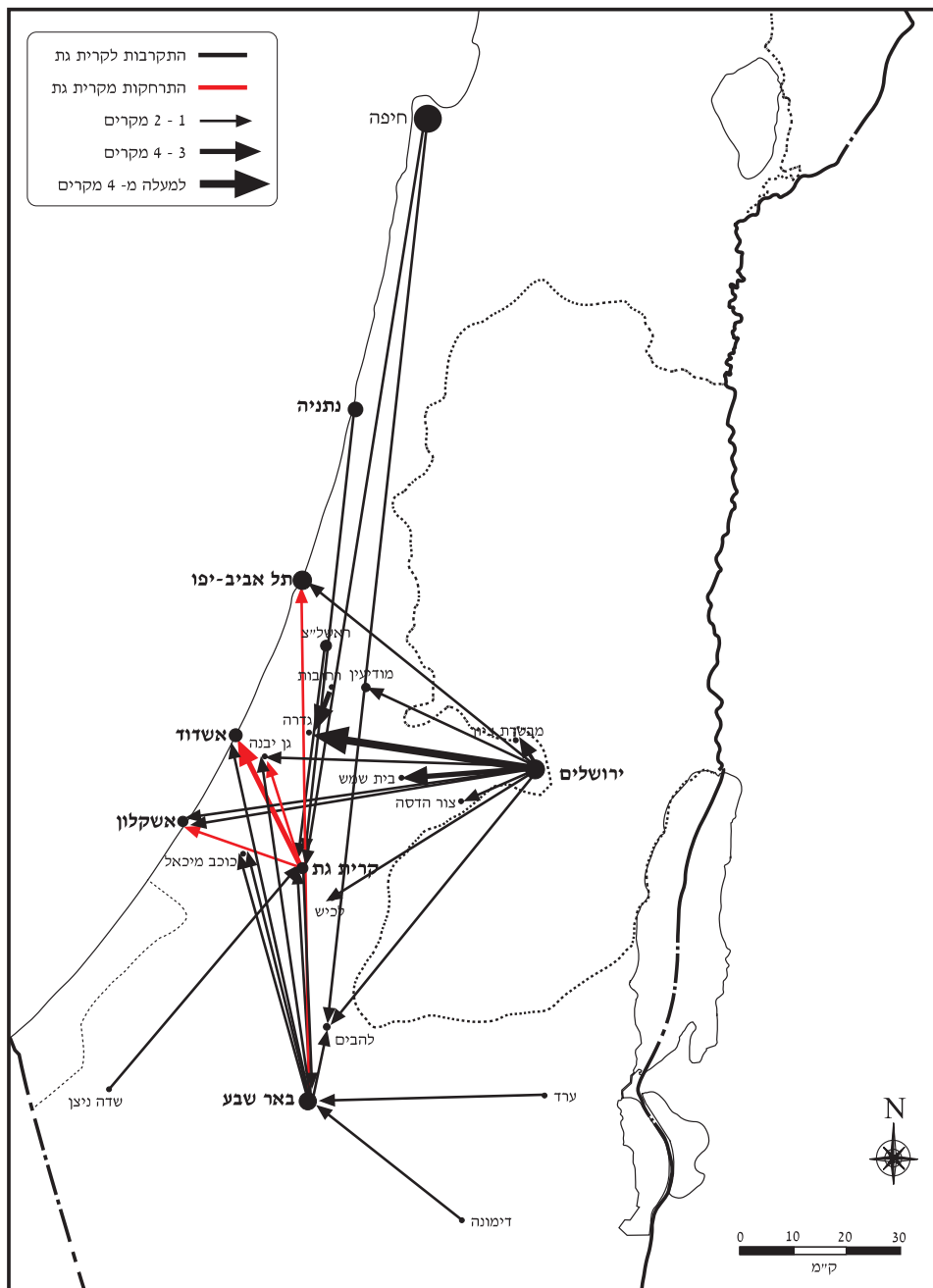
כ-37 אחוזים מכלל העובדים שינו את מקומות מגוריהם מאז התחילו לעבוד במפ-עלי פארק התעשייה החדש. איורים 9.2 ו-9.3 להלן מציגים את כיווני המעבר בעזרת חיצים. איור 9.2 מראה כי רוב המעברים היו בדגם של התכנסות לכיוון קרית-גת. עם זאת, חלק ניכר ממעברי הדיור היה רק בכיוון קרית-גת אך אליה לא הגיעו.

לוח 9.9: התפלגות מועסקים על פי אזורי מגורים

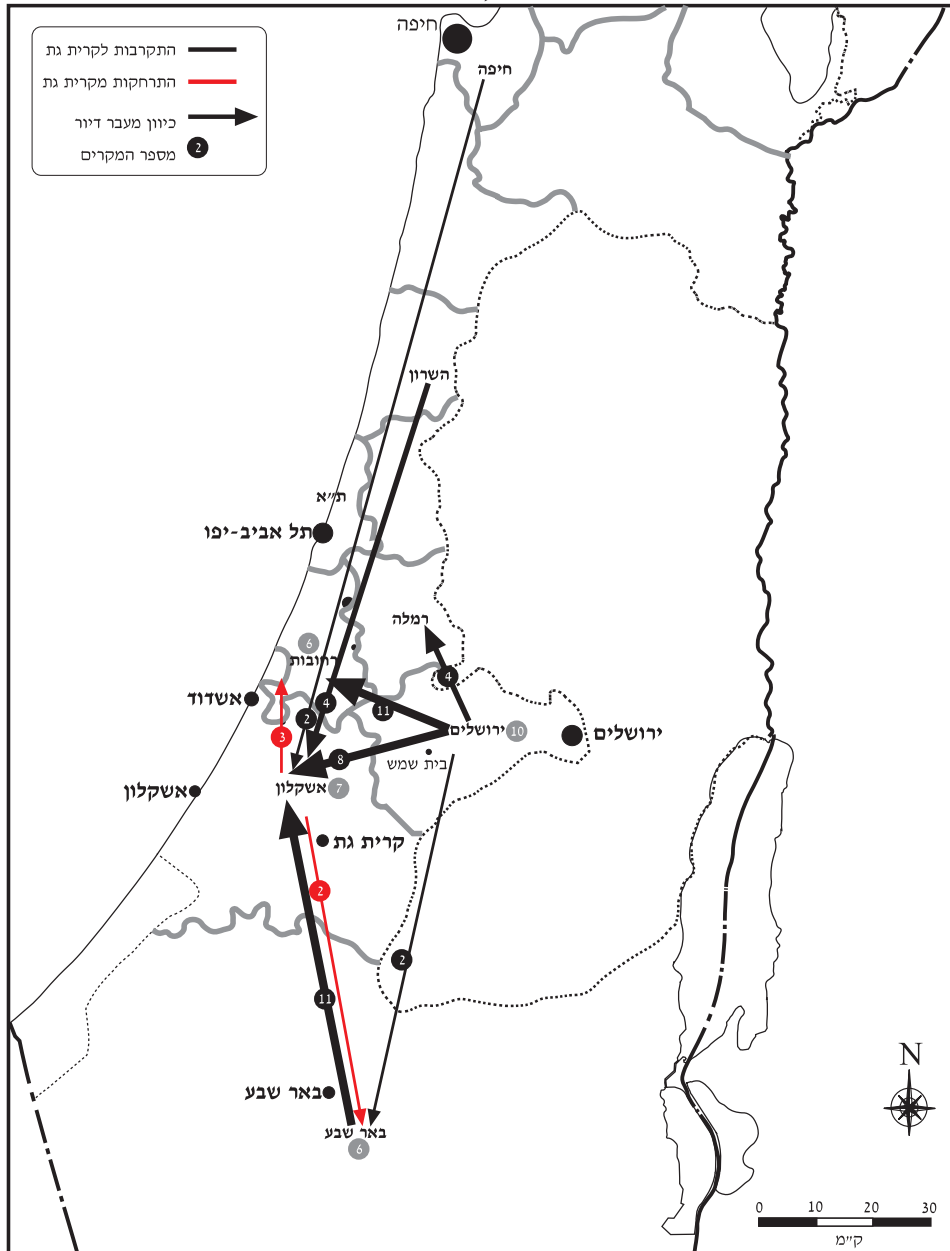
אזור מגורים	מספר מועסקים	אחוז מהמדגם
0. קרית-גת	175	26.3
1. היישובים הסמוכים לקרית-גת	30	4.5
2. אזור קרית מלאכי - אשקלון	72	10.8
3. אזור באר שבע, נתיבות, שדרות ודרומה	127	19.1
4. אזור אשדוד - רחובות	136	20.4
5. אזור ירושלים - בית שמש	72	10.8
6. אזור תל-אביב וצפונה	40	6.0
לא ידוע	14	2.1

דוגמאות למעברי דיור כאלה הם המעבר מירושלים לצור הדסה או למבשרת ציון, או מבאר שבע ללהבים. היו גם מעברים שהתקרבו לקרית-גת תוך כדי דילוג על העיר. דוגמאות לכך הם המעברים מירושלים לאשקלון או מבאר שבע לגדרה. היו כמובן גם מעברים בכיוון ההפוך - כאלה שהתרחקו מקרית-גת - אלא שמספרם קטן בהרבה.

איור 9.2: מעברי דיור בעקבות התחלת העבודה בפארק התעשייה החדש בקרית-גת

איור 9.3: מעברי דיור בעקבות התחלת העבודה בפארק התעשייה החדש בקרית-גת בפירוט על פי נפות

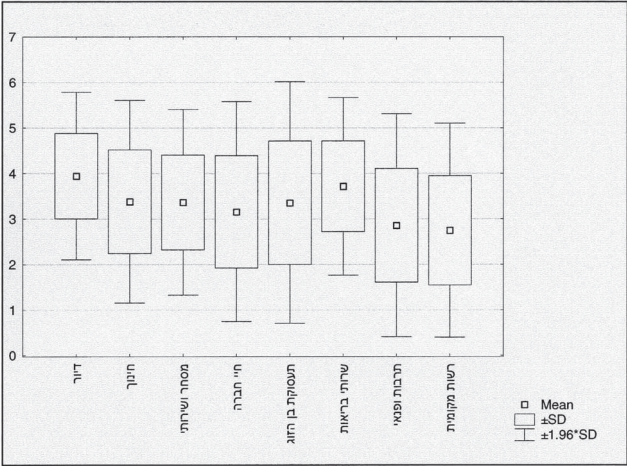

איור 9.3 מראה את המעברים ברמת פירוט של נפות. גם כאן ניתן לראות התכנסות לכיוון נפת אשקלון.

שביעות רצון מחקום המגורים

כלל המשיבים נתבקשו לדרג מאפיינים אחדים של מקומות מגוריהם בסולם מ-1 (מאוד לא שבע רצון) ועד 5 (מאוד שבע רצון). טווח הציונים הממוצע נע בין 2.75 ל-3.95 עם סטיות תקן בעלות שונות נמוכה (לוח 9.10 ואיור 9.4). שביעות הרצון הגבוהה ביותר התגלתה בתחום שירותי הדיור ושירותי הבריאות, ואילו שביעות הרצון הנמוכה ביותר ניתנה לשירותי הרשות המקומית ולשירותי התרבות והפנאי. שירותי החינוך, חיי החברה ותעסוקת בן הזוג נהנו משביעות רצון בינונית בלבד.

איור 9.4: רמת שביעות הרצון ממקום המגורים בתחומים נבחרים

לוח 9.10: מדדי שביעות רצון ממאפיינים נבחרים של מקום המגורים

תחומים	מספר משיבים	ציון ממוצע	סטיית תקן
דיור	658	3.95	0.94
חינוך	528	3.38	1.14
מסחר ושירותים	650	3.37	1.04
חיי חברה	641	3.16	1.23
תעסוקת בן הזוג	535	3.36	1.35
שירותי בריאות	634	3.72	0.99
תרבות ופנאי	642	2.86	1.25
רשות מקומית	616	2.75	1.20

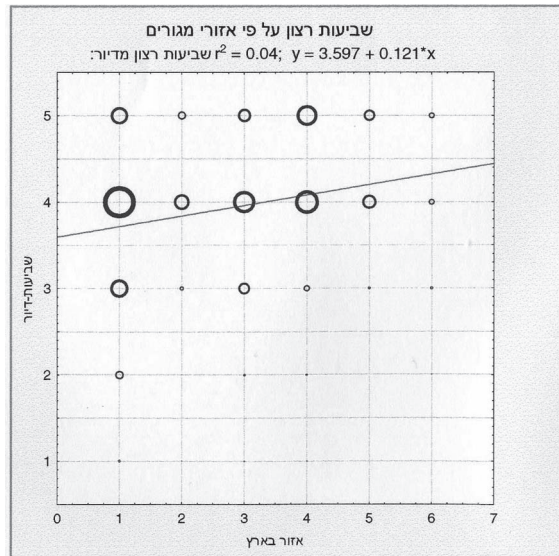
שביעות רצון על פי אזורי סגורים

שביעות הרצון בתחומים שונים הקשורים לאיכות החיים, כפי שהובעה בשאלון, נבחנה בקשר עם אזורי המגורים בארץ. כזכור, אזורי המגורים הוגדרו בצורה סובייקטיבית על ידי הנשאלים. עם זאת, אזורים אלו ניתנים לדירוג הייררכי על פי המרחק הפיסי והמנטאלי מקרית-גת (ראה לוח 9.9). לצורך הניתוח שלהלן, קרית-גת והיישובים הסמוך כים לה קיבלו את הערך 1, אזור אשקלון-קרית מלאכי – את הערך 2, אזור באר שבע, נתיבות, אופקים, שדרות ודרומה – את הערך 3, אזור אשדוד-רחובות – את הערך 4, אזור בית שמש-ירושלים, את הערך 5, ואזור תל-אביב וכל מקום מרוחק אחר שמצ-פון לתל-אביב – את הערך 6. אמנם ייתכן שמבחינת המרחק בקילומטרים חלק מן הגרים באזור באר שבע גרים רחוק יותר מקרית-גת מאשר חלק מאלו הגרים באזור אשדוד-רחובות. עם זאת, מאחר שמבחינה מנטאלית באר שבע והערים סביבה נמצאות ומשויכות לדרום יחד עם קרית-גת, ניתן לערים אלו ערך 3, ואילו לערים הצפון-מזרח אשדוד ורחובות, הממוקמות בשולי מטרופולין תל-אביב, ניתן הערך 4. לפיכך, כאשר נתייחס בהמשך לערכים אלו במונחי מרחק מקרית-גת, מדד המרחק הוא מדד המשלב מרחק פיסי ומרחק מנטאלי כאחד. דירוג הייררכי זה מופיע באיורים הבאים על הציר האופקי.

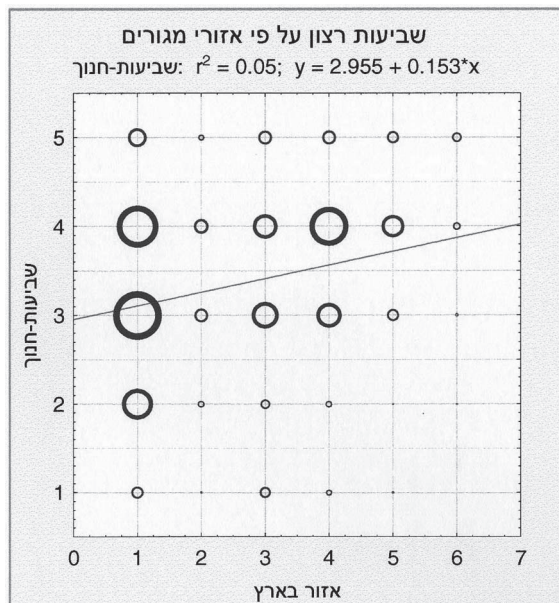
בכל התחומים שנבדקו נמצא קשר חיובי בין שביעות הרצון ובין אזור המגורים בארץ. במלים אחרות, ככל שאזור המגורים רחוק יותר (מרחק גיאוגרפי או מנטאלי) מקרית-גת עולה רמת שביעות הרצון. אלא שקשר זה הוא, ברוב המקרים, חלש ולכל היותר מגיע לרמה בינונית בלבד. יש להדגיש כי בשל אופיים ההייררכי של הנתונים לא נעשה ניסיון להתאים קשרים שאינם ליניאריים. להלן תיאור הקשרים שנמצאו על פי סעיפי איכות החיים כפי שהם מופיעים בשאלון שהופץ בקרב המועסקים בפארק התעשייה בקרית-גת (N=666).

1. שביעות רצון בתחום הדיור: אמנם קיים קשר חיובי בין שביעות הרצון בתחום הדיור לבין המרחק מקרית-גת (איור 9.5), אלא שקשר זה הוא ברמה נמוכה (שיעור שונות מוסברת ברמה של 0.04 בלבד). רמת שביעות הרצון ההתחלתית באזור קרית-גת גבוהה למדי ועומדת בממוצע על 3.6 בסולם של 5 דרגות (משוואות הרגרסיה מוצגות בכותרות האיורים).
2. שביעות רצון בתחום החינוך: גם הקשר בין שביעות הרצון בתחום החינוך לבין אזור המגורים חלש ועומד על רמת שונות מוסברת של 0.05 בלבד (איור 9.6). עם זאת, שיפוע ההשתנות יותר תלול מאשר בתחום הדיור. רמת שביעות הרצון הממוצעת באזור 1 (קרית-גת) מתקרבת ל-3.0, וגדלה בשיעור של 0.15 יחידות שביעות רצון לכל יחידת מרחק.

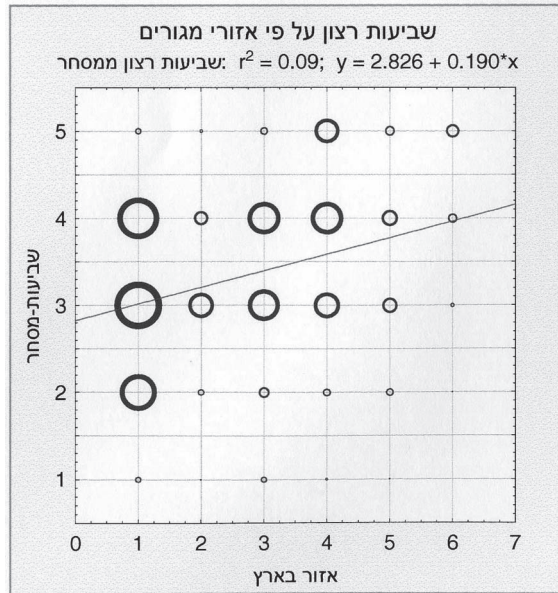
איור 9.5: שביעות רצון בתחום הדיור על פי אזורי מגורים

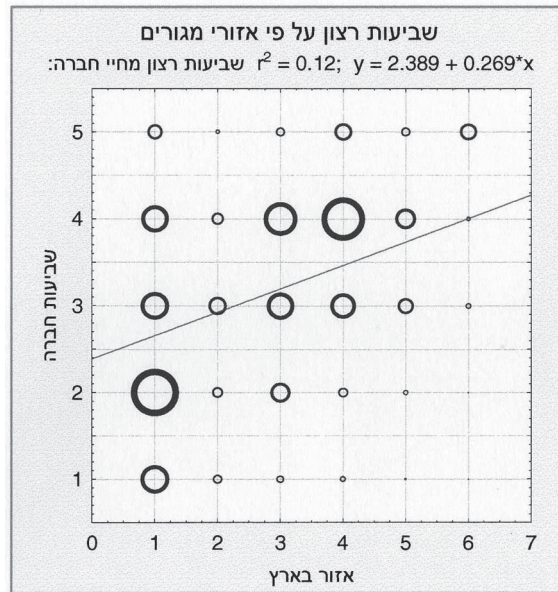
איור 9.6: שביעות רצון בתחום החינוך על פי אזורי מגורים

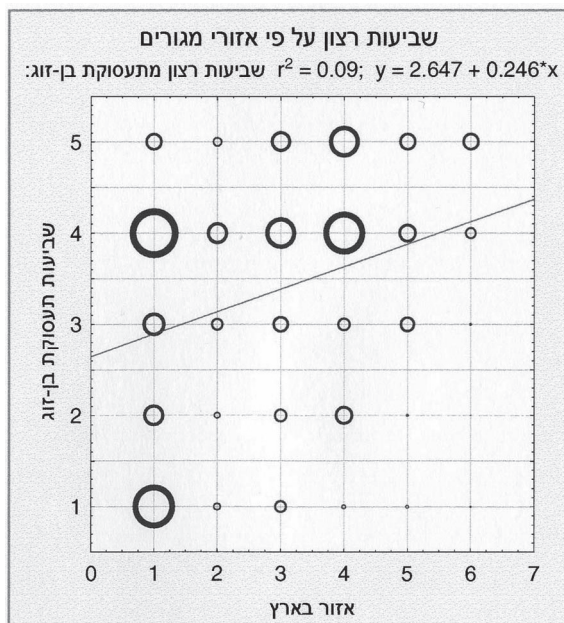
איור 9.7: שביעות רצון בתחום המסחר על פי אזורי מגורים

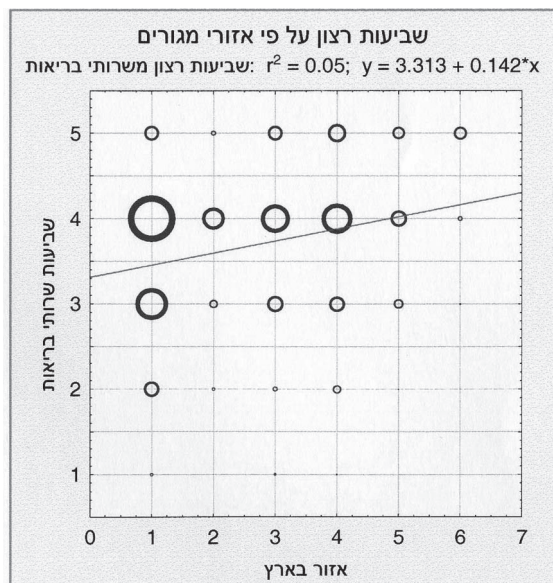
איור 9.8: שביעות רצון מחיי החברה על פי אזורי מגורים

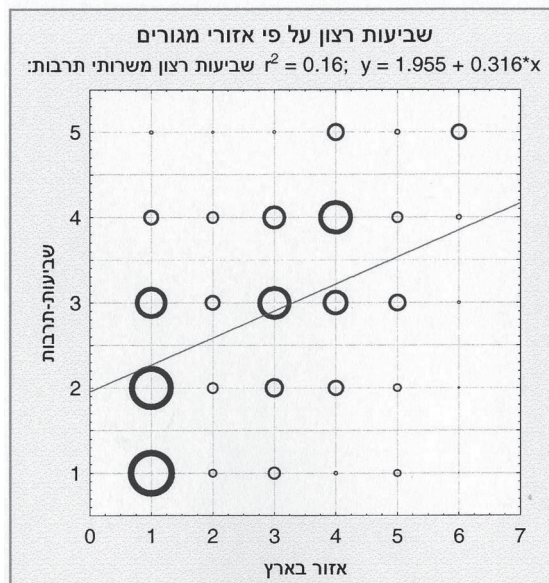
איור 9.9: שביעות רצון מתעסוקת בן/בת הזוג על פי אזורי מגורים

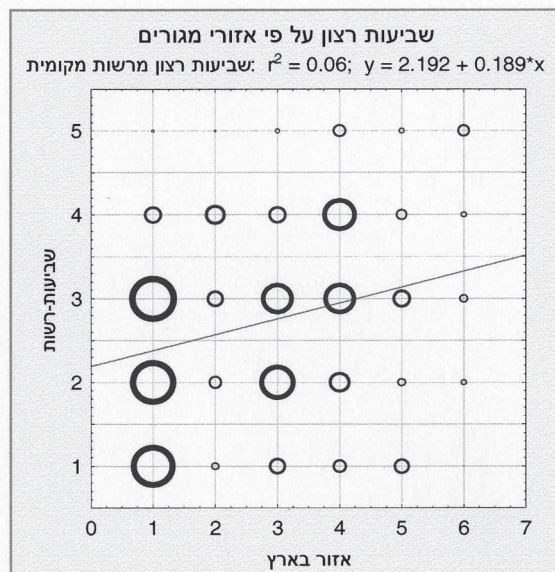
איור 9.10: שביעות רצון משירותי בריאות על פי אזורי מגורים

איור 9.11: שביעות רצון משירותי התרבות על פי אזורי מגורים

איור 9.12: שביעות רצון משירותי הרשות המקומית על פי אזורי מגורים

3. שביעות רצון בתחום המסחר: שביעות הרצון מאזור המגורים בתחום המסחר מראה קשר קצת יותר גבוה (0.09) משני המדדים הקודמים. הרמה ההתחלתית של שביעות הרצון באזור קרית-גת יורדת ל-2.83 (מתוך 5), ואילו שיפוע ההשתנות עם המרחק גדל לשיעור של 0.19 לכל יחידת מרחק (איור 9.7).
4. שביעות רצון מחיי החברה: בסעיף חיי החברה הקשר בין שביעות הרצון ובין מקום המגורים מתחזק לרמת הסבר של 0.12 מכלל השונות. רמת שביעות הרצון בקרית-גת ירדה לרמה הנמוכה ביותר מבין כל הסעיפים שנסקרו עד כה (2.4 מתוך 5). שיפוע השינוי בשביעות הרצון עם גידול המרחק עלה לרמה של 0.27 יחידות לכל יחידת מרחק (איור 9.8).
5. שביעות רצון מתעסוקת בן/בת הזוג: רמת ההסבר של השונות יורדת לרמה של 0.09, בגלל תופעת הדואליות בטבעת הראשונה של קרית-גת וסביבותיה. באזור זה רבים ציינו שביעות רצון נמוכה בדרגה 1, וכנגדם ציינו רבים דרגת שביעות רצון גבוהה יחסית ברמה של 4 (איור 9.9). בממוצע התקבל שיפוע תלול למדי עם שיעור שינוי של 0.25 לכל גידול של יחידה אחת במרחק הפיסי או המנטאלי של האזור הנבדק.
6. שביעות רצון משירותי הבריאות: השונות בסעיף זה על פני אזורי הארץ קטנה ודומה למצב בתחום הדיור (איור 9.10).
7. שביעות רצון משירותי התרבות: סעיף זה זכה בשונות הגבוהה ביותר בדירוגו על פי אזורי הארץ (איור 9.11). רמת השונות המוסברת הגיעה לשיא של 0.16. כאן הערך ההתחלתי של קרית-גת הוא הנמוך ביותר (0.195), ושיפוע השינוי עם הגידול במרחק הוא הגבוה ביותר (0.32). נראה שהמועסקים במפעלי פארק התעשייה בקרית-גת מעריכים ששירותי התרבות משתפרים מאוד עם המעבר מדרום הארץ למרכז.
8. שביעות רצון משירותי הרשות המקומית: הערכת הנשאלים אינה מגלה שונות רבה בין אזורי הדרום לבין אזורי מרכז הארץ (איור 9.12). שונות גבוהה בנושא זה קיימת בעיקר בין הנשאלים המתגוררים בקרית-גת וסביבותיה.

שביעות רצון על פי ההרכב המשפחתי

הקשר בין שביעות הרצון לבין מספר המבוגרים או הילדים במשק הבית חלש יותר מאשר הקשר עם אזור המגורים. לרוב כיוונו של הקשר הוא שלילי, דהיינו, ככל שמספר המבוגרים או הילדים גדול יותר כך יורדת רמת שביעות הרצון. עם זאת, ברוב המקרים לא נמצאה לקשרים אלו מובהקות סטטיסטית.

שביעות הרצון על פי שינוי מקום המגורים

נבדק האם קיים הבדל משמעותי ברמת שביעות הרצון משירותים שונים אצל אלו

ששינוי מקום מגורים בעקבות החלפת מקום העבודה לעומת אלו שלא שינוי (לוח 9.11). רק באחד ממאפייני שביעות הרצון – בתחום הדיור – נמצא הבדל משמעותי בין שתי הקבוצות. מדד שביעות הרצון בתחום הדיור גדל אמנם רק במעט – מ-3.87 ל-4.07 – אבל שינוי זה הוא השינוי היחיד שניתן לסמוך עליו מבחינה סטטיסטית. גם שביעות הרצון בתחום החינוך השתפרה, אם כי במובהקות סטטיסטית פחות בולטת.

לוח 9.11: בדיקת ההבדל בשביעות הרצון בעקבות שינוי מקום המגורים

נושא	כל המשיבים N	ממוצע אלה שלא שינו מקום מגורים	ממוצע אלה ששינו מקום מגורים	ערך מבחן t	מובהקות ההבדל p
שביעות רצון בתחום הדיור	654	3.874	4.074	-2.65	0.008
שביעות רצון בתחום החינוך	524	3.324	3.512	-1.75	0.080
שביעות רצון ממסחר ושירותים	646	3.415	3.286	1.52	0.128
שביעות רצון מחיי החברה	638	3.198	3.093	1.04	0.300
שביעות רצון מתעסוקת בן-הזוג	531	3.318	3.447	-1.06	0.291
שביעות רצון משירותי הבריאות	630	3.740	3.689	0.63	0.532
שביעות רצון משירותי התרבות	638	2.854	2.881	-0.26	0.796
שביעות רצון משירותי הרשות המקומית	614	2.735	2.781	-0.46	0.645

אף-על-פי שבשאר התחומים ההבדלים בין שתי קבוצות העובדים אינם מובהקים, מעניין לעקוב אחר כיווני השינוי. מסתבר כי בתחומי המסחר והשירותים, חיי החברה ושירותי הבריאות, דווקא אצל אלו ששינוי מקום מגורים חלה ירידה ברמת שביעות הרצון. ירידה זו, שכאמור אינה בעלת תוקף סטטיסטי, אפשר אולי להסבירה במעבר ממגורים בערים גדולות ומרכזיות לערים וליישובים קטנים יותר באזור הדרום.

הבדלים בשביעות רצון על פי צורת המגורים

ההבדלים בשביעות הרצון בתחומים השונים נבדקו במבחן שונות ANOVA לגבי ארבע צורות יישוב, כפי שמוצג בלוח 9.12. מתברר שקיימים הבדלים מובהקים בשביעות הרצון בין הקבוצות השונות של המועסקים על פי צורת היישוב שבה הם גרים רק בשלושה תחומים: הדיור, החינוך ותעסוקת בן-הזוג. בתחום הדיור שביעות הרצון מתגהגת כמצופה: הגבוהה ביותר היא בעיר-הפרבר, אחריה זו שביישוב הקהילתי, אחריה זו שביישוב הכפרי, ולבסוף זו שביישוב העירוני. גם בתחום תעסוקת בן הזוג מתקיים אותו דירוג, אם כי ההבדל בשביעות הרצון בין בני העיר והכפר הוא זניח. לעומת זאת בתחום החינוך הושגה שביעות הרצון הגבוהה ביותר בצורת היישוב הכפרית, אחריה באה זו שבצורת היישוב הקהילתית והעיר-פרבר, באותו ציון, ואחרונה היא צורת היישוב העירונית.

לוח 9.12: ציוני שביעות רצון ממוצעים ממקום המגורים בתחומים שונים על פי צורת היישוב

צורת היישוב	דיור	חינוך	מסחר ושירותים	חיי חברה	תעסוקת בן הזוג	שירותי הבריאות	שירותי התרבות	רשות מקומית
עירוני	3.82	3.28	3.44	3.16	3.26	3.73	2.89	2.73
כפרי	4.07	3.68	3.18	3.13	3.27	3.50	2.74	2.82
קהילתי	4.21	3.58	3.29	3.21	3.75	4.07	2.71	2.64
עיר-פרבר	4.42	3.58	3.28	3.27	4.01	3.81	2.92	2.76
כל המדגם	3.94	3.39	3.38	3.17	3.37	3.72	2.87	2.75
מובהקות	0.000	0.018	0.135	0.881	0.000	0.083	0.729	0.926

ניתוח גורמים לאי-מעבר מגורים

בשאלון מופיעה השאלה: אם אתה גר במרחק של 30 ק"מ מהמפעל, מדוע לא עברת לגור קרוב יותר אליו? השאלה רלוונטית רק לגבי אלה הממשיכים לגור בריחוק ממקום העבודה. קבוצת העובדים הגרים במרחק יותר מ-30 ק"מ מהמפעל מהווים תת-מדגם הכולל 240 מועסקים. הנשאלים יכלו לבחור יותר מסיבה אחת. בלוח 9.13 שלהלן מצוין מספר הפעמים שנבחרה כל אחת מהאפשרויות שהוצגו בשאלון בדירוג יורד. הנימוק של רמת שירותי הבריאות סומן רק 30 פעם, ואילו הרמה הנמוכה של המסחר והשירותים נבחרה כנימוק לאי-המעבר 77 פעמים. אם נאמץ ערך זה באופן שרירותי כערך סף, נוכל להשוות אליו את כל שאר התשובות.

העמודה האחרונה בלוח 9.13 מציגה, לפיכך, את החשיבות היחסית של כל סיבה לעומת החשיבות שניתנה להעדר רמה נאותה של מסחר ושירותים. מנתוני הלוח ניכר שהגורם המעשי של מקום העבודה של בן הזוג הוא הגורם המרכזי המגביל את מעבר המגורים לקירבת המפעל. עניין זה צוין כגורם מגביל בשכיחות כמעט כפולה מהעדר רמה נאותה של מסחר ושירותים. הגורם הבא בחשיבותו בסדר יורד הוא גורם הקשרים החברתיים, לאחר מכן רמה חברתית-כלכלית בלתי-מספקת של האוכלוסייה המקומית ואי-קיומם של שירותי תרבות ופנאי. מעניין לציין כי החששות מדיוור לא-אטרקטיבי, מנזק לחיי החברה של הילדים או לחינוכם בבתי-הספר הופיעו בשכיחות נמוכה יותר וקרובה לערך הסף של העדר מסחר ושירותים.

לוח 9.13: סיבות לאי-מעבר מגורים בעקבות מקום העבודה

סיבות לאי-מעבר מגורים	שכיחות בחירת הסיבה	יחס בין הסיבה שנבחרה לבין סף רמת המסחר והשירותים
ריחוק ממקום העבודה של בן/בת הזוג או קושי של בן/בת הזוג למצוא עבודה באזור קשרים חברתיים	152	1.97
רמה חברתית-כלכלית לא-אטרקטיבית של אוכלוסיית האזור	119	1.54
שירותי תרבות ופנאי לא-מספקים	106	1.38
דיוור לא-אטרקטיבי	104	1.35
חיי חברה של הילדים	93	1.21
רמת בתי-הספר ומוסדות החינוך	85	1.10
רמה נמוכה של מסחר ושירותים	81	1.05
רמת שירותי הבריאות	77	1.00
	30	0.39

הסיבות לאי-מעבר מגורים מול התפקיד במפעל

הנימוקים שניתנו לאי-מעבר מגורים נבחנו גם מול התפקיד שהעובד ממלא במפעל. מתוך רשימת התפקידים הושמטו שתי קבוצות: סטודנטים, שבחירתם במקום מגוריהם קשורה לא רק למקום העבודה, וכן עובדי ייצור, שמספרם היה קטן מכדי לאפשר ניתוח סטטיסטי.

לוח 9.14 מציג את ההבדלים בבחירת האופציות על פי התפקיד במפעל. הבדלים סטטיסטיים משמעותיים בין קבוצות העובדים נמצאו רק בסעיף חיי החברה של הילדים. סיבה זו נבחרה במידה רבה יותר על ידי קבוצות המנהלים ופחות על ידי המהנדסים, הטכנאים ועובדי המשרד. גם בנימוקים "רמת בתי-הספר" ו"דיוור לא-אטרקטיבי" נמצאו הבדלים משמעותיים, אם כי ברמת מובהקות פחותה. גם הנימוק "רמת בתי-הספר" נבחר בשכיחות גבוהה על ידי המנהלים ופחות על ידי המהנדסים, עובדי המשרד והטכנאים. לעומת זאת, "דיוור לא-אטרקטיבי" הוזכר בשכיחות גבוהה דווקא על ידי הטכנאים ופחות מכולם על ידי המנהלים הבכירים. בכל שאר התשובות לא נמצאה מובהקות בהבדלים בין התשובות שנתנו העובדים על פי תפקידם במקום העבודה.

לוח 9.14: הסיבות להמשך מגורים בריחוק מהמפעל בחתך על פי תפקיד בעבודה

סיבות תפקיד	רמת בתי- הספר	חיי חברה של הילדים	דיוור לא- אטרקטיבי	רמת המסחר והשירותים	עבודת בן הזוג	קשרים חברתיים	תרבות ופנאי	שירותי בריאות	אוכלוסיית האזור לא- אטרקטיבית
טכנאי	0.15	0.20	0.38	0.31	0.49	0.40	0.32	0.08	0.32
מנהל רגיל	0.36	0.41	0.23	0.23	0.52	0.39	0.27	0.02	0.55
עובד משרד	0.14	0.09	0.21	0.24	0.47	0.44	0.24	0.06	0.35
מנהל בכיר	0.33	0.40	0.07	0.13	0.60	0.33	0.33	0.20	0.47
מהנדס	0.27	0.21	0.27	0.19	0.58	0.48	0.29	0.15	0.35
מובהקות	0.062	0.006	0.073	0.507	0.780	0.827	0.907	0.127	0.851

הסיבות לאי-מעבר מגורים מול אזור מגורים

ארבע מהסיבות שניתנו לאי-מעבר מגורים נמצאו כנימוקים שיש בהם הבדלים מוב-הקים בין המועסקים המתגוררים באזורים השונים (לוח 9.15). שאר התשובות נבחרו באופן הומוגני בכל האזורים. הנימוקים שנמצאו בהם הבדלים סטטיסטיים מובהקים בין האזורים הם: רמת בתי-הספר, חיי החברה של הילדים, שירותי תרבות ופנאי לא-מספקים, והרמה החברתית של אוכלוסיית אזור קרית-גת. כל הנימוקים הללו נבחרו בשכיחות גבוהה יותר במידה משמעותית על ידי תושבי אזור תל-אביב וצפון הארץ יחסית לתושבי באר שבע והדרום הגרים ברדיוס של 30 ק"מ ויותר מקרית-גת. המוע-סקים הגרים באזורי רחובות וירושלים בחרו את הנימוקים הללו בצורה ממוצעת, להר-ציא את חיי החברה של הילדים, שהתגלו כנימוק חשוב לתושבי רחובות והסביבה.

לוח 9.15: הסיבות שניתנו לאי-מעבר מגורים על פי אזור בארץ

סיבות אזור מגורים	רמת בתי- הספר	חיי חברה של הילדים	דיור לא- אטרקטיבי	רמת המסחר והשירותים	עבודת בן הזוג	קשרים חברתיים	תרבות ופנאי	שירותי בריאות	אוכלוסיית האזור לא- אטרקטיבית
ב"ש והדרום	0.14	0.12	0.32	0.23	0.013	0.42	0.21	0.07	0.25
אזור רחובות	0.21	0.36	0.17	0.29	0.372	0.33	0.24	0.10	0.30
אזור ירושלים	0.31	0.25	0.29	0.17	0.519	0.42	0.27	0.10	0.30
ת"א וצפונה	0.37	0.34	0.29	0.29	0.013	0.50	0.55	0.11	0.31
מובהקות	0.027	0.013	0.372	0.519	0.491	0.517	0.001	0.908	0.038

הקשר שבין הנימוקים לאי-מעבר מגורים ומידת שביעות הרצון מסקום המגורים הנוכחי

הקשר שבין שביעות הרצון מתחומים אחדים הקשורים למקום המגורים הנוכחי לבין הנימוקים שנבחרו לאי-מעבר מגורים לאזור קרית-גת נבדק באמצעות מבחן t. שבי-עות הרצון מתחומים אחדים הקשורים לאיכות החיים נמדדה בסולם מ-1 עד 5, ואילו הסיבות לאי-מעבר מגורים היו בסולם דיכוטומי, 0 ו-1, ולכן שימשו, כל אחת בתורה, כגורם מפלג לשתי קבוצות. התוצאות שהתקבלו מוצגות בלוח 9.16.

התוצאות מצביעות על כך שתמיד אלו שנתנו סיבות לאי-מעבר מגורים היו יותר שבעי-רצון ממקום מגוריהם הנוכחי מאלו שלא סימנו סיבות לאי-מעבר. עם זאת, ההבדלים בין הקבוצות (אלו שסימנו סיבה לאי-מעבר ואלו שלא סימנו) נמצאו מובהקים רק ב-17 מתוך 72 האפשרויות שהופיעו בשאלון, כפי שמוצג בלוח 9.14.

פרטים אחדים מתוך לוח זה ראויים לציון:

1. אלו שנימקו את אי-המעבר בשירותי תרבות ופנאי לא-מספקים, גילו שביעות רצון גבוהה באופן מובהק ממקום מגוריהם בשישה תחומים מתוך שמונה, כולל תרבות ופנאי. ממצא זה מעיד על עקביות התשובות.
2. אלו שציינו את הסיבה לאי-מעבר בקשרים חברתיים גילו שביעות רצון גבוהה באופן מובהק ממקום מגוריהם בחמישה תחומים, כולל חיי החברה. גם ממצא זה מעיד על עקביות התשובות.
3. עקביות נמצאה גם בתחומי רמת המסחר והשירותים וכן לגבי תעסוקת בן-הזוג.
4. כאשר הנימוקים לאי-מעבר היו רמת בית-הספר או חיי החברה של הילדים, לא נמצא הבדל מובהק ברמת שביעות הרצון ממקום המגורים בין אלו שציינו נימוקים אלו לבין אלו שלא ציינו אותם.
5. השימוש בטיעון "דיור לא-אטרקטיבי" אינו מפלג בין הקבוצות בתחום שביעות הרצון מרמת הדיור.
6. באופן כללי הנימוקים "רמת בית-הספר", "חיי חברה של הילדים", "דיור לא-אטרקטיבי", "שירותי בריאות" ו"רמה חברתית" אינם מפלגים בין הקבוצות (שציינו או לא ציינו את הנימוק) בנוגע לשביעות הרצון ממקום המגורים.

לוח 9.16: מיפוי קשרים בין סעיפי שביעות רצון ממקום המגורים לבין הסיבות לאי-מעבר מגורים

סיבה לאי-מעבר	דיוור	חינוך	מסחר ושירותים	חיי החברה	תעסוקת בן הזוג	שירותי הבריאות	שירותי תרבות ופנאי	שירותי הרשות המקומית
שביעות רצון מ:								
רמות בתי-הספר								
חיי החברה של הילדים								
דיוור לא-אטרקטיבי						V		
רמת המסחר והשירותים			V	V			V	
עבודת בן-הזוג					V		V	
קשרים חברתיים			V	V	V	V	V	
שירותי תרבות ופנאי	V		V	V	V	V	V	
שירותי הבריאות								
הרמה החברתית								

V מציין קשר מובהק ברמה של $p < 0.05$ במבחן t.

סיקום ההוצאות ודגמי פיזור הקניות של החנוסקים בפארק התעשייה החדש בקרית-גת

כאמור, מקום ביצוע הקניות על פי חתכי תעסוקה ומקומות מגורים סיפק מידע לצורך חישוב המכפיל המקומי המוצג בפרק בפני עצמו. כאן יוצגו הממצאים שהתקבלו בצורה יותר מוכללת.

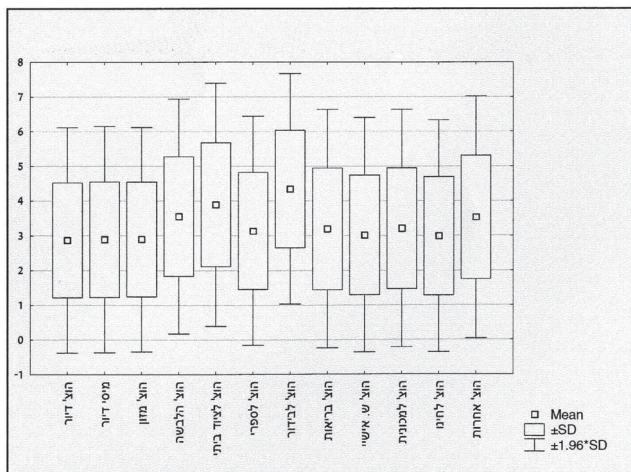
לוח 9.17: ממוצע מקום הקניות וההוצאות בסולם 1 (קרוב) עד 6 (רחוק) יחסית לקרית-גת

סוג ההוצאה	מספר משיבים	ממוצע	סטיית תקן	מדד הטיית ההתפלגות
1. דיוור (שכר דירה)	591	2.87	1.76	0.311
2. מיסי דיוור (ועד הבית, ארנונה, וכד')	637	2.89	1.75	0.307
3. מזון	639	2.90	1.75	0.306
4. הנעלה, הלבשה וחפצים אישיים	636	3.56	1.79	-0.182
5. ציוד ביתי וריהוט	615	3.90	1.82	-0.416
6. ספרים, עיתונים וציוד משרדי	624	3.14	1.76	0.158
7. בידור ומסעדות	619	4.35	1.70	-0.712
8. בריאות (כגון רפואת שיניים, מועדון בריאות וכד')	631	3.20	1.82	0.118
9. שירותים אישיים (כגון מספרה, מטפלת, משק בית, גנו, אינסטלטור, וכד')	625	3.03	1.80	0.240
10. מכונית פרטית שאינה שייכת ואינה מוחזקת על-ידי המפעל (דלק, תיקונים וכד')	454	3.21	1.79	0.155
11. חינוך (כולל חוגי ילדים, שיעורים פרטיים, מעון, וכד')	489	2.99	1.79	0.209
12. הוצאות אחרות (שאינן כלולות לעיל)	475	3.53	1.82	-0.089

לוח 9.17 ואיור 9.13 מציגים את המקום הממוצע של ביצוע הקניות על ידי כלל המשיבים ללא קשר למקומות מגוריהם בסולם מדרגי מ-1 (קרוב) עד 6 (רחוק) על פי הקריבה (הגיאוגרפית או המנטאלית) לקרית-גת. ערכים ממוצעים שבין 1 ל-2 מצביעים על

קניות באזור קרית-גת-אשקלון. ערכים הגדולים מ-2 ועד 3 מצביעים על הטיית הקניות דרומה, ואילו ערכים של 4 ואילך מצביעים על הטיית הקניות צפונה וצפון-מזרחה.

איור 9.13: המיקום הממוצע של הוצאות למשק בית על פי סעיפי ההוצאה והמרחק מקרית-גת

ההוצאות החודשיות על פי אזורי מגורים

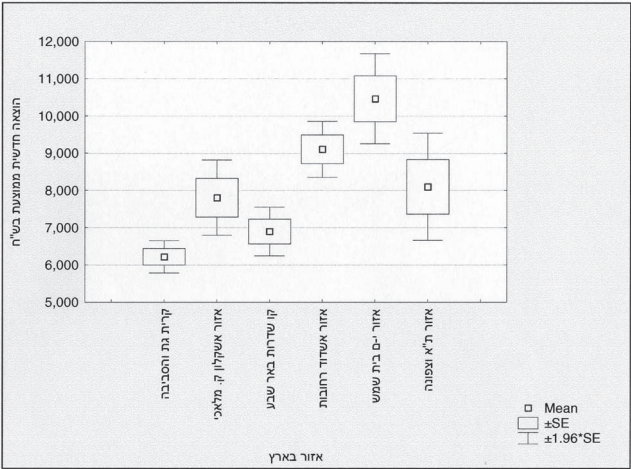
לוח 9.18 ואיור 9.14 מציגים בצורה מוחשית את ההבדלים הקיימים בהוצאה החודשית הממוצעת על פי אזורי הארץ. מתוצאות המדגם מתברר שמבחינת ההוצאות החודשיות של המועסקים באזור התעשייה החדש בקרית-גת, קיימים בין אזורי הארץ הבדלים ניכרים המסתכמים באלפי שקלים למשק בית. ההוצאה הנמוכה ביותר קיימת אצל תושבי קרית-גת והסביבה. ההוצאה הממוצעת למשק בית באזור שדרות, נתיבות ובאר שבע נמצאה ברמה קצת יותר גבוהה מאזור קרית-גת. הוצאה ברמה בינונית וכמעט דומה קיימת באזור אשקלון-קרית מלאכי ובאזור תל-אביב וצפון הארץ. שני האזור רים עם ההוצאה הגבוהה ביותר הם אזור אשדוד-רחובות ואזור ירושלים-בית שמש, בהפרש גדול למדי זה מזה.

ההוצאות המתבצעות בממוצע בקירבה הגדולה ביותר לקרית-גת הן הוצאות בסעיפי המזון, הדיור והחינוך. הפיזור הגיאוגרפי של מקום ההוצאות בסעיפים אלו מוצג על פי המרחק מקרית-גת באיור 9.15. איור זה מראה שהשכיחות הגבוהה ביותר של ביצוע הוצאות בתחומים אלו מצוי בטבעת הראשונה הכוללת את קרית-גת וסביבותיה. באופן כללי, השכיחות הולכת ופוחתת ככל שגדל המרחק מקרית-גת.

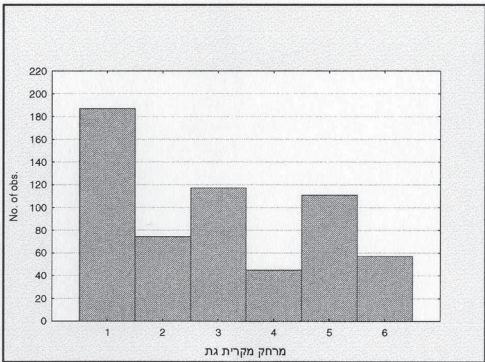
גם ההוצאות על מכונית, בריאות, ספרים ושירותים אישיים מתבצעות בשכיחות הגבוהה ביותר בטבעת הראשונה (איור 9.16), אלא שבסעיפים אלו הדעיכה עם המרחק

יותר קטנה וההבדלים בין הטבעות אינם כה חריפים כמו בסעיפים הקודמים. הבדל זה מתבטא גם במידת ההטיה של ההתפלגות, המוצגת בלוח 9.17 לעיל. כך, למשל, בעוד שמדד הטיית ההתפלגות של סעיף הדיור עומד על 0.311 וערך המשקף הטיה משמ-עויתית שמאלה לערכים שמתחת לממוצע), ערך ההטיה של סעיף ההוצאה על מכונית פרטית הוא רק 0.155.

איור 9.14: הוצאה החודשית הממוצעת בשקלים על פי אזור המגורים

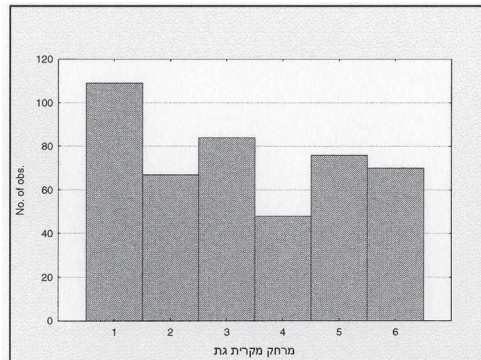
איור 9.15: התפלגות ההוצאות למזון, דיור וחינוך

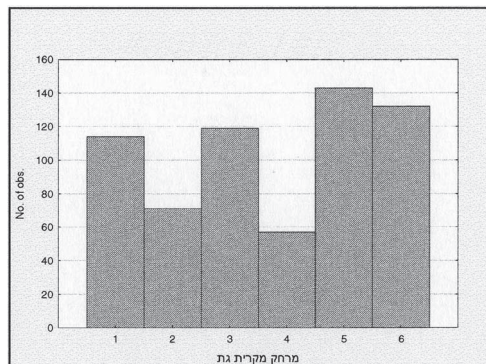
לוח 9.18: ההוצאה החודשית הממוצעת בשקלים על פי אזור המגורים

אזור בארץ	N	ממוצע	סטיית תקן
קרית-גת והסביבה	200	6,221.25	3,127.14
אזור אשקלון-קרית מלאכי	71	7,809.86	4,349.35
קו שדרות-באר שבע	126	6,902.78	3,739.51
אזור אשדוד-רחובות	133	9,109.02	4,430.26
אזור ירושלים-בית שמש	71	10,464.79	5,193.797
אזור תל-אביב וצפונה	39	8,102.56	4,584.986
כל האזורים	640	7,717.19	4,265.689

איור 9.16: התפלגות ההוצאות על מכונית, בריאות, ספרים ושירותים אישיים

איור 9.17: התפלגות ההוצאות על הלבשה והוצאות אחרות

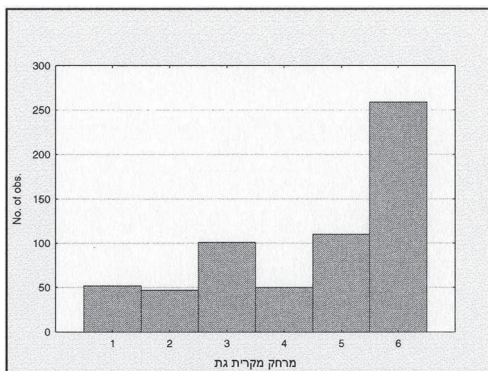
לעומת זאת התפלגות ההוצאות בסעיפים האחרים מגלה מגמה של גידול ההוצאות ככל שמתרחקים מהטבעת שסביב קרית-גת. בסעיפי הוצאות ההלבשה והוצאות אחרות

(איור 9.17) התופעה ניכרת בעוצמה חלשה וערך ההטיה הוא שלילי (נוטה ימינה לער-כים שמעל לממוצע) במידה נמוכה, לדוגמה, ערך של 0.089 - על הוצאות אחרות. תופעת ביצוע ההוצאות הרחק מקרית-גת מתעצמת בסעיפי הבידור והציוד הביתי (איור 9.18). בשני סעיפים אלו התפלגות נוטה ימינה בצורה חריפה וערכי ההטיה עומדים על 0.712- ו-0.416-, בהתאמה.

דגם הפיזור הגיאוגרפי על פי סוגי ההוצאה מוביל למסקנות אחדות. ראשית, קרית-גת עדיין לא משמשת מוקד מרכזי להוצאות המתבצעות על ידי המועסקים באזור התע-שייה. אין ולו סעיף הוצאה אחד שבו הממוצע נמוך מ-2. שנית, ניתן להבחין בדגם של התכנסות לכיוונה של קרית-גת. דגם ההתכנסות משתקף בחתך הבין-ענפי בכך שסעיפי הוצאה שגרתיים כגון מזון, דיור וחינוך הם אלה המגלים נטייה לצריכה בתוך קרית-גת או בסמוך לה. לעומת זאת, ככל שסעיפי הצריכה יותר ייחודיים, שיעור ההוצאה בטבעות הקרובות אל קרית-גת הולך ויורד.

העובדה שסעיפי הוצאה שונים מתפלגים גיאוגרפית באופן שונה על פי רמת המוצר הנצרך היא תופעה מוכרת ממחקרים רבים בעולם. ככל שהמוצר הנצרך יותר ייחודי (כגון בידור), יותר יקר (כגון ציוד ביתי) וצריכתו אינה תדירה, תהיה נטייה לנסוע רחוק יותר כדי לבצע את הקנייה במוקד הקניות הגדול ובעל המגוון הרחב ביותר במערכת המרכזים העירוניים. עדויות על כך נסקרו בספרות המקצועית בשנות השישים בארץ (כהן 1967) ובעולם (Berry 1967).

איור 9.18: התפלגות הוצאות לדיור ולבידור ביתי

כלל ההוצאה החודשית

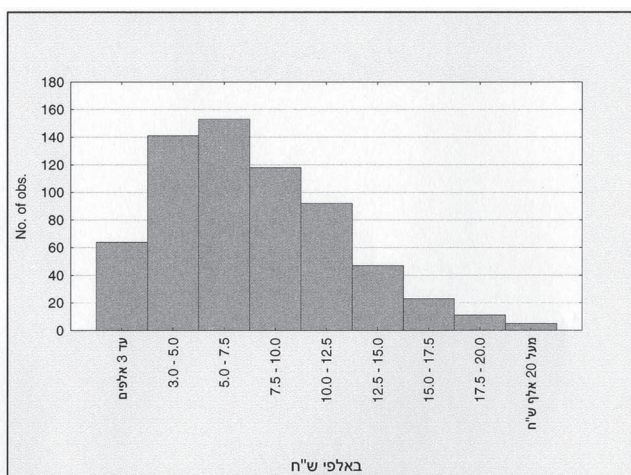
איור 9.19 מציג את התפלגות ההוצאה החודשית למשק בית. ההוצאה החודשית הממוצעת שעלתה במדגם היא 7,748 שקלים. מספר זה נמוך בהרבה מהאומדן של הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה שנערך על פי סקר הוצאות משקי בית לשנת 2000 ול.מ.ס.

2003). על פי סקר זה ההוצאה הכוללת לתצרוכת למשק בית היתה 9,749 שקלים (על פי רמת המחירים הממוצעת לשנת 2000). ההבדל בין האומדן של הסקר הנוכחי לבין הסקר של הל.מ.ס. יכולות להיות לו שתי סיבות: אחת, כאן נעשה שימוש באינטרוא-לים של הוצאות, והם בהכרח פחות מדויקים. שתיים, הל.מ.ס. זוקף הוצאות דיור גם למי שהדירה היא בבעלותם. יש להניח שבעלי יחידות דיור במדגם הנוכחי לא דיווחו על עלויות הדיור כאשר יחידת המגורים נמצאת בבעלות הדיירים.

התפלגות ההוצאה החודשית באחוזים לפי אזורי הארץ

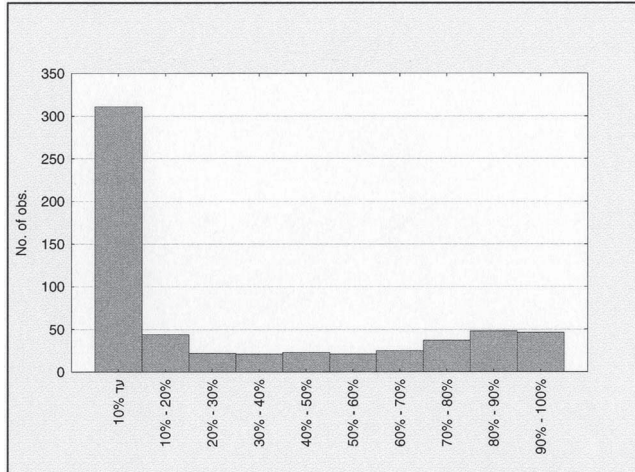
לוח 9.19 ואיור 9.20 מחזקים את הממצא הקודם שקרית-גת וסביבתה הקרובה אינן מהוות מוקד עיקרי להוצאותיהם של המועסקים באזור התעשייה החדש שטרחו והשיבו על השאלון. למעלה מ-50 אחוזים מהמשיבים העריכו כי רק 10 אחוזים מהוצאותיהם החודשיות מופנות לקרית-גת והסביבה. רק כ-26 אחוזים מהמשיבים מוציאים באזור זה 50 אחוזים ומעלה מהוצאותיהם. שיעור המוציאים באזור 90 אחוזים ויותר עומד על 7.7 אחוזים בלבד.

איור 9.19: התפלגות ההוצאות החודשיות

בדיקת שיעור ההוצאה ביישובים אחרים (לוח 9.20 ואיור 9.21) הראתה שאחוז הקניות במקומות אלו יותר מאשר בקרית-גת וסביבתה. במקרה זה שיעור הקונים רק 10% פחת לכ-44 אחוזים, ואילו שיעור אלו הקונים 50% ומעלה ביישובים אחרים בנגב גדל לכ-92 אחוזים. גם שיעור הקונים במקומות אלו 90% ומעלה מקנייתיהם גדל לכמעט 10 אחוזים.

איור 9.20: אחוז ההוצאות החודשיות המופנות לקרית-גת וסביבתה

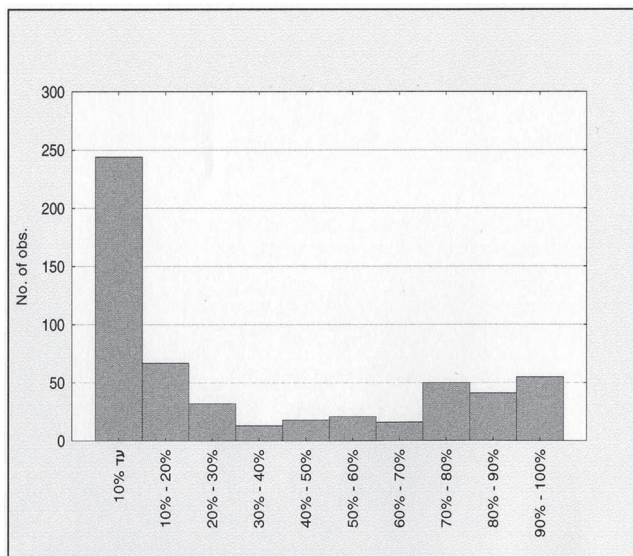

לוח 9.19: שיעור הקניות בקרית-גת ויישובי הסביבה

אחוז הקניות	מספר משיבים	מספר משיבים מצטבר	אחוז מהמדגם	אחוז מצטבר
עד 10%	311	311	52.01	52.0
10% – 20%	44	355	7.36	59.4
20% – 30%	22	377	3.68	63.0
30% – 40%	21	398	3.51	66.6
40% – 50%	23	421	3.85	70.4
50% – 60%	21	442	3.51	73.9
60% – 70%	25	467	4.18	78.1
70% – 80%	37	504	6.19	84.3
80% – 90%	48	552	8.03	92.3
90% – 100%	46	598	7.69	100.0

מסתבר כי שיעור הקניות המתבצע מצפון לקו אשדוד-רחובות גבוה יותר מזה המתבצע באזור קרית-גת והנגב (לוח 9.21). באזור זה פוחת שיעורם של המשיבים הקונים רק 10% מקניותיהם ל-30.7 אחוזים בלבד. לעומת זאת עולה שיעור הקונים 50% מקניי-תיהם ומעלה ל-38 אחוזים. גידול משמעותי מאוד נרשם בשיעור הקונים באזור זה מעל ל-90% מקניותיהם: הוא עומד באזור זה על יותר מ-20 אחוז. מצב זה משתקף היטב בצורה הדו-מוקדית המוצגת באיור 9.22.

איור 9.21: אחוז ההוצאות החודשיות המופנות ליישובים אחרים בנגב

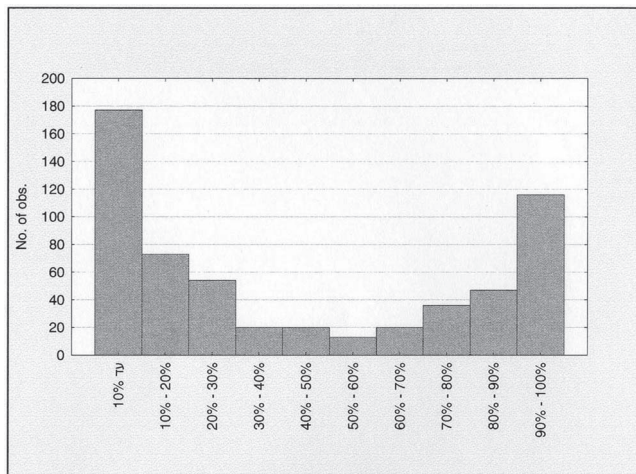
לוח 9.20: שיעור הקניות ביישובים אחרים בנגב

אחוז הקניות	מספר המשיבים	מספר משיבים מצטבר	אחוז מהמדגם	אחוז מצטבר
עד 10%	244	244	43.8	43.8
10% - 20%	67	311	12.0	55.8
20% - 30%	32	343	5.7	61.6
30% - 40%	13	356	2.3	63.9
40% - 50%	18	374	3.2	67.1
50% - 60%	21	395	3.8	70.9
60% - 70%	16	411	2.9	73.8
70% - 80%	50	461	9.0	82.8
80% - 90%	41	502	7.4	90.1
90% - 100%	55	557	9.9	100.0

לוח 9.21: שיעור הקניות המתבצעות מצפון לקו אשדוד-רחובות

אחוז הקניות	מספר משתתפים	מספר משתתפים מצטבר	אחוז מהמדגם	אחוז מצטבר
עד 10%	177	177	30.73	30.7
10% - 20%	73	250	12.67	43.4
20% - 30%	54	304	9.38	52.8
30% - 40%	20	324	3.47	56.3
40% - 50%	20	344	3.47	59.7
50% - 60%	13	357	2.26	62.0
60% - 70%	20	377	3.47	65.5
70% - 80%	36	413	6.25	71.7
80% - 90%	47	460	8.16	79.9
90% - 100%	116	576	20.14	100.0

איור 9.22: אחוזי ההוצאות החודשיות המופנות צפונה לקו אשדוד-רחובות

סיכום

התמונה המשתקפת מתוצאות המדגם מעידה על מוקד עירוני וכלכלי הנמצא בשלבי התאמה והסתגלות לכניסת אינטל והמפעלים האחרים לפארק התעשייה החדש. הקמת המפעלים החדשים גרמה להתכנסות מגורי העובדים, בעיקר אלו המצליחים למצוא תעסוקה לבני זוגם. אבל ההתכנסות נמצאת בשלביה הראשונים. כמו כן ניכר שישנה רתיעה מלהגיע ולהתגורר במוקד העירוני בקרית-גת. לפיכך, הן מגורי העובדים והן הוצאותיהם מפוזרים על פני אזור נרחב הן בדרום הארץ והן מצפון וממזרח לקו אשדוד ורחובות.

תמונת המצב משקפת כאמור אזור המצוי בשלבי התגבשות סביב המוקד התעסוקתי החדש. צורת ההתפתחות האזורית בעתיד תלויה במידה רבה בפעילותם של מקבלי ההחלטות. בתנאי שוק חופשי וללא התערבות נראה שהתרומה של פארק התעשייה לפיתוח האזורי תגלוש הרבה מעבר לגבולות העיר קרית-גת ותשפיע על נפת אשקלון ואף על הנפות השכנות – באר שבע ורחובות. על מנת שהעיר קרית-גת תפיק חלק גדול יותר מתועלות הפיתוח יהיה על פרנסיה לחולל בעיר שינוי מבני מהותי. רק שינוי כזה יוכל לשנות את המגמות הקיימות, ולו במידה חלקית.

נספח 9.1 :

סקר מגורים והוצאות עובדי מפעלי התעשייה בפארק התעשייה החדש בקרית-גת

צוות משותף של האוניברסיטה העברית ואוניברסיטת בן-גוריון עוסק במחקר הבוחן את תרומתו של פארק התעשייה החדש לעיר קרית-גת ולאזור הדרום. נודה לכם על שיתוף פעולה במילוי שאלון זה, אשר נועד לסייע בהערכת תרומה זו.

אנא קרא/י בעיון ותנ/י הערכות מפורטות עד כמה שאפשר. השאלון הוא אנונימי לגמרי. אין צורך לציין שם או כל פרט מזהה אחר.

מאפייני מגורים

ישוב מגורים _____
 באיזה שנה התקבלת לעבודה במפעל שבו אתה עובד? _____
 האם שינית את ישוב מגוריד מאז שהתקבלת לעבודה במפעל בקרית-גת? כן / לא
 אם כן, באיזה ישוב גרת קודם? _____

האם אתה שבע רצון מאזור מגוריד בתחומים הבאים: (נא סמן/ני X בתאים המתאימים בכל שורה)

שבע רצון מאוד	שבע רצון	שבע	שבע רצון במידה בינונית	לא שבע רצון	מאוד לא	לא יודע/ לא רלוונטי

תחומים נוספים (נא פרט) _____

אם אתה גר במרחק של למעלה מ-30 ק"מ מהמפעל, מדוע לא עברת להתגורר קרוב יותר למפעל? (ניתן לסמן יותר מתשובה אחת)

- רמת בתי-הספר ומוסדות החינוך
- חיי החברה של הילדים
- אטרקטיביות הדיור
- היצע מסחר ושירותים
- מקום העבודה של בן/בת הזוג
- קשרים חברתיים
- שירותי תרבות ופנאי
- רמת שירותי הבריאות
- רמה חברתית-כלכלית של האזור

אחר (פרט) _____

תפקידך במפעל

- מנהל בכיר
- מנהל רגיל
- מהנדס
- טכנאי / מפעיל מכונות
- עובד משרד
- אחר, נא פרט: _____

השכלה:

- יסודית
- תיכון ללא תעודת בגרות
- תיכון, כולל תעודת בגרות
- לימודי תעודה אחרים
- תואר ראשון
- תואר שני ולמעלה

גודל משק הבית:

מספר הנפשות במשק הבית: מבוגרים (מעל 21) _____ ילדים _____ מין: זכר / נקבה

הוצאות ומקום ההוצאה:

1. היכן אתה מוציא את עיקר הוצאותיך בתחומים הבאים: בכל תחום הוצאה סמן X במקום אחד בלבד:

קריט-גת והיישובים הסמוכים	אזור קרית מלאכי-אשקלון	אזור באר שבע, נתיבות, אופקים שדרות ודרומה	אזור ירושלים-בית שמש	אזור אשדוד-רחובות	אזור תל-אביב וכל מקום מרוחק אחר
דיור (שכר דירה)					
מיסי דיור (ועד בית, ארנונה וכו')					
מזון					
הנעלה, הלבושה וחפצים אישיים					
ציוד ביתי וריהוט					
ספרים, עיתונים וציוד משרדי					
בידור ומסעדות					
בריאות (כגון רפואת שיניים, מועדון בריאות וכו')					
שירותים אישיים (כגון מספרה, מטפלת, משק בית, גן, אינסטלטור, וכו')					
מכונית פרטית שאינה שייכת או מוחזקת על-ידי המפעל (דלק, תיקונים וכו')					
חינוך (כולל חוגי ילדים, שיעורים פרטיים, מעון, וכו')					
הוצאות אחרות (שאינן כלולות לעיל)					

הוצאה חודשית:

1. לבסוף, אנא הערך/העריכי וסמן/ני את גובה ההוצאה החודשית של משפחתך בחודש ממוצע (אם אתה ריוק/ה הכוונה להוצאותיך בלבד).

הוצאותי החודשיות הן:

- עד 3,000 שקל
- 3,000 עד 5,000 שקל
- 5,000 עד 7,500 שקל
- 7,500 עד 10,000 שקל
- 10,000 עד 12,500 שקל
- 12,500 עד 15,000 שקל
- 15,000 עד 17,500 שקל
- 17,500 עד 20,000 שקל
- מעל 20,000 שקל

2. מתוך הסכום הנ"ל, אנה סמון/ני מהו האחוז שאתה מוציא בקרית-גת והיישובים (מושבים או קיבוצים) הקרובים אליה?

עד 10%	עד 20%	עד 30%	עד 40%	עד 50%	עד 60%	עד 70%	עד 80%	עד 90%	עד 100%
10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%

3. מתוך הסכום הנ"ל, מהו האחוז שאתה מוציא ביישובים אחרים בנגב וקרית מלאכי, אשקלון וכל היישובים שמדרום להם, כולל באר שבע וסביבתה?

עד 10%	עד 20%	עד 30%	עד 40%	עד 50%	עד 60%	עד 70%	עד 80%	עד 90%	עד 100%
10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%

4. מתוך הסכום הנ"ל, מהו האחוז שאתה מוציא בשאר המקומות בארץ (אזור אשדוד, אזור רחובות וכל היישובים שמצפון להם, וכמו כן אזור בית שמש וירושלים)?

עד 10%	עד 20%	עד 30%	עד 40%	עד 50%	עד 60%	עד 70%	עד 80%	עד 90%	עד 100%
10%	20%	30%	40%	50%	60%	70%	80%	90%	100%

תודה על עזרתך למחקר.

10

קשרי תעשייה-קהילה באזור קרית-גת

יהודה גרדוס

עקרונות שיתוף הפעולה בין אינטל והקהילה

מודל המעורבות של אינטל בקהילה קיים בכל מפעלי אינטל בעולם והוא מותאם למדינות, חברות ותרבויות שונות באשר הן. מעורבות בקהילה היא אידיאולוגיה בסיסית ומוכרת במפעלי אינטל בעולם ומאומצת על ידי הנהלת החברה בישראל. במפעלי אינטל בישראל מועסקים כעשרים איש בנושא הקשרים עם הקהילה. שישה עובדים במשרה מלאה עוסקים בנושא זה באזור קרית-גת. מה שמדגיש עד כמה הנושא חשוב לחברה בישראל הוא העובדה שמר יוסי שובל, האחראי על קשרי הקהילה באינטל, הוא חבר קבוע בפורום המנהלים של אינטל בישראל. מודל המעורבות של אינטל זוכה להוקרה ונלמד על ידי חברות ומפעלים ומוצג בכנסים עסקיים, ועל כך זכתה החברה בפרסי הוקרה כמו 'אות המופת', 'אות היצוא' ועוד.

אופי הקשרים של אינטל עם הקהילה בקרית-גת והאזור מתבסס על עקרונות שנקבעו במשותף עם ההנהגה המקומית בעיר ובמועצות האזוריות הסמוכות לה. הוא מתנהל דרך פורומים משותפים וצוותי היגוי אשר הוקמו במיוחד לצורך שיתוף הפעולה עם המפעל. באמצעות דיאלוג מתמשך נקבעת האסטרטגיה ונבנות התוכניות בתחומים השונים. המשך פרק זה מציג את רשימת הפרויקטים שבהם מעורבת אינטל בקרית-גת ובסביבה וכן את מעורבות החברה במוסדות האקדמיים באזור הדרום.

בשיחה עם מנהל המפעל אלכס קורנהאוזר, וכן בשיחות עם יוסי שובל ואהובה מרצינו-אנו ממדור קשרי חוץ וקהילה באינטל, נחשפו העקרונות שלפיהם פועלת החברה בקהילה. להלן העקרונות המרכזיים:

1. ההנהגה המקומית של הרשויות המוניציפאליות היא המובילה את מאמצי הפיתוח והיא האחראית לתפקודם. אינטל שותפה ובעלת ברית לקידום התוכניות השונות ומחויבת להצלחתן לאורך כל הדרך.
  2. הדגש בפרויקטים השונים הוא על מעורבות עובדים יותר מאשר על תרומות כספיות חד-פעמיות.
  3. ההתמקדות היא בעיקר בתוכניות מערכתיות אינטגרטיביות הניתנות להרחבה בעתיד. הדגש הוא על תוכניות ארוכות טווח תוך אפשרות של הערכה, בקרה ומעקב שוטף.
  4. החברה מעודדת פרויקטים שיש בהם מעורבות של עובדיה. היא מעודדת מעורבות התנדבותית בקהילה ורואה בזה תרומה לא רק לקהילה עצמה אלא לחוסנה של אינטל וליצירת תדמיתה, וכן להרגשת הסיפוק של העובדים.
  5. התחומים המרכזיים שנקבעו לשיתוף פעולה על ידי צוותי ההיגוי המשותפים לקשרי הקהילה עם התעשייה הם: חינוך, תעסוקה, פיתוח אזורי, הכשרת ספקים ופיתוח תשתיות.
  6. אינטל שואפת להיות שותפה בפרויקטים השונים עם גורמים אחרים. היא אינה מעוניינת להוביל פרויקטים. בסקירת הפרויקטים בהמשך ניתן למצוא שותפים כמו קרן רש"י, קרן אייסף, משרד החינוך ועמותות שונות לקידום נושאים חברתיים.
  7. אינטל מודעת היטב לעובדה שהשפעת הפרויקטים הקהילתיים שלהם היא מסייעת תיתן פירות רק בטווח הארוך. אין לצפות לתוצאות מיידיות. לכן הציפיות צריכות להיות מציאותיות.
- מנכ"ל אינטל אלכס קורנהאוזר מדגיש שמדיניות החברה אינה לכפות פרויקטים על הקהילה אלא ליצור קשר עם מנהיגי הקהילה ובעזרתם ללמוד את הצרכים והנושאים שבהם החברה יכולה לעזור. לדעתו כדי להצליח בפרויקטים הקהילתיים "צריך לרוץ למרחקים ארוכים עם התמדה ודבקות במטרה". על פי השקפתו, החברה צריכה להיות שכן טוב לסביבה שאינה מתנשא אלא מדבר עם הציבור בשפה ברורה ו"בגובה העיניים". לדעתו, לאחר תקופה קצרה של הסתגלות יש כיום הבנה ושיתוף פעולה חיובי עם תושבי הסביבה ומנהיגיה, דבר שמשליך גם על היחסים עם גורמי הממשל השונים, הרואים בשליחות החברתית של אינטל דבר חיובי ומודל לחיקוי. קורנהאוזר מדגיש את החשיבות הרבה של החינוך למדע וטכנולוגיה, שבעקיפין גם עוזר לחברה לשווק את מוצריה. ככל שירבו האנשים היודעים על החברה ופעילותה, כן יעלה מספר לקוחותיה.

אינטל כחאייץ לשיתוף אזורי

כניסתה של חברה רב-לאומית לקרית-גת יצרה דינאמיקה של שיתוף אזורי שאינה מקובלת בישראל. הקשר בין הרשויות המקומיות באזור התחזק והיה ברור שיש לעשות הכל כדי לקלוט את המפעל במקום; אם יתחילו מאבקי כוח, כולם יצאו נפסדים.

העברת הקרקעות מהמועצות האזוריות יואב ושפיר לקרית-גת כדי לאפשר את הקמת אינטל נעשתה ללא קשיים מיוחדים, למרות שקרקעות אלה היו שייכות לרשויות וליישובים שונים. גם חלוקת הארנונה שנגבית מהמפעלים בין הרשויות הוסדרה בהסכם, ועל פיו הרשויות קרית-גת ויואב מקבלות כל אחת 40 אחוז מהארנונה, ואילו המועצה האזורית שפיר מקבלת 20 אחוז.

לדעת רני טריינין, ראש המועצה האזורית יואב, יחסי השכנות הטובים יימשכו גם בעתיד. הערכה זו מבוססת על העובדה שמשדד הפנים תיקן תקנה שלפיה ניתן להעביר כספי ארנונה שלא למגורים מרשות לרשות, וחלוקת ההכנסות מהארנונה באזורי תעשייה משותפים הפכה לנורמה שכיחה. טריינין מציין שהמועצה האזורית יואב מוכנה להשקיע חלק מהארנונה ביוזמות משותפות, וכך לחזק את הקשר עם הרשויות האחרות לטובת פיתוח האזור.

הערכת קשרי תעשייה-קהילה מצד קרית-גת

מר אלברט ארז, ראש עריית קרית-גת לשעבר וגם יו"ר צוות ההיגוי המשותף של הרשויות המקומיות ואינטל, שיבח את פעולת אינטל בעירו והפך עם הזמן לסגור נלהב של המפעל. בשיחה עמו הוא סקר את התפתחות היחסים בין המפעל לרשות וטען שבתחילת הדרך המשותפת רמת הציפיות היתה גדולה. תושבים חשבו שעם פתיחת המפעל תיפתר בעיית האבטלה ותשרור בעיר תעסוקה מלאה. גם העיתונות המקומית העלתה את רמת הציפיות מהמפעל (ראה סקירה בפרק האחרון).

בפועל היתה בתחילת הדרך תחושה של אכזבה בתחום התעסוקה. התברר עד מהרה שאינטל זקוקה לעובדים מיומנים בעלי השכלה טכנולוגית, וכאלה לא נמצאו בעיר במידה מספקת. לדעת ארז, הגעת אינטל עודדה מפעלים אחרים להגיע לעיר ולהתמקם באזור התעשייה החדש קרוב לאינטל. לדעתו, המכפיל התעסוקתי באזור ימשיך לגדול בעתיד. בדברי הפתיחה שלו בדו"ח צוות ההיגוי קשרי קהילה-אינטל לשנת 2002 כתב אלברט ארז:

במרוצת השנים לוקחת חברת אינטל חלק פעיל בעשייה בעיר בכל התחומים, בכללם חינוך ותרבות, תשתיות, הכשרת ספקים ורווחה. נדמה כי מטרתה כחברה כוללת את הערכים אותם מבקשת הרשות העירונית להשיג. עובדי החברה מתנדבים במגוון תחומים, בשיפוץ בתי קשישים, בקידום פרויקטים בריאותיים ובטיחותיים, בטיפוח חזות העיר, בהנחלת ערכי המדע והטכנולוגיה, ועל כך גאותנו. הם לא עושים זאת על מנת לקבל פרס, אף-על-פי שהם ראויים לכל פרס... עשייתה של אינטל רבה ומברכת ואינה נמדדת במדדים כמותיים בלבד. וכי ניתן למדוד הנחלת לימודי מדעים וטכנולוגיה? וכי ניתן למדוד את העשרת ההון האנושי בעיר הודות לכל הפרויקטים החינוכיים?

בדברי המבוא לדו"ח סיכום לשנת פעילות 2000 של צוות ההיגוי קשרי קהילה-אינטל כתב אלברט ארז: "גולת הכותרת של העשייה של אינטל בקהילה היא הפרויקטים הרבים המיושמים במערכת החינוך העירונית - פרויקטים ששמו להם מטרתם כפיתוח

החשיבה, הדמיון והיצירתיות, עידוד לימודי המדע והטכנולוגיה והניסיון לחבב את לימודי המתמטיקה על התלמידים".

הערכת קשרי תעשייה-קהילה סצד המועצה האזורית יואב

לדברי רני טריינין, ראש המועצה האזורית יואב, כניסת אינטל לאזור השפיעה השפעה מיידית והשפעה ארוכת טווח. ההשפעה המיידית הורגשה בתפוסת הדירות. כרגע אין דירות ריקות ביישובי המועצה. גם הצלחת תוכנית ה"תושבות", המתבטאת בחזרת בני המקום למגורים בקיבוצים, יכולה להיזקק בחלקה לזכות כניסתה של אינטל לאזור ולגידול בביקוש למגורים בו. פסיקת בג"צ בעתירת 'הקשת המזרחית' לבטל את החל-טות מינהל מקרקעי ישראל בנוגע להפשרת קרקע חקלאית יוצרת חסם לפיתוח יישובי מואץ שהיה יכול להתרחש בשלב זה ביישובי המועצה. פיתוח כזה היה מביא עוד אוכלוסייה צעירה, מפיח חיים חדשים, וממלא את בתי-הספר וגני-הילדים. מבחינה זו יש כאן החמצת הזדמנות.

גם פיתוח הקרקע בחוות הזרע 'מבחור' מצפון לעיר, ששטחה הועבר לקרית-גת, יתעכב, מאחר שלחברה לא יהיה תמריץ להפשיר את הקרקעות לבנייה. העדר האפשרות לבנות ביישובים הסמוכים לקרית-גת גרם לחלק מעובדי אינטל לגור ברדיוסים רחוקים יותר מהמפעל. כרגע הפוטנציאל לתוספת מגורים בסקטור החקלאי קיים רק ביישובים הקהילתיים נהורה שבחבל לכיש ואבן-שמואל השייך למועצה אזורית שפיר. (מנכ"ל אינטל אלכס קורנהאוזר עבר לגור בנהורה מיד עם פתיחת המפעל). פוטנציאל נוסף לפיתוח אזורי מגורים קיים ביישוב הקהילתי ורדון.

רני טריינין ממשיך להעריך את השפעות כניסת אינטל בתחומים נוספים:

1. מבחינת התעסוקה: חלק מתושבי המועצה עובדים ועבדו באינטל, צברו ניסיון, והמ-שיכו בהתפתחותם המקצועית.
2. יש מעט מאוד קשרי אספקה בין תושבי המועצה ואינטל. למעשה הקשרים מתמצים בסמינרים שנערכו בבתי-הארח של המועצה.
3. המים המושבים מאינטל מטופלים על-ידי 'אגודת קולחי לכיש'. הם מועברים בעיקר לשדות הקיבוצים בית-נר, שדה-יואב וגלאון. תוספת מים זו היא חשובה מאוד בשביל הגדלת התפוקה החקלאית. בעתיד הקרוב יושקעו 14 מיליון שקל נוס-פים בשיפור מערכת השבת המים מאינטל. חשוב לציין שבעקבות כניסת אינטל הוחלפה צנרת המים הישנה באזור התעשייה וחדלו הדליפות והפחת.
4. התקבולים מאזור התעשייה מוגדרים כתב"רים ומועברים לתוכניות פיתוח שונות, כגון בנייה בבתי ספר בנוסף על תקני משרד החינוך, בתי קשישים, כבישים, מדר-כות, גינון. בשנת 2001 התקבלו מחברת י.ש. גת 3.6 מיליון שקל למועצה האזורית לאחר ניכוי הוצאות. כמו כן מתקבלת תוספת matching מצד משרדי הממשלה לכל השקעה בתב"רים מצד המועצה.
5. ילדי המועצה משתתפים בפעילויות היי-טק שאינטל מארגנת.

6. כניסת אינטל לאזור השפיעה על גורמים ממשלתיים לבצע שיפורים בתשתיות בכל האזור, ביניהם: הארכת כביש "חוצה ישראל" והאצת סלילתו, שיפור כביש 35 בין צומת ראם לצומת נחשון והפיכתו לכביש דו-מסלולי, הנחת מסילת-ברזל כפולה, שיפור מערכות אספקת החשמל (צריכת אינטל שווה לתצרוכת של כל קרית-גת), וסלילת כביש פנימי בין יישובי הגוש הדרומי של המועצה ממושב נחלה דרך קיבוץ גת עד קרית-גת.

הערכת קשרי תעשייה-קהילה על-ידי המועצה האזורית שפיר

משיחה עם אפרת כהן, מנהלת היחידה האסטרטגית של המועצה, התרשמנו כי שביעות הרצון מהקשרים עם אינטל נמוכה יותר מאשר במועצה האזורית יואב. אוכלוסיית המקום היא מסורתית עד חרדית, ומערכת החינוך אינה שמה דגש חזק על חינוך טכנו-לוגי-מדעי. לכן מפעל כמו אינטל פחות רלוונטי לתושבי המועצה.

מספר עובדי אינטל מקרב תושבי המועצה קטן. אחוז האבטלה בקרב תושבי המקום גבוה יחסית לממוצע הארצי. רק 15 אחוזים מהמועסקים עוסקים עדיין בחקלאות ורבים מתושבי המועצה עובדים במערכות החינוך וברשות המקומית.

יש לציין שתוכנית 'אופק' להכשרת עובדים לאינטל מתבצעת במכללת אבן-שמואל, ואינטל משקיעה במקום כספים רבים בציוד ובמחשבים. כמו כן תרמה אינטל מחשבים למוסדות חינוך במועצה. אין ספק שהמועצה מרגישה מקופחת, וגם אחוז הארנונה שהיא מקבלת מאינטל דרך חברת י.ש. גת נמוך מזה שניתן לשתי הרשויות האחרות.

מעורבות עובדי אינטל בקהילה ובאזור

כחלק מהתרבות הארגונית משקיעים עובדי אינטל מזמנם בהתנדבות למען הקהילה ולטובתה. בשנת 2003 התנדבו כ-600 עובדי אינטל לכיש-קרית-גת לפעילות קהילתית מגוונת בתחומי הרווחה, החינוך ואיכות הסביבה בעיר קרית-גת ובאזור. בתוכניות ההתנדבות הושקעו יותר מ-5,000 שעות עבודה.

כחלק מפעילויות העובדים בתחום הרווחה ואיכות הסביבה הושקעו מאות שעות בשי-פוף, צביעה, גינון וטיפוח מרכזים רבים בעיר, וביניהם גני-ילדים, מרכז אמנויות של אגף הרווחה, מועדוניות, מרכז ויצ"ו ומוסדות רבים אחרים. מתוך חשיבה על איכות הסביבה נרתמו השנה מתנדבי אינטל למבצעי נטיעות ושיקום אתרים בט"ו בשבט. יוזמה נוספת היא מיחזור פחיות וניצול כספי הפיקדון לטובת פרויקטים בקהילה. הפעילות בתחום זה זיכתה את אינטל במגן השר לאיכות הסביבה והמועצה הלאומית להתנדבות בישראל.

מעבר להשקעה הפיסית טופחו במרכז העשייה הילדים עצמם: קבוצות מתנדבים מאי-נטל מקיימות מזה שנים קשר חם ופורה עם מרכז אקו"ם-מע"ש, ילדי פנימיית נווה

חנה וילדי מועדונית 'איבצן'. העובדים גם פיתחו והעבירו סדנת בטיחות בדרכים לתלמידי שכבת י"א בתיכון רוגוזין, וכן הפנינג חווייתי-טכנולוגי בבית-הספר 'שדות יואב'. פרויקט חדש לתגבור תלמידים במתמטיקה ואנגלית החל במסגרת פרויקט פל"א בקמ-פוס 'נביאים' על ידי מתנדבים מאינטל.

במשך כל השנה עוסקים העובדים גם באיסוף ציוד לימודי, משחקים ובגדים המור-עברים למוסדות בקהילה. במהלך החגים התקיימו פעילויות נוספות שבמסגרתן חגגו העובדים עם קשישים, בני נוער ואוכלוסיות מיוחדות.

התנדבות העובדים מעבר לשעות עבודתם במפעל יוצרת קשר ומחויבות לאוכלוסיית הסביבה ומוסיפה הרבה לסיפוק של העובדים. רוב העובדים רואים בפעילות זו דבר חיובי ועושים את עבודתם ההתנדבותית בהתלהבות ובתחושה של שליחות. מנכ"ל אינטל, אלכס קורנהאוזר, ציין בפנינו שהחברה מעודדת פעולות התנדבותיות מסוג זה ונותנת לה מקום גבוה בסדרי העדיפויות של פעילות המפעל.

תוכניות התערבות תעשייה-קהילה

להלן נסקרים עשרים פרויקטים שבוצעו בשנת תשס"ב במסגרת תוכניות ההתערבות תעשייה-קהילה בשותפות עם מפעל אינטל קרית-גת. בסוף הסקירה מוצגות עשר תוכניות לשיתוף פעולה שיופעלו בשנת תשס"ג (ראה לוח 10.1).

תעשיידע

ה'תעשיידע' מחוז דרום הוא מרכז חינוכי-חווייתי הממוקם בקרית-גת. המרכז הוקם על ידי העמותה לקשרי התעשייה עם הקהילה מייסודה של התאחדות התעשיינים בישראל, בשיתוף פעולה עם גופים נוספים: הסוכנות היהודית לארץ ישראל, עיריית קרית-גת ואינטל.

ה'תעשיידע' מהווה מנוף להעמקת הזיקה לתעשייה, מדע וטכנולוגיה בקרב אוכלוסיית הילדים והנוער בקרית-גת והסביבה ובאזור הדרום בכלל. כל זה נעשה באמצעות תוכניות "חשוב תעשייה", שמטרתן לחשוף את התלמידים לערכים בתעשייה הכוללים יזמות, איכות, עבודת צוות, חשיבה מערכתית, יצירתיות ועוד.

המורים והתלמידים שמגיעים למרכז זוכים ללמוד קצת על ייצור, הרבה על שיווק ופרסום והמון על פיתוח. כל זה נעשה באמצעות ימי חוויה המתקיימים במרכז וכוללים בין היתר את 'המפעלון' – מפעל הילדים הראשון בישראל, תוכנות מחשב שפותחו בסיוע אינטל, וסדנאות לחשיבה המצאתית לפיתוח מוצרים תעשייתיים חדשים.

המרכז מפעיל, בין היתר, פרויקטים מיוחדים במטרה להעמיק את הקשר עם הקהילה, כגון השתלמויות מורים, פרויקט 'ניצני מדע', פרויקטים באזורי שיקום שכונות, קייטנות קיץ ועוד. עד כה השתתפו בתוכניות ה'תעשיידע' יותר מ-10,000 תלמידים. כ-500

תעשיינים מתנדבים לוקחים חלק פעיל בהרצאות לתלמידים ולמורים ובאירוח סיורים לימודיים במפעלים. התקציב להפעלת הפרויקט מסתכם בכ-300,000 שקל לשנה, כשאי-נטל תורמת 50,000 שקל מסכום זה.

הספרייה המתקשבת בקרית-גת

הספרייה העירונית עברה תנופת פיתוח גדולה שכללה שיפוץ ועיצוב מחדש של המבנה, אך השינוי העיקרי התבצע כתוצאה מהכנסתם לשימוש של אמצעים טכנולוגיים מתקדמים, העונים על צורכי החינוך וטיפול ההשכלה בעיר. הספרייה הפכה ל"ספרייה מתקשבת" ומהווה כיום מרכז מידע והדרכה וכן מקור לאוריינות טכנולוגית, מרכז מיחשוב ואינטרנט להדרכות בתחום המידענות וחוגים במיומנויות המחשב. הגורמים השותפים לפרויקט הם: מפעל הפיס, 'מדערום' – קרן רש"י, משרד המדע, משרד החינוך, עמותת בית-אל, הקרן לפיתוח קרית-גת, ו'שותפות 2000' של הסוכנות היהודית.

מטרת הפרויקט היא להתאים את הספרייה לדרישות הטכנולוגיה המתפתחת ושירותי התקשוב החדשניים תוך טיפוח אסתטי של המקום. בפרויקט כלולות הקמת מאגרי מידע פנימיים ועירוניים, נגישות למידע באמצעות האינטרנט, הקמת מערכות תומכות לתושבים, מורים וסטודנטים, והעברת קורסים באמצעות הספרייה המתקשבת. תקציב הפרויקט עד לסיום שלב א' הוא 1,400,000 שקל כשאינטל תורמת 120,000 שקל.

מעורבות אינטל בפרויקט הספרייה המתקשבת באה לידי ביטוי הן בתמיכה כספית והן בסיוע של עובדי אינטל לצוות הספרייה ברכישת מיומנויות בתחום המחשבים, התחברות למאגרי מידע, אינטרנט, ומתן שירותי ייעוץ.

חווידע - קרית-גת

ה'חווידע' – מרכז מדע חווייתי – נפתח בנובמבר 2000. המרכז הוא מוזיאון המיועד לילדי גן-חובה ובתי-ספר יסודיים. במוזיאון נחשפים הילדים לעולם המדע, הטבע והטכנולוגיה בדרך חווייתית. ה'חווידע' הוקם בקרית-גת על-ידי מספר גורמים: עיריית קרית-גת, אגף החינוך – שיזמה ודחפה את ביצוע הפרויקט, קרן סאקטא רש"י, אינטל ופר"ח. היום המקום מנוהל על ידי פר"ח, ושייך לפר"ח במחוז הנגב הצפוני (מכללת ספיר – שדרות), המשתף פעולה עם כל הגורמים. הרעיון ביסוד הקמתו של ה'חווידע' היה לאפשר לילדים ללמוד על תופעות טבע והמצאות טכנולוגיות בדרך חווייתית. ה'חווידע' מהווה חלק מהחינוך הבלתי-פורמאלי והוא מסגרת אלטרנטיבית ללמידה. זוהי למידה המחייבת התנסות, בבחינת "מי שנוגע – יודע".

דרך הלימוד משלבת משחקים חווייתיים מרתקים, המציבים משימות שלביצו נדרש הילד להבין חוקים שונים, לאסוף מידע ולהשתמש בידע שצבר. הפעילות בסביבה הלימודית היא עצמאית כמעט לחלוטין, דהיינו, הילדים פועלים בקבוצות קטנות או כיחידים מול משימה או בעיה הניצבת בפניהם. המתקנים עוסקים בנושאים כגון

אופטיקה, נוזלים, תקשורת, חלל, מכאניקה. במתחם המשחקים ישנם משחקי חשיבה המיועדים לכל הגילאים, שבהם הילדים משחקים באופן עצמאי. כמו כן ישנה ב'חווידע' מעבדה שבה מתקיימים הפעלות וניסויים שהילדים עושים בנושאי מדע שונים: אופטיקה, חשמל, כימיה, נוזלים ותמיסות, אור וצבע, חושים ועוד. אינטל תרמה 80,000 שקל להקמת המרכז. בנוסף לכך החברה שותפה היתה בגיבוש התפישות השונות והפעלת המקום.

"אינטל - חינוך לעתיד"

בשנה שעברה החליטה חברת אינטל העולמית יחד עם אינטל קרית-גת, להפעיל תוכנית להכשרת מורים לשימוש מושכל ויעיל בטכנולוגיית המידע בבתי-הספר בישראל, ובפרט באזור הדרום, כחלק מפרויקט עולמי רב-היקף. 2003 היא שנת הפעילות השלישית של התוכנית. אינטל מביאה עמה מומחיות ומשאבים יחד עם חברות היי-טק מובילות, כגון 'מיקרוסופט', לשיפור השימוש בטכנולוגיה בבתי-הספר.

התוכנית - 'Intel Teach to the Future' - היא יוזמה מקיפה לפיתוח מורים, תוך התייחסות למחסום שבו נתקלים מורים בימינו בבואם לעשות שימוש במיחשוב וטכנולוגיה לצורך קידום למידה. התוכנית מדגישה למידה עקבית של "צעד אחר צעד" ופועלת בשיטת המניפה, שלפיה מורה מלמד מורה. היוזמה מבוצעת בשיתוף מרכז המורים של המכללה האקדמית אחווה. התוכנית העולמית מקיפה יותר מ-20 מדינות ותכשיר יותר מ-500,000 מורים בשלוש השנים הקרובות.

בישראל היה היעד לשנת 2002 הכשרת 100 מורים מובילים ו-5,000 מורים משתתפים. עד כה התקיימו מספר הכשרות במכללת אחווה, בבאר שבע, בחיפה, בירושלים ובשני מיגזרי רוחב: ברשת 'עמל', ובבתי-הספר של המינהל לחינוך התיישבותי. בשנת 2003 יוכשרו כ-6,000 מורים. בשלוש שנים יוכשרו בתוכנית כ-13,000 מורים.

מורים מקרית-גת, נהורה, אבן-שמואל, קרית מלאכי, אשקלון ובאר טוביה הם משתתפים פעילים בתוכנית, כמורים מובילים וכמשתתפים. כמו כן מתחילה בשנה זו תוכנית נוספת המשולבת בקורס להכשרת מנהלים במכללת אחווה ובאוניברסיטת בן-גוריון ביחידה להכשרת עובדי הוראה. לדברי מנהלי מכללת אחווה, הקרובה לקרית-גת, הפרויקט הביא להעלאת תדמיתה של המכללה וכיום אין היא עוד מכללה אלמונית כפי שהיתה בעבר. אינטל השקיעה בתוכנית כ-300,000 דולר, שכוללים רכישת מחשבים ניידים לכ-160 מורים מובילים.

תוכנית מלגות לסטודנטים של 'קרן אייסף' ואינטל

כדי לעודד ולקדם סטודנטים הלומדים מקצועות הנדרשים להיי-טק ולסייע ביוזמות חינוכיות, מעניקות 'קרן אייסף' ואינטל מלגות ל-20 סטודנטים תושבי קרית-גת והאזור. המלגות מסייעות לכיסוי הוצאות שכר הלימוד. הסטודנטים תורמים 4 שעות שבועיות

בהוראת פרויקט ייחודי במדעים לתלמידי קרית-גת והאזור.

מטרות התוכנית הן תמיכה בסטודנטים תושבי האזור, עידוד סטודנטים ללמוד מדעים וטכנולוגיה, הכנת עתודת עובדים למפעלי היי-טק, וחיזוק אוכלוסיות מיוחדות על-ידי כוחות מקומיים. אוכלוסיית היעד היא 20 סטודנטים להנדסה ולמדעים מקרית-גת, לכיש, יואב ושפיר. סטודנטים אלה מדריכים כ-1,000 תלמידי כיתות ו' מקרית-גת והאזור. בינתיים סיימו את הפרויקט כ-1,170 תלמידים, ומומלץ להמשיכו בעתיד. המשאב בים הנדרשים להפעלת התוכנית הם 120,000 שקל, כשאינטל משתתפת במחצית ההוצאה. הגורמים השותפים לתוכנית הם 'קרן אייסף', אינטל ואגף החינוך של קרית-גת.

תוכנית "מרחון מתמטיקה"

צוות ההיגוי לקשרי קהילה-אינטל ואגף החינוך בעיריית קרית-גת יזמו פרויקט לחיזוק תלמידים המתקשים במתמטיקה. התברר כי הנקודה הקריטית שבה מתקשים רוב התלמידים במתמטיקה מתרחשת במעבר אל השפה האלגברית. שיפור יכולת התלמידים והעשרת מיומנות הלמידה על ידי מרתון מקילים על התלמידים ויש להם השפעה מכרעת על לימודי המתמטיקה של התלמיד בהמשך. בתשס"ב התמקדה הפעילות בתלמידי כיתה ז' בכל חטיבות הביניים שבאזור. המרתון מתבצע בכל בית-ספר במשך שבוע לאחר הכשרת המורים.

מטרות התוכנית הן הכשרת מורים מתוך היישוב ללמד מתמטיקה בדרך לא-שגרתית, חיזוק תלמידים המתקשים במתמטיקה, והעלאת הדימוי העצמי של התלמידים ובטחונם ביכולתם להצליח. הגורמים השותפים לתוכנית כוללים את 'קרן אייסף', אינטל, אגף החינוך בעיריית קרית-גת, ומכון 'מעיינות' של האוניברסיטה העברית בירושלים. המשאבים הנדרשים להפעלת התוכנית הם 80,000 שקל, כשאת מחצית הסכום נותנת אינטל.

תוכנית "חשוב פיסיקה"

ביוזמת אגף החינוך של עיריית קרית-גת ובשיתוף האוניברסיטה העברית בירושלים, 'מדערום' ואינטל גובשה תוכנית לקידום נושא הפיסיקה, הכוללת בין השאר עידוד תלמידים, הכשרת מורים וחיזוק תשתיות של מעבדות.

מטרות התוכנית הן שיפור דרכי ההוראה, תגבור הידע בנושא הפיסיקה בקרב תלמידי דם, הגברת החשיפה וההתעניינות של תלמידים בתחום הפיסיקה, העברת המסר שכל אחד יכול להגיע לאוניברסיטה, וחיזוק תשתיות המעבדות לפיסיקה בבתי-הספר המקיפים. אוכלוסיית היעד כוללת מורים ותלמידים בבתי-הספר העל-יסודיים. הגורמים השותפים לתוכנית הם 'מדערום', אינטל, האוניברסיטה העברית בירושלים, אגף החינוך בעיריית קרית-גת ומשרד החינוך. תקציב הפרויקט הוא 80,000 דולר והוא ימומן על-ידי כל השותפים לפרויקט.

תוכנית לסידה מרחוק

תוכנית זו כוללת הפעלת כיתות למידה מרחוק במקצועות הכרת המחשב, שפות תכנות ועוד. הלימוד מקנה נקודות זכות לתואר. התוכנית מתבצעת בשיתוף עם אוניברסיטת בר-אילן. בתשס"ב ניגשו למבחן באוניברסיטה תשעה תלמידים.

מטרות התוכנית הן קידום התלמידים לקראת לימודי תואר ראשון וחיפושם לטכנו-לוגיה חדשנית לצורכי למידה. אוכלוסיית היעד כוללת תלמידים מוכשרים בבתי-ספר על-יסודיים מכיתה ט' ומעלה. הגורמים השותפים לתוכנית הם אגף השח"ר במשרד החינוך, בזק, אוניברסיטת בר-אילן, אינטל, אגף החינוך בעירייה, הקרן על שם מנוחה ישראלי, ובית-הספר 'תיכון חדש'. התקציב הכולל לפרויקט הוא 80,000 שקל.

תוכנית "תעשייה בונה עתיד"

התוכנית החלה לפני כארבע שנים כפרויקט נסיוני של משרד החינוך והתרבות. היא זכתה להצלחה והורחבה ל-82 בתי-ספר מכל הארץ. אינטל היא נותנת החסות המרכזית לפרויקט. מטרות התוכנית הן לחשוף את התלמידים ובני הנוער לתעשייה המתקדמת ולערכיה ולעורר חיבה ואהדה לקריירה בעולם התעשייה. אוכלוסיית היעד כוללת 600 תלמידים מכל הארץ, מהם כ-150 מקרית-גת והאזור. הגורמים השותפים לתוכנית הם משרד החינוך, 'תעשיידע' ואינטל.

תוכנית מלגות סיוע ותוכנית חונכות לסטודנטים בקהילה

מטרות התוכנית הן איתור ושילוב סטודנטים בעלי מוטיבציה לתרומה הדדית בקהילה, על ידי סיוע במלגות ועל ידי תרומתם לקהילה באופן ישיר. ההתמקדות היא באוכלוסיות מיוחדות מתוך מטרה לחזק ולשלב בפעולות כדוגמת חוגי אינטרנט ומחשבים. בטווח הארוך תביא התוכנית לפיתוח מנהיגות בקרב אוכלוסיית הסטודנטים המשתתפים בתוכנית ולחזיקו הקשר שלהם עם העיר והאזור. אוכלוסיית היעד כוללת כ-200 ילדים, בני נוער וצעירים, במוקדי פעילות שונים בעיר ובאזור, וכן פעילות ממוקדת בבתי-הספר העל-יסודיים בעיר. בני נוער אלה הודרכו על ידי 56 סטודנטים הלומדים בעיקר מקצועות טכנולוגיים, הנדסיים וטכניים. הסטודנטים פעלו במגוון תוכניות בקהילה וסייעו ישירות ליותר מ-150 ילדים ובני נוער במועדוניות הטיפוליות, במוקדי פעילות בשכונות, בסיוע פרטני ובקבוצות קטנות של נערים ונערות במצוקה.

הפעילות לוותה בהנחה שוטפת, פרטנית וקבוצתית, וכן במפגשים מנחים אחת לחודש שבהם השתתפו הסטודנטים בסדורים לימודיים, בסדנות הדרכה וכן בפעילות קהילתית למען הקהילה. למשל: ביצוע מבצעי סיוע לילדים בשכונות עולים וותיקים ומבצע סיוע בפורים - משלוח מנות ל-600 ילדי עולים וותיקים במקומות שונים ברחבי העיר. רבים מהסטודנטים תרמו הרבה מעבר לנדרש למען קידום התוכנית בקהילה, ונקשרו

קשרים מיוחדים בין הילדים וחלק מהסטודנטים. התקציב להפעלת הפרויקט הוא כ- 300,000 שקל.

תוכנית "אשכול פיס" - מרכז מדע ואמנות

מטרת התוכנית היא טיפוח המדעים והאמנויות בקרב בני נוער ותלמידים באזור, כולל מתן מענה לתלמידים מצטיינים, טיפוח מדעים, מוסיקה ואמנות פלסטית. אוכלוסיית היעד כוללת 120 תלמידים מחטיבות הביניים מקריית-גת והאזור.

הגורמים השותפים בתוכנית הם העמותה לקידום מצוינות בחינוך, אינטל, 'מדערום' ואגף החינוך בעירייה. כ-1000 בני נוער השתלמו בתחומי המדע והאמנות במרכז הפיס. ניתן מענה מיוחד לאוכלוסיות מסוימות, כגון תלמידים מצטיינים ותלמידים הזקוקים לתגבור וסיוע בשימוש בחוגי העשרה. תקציב הפרויקט היה 300,000 שקל והוא הופעל על ידי 'אשכול פיס'. אינטל השתתפה ב-60,000 שקל.

תוכנית העשרה במוקדי פעילות לנוער

מטרות התוכנית הן שילוב ילדים, נוער וצעירים במסגרות חינוכיות מקדמות, לימוד השימוש באינטרנט בקרב אוכלוסיות מיוחדות ומניעת נשירה, העשרה וקידום הישגים לימודיים, תוך סיוע ממוקד של סטודנטים חונכים מקרב אלו המשולבים בתוכניות עמק הסיליקון עם אינטל. אוכלוסיית היעד כוללת בני נוער מקידום נוער, ילדים, עולים, ותיקים, צעירים וקבוצות מיוחדות. הגורמים השותפים להפעלת התוכנית הם המתנ"ס, אגף החינוך, שיקום שכונות, 'קרן גרוס' ואינטל.

הערכה של התקדמות התוכנית הראתה שאוכלוסיית היעד גילתה התלהבות רבה ורצון ללמוד ולהרחיב ידיעות תוך שימוש באינטרנט במוקדים הקהילתיים. בני נוער וצעירים משתמשים באינטרנט ומשפרים את מיומנותם בסיוע אנשי מקצוע וסטודנטים המלווים את הפרויקט. התקציב לפרויקט מוערך ב-300,000 שקל.

תוכנית קידום נוער במרכזי חידע וייעוץ ("הפוך על הפוך")

"הפוך על הפוך" היא תוכנית ארצית, שבמסגרתה מוקמים ברחבי הארץ מרכזי חידע וייעוץ לנוער המעוצבים כבתי-קפה. במרכזים אלה נחשפים בני הנוער למידע וייעוץ בתחומים המעסיקים אותם בגיל ההתבגרות. למרכזים יש אופי נורמטיבי ולא סטרי-גמטי, וכך מתאפשר דיאלוג "בגובה העיניים". מועצת נוער עירונית פועלת בסמוך ל"הפוך על הפוך" במתנ"ס ומפעילה בני נוער בתוכניות רבות.

מטרות התוכנית הן למנוע את הידרדרותם של בני נוער למצבי סיכון ומצוקה; לפתח ולחזק את מיומנות התקשורת הבין-אישית והתוך-אישית מתוך הידברות ודו-שיח

מכבד; לאתר את הצרכים, הפרטניים והקבוצתיים, הלא-מסופקים של בני נוער, ולגבש מענה הולם בשיתוף עם שירותי הנוער העירוניים; ולתמוך בפעילות נוער ברמה העירונית.

אוכלוסיית היעד כוללת בני נוער בגילאי 13-18 מקבוצות תרבותיות שונות: עולים מחבר העמים, יוצאי אתיופיה ובני נוער ילידי הארץ, וכן הורים למתבגרים הזקוקים לייעוץ ותמיכה בנוגע לקשר עם ילדיהם המתבגרים. הגורמים השותפים לתוכנית הם שיקום שכונות, מתנ"ס, המחלקה לקידום הבריאות, אגף החינוך והרווחה וכן עמותת על"ם. התקציב לפרויקט מוערך ב-500,000 שקל.

תוכנית סיוע למרכז הערכה עירוני בבית-הספר התיכון על שם מאיר

ארגונים בחברה המודרנית מבצעים תהליכים רבים המלווים בהערכה ובתיעוד. גם אגף החינוך ברשות המקומית מבצע תהליכי התערבות רחבי טווח ותוכן בתוך מערכת החינוך העירונית. אחד הצרכים של האגף הוא הקמת מרכז תיעוד והערכה פנימי על ידי כוחות מתוך מערכת החינוך, שיסייעו לאגף להעריך את משמעות מעורבותו. האגף מאמין שעליו מוטלת החובה לחזק את המערכת החינוכית, בין היתר על ידי הקמת גוף הערכה בבתי-הספר שיהיה מורכב מהורים, מורים, תלמידים ונציגי האגף. תפקידי גוף ההערכה ייקבעו על ידי כל הגורמים המעורבים, והוא יעריך ויתעד גם פרויקטים במערכת החינוך שאינטל מעורבת בהם.

מטרות התוכנית הן הכשרת צוות מומחים בתחום של הערכה ותיעוד מתוך אוכלוסיית בית-הספר - מורים, הורים, תלמידים ונציגי אגף החינוך ברשות המקומית; מתן מענה לצורכי הערכה עירוניים; הקמת מוקד עירוני שיהווה מרכז מידע ומומחיות בתחומים הללו; יצירת תהליכי למידה ארגוניים סביב תהליכים בית-ספריים וקהילתיים; פיתוח עבודת תלמידים מומחים בהערכות פרויקטים; וזיהוי גורמים המעוניינים בהערכה. כך למשל מועדון המחשבים של 'אינטל קלאב האוס' זוהה כפרויקט לביצוע הערכה. גורמים שותפים לתוכנית הם הרשות המקומית, משרד החינוך, בית-הספר ואינטל. תקציב הפרויקט הוא 150,000 שקל.

פרויקט מרכז תקשוב עירוני

הפרויקט עוסק בפיתוח כלים שיסייעו למשתמשים להתמודד עם הבעיה המרכזית של חיפוש מידע באינטרנט - כיצד לאתר מידע ממוקד ולא לטבוע בכמויות של מידע לא-רלוונטי ולא-מהימן. פיתוח כלי-העזר שיפותחו במסגרת זו יסייע לציבור המשתמשים להגיע למידע ממוקד בנושא המבוקש על ידי חיבור בין המשאבים של הספרייה ובין דפי האינטרנט. כן מתוכנן פיתוח מילון ורשימה של מונחים קרובים.

מטרות הפרויקט הן הקניית מיומנויות התמצאות ואסטרטגיית חיפוש במקורות מידע מסוגים שונים ומרמות שונות, וסיוע בכתיבת עבודת מחקר ועבודת גמר תוך שימוש

במשאבי הספרייה – ספרים, כתבי-עת, מאגרי מידע ממוחשבים, חומר אור-קולי, ובהמשך חיפוש באינטרנט. אוכלוסיית היעד כוללת ילדים ומבוגרים תושבי קרית-גת והאזור. הפרויקט מתקצב על ידי אינטל בסך 75,000 שקל.

תוכנית תרומת מחשבים וציוד

אינטל תורמת ציוד ומחשבים שהמפעל כבר לא נזקק להם בעקבות פעולות שדרוג המתבצעות בו. ציוד זה מועבר למערכת החינוך. אגף החינוך מפעיל תוכנית לשדרוג מחשבים בבתי-הספר ובגני-הילדים באמצעות הציוד שנתרם. ביצוע השדרוג בפועל מתבצע באמצעות תלמידים עם מחויבות אישית תוך הנחיה של טכנאי המחשבים של הרשות. מחשבים שלא ניתן להשתמש בהם משמשים חלקי חילוף למחשבים אחרים שנמצאים במערכת. במסגרת זו נתרמו גם מקרני-שקפים לבתי-ספר ולמוסדות חינוך בקרית-גת ובאזור. כמו כן נתרמו עשרות מוצרים מקו הייצור של 'Intel Play' – מוצרי פנאי טכנולוגיים – כגון מיקרוסקופים, מצלמות ומכשירי הקלטה המתחברים למחשב, המאפשרים מגוון גדול של אפשרויות משחק ולימוד.

מטרות התוכנית הן לשדרג את הציוד הקיים בגני-הילדים ובבתי-הספר, להכין מאגר של חלקי חילוף למחשבים במערכת, ולטפח תלמידים מתנדבים לטיפול בבעיות חומרה ותוכנה תוך חיסכון בהוצאות על אחזקת המחשבים הקיימים. התקציב לשדרוג המחשבים הוא 15,000 ש"ח.

מועדון המחשבים של אינטל

במסגרת יוזמה חובקת עולם של אינטל העולמית, בשיתוף אינטל קרית-גת, נפתח במארכ 2001 מועדון מחשבים לנוער, 'Intel Club House'. המועדון שפועל בקרית-גת הוא הראשון שהוקם מחוץ לגבולות ארה"ב. בקרית-גת מופעל המועדון באמצעות רשת המרכזים הקהילתיים. המועדון מציע לילדים ולנוער פעילות יצירתית מגוונת באמצעות הטכנולוגיה המתקדמת ביותר, ובאווירה של מועדון חברתי, המאפשר עבודה על פי תחומי עניין אישיים. במסגרת המועדון בני הנוער עושים עבודות באמצעות מחשב במגוון תחומים כמו מוסיקה, משחקים, אנימציה ויצירות אמנות. לפעילות מצטרפים מנחים מתנדבים מאינטל ומהקהילה, העוזרים לבני הנוער והילדים להכיר את האמצעים העומדים לרשותם במקום. סטודנטים מקבלים מלגות מאינטל ומגורמים נוספים ובתמורה משמשים כחונכים במועדון.

המודל שנוצל ב'מוזיאון המדע' בבוסטון מיושם על ידי אינטל בתוכנית רחבת היקף. מדובר בהקמת 100 מועדונים ברחבי העולם בתקופה של חמש שנים בהשקעה כוללת של 30 מיליון דולר. בשנה האחרונה ביקרו במועדון בקרית-גת כ-600 ילדים ובני נוער מהעיר והאזור. בחופשת הקיץ התקיימו סדנאות מיוחדות. כמו כן מתקיים שיתוף פעולה עם בתי-הספר, גופי רווחה וארגונים שונים בעיר באופן שוטף. מתקיים לימוד שחמט

באמצעות האינטרנט, ותחרויות עם שחמטאים מחוץ-לארץ נערכות באופן שוטף במור-עדון. השנה נשלחו שלושה נציגים לייצג את המועדון בוועידת נוער עולמית שהתקיימה בבוסטון. התוכנית מתוקצבת על-ידי אינטל העולמית במאות אלפי דולרים.

תוכנית "שילובים"

הפרויקט, הפועל במסגרת 'Intel Club House', מיועד לתלמידים מצטיינים בעלי כישור-רים רב-תחומיים. במסגרת התוכנית הם מתמודדים עם בעיות מתחומי המדע באמצעי חקר תוך כדי העשרה ייחודית באמצעות הרצאות, סיורים, התנסות במעבדות וחשיפה לכלים חדשניים לקידום הנושא. מטרת התוכנית הן מיצוי ופיתוח יכולות אישיות של תלמידים מצטיינים באמצעות תהליכי חקר חדשניים, פיתוח יכולת השימוש באמצעים טכנולוגיים חדישים תוך כדי שיתוף פעולה בין בתי-ספר, וכן הצמחת גרעין מוביל בתחומים אלו. אוכלוסיות היעד הן: תלמידי כיתה ו' בביה"ס 'דוד אלעזר' ותלמידי כיתה ז' ב'תיכון צומח'. הגורמים השותפים לתוכנית הם משרד החינוך, אגף החינוך של עיריית קרית-גת, מועדון המחשבים 'אינטל קלאב האוס' ואינטל.

קורס "אופק" באבן-שמואל

בשנת 1998 יזמה אינטל תוכנית בשם "אופק" המעניקה הזדמנות מיוחדת לדורשי עבודה להצטרף למערך הייצור באינטל. תוכנית "אופק" היא קורס בהכשרה מקצור-עית-תעשייתית המתקיים בשיתוף פעולה של משרד העבודה, לשכות התעסוקה ועיר-ריית קרית-גת. הקורס, הנמשך 10 חודשים, נלמד במכללה הטכנולוגית האזורית של אבן-שמואל והוא מאפשר לבוגרי תיכון וחיילים משוחררים מחוסרי עבודה להשתלב בתעשיית ההיי-טק. בעקבות הצלחת התוכנית הראשונה קיימה אינטל עוד ארבע תוכ-ניות וכיום מתבצעת התוכנית החמישית. כ-100 בוגרי אופק, תושבי קרית-גת והסביבה, השתלבו עד היום במערך הייצור באינטל. תוכנית "אופק" מספר 5 נפתחה בספטמבר 2002. בשנה זו הושקעו בתוכנית כ-200,000 דולר. לאינטל יש עניין רב בקידום התוכ-נית, שבאמצעותה מוכשר כוח אדם מקומי צעיר לעבודה במפעל.

מרכז המבקרים באינטל לכיש קרית-גת

כחלק מהפעילות בקהילה מזמינה אינטל את תושבי האזור לבקר במרכז המבקרים ולהיחשף לעולם המתקדם של מיחשוב וטכנולוגיה. בביקור מתוודעים המבקרים לסור-דות החדר הנקי, לתהליך המורכב של ייצור שבבים והשפעתם על חיינו, לתרבות האר-גונית ולקשר עם הקהילה. הביקור מודרך על ידי עובדי המפעל ומאפשר אינטראקציה בין המבקרים ובין אינטל ועובדיה. בשנת 2001 הגיעו אלפי מבקרים למרכז המבקרים, שמעו הרצאות וסיירו במפעל. תנופת הביקורים נמשכה בשנת 2002, ועד כה ביקרו

באינטל כ-7,000 מבקרים.

המפעל מהווה מוקד משיכה לאוכלוסיות שונות: תלמידים ואנשי חינוך, חיילים מיחידות טכנולוגיות, אנשי תעשייה ועסקים, נציגי ממשל ואורחים מחוץ-לארץ. הדגש הוא בתחום החינוך. עדיפות ניתנת למבקרים מהקהילה המקומית ומדרום הארץ: קרית-גת, קרית מלאכי, שדרות והמועצות המקומיות לכיש, שפיר ויואב. באינטל כבר ביקרו תלמידים מבתי-ספר יסודיים ועל-יסודיים מקרית-גת, קרית מלאכי, שדרות, כסייפה, שגב שלום, באר שבע, אשקלון, ואפילו אילת. גם מורים רבים מבתי-הספר באזור ביקרו באינטל, בין השאר במסגרת התוכנית "אינטל-חינוך לעתיד". בנוסף לכך הופעל השנה לראשונה הפרויקט "יום פתוח לקהילה", שהוקדש לתלמידים ומשפחות מהאזור בשיתוף עם המועצה האזורית לכיש. בשנה הבאה יופעלו ימים נוספים לטובת תושבי האזור.

תוכניות לתשס"ג (2003)

לוח 10.1 מציג את ריכוז הפרויקטים שאושרו לביצוע על ידי צוות ההיגוי של קשרי קהילה-אינטל.

תוכניות בתחום הפיתוח האזורי והעירוני, הכשרת ספקים וקידום הבריאות

תוכניות פיתוח באזורי תעשייה באמצעות י. ש. גת בע"מ ובסיוע אינטל

תוספת מפעלים: משנת 1996 הוקמו 30 מפעלים באזור התעשייה החדש. עשרות חברות שכרו מבנים ובסך הכל נוספו כ-5,500 עובדים. למרות המצב הכלכלי הקשה בשנת 2002 היו פניות של חברות שביקשו להקים מפעלים נוספים באזור התעשייה. צפוי שאם יסוכמו התנאים הסופיים בין החברות למדינה, יחלו העבודות בהקמת המפעלים בשנת 2003.

ת.ב.ע. מזרחית

התוכנית מהווה השלמה של פארק התעשייה בהיקף של כ-2,300 דונם נוספים. היא הופקדה ואושרה באמצע שנת 2001 ומאפשרת להקצות לחברת אינטל שטחים נוספים לשם הרחבת המפעל הקיים. התוכנית מייעדת שטחים נרחבים למסחר, תיירות ושי-רותים. במקביל לאישור הת.ב.ע. הועברו השטחים לתחום שיפוט קרית-גת ובשלב זה הם נהנים מהטבות של אזור פיתוח א'. כל שטחי התעשייה נאמדים בכ-6,000 דונם, כולל האזור הוותיק.

לוח 10.1: תוכניות חדשות להעברות בקהילה - תשס"ג 2003

פרויקט	מטרה	אנפלויות עיר	סך התקציב מבוקש	גורמים שותפים	התקציב המבוקש מאגנטל	הערות
תוכנית-אב למערכת החינוך בקריית-גת	תכנון מדיניות ארוכת טווח לטיפול בצורכי מערכת החינוך בעירן של שניונים החלים בסבבנות הלימודיות	מערכת החינוך - מהגן ועד סוף התיכון	250,000 שקל	עיריית קריית-גת, אינטל	50%	
שדרוג מערכת מחשבים בבית-חשפ'ר	שדרוג המחשבים והציוד החקפי בבית-חשפ'ר החדש להפעלת כיתת מחשבים ולמנוח המדעים בבית-חשפ'ר.	480 תלמידי בית-חשפ'ר		עיריית קריית-גת, אגף החינוך	40,000 שקל	בית-חשפ'ר היה הראשון שמוחשב בשנת 1996 במסגרת תוכנית המחשוב של משרד החינוך ומפעל תפיס. מאז לא שודרג ציוד המחשבים בבית-חשפ'ר ולכן הוא מיושן ביותר.
תוכנית V-School לקידום מתמטיקה ולשון	חקמת סביבת למידה מתקשבת ללימוד מתמטיקה ולשון באמצעות האינטרנט. סביבה זו תשפר את איכות הלמידה והציונים במקצועות הללי והשמש מורה פרטי וירטואלי המוגב לביצועיו וקצב התקדמותו האישיים של כל תלמיד.	תלמידי תיכון לבגרות		מנהלי בית-ספר, אינטל, אגף החינוך	40,000 שקל	
מעבדה לשונית לאנגלית	חקמת מרכז לפעילות יזומה קבוצתית ויחידנית, להקניית טכניקות של הבנת תקרא, הנשמע והדיבור בשפה האנגלית.	כיל תשבי כרית-גת, קריית-גת, ורחאור	120,000 שקל (כלא הצטיידות)	עמותת בית-איל, שותפות 2000 אגף החינוך	40,000 שקל	המרכז יופעל באמצעות מתנדבים השולטים בשפה האנגלית ואיש מקצוע בשכר שירכו את הפעילות.
חקמת בית-ספר למדעים	חקמת וטיפול קבוצה מובחרת של תלמידים מכל בית-חשפ'ר היסודיים בעיר ללימוד מורכו של מדעים במסגרת בית-ספרית.	תלמידי כיתות ה'ו'	350,000 שקל	מכון דוידסון למדע, מכון ויצמן, שותפות 2000 אגף החינוך, משרד החינוך, בית-חשפ'ר, אינטל	100,000 שקל	

פרויקט	מטרה	אובייקט יעד	סך התקציב מבוקש	גורמים שותפים	התקציב המבוקש מאגיסל	הערות
הקמת גן מרע אזורי - מענצה אזורית לבני אזורית לבני	הקמת גן מרע אזורי שיאפשר השתלמות מקצועית עקבית ומובנית בתחומי הפיסיקה, הכימיה, הביולוגיה, הכרת הסביבה והמחשבים. מטרת הגן - טיפוח החשיבה המדעית והטכנולוגית, יצירת מוקד הדרכה והשתלמות למתכני הגיל החד ומקד קהילתי לפעילות משותפת של הורים וילדים. פיתוח החשיבה המתמטית מהגיל החד, תגבור מוימנויות חשיבה ופתרון בעיות, אינטגרציה בין הגן לבין טיפוח החשיבה המתמטית, מתן כלים לגננות למציאת יכולות הילדים.	בני דני-לי		איגיסל, PACT, משרד החינוך, עיריית קרית-גת	80,000 שקל להצטיידות	משך ההשתלמות: 10 פגישות רצופות בגות 5 שעות כל יום
חשיבה חשובנית לגיל החד	הפעלת לימודי רובטיקה כחלק מפרויקט מציניות. תלמידי הפרויקט ישתתפו בתחרות הרובט הארצית ובתחרויות בין-לאומיות אחרות. מטרת הפרויקט היא להכין עתודת של תלמידים מצטיינים להשתלבות במפעלי היי-טק.	תלמידי חטיבה- הביניים והחטיבה- העליונה קהילת בית- ספר חינוך חדש	700,000 שקל	הרשות הלאומית לבטיחות בדרכים, מטה עירוני לבטיחות בדרכים, נציגי איגיסל, משרד החינוך - אגף השחי"ר, מפקחי משרד החינוך על נג-הילדים, מפקח משרד החינוך לזהירות בדרכים	70,000 שקל מקורבות מקורבות עובדי איגיסל	הפרויקט כבר פועל בשתי קבוצות מקורבות, הולמות מתמטיקה ופיסיקה ברמה מוגברת וכן רובטיקה. בגמר הלימודים תוגש עבודה-גמר - בניית רובוט.
הקמת מרכז הדרכה לבטיחות בדרכים	הקניית ערכי בטיחות ופיתוח מודעות לבטיחות בדרכים באמצעות גיבוש תפישת חינוכית המלמדת התנהגות יעילה ובטוחה בדרכים.	תלמידי נג-הילדים, כיתות א'-ג', מורים, נגניות, הורי הילדים	50,000 שקל			

מבנה י.ש. גת / מעון יום

במהלך שנת 2002 השלימה החברה את רכישת הקרקע להקמת מוקד לניהול פארק התעשייה וכן לפתיחת מעון יום לילדי העובדים. על בסיס תוכנית העבודה הושלמה בניית מעון היום, שהתחיל לפעול בספטמבר 2001. בסך הכל הושקעו כ-1.5 מיליון שקל במבנה בגודל של כ-450 מ"ר. חברת אינטל תרמה להקמת המעון כמחצית מהעלות - כ-700 אלף שקל. מפעלים נוספים שהצטרפו למאמץ לקידום הנושא היו: 'ויסוניק', 'אלקטרה' ו'מטבחי טופז'. המעון פועל בשעות גמישות לטובת העובדים בתעשייה משש וחצי בבוקר ועד שבע בערב. בשנת 2002 שהו במעון 70 ילדים באכלוס כמעט מלא. במקביל סיימה החברה את התהליך של בחירת משרד האדריכלים לתכנון המבנה המרכזי שלה שהקמתו מתוכננת באותו שטח. בסך הכל מתוכננת בנייה בהיקף של 4,000 מ"ר, שתתבצע בשלבים. התוכנית עתידה להסתיים עד סוף שנת 2002. עבודות הבינוי יחלו במהלך שנת 2003 בכפוף להחלטת דירקטוריון החברה.

אחזקה שוטפת:

חברת הניהול התחילה לתחזק חלק מהעבודות באזור התעשייה: גינון, ניקיון, ריסוס, תאורה ועוד.

הכנת צעירים לעבודה בהיי-טק

בשנת 2002 נבנה פרויקט נסיוני להגברת המודעות והמוכנות של צעירים לכניסה לעולם ההיי-טק. יעילות התוכנית נבדקה על ידי מכון שפי-קינן. לאחר דיון בממצאי המחקר בהשתתפות המרכז לטיפול עסקים ואינטל הוחלט כי בשלב זה אין הצדקה להמשיך ולקיים את התוכנית.

תוכנית לשיתוף פעולה עם אינטל באמצעות אגף ההנדסה, קרית-גת שיתוף הפעולה הפורה בין אינטל ואגף ההנדסה העירוני נמשך מספר שנים בהצלחה גדולה. תחומי הפעילות המשותפים הם מגוונים. הנושאים המטופלים במשותף הם: סיוע בשיקום מבני ציבור מתחום הרווחה, סיוע בשיקום בתי קשישים, סיוע בטיפול סביבתי, שיתוף בוועדות איכות הסביבה ובטיחות בדרכים, וסיוע בהפעלת פרויקטים פסיים בשכונות. כמו כן מתקבל סיוע למלגות לילדים בסיכון העוסקים בספורט. במסגרת פרויקט זה הוענקו מלגות לילדים בסיכון לשם פעילות בבתי-ספר לכדורגל ולהשת-לבות במסגרת בלתי-פורמאלית התומכת בילדים בשעות אחרי-הצהרים והערב, כולל חיזוק הצד הלימודי לילדים מתקשים. פעילות זו מקיפה מאות ילדים. הסיוע הכספי היה 50,000 דולר.

בשנת 2003 תודגש איכות הסביבה וכל המערכות העירוניות וההתנדבותיות ישולבו בפעילות בתחום הזה. כל מוסד חינוכי יקבל אחריות על השכונה שבה הוא נמצא, ויבר-צעו פעילויות משותפות עם הקהילה בתחום שיפור וטיפול הסביבה הקרובה. במסגרת

זו, כל מוסד חינוכי יאמץ אתר ברחבי העיר ויכין תוכנית לאחזקתו ותפעולו. הכוונה היא לשלב בפרויקטים אלה מתנדבים מעובדי אינטל. פרט לפעילות החוץ-בית-ספרית, אגף החינוך יכין תוכנית פדגוגית חברתית בנושא זה. לפי אומדן ראשוני שנעשה באגף ההנדסה, עלות הפרויקט לשנת 2003 היא כ-500,000 שקל. הוגשה בקשה לאינטל לממן פרויקט זה ב-300,000 שקל.

פרויקטים בביצוע ובתכנון לקידום הבריאות ומעמד האשה בקרית-גת בסיוע אינטל

• בשנת 2002 הושלם פיתוח מבנה מגן-דוד-אדום בעזרת תרומה של תורמים מארצות הברית בסך 250,000 דולר. תקציב זה נועד להרחבה ושיפוץ של המבנה. כל עבודות הגינון תוקצבו על ידי אינטל. ב-11/2003 תחל פעילות השיפוץ כחלק מהשותפות של אינטל בפיתוח היוזמה של שירות לילה, שיש לו חשיבות לקרית-גת והאזור כולו, שכן אין שום מענה רפואי הולם לתושבים בלילות, בשבתות ובחגים. אינטל היתה שותפה גם למגוון פעילויות בסדנאות הקשורות לבריאות.

• הוקם מרכז מידע וייעוץ לנוער המסייע לבני נוער להתמודד עם משימות גיל ההתבגרות, כגון גיבוש הזהות המינית, בניית קשרים חברתיים, התמודדות עם קשרי משפחה, דימוי גוף, קשיי הסתגלות, קשיי לימודים, מצבי לחץ, בעיות בריאות ועוד. במרכז פועל צוות רב-מקצועי שבני נוער יכולים לגשת אליו באווירה של כוס קפה. בצורה זו ניתן להיעזר באנשי המקצוע שבמקום. ב-2002 התקיימו במרכז כ-70 סדנאות בקבוצות. בסך הכל פנו למרכז בשנה זו כ-5,000 בני נוער, מתוכם 30 אחוזים עולים.

• בשנת 2002 הותקנו אביזרי בטיחות בכ-50 בתים של קשישים. בשנת 2003 מתור-כנן המשך הפרויקט לבתים נוספים, בכפוף לצרכים ובהתאם לשיתוף הפעולה עם אינטל. אינטל התבקשה להתערב גם במבצע לרכישת שמיכות לקשישים הנמצאים במצב כלכלי קשה. מחירה של שמיכה הוא 50 שקל ומדובר בכ-100 קשישים. התקציב המבוקש מאינטל למטרה זו הוא 5,000 שקל.

רשימת הפרויקטים שבהם מעורבת אינטל בקרית-גת ובאזור הוצגה בצורה תמציתית. ניכר בעליל שאינטל מעורבת בקשרי קהילה-תעשייה במידה רבה מאוד. כל קורא מוזמן להעריך את מטרות מעורבותה של אינטל. גם אם נקבל את הדעה שמעורבותה של אינטל בקהילה נועדה בראש ובראשונה לרכוש לעצמה תדמית חיובית בקרב הציבור, אין ספק שהחברה משקיעה בכך משאבים תקציביים וכוח אדם בכמות שיש בה כדי להשפיע על השירותים החברתיים והחינוכיים בעיר ובאזור.

קשרי אינטל והאקדמיה

משיחות וביקורים במוסדות אקדמיים התרשמנו שאינטל רואה חשיבות רבה בקידום ההשכלה הגבוהה למען התפתחותו של דור העתיד של המדינה. היא מאמינה בטיפול

הקשר בין התעשייה והאקדמיה לצורך הקניית ידע וכלים טכנולוגיים, הטמעת מערכות מתקדמות ושיתוף פעולה במחקרים טכנולוגיים בפקולטות ומחלקות שונות באוניברסיטאות ובמכללות האקדמיות. מדובר בהשקעה של למעלה מחצי מיליון דולר לשנה באוניברסיטאות ובמאה אלף דולר לשנה במכללות השונות.

שיתוף הפעולה מתבטא בתחומים שונים, החל בליווי מחקרים ותרומה למעבדות הוראה ועד מתן הרצאות ופיתוח קורסים אקדמיים והוראתם. משנת 1988 ועד היום תרמה אינטל מיליוני דולרים למען הפעילות באוניברסיטאות ובמכללות שונות, והיא רואה בכך גם אמצעי שיווק והפצה של תוצרתה.

פעילות באוניברסיטאות

בשלוש השנים האחרונות אופיינה פעילות אינטל בשיתוף פעולה עם האוניברסיטאות במספר תחומים.

1. מענקי מחקר: מטרתם היא לעודד מחקרים בתחומים בעלי פוטנציאל יישומי לתעשיית ההיי-טק בכלל ולאינטל בפרט, הן בטווח הקרוב והן בטווח הרחוק. תוכנית המענקים פתוחה לכל החוקרים הישראלים בתחומים כגון מיקרו-מחשבים, תקשורת, טכנולוגיות של מובילים-למחצה ואיכות הסביבה. בשנים האחרונות הושקעו כחצי מיליון דולר במחקרים המתבצעים על ידי חוקרים שיצאו להם מוניטין בארץ ובעולם.

2. הקמה ושדרוג של מעבדות הוראה: חברת אינטל יזמה תוכנית מענקים תלת-שנתיים להקמה ושדרוג של מעבדות הוראה כחלק מעבודה כוללת על תוכניות לימודים. מטרת תוכנית התמיכה במעבדות ההוראה היא לעודד אוניברסיטאות לפתח תחומי ידע רלוונטיים לאינטל, להטמיע טכנולוגיות מתקדמות ולתמוך בהשתלבות הסטודנטים לפני יציאתם לעולם התעשייה עם סיום לימודיהם, תוך הרחבת והעמקת ההתרחשות הלימודית סביב המעבדות המוקמות. בשנת 2000 הוקמו 4 מעבדות חדשות ונמשכה הקמתן של 4 מעבדות נוספות. בשנת 2001 הוקמו 6 מעבדות חדשות ונמשכה הקמתן של 3 מעבדות נוספות. במחצית הראשונה של שנת 2002 הוקמה מעבדה חדשה אחת ונמשכה הקמתן של 7 מעבדות נוספות.

3. הוראה וקורסים: בשנים האחרונות משקיעים עובדי אינטל מאות שעות הוראה בארבע האוניברסיטאות המובילות בתחום הטכנולוגיה. תוכניות ההוראה עוצבו על מנת לתת מענה למחסור בסגל ההוראה בתחומים שונים באוניברסיטאות ולשלב תכנים מקצועיים רלוונטיים ומעודכנים בקרב הסטודנטים. בכל אחת מהשנים 2001 ו-2002 השקיעו כ-30 עובדי אינטל כ-800 שעות הוראה בקורסים טכנולוגיים בטכניון, באוניברסיטת חיפה, באוניברסיטת תל-אביב ובאוניברסיטת בן-גוריון.

בשנת 2001 פיתחה קבוצה של עובדי אינטל קורס באוניברסיטת בן-גוריון אשר הועבר על ידי עובדי אינטל במהלך שנת 2002. הקורס "היכרות עם תעשיית המוליכים-למחצה", מציג את העקרונות המדעיים שבבסיס תהליך הייצור בתעשייה

זו. החומרים שפותחו שימשו להעברת שני קורסים נוספים על ידי עובדי אינטל באוניברסיטת תל-אביב ובמכללה להנדסה בירושלים.

4. פרסי אינטל: מטרת תוכנית הפרסים היא לעודד סטודנטים מצטיינים להישאר באקדמיה ולהתפתח כצוות אקדמי להוראה ומחקר. התוכנית גם מעודדת מחקרים, מצוינות בלימודים והיכרות עם התעשייה. היא מתבצעת בארבע אוניברסיטאות: הטכניון, אוניברסיטת בן-גוריון, אוניברסיטת תל-אביב והאוניברסיטה העברית. בשנת 2000 הוענקו 8 פרסים לסטודנטים לתואר ראשון וכן 12 פרסים לסטודנטים הלומדים לתארים מתקדמים. ב-2001 הוענקו 8 פרסים דו-שנתיים לסטודנטים לתואר שלישי. בשנת 2002 הוענקו 10 פרסים לסטודנטים לתואר ראשון הממשיכים לתואר שני ו-8 פרסים לסטודנטים לתארים מתקדמים.

5. ביקורים: אינטל מקיימת תוכנית ביקורים של אנשי סגל וסטודנטים במפעליה. מטרות הביקורים האלה הן חיזוק קשרי אינטל והאקדמיה, מתן סמינרים משותפים וקידום דרכי פעולה משותפות להמשך. מטרת ביקורי הסטודנטים מהאוניברסיטאות היא לאפשר להם להיחשף לתהליך פיתוח וייצור מוצרים, וכן למכשור ולתהליכים מתקדמים. בביקורים הם נחשפים גם לתפקידי מהנדס התהליך ומהנדס הפיתוח בחברה. ב-2000-2002 ביקרו באתרי אינטל השונים מאות אנשי אקדמיה וסטודנטים.

פעילות במכללות (מסלול ארבע-שנתי)

פעילות אינטל במכללות האקדמיות נעשית במסגרת פורום תעשיות ההיי-טק ובשיתוף עם המועצה להשכלה גבוהה. מטרת הפעילות היא להתאים ולהכשיר את הסטודנטים במכללות הטכנולוגיות לעולם התעשייתי העתידי ולצרכיו המקצועיים. אינטל פעילה בעיקר בארבעה ערוצים: מעורבות בהכנת תוכניות לימוד, שילוב עובדי אינטל במערך המרצים, פרויקטים של סטודנטים והגדרת תשתית מעבדות והוראה. אינטל פעילה במכללות ירושלים, באר שבע ותל-חי.

במסגרת הפעילות של אינטל במכללות האקדמיות להנדסה הוענקו ב-2002 ארבע מלגות הצטיינות בסך 10,000 שקל כל אחת למצטיינים במכללה להנדסה בירושלים. במסגרת העבודה המשותפת עם המכללה להנדסה על תוכניות לימודים תרמה אינטל להקמת מעבדה לחומרים מתקדמים ב-2000, והשתתפה ברכישת הציוד למעבדת חשמל ואלקטרוניקה בסכום של 40 אלף דולר ב-2001. אינטל מתכוונת להמשיך ולתרום להצטיידות מעבדה זו גם ב-2002. בשיתוף עם סגל מרצים מן המכללה להנדסה בירושלים פיתחו עובדי אינטל שני קורסים ייעודיים בתחום ההנדסה של חומרים. עובדי אינטל מלמדים את הקורסים, וחלק ממקרי החקר גם נלמד במעבדות של אינטל.

המכללות הטכנולוגיות (מסלול דו-שנתי)

הפעילות עם המכללות הטכנולוגיות מבוססת על קשר ארוך-טווח המבוסס על נכונות

ומחויבות לשיתוף פעולה למען קידום האינטרסים המשותפים. כמו כן נבנה קשר ישיר עם המכללות על מנת לתת מענה לצרכים המקומיים של אינטל ושל המכללות.

מענקים: מטרת תוכנית המענקים היא לעודד מצוינות במכללות ולתמוך בסטודנטים בולטים בתחומם. 18 מענקים בסך 1000 דולר כל אחד הוענקו לסטודנטים מצטיינים משלוש מכללות טכנולוגיות דרומיות בשנה האחרונה.

ביקורים באינטל: בעקבות בקשה מיוחדת של המכללות לערוך סיורים לימודיים במפעל אינטל בקרית-גת, נבנתה תוכנית ביקורים המותאמת במיוחד בשביל הנדסאי אלקטרוניקה, חשמל וכימיה, שכללה סרט הסוקר את כל תהליך הייצור בתעשיית הסמיקונדקטור, סדנה שמדגימה שימוש במכונות מתקדמות בחדר הנקי, שיחה לא-פורמאלית עם הנדסאים העובדים בחדר הנקי, וסיור מקיף באתר. כמו כן התקיים סיור מיוחד למגמות קירור ומיזוג ומכונות, שהתמקד באזורי התמיכה במפעל ואיפשר לסטודנטים להכיר מקרוב מערכות מתקדמות ולצפות בתהליכים בזמן אמת. בשנת הלימודים 2001-2002 השתתפו בתוכנית הביקורים כ-400 סטודנטים מהמכללות, והם הודרכו ולוו על-ידי כ-30 עובדי אינטל: הנדסאים, מהנדסים, ומנהלים.

תוכנית אנגלית: בשנת הלימודים 2001-2002 פותחה תוכנית לימודים בת 64 שעות בשיתוף פעולה יוצא מן הכלל בין אינטל למכללות הטכנולוגיות. במסגרת תוכנית זו קיבלו הסטודנטים תוספת של 64 שעות אנגלית לשנת לימודיהם השנייה. שעות אלו התמקדו בהכנת התלמידים לקראת יציאתם לשוק העבודה. הוקנו להם מיומנויות בשפה האנגלית, מתוך מטרה לתמוך בסטודנטים המעוניינים להשתלב בעבודה בחברות בין-לאומיות.

בתחילת שנת הלימודים תשס"ג (2002-2003) החל פרויקט נסיוני של הקורס בשש מכללות נבחרות. צוות של ארבעה עובדי אינטל, מומחים באנגלית, ילווה את התוכנית ואת כתיבת חומרי הלמידה בליווי המפקחת על האנגלית מטעם המכללות הטכנולוגיות.

תוכנית בטיחות: חברת אינטל רואה בנושא הבטיחות ערך עליון. כדי לחנך הנדסאים לבטיחות וזהירות בעבודה פותח מערך לקורס בן 32 שעות לימוד בשביל המכללות הטכנולוגיות. בכנס מנהלים ונציגי המכללות הטכנולוגיות הושק הפרויקט והוחלט על קורס נסיוני שיינתן בשתי מכללות. את הקורס הנסיוני לימד בשתי המכללות עובד אינטל שהוא מומחה בתחום, תוך ליווי של מחלקת הבטיחות במפעל. בשנה הבאה יועבר הקורס ביותר מעשר מכללות ברחבי הארץ.

תוכנית 'Top Group' לסטודנטים בולטים במכללות: חברת אינטל שמה לה למטרה לעודד מצוינות במכללות הטכנולוגיות. בשנת 2002 נבנתה תוכנית בשיתוף פעולה עם מנהלי המכללות. התוכנית מאתרת סטודנטים בולטים בתחומם ומלווה אותם לאורך השנה על ידי מפגשים שבהם מוקנים להם כלים, ידע ומיומנויות של עולם ההיי-טק.

השתלמויות למרצים במכללות: כדי לשפר את איכות ההוראה של המרצים מהמרכללות הטכנולוגיות, אינטל פותחת את שעריה לקורסים הניתנים במפעל והותאמו במיוחד לאוכלוסיית המרצים במכללות. שני קורסי השתלמות התקיימו במחצית הראשונה של שנת 2002.

רשימת המראיינים ותורמי המידע לפרק זה

- ד"ר אלכס קורנהאוזר – מנכ"ל אינטל.
- מר רענן בוקלמן – מנהל משאבי אנוש, אינטל קרית-גת.
- מר יוסי שובל – מנהל קשרי ממשל, קשרי חוץ וקהילה, אינטל.
- גב' אהובה מרציאנו – מנהלת קשרי חוץ וקהילה, אינטל.
- מר גילי הכהן – אינטל.
- גב' רחל מופי – אינטל.
- מר ליאור קקון – רכז פרויקט מדע ב'קרן אייסף' – חברת אינטל קרית-גת.
- גב' אביבה עופר – קשרים עם האוניברסיטאות – אינטל.
- פרופ' דב ווליק – ראש המחלקה להנדסת חשמל באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- פרופ' מרדכי פרל – דיקן הפקולטה למדעי ההנדסה באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- ד"ר אורית אבידב – מכללת אחווה "תוכנית אינטל – חינוך לעתיד".
- גב' אורלי זק – מכללת אחווה "תוכנית אינטל – חינוך לעתיד".
- ד"ר טל זוהר – נשיא מכללת אחווה "תוכנית אינטל – חינוך לעתיד".
- פרופ' זאב צחור – נשיא מכללת ספיר, שער הנגב.
- פרופ' ג'ורג' מרקוביץ – נשיא המכללה הטכנולוגית באר שבע.
- גב' אפרת כהן – מנהלת היחידה האסטרטגית במועצה האזורית שפיר.
- מר רני טריינין – ראש המועצה האזורית יואב.
- מר אלברט ארז – ראש עיריית קרית-גת.
- מר גבריאל ביטון – מנהל מפעל 'Edwards', קרית-גת.
- מר שלמה הדר – מנהל מפעל 'הכוכב', קרית-גת.
- מר יהל דגן – מנכ"ל י.ש. גת, חברת ניהול פארק התעשייה.
- מר פסח רוקנשטיין – מנהל הספרייה העירונית בקרית-גת.
- גב' זהבה גור – מנהלת אגף החינוך בעיריית קרית-גת.
- מר דני פרץ – סגן מנהל אגף החינוך, עיריית קרית-גת.
- מר אבי אדרי – מנהל תיכון רוגוזין, קרית-גת.
- גב' רחל מויאל – מנהלת התיכון על שם אריה מאיר.

שיחה עם נשיא המכללה הטכנולוגית בבאר שבע

בשיחה שקיימנו עם פרופ' ג'ורג' מרקוביץ, נשיא המכללה הטכנולוגית בבאר שבע, עלו מחדש הדברים שנס־קרו לעיל. הוא הדגיש שאינטל ביצעה מהפכה של ממש במכללות הטכנולוגיות בכלל ובאזור הדרום בפרט. חברת אינטל, באמצעות המכון להכשרה טכנולוגית ותוך צירוף מפעלים נוספים, שידרגה בצורה משמעותית את תוכניות הלימודים של ההנדסאים על ידי הוספת קורסי פיתוח יצירתיים לתעשיות ההיי-טק.

אינטל שיפרה את רמת הידע באנגלית על ידי הקמת כיתות מיוחדות ללימוד השפה. ידיעת אנגלית היא הכרחית באינטל וכל עובד חייב לשלוט בה. אינטל מעבירה קורסים מרוכזים במכללת ספיר בנושא תודעת בטיחות, ושאיפת תלמידי המכללות הטכנולוגיות היא להשתלב במפעלי אינטל. לדברי פרופ' מרקוביץ, קיים קשר אינטנסיבי ארוך-טווח בין המכללה והמפעל. המכללה הטכנולוגית ואינטל יזמו באבן-שמואל את תוכנית "אופק" להכשרת עובדים לאינטל. תוכנית הלימודים ב"אופק" וביצוע ההוראה בפועל נעשים בשיתוף פעולה הדוק ופורר.

11

הערכות ועמדות התושבים לגבי התפתחות קרית-גת והאזור

שאול קרקובר

בפיתוח עיר ואזור קיימת חשיבות רבה לא רק לעשייה בפועל אלא גם לאופן שבו נתפשת העשייה על ידי תושבי המקום (Basten, 2004). לשם כך נערך סקר שמטרתו לבדוק את תחושותיהם של תושבי קרית-גת והאזור בהקשר לפיתוח הנעשה בעיר ובסביבה. הסקר ניסה לברר את הערכותיהם ועמדותיהם של התושבים בנוגע לפיתוח העיר והאזור בעקבות הקמתו של פארק התעשייה החדש בקרית-גת (נספח 11.1). הפרק הנור כחי מציג את התוצאות שנמצאו בסקר מדגמי של תושבי קרית-גת והאזור.

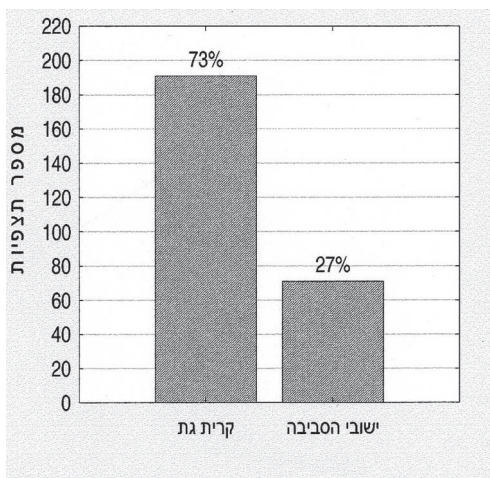
מטרתו הכללית של הסקר היא לספק תמונת מצב מנקודת ראותם של תושבי האזור. מטרה כללית זו פורטה למטרות-משנה כדלקמן:

1. לבדוק באיזה אופן התושבים מעריכים את התמורות העכשוויות המתחוללות בעיר ובסביבתה ובייחוד באזור התעשייה.
2. לבדוק האם ישנם הבדלים בין קבוצות אוכלוסייה שונות באשר להערכת הגורמים שתורמו לשינויים המתחוללים בעיר קרית-גת ובאזור.
3. לנסות לאתר את הגורמים המשפיעים על ההבדלים בעמדות התושבים באשר לרמת הפיתוח האזורי.
4. לבחון את הערכות התושבים באשר לתרומת אזור התעשייה החדש בכלל והקמת מפעל אינטל בפרט על הפיתוח האזורי, ולנסות לאתר את הגורמים המשפיעים על הערכה זו.

ממצאי הסקר מאפשרים לבדוק נתונים רשמיים ולא-רשמיים אל מול תחושותיהם והע-

רכותיהם של הצרכנים הסופיים של מאמצי הפיתוח האזורי – הלא הם תושבי קרית-גת והאזור. הסקר בעיר קרית-גת נערך בסוף חודש אוגוסט 2002 על ידי צוות פוקדים שריאין נדגמים בכל רחבי העיר. הפקידה נעשתה פנים אל פנים הן בבתי התושבים והן במקומות ציבוריים. הדגימה ביישובי האזור נעשתה בבתי התושבים במהלך חודש ספטמבר 2002. יישובי האזור שנכללו במדגם היו: המרכז הכפרי אבן-שמואל שבתחומי המועצה האזורית שפיר, המושבים לכיש ושדה משה שבתחום המועצה האזורית לכיש, וקיבוץ גת שבתחום המועצה האזורית יואב. בסך הכל נדגמו 262 איש ואישה בגיל 19 ומעלה, מהם 191 הגרים בקרית-גת ו-71 ביישובי הסביבה (איור 11.1).

איור 11.1: מקום המגורים

הסוקרים קיבלו הנחיות לגוון את האוכלוסייה הנדגמת מבחינת הרכב הגילים, ארצות המוצא, סוגי התעסוקה, רמת ההשכלה ועוד. אפיון הנדגמים המוצג בפרק הבא מראה שהאוכלוסייה דומה למדי להרכב כלל האוכלוסייה כפי שהוא מוצג בסקרי הל.מ.ס. ובעיקר בפרסום הרשויות המקומיות בישראל, נתונים פסיים. עם זאת נמצא, לאחר אפיון הנדגמים, כי ישנה דגימת-חסר בקרב עולי בריה"מ לשעבר, וספק דגימת-יתר של מובטלים ברמה של כ-3 אחוזים. המשמעות של סטיות אלו תיבדק תוך כדי ניתוח הנתונים. עוד חשוב לציין כי הסקר נערך בתקופה של מיתון כלכלי, והדבר עשוי להש-פיע על הטיה כללית כלפי מטה של התשובות הקשורות להערכת ההתפתחות האזור-רית.

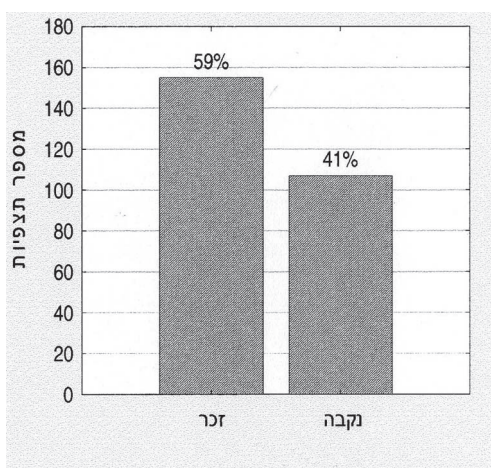
ממצאי המדגם יוצגו בארבעה חלקים: החלק הראשון, שלפנינו, יאפיין את אוכלוסיית המדגם; החלק השני יציג את הערכותיהם ועמדותיהם של הנדגמים באשר להתפתחות האזורית; החלק השלישי יעסוק בניתוח לעומק שיברר האם תוצאות הסקר הן מונר-

ליתיות או שישנה שונות בראיית תמונת המצב בין קבוצות אוכלוסייה שונות. החלק הרביעי והאחרון יתמקד בבחינת היכרות הנדגמים עם תרומתו הייחודית של מפעל אינטל.

אפיין הנדגמים

במדגם נכללו כ-60 אחוז גברים מול כ-40 אחוז נשים (איור 11.2). מבחינת התפלגות הגילים (איור 11.3) כלל המדגם כ-27 אחוזים גילאי 18 עד 30, כ-44 אחוזים גילאי 30 עד 50, ועוד כ-29 אחוזים בני 50 שנה ומעלה. למרות היותה של קרית-גת עיר קולטת עלייה, המדגם כלל כ-60 אחוזים ילידי הארץ (איור 11.4). התפלגות ילידי חוץ-לארץ כללה 23 אחוזים ילידי אסיה ואפריקה (מהם אחוז אחד של ילידי אתיופיה), 8 אחוזים ילידי אירופה ואמריקה, ועוד 8 אחוזים שהם יוצאי המדינות שהרכיבו בעבר את ברית המועצות, אף כי שיעור העולים החדשים שביניהם נמוך מהצפוי. כשנים-עשר אחוזים מהנכללים במדגם הם תושבים חדשים הגרים בקרית-גת או באזור עד 10 שנים ועוד כ-18 אחוזים הגרים שם בין 10 ל-20 שנה (איור 11.5). נמצא שרוב המדגם (כ-70 אחוז) מורכב מתושבים ותיקים הגרים בעיר או באזור במשך 20 שנה ומעלה.

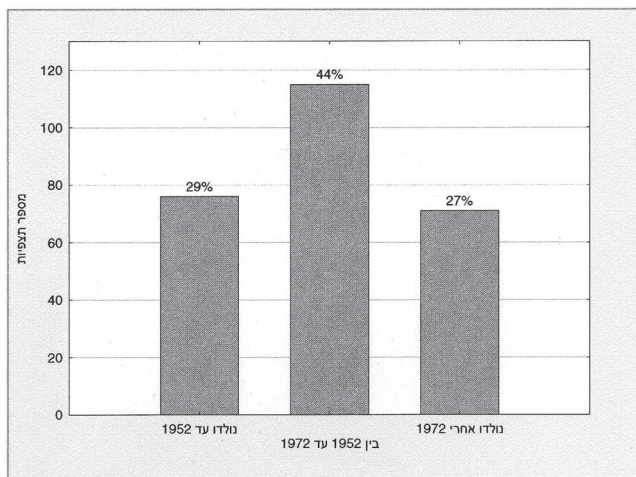
איור 11.2: מגדר

עם זאת, איור 11.6 מצביע על כך ש-44 אחוזים מהנדגמים גרים בביתם הנוכחי 10 שנים ומטה, ועוד 82 אחוזים גרים בביתם הנוכחי בין 10 ל-20 שנה. רק כ-28 אחוזים גרים בביתם במשך 20 שנה ומעלה. הניגוד בין ההתפלגות המוצגת באיור 11.6 לבין

זו שהוצגה באיור 11.5 מעיד על נייעות פנים-יישובית בהיקף נרחב. מספר התושבים שעברו דירה בתוך יישוב מגוריהם ב-10 השנים האחרונות נאמד בכ-32 אחוזים מכלל האוכלוסייה, כאשר בתוכם נכללים גם אלה שעברו דירה במסגרת יצירת משקי בית חדשים.

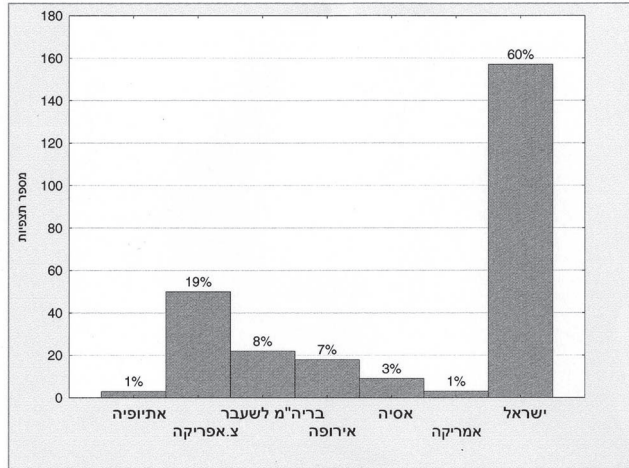
איור 11.3: קבוצות גיל

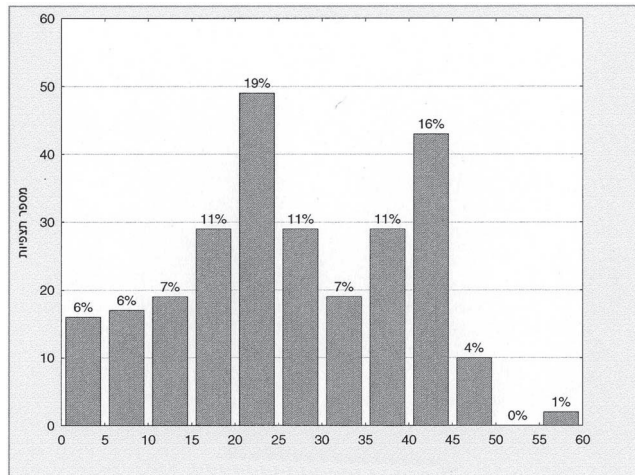
התפלגות תעסוקת הנדגמים בקרית-גת ובאזור (איור 11.7) מצביעה על בסיס צר יחסית של תושבים המתפרנסים מעבודה. שיעור המועסקים עומד על כ-62 אחוזים בלבד, מהם כשני שלישים שכירים. שיעור המובטלים עומד על 12 אחוזים, שיעור הגמל-אים על 13 אחוזים. שיעור אחרון זה נמצא בהתאמה מלאה עם שיעור גילאי 62 שנה ומעלה. נכללו במדגם גם כ-6 אחוזים שהגדירו את עצמם כעובדים בעבודות בית ועוד 6 אחוזים שהגדירו את עצמם כסטודנטים.

התפלגות ההשכלה (איור 11.8) בקרב הנדגמים מעידה על שיעור גבוה – כ-80 אחוזים – שהם בעלי השכלה תיכונית ומעלה. מתוכם 47 אחוזים הם בעלי השכלה תיכונית, 21 אחוזים בעלי תואר ראשון או תואר שווה-ערך לתואר ראשון, ועוד 2 אחוזים הם בעלי תואר שני ומעלה.

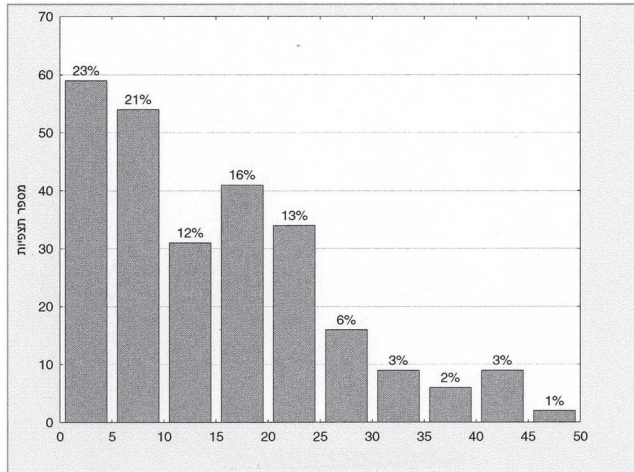
איור 11.4: ארצות המוצא

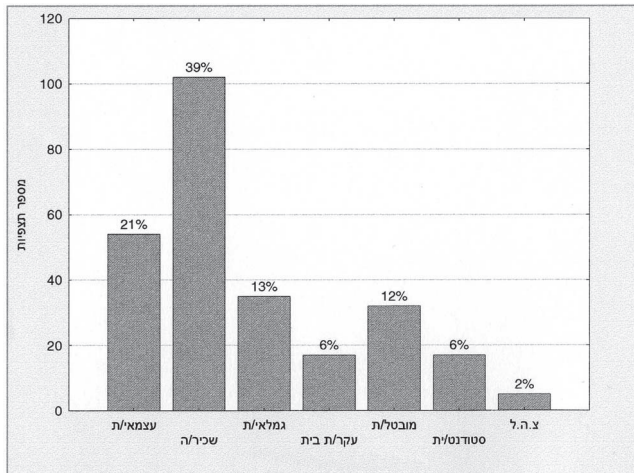
איור 11.5: מספר שנות המגורים ביישוב

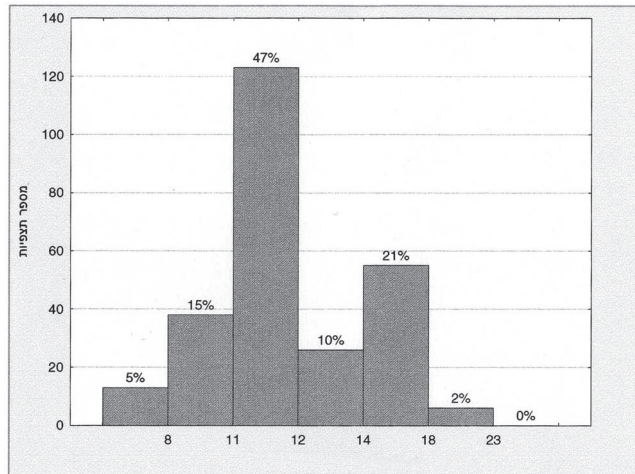
איור 11.6: מספר שנות המגורים ביישוב הנוכחי

איור 11.7: התפלגות התעסוקה

איור 11.8: מספר שנות ההשכלה

הערכות ודעות

להלן מוצגות עמדותיהם ודעותיהם של תושבי קרית-גת ויישובי הסביבה באשר לאור-פייה של העיר וכן הערכתם את ההתפתחות היישובית והתעשייתית בעיר ובאזור. כמו כן מוצגות תשובות לשאלות הבאות: האם וכיצד משתנות העמדות והדעות של התושבים על פי חתכי השכלה, תעסוקה, ותק בעיר, ותק בארץ, האופן שבו נתפשת העיר ועוד.

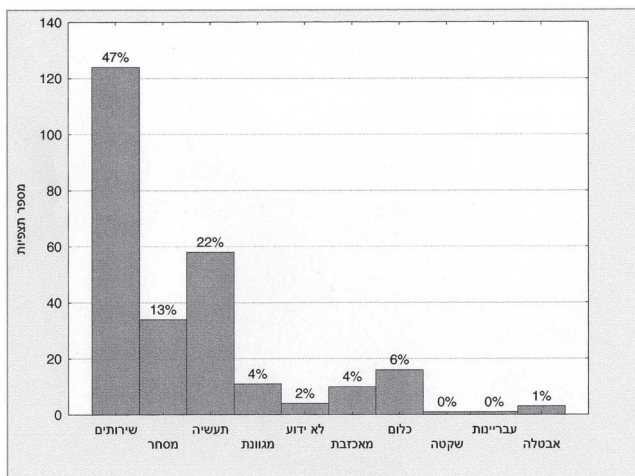
התפישה הקונספטואלית של קרית-גת

קרית-גת נתפשת בעיני כ-60 אחוזים מהנדגמים כעיר המספקת שירותים כלליים ושירותים מסחריים לה ולסביבתה (איור 11.9). בערך אחד מכל חמישה (או כ-22 אחוזים) מאלה שנכללו במדגם רואים את קרית-גת בעיקר כעיר תעשייה. במסגרת החופש שניתן להוסיף לעיר הגדרות אחרות נרשמו 4 אחוזים כמי שתופשים את העיר כעיר מגוונת שיש בה הכל. לעומתם, 6 אחוזים חושבים שאין בה כלום, ועוד 4 אחוזים הגדירו אותה כעיר מאכזבת.

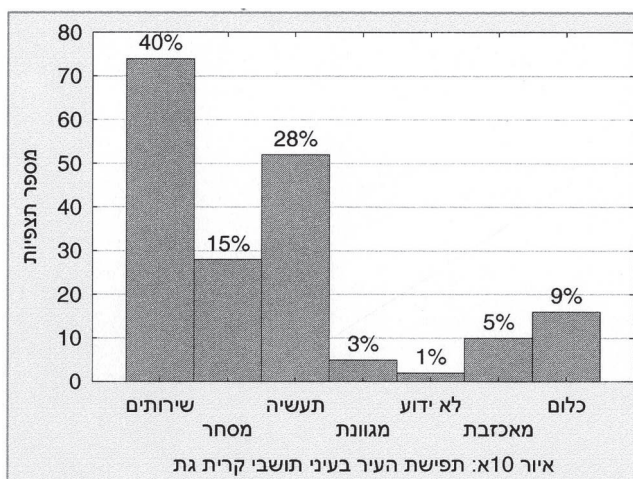
בבדיקה של תפישת העיר קרית-גת בעיני תושביה לעומת תפישתה בעיני תושבי היישובים שבסביבה נמצאו הבדלים מובהקים ($p=0.0005$ במבחן χ^2). בעוד שתושבי העיר מחשיבים אותה לא רק כעיר שירותים אלא גם כעיר מסחר ותעשייה (איור 11.10א), תושבי הסביבה "מפריזים" בתפישתה של העיר כמקום לאספקת שירותים ומפחיתים

בערכה כעיר המשמשת גם לתפקודים אחרים (איור 11.10).

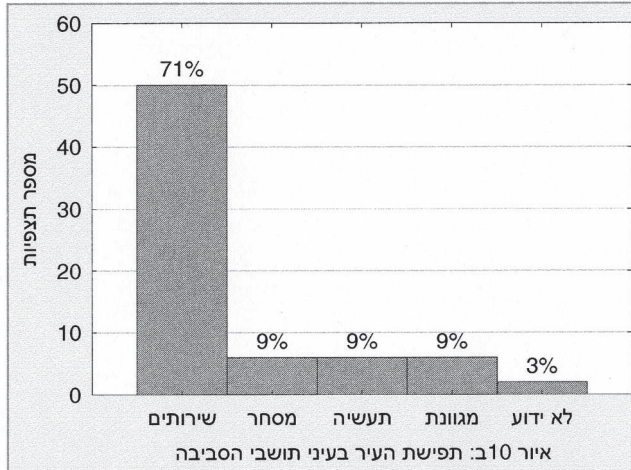
איור 11.9: תפישת העיר

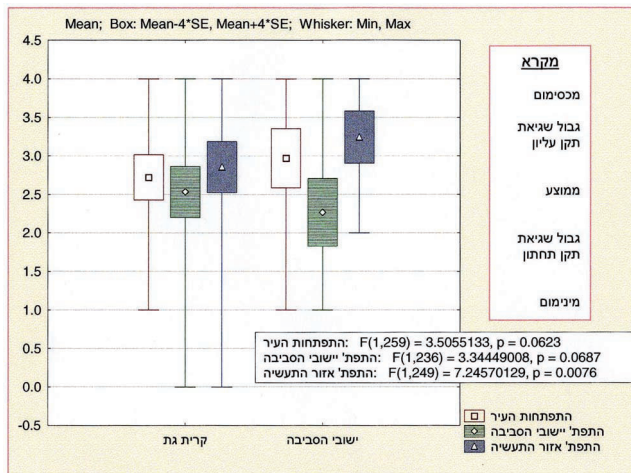
איור 11.10א: תפישת העיר בעיני תושבי קרית-גת

איור 11.10: תפישת העיר בעיני תושבי הסביבה

איור 11.11: הערכת ההתפתחות על פי מקום המגורים

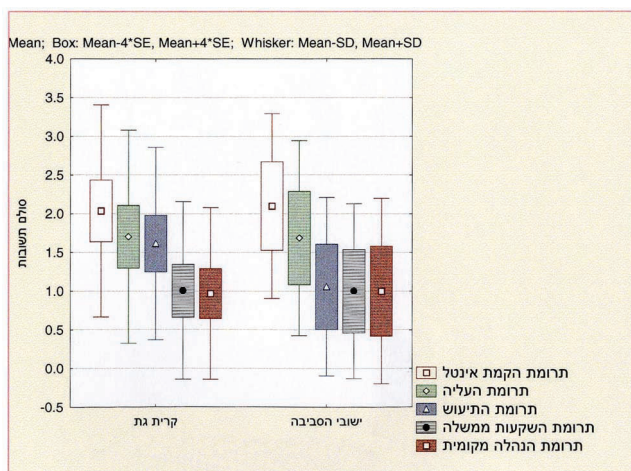
איור 11.11 מציג את הערכת ההתפתחות של העיר, האזור ואזור התעשייה בעיני תושבי העיר לעומת תושבי יישובי הסביבה. באופן כללי הציון הממוצע שנתנו תושבי העיר מתכנס לערכים שבין 2.5 ו-3.0 (בסולם מ-1 עד 4). לעומת זאת טווח הציונים של

תושבי היישובים שבסביבה היה רחב יותר: הציון הנמוך ביותר ניתן דווקא להתפתחות שחלה ביישובים הכפריים (2.2) והציון הגבוה ביותר ניתן להתפתחות של אזור התעשייה בקרית-גת (3.2). תושבי הסביבה מעריכים את ההתפתחות שחלה בקרית-גת בציון גבוה יותר (3.0) מהציון שנתנו לעיר תושבי העיר עצמה (2.7). עם זאת, המובהקות הסטטיסטית של ההבדל היא גבולית $p=0.062$ במבחן F.

עמדות בנוגע להתפתחות העיר, יישובי הסביבה ואזור התעשייה: הערכה השוואתית

מעניין שדירוג ציוני ההתפתחות של קרית-גת, יישובי הסביבה ואזור התעשייה זהה בשני המיגזרים (איור 11.11). גם תושבי קרית-גת וגם תושבי הסביבה נתנו להתפתחות אזור התעשייה את הציון הגבוה ביותר, כאשר ההפרש בין שני הציונים מובהק ברמה של $p=0.0076$. שני המיגזרים העריכו את ההתפתחות קרית-גת במקום השני, כאשר ההבדל הוא בעל מובהקות גבולית, ושני המיגזרים העריכו את ההתפתחות של יישובי הסביבה כהתפתחות הנמוכה ביותר, כאשר ההבדל הוא שוב בעל מובהקות גבולית.

איור 11.12: עמדות באשר לתרומת גורמים שונים להתפתחות, על פי מקום המגורים

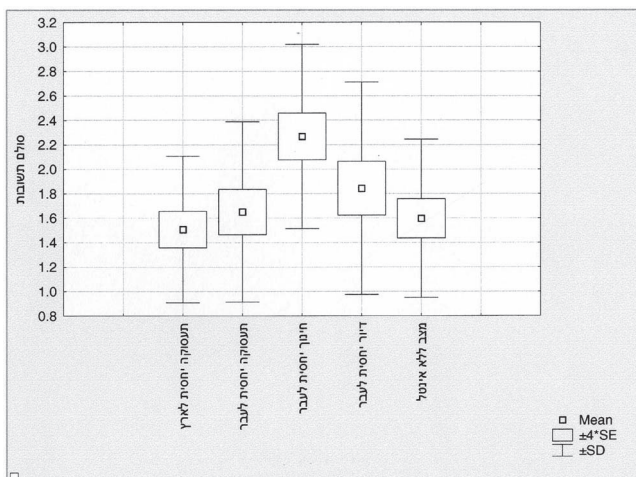
הנשאלים נתבקשו לסמן בסולם תשובות מ-0 עד 4 את תרומתם של חמישה גורמים לפיתוח העיר והאזור. איור 11.12 מציג את דירוג הגורמים על פי התשובה הממוצעת במיגזר העירוני והכפרי. האיור מראה כי הדירוג של הגורמים התורמים לפיתוח האזור דומה מאוד בשני המיגזרים. על פי התרשמות התושבים, הקמת אינטל תרמה את

התרומה הגבוהה ביותר, ואחריה באה תרומת העלייה הגדולה ממדינות ברית המועצות לשעבר. התרומה השלישית בחשיבותה נובעת ממאמצי התייעוש. הערכת תרומה זו גבוהה בצורה מובהקת ($p=0.001$) במיגזר העירוני לעומת המיגזר הכפרי. שני הגורמים שזכו להערכה הנמוכה ביותר הם תרומת ההשקעות הממשלתיות ותרומת ההנהלה המקומית. ראוי לציין שהשונויות בסולם התשובות במיגזר הכפרי עולה על השונויות שנמצאה במיגזר העירוני לגבי כל הגורמים.

הערכת המצב היחסי של קרית-גת

איור 11.13 מציג תמונת מצב יחסית למקומות אחרים או לזמנים אחרים. הנשאלים נתבקשו לדרג את המצב היום לאור המצב היום בארץ או לאור המצב בעבר בסולם מ-1 עד 3. רק מצב החינוך היום לאור מצבו בעבר קיבל ציון העולה על 2.0.

איור 11.13: אפיונים יחסיים

מצב התעסוקה באזור יחסית למצב בארץ כולה קיבל ציון של כ-1.5, ומצב התעסוקה יחסית לשנים קודמות קיבל ציון 1.6. מצב הדיור היום יחסית לעבר הוערך בצורה קצת יותר גבוהה, ברמה של 1.8. לגבי השאלה מה היה המצב לולא כניסתה של אינטל התקבלה תשובה נמוכה - 1.6. משמעות הדבר היא שאנשים רבים מודים כי ללא כניסתה של אינטל המצב היה יכול להיות יותר גרוע. בשאלה זו לא נמצאו הבדלי הערכה משמעותיים בין תושבי המיגזר העירוני והמיגזר הכפרי.

הערכות ועמדות לגבי העיר והאזור בחתכים על פי תכונות האוכלוסייה

הערכת הנדגמים את התפתחות האזור ואת הגורמים התורמים לה נבדקה על פי תכונות שונות של האוכלוסייה באמצעות ניתוחי שונות - ANOVA. מבחני השונות בחנו את התפלגות המדגם על פי שישה חתכים: קבוצות גיל, ותק בארץ, מספר שנות מגורים ביישוב, השכלה, תעסוקה ותפישת העיר קרית-גת. תוצאות מפורטות של המבחנים מדווחות בנספח 11.2. כאן יוצגו רק ההערכות והעמדות שבהן נמצאו הבדלים מובהקים בין קבוצות האוכלוסייה השונות.

החתכים שנבדקו מצביעים על הבדלים משמעותיים בין הקבוצות באשר להערכת ההתפתחות של אזור התעשייה. כל חתך מהווה גורם המסביר את השונות בהערכת ההתפתחות. בנוגע להתפתחות אזור התעשייה נמצא מספר ההבדלים המשמעותיים הגדול ביותר - בחמישה חתכים מתוך שישה. תכונות שבהן לא נמצאה שונות מובהקת בין הקבוצות הן תכונות או הערכות שלגביהן ישנה כנראה הסכמה בין התושבים, לטוב או לרע.

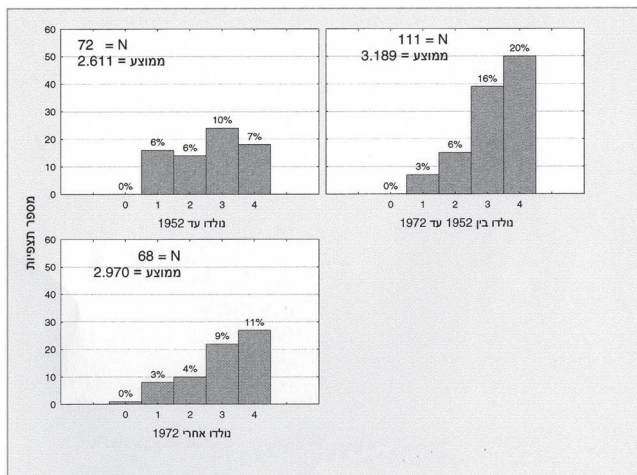
ניתוח השונות בהערכת העיר והאזור על פי קבוצות גיל

לא נמצאו הבדלים מובהקים בנוגע להערכת ההתפתחויות בעיר ובאזור בין קבוצות הגיל השונות. הבדל מובהק בין קבוצות הגיל נמצא רק בנוגע להערכת התפתחות שחלה באזור התעשייה. ההבדלים בנושא מוצגים באיור 11.14. מהאיור עולה כי גילאי 30 עד 50 - הקבוצה הגדולה ביותר - הם אלו שמעריכים את ההתפתחות של אזור התעשייה בשנים האחרונות בצורה החיובית ביותר. ההבדל בין ממוצעי הקבוצות הוא מובהק - $p=0.001$.

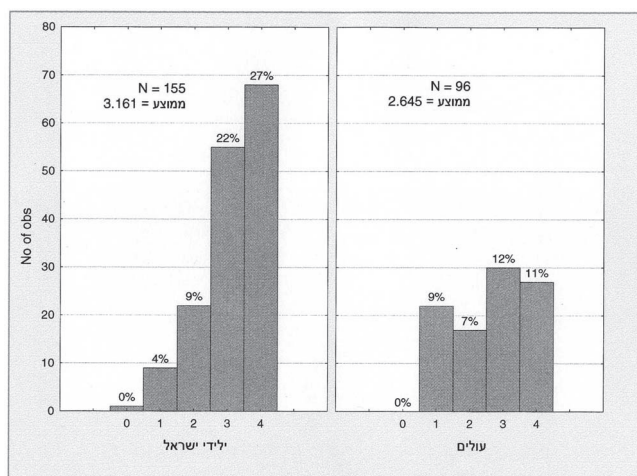
ניתוח השונות בהערכת העיר על פי ארץ לידה

נמצא הבדל משמעותי בהערכת ההתפתחות של אזור התעשייה בין ילידי ישראל לבין העולים (איור 11.15). בעוד שהציון הממוצע שניתן על ידי ילידי הארץ עמד על 3.16 (מתוך 4), הציון הממוצע שנתנו העולים היה 2.64 בלבד. בקרב ילידי ישראל 49 אחוזים ציינו את התפתחות אזור התעשייה בציונים 3 או 4; לעומת זאת בקרב העולים ציונים אלו ניתנו על ידי 23 אחוזים בלבד. ההבדל בין העולים וילידי ישראל בהערכת התפתחות אזור התעשייה הוא מובהק - $p=0.0009$.

איור 11.14: הבדלים בין קבוצות גיל בהערכת התפתחות אזור התעשייה

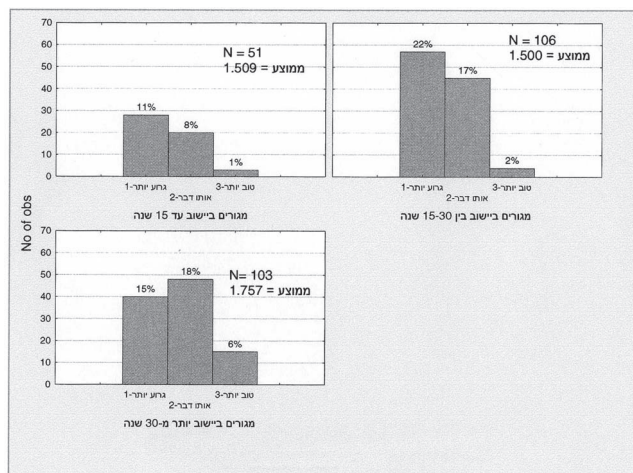

איור 11.15: ההבדל בין עולים וישראלים בהערכת התפתחות אזור התעשייה

ניתוח השונויות בהערכת העיר על פי שנות המגורים ביישוב
ההבדל המובהק היחיד על פי קריטריון "שנות המגורים ביישוב" קשור להערכת מצבה של קרית-גת ללא הגעתה של אינטל לעיר ($p=0.005$). איור 11.16 מצביע על העובדה שדווקא בקבוצת האוכלוסייה בעלת ותק בעיר של יותר מ-30 שנה נמצאו רבים יחסית שקבעו שמצבה של העיר היה טוב יותר ללא אינטל. לכך יש שני הסברים אפשריים:
א. ייתכן שזוהי קבוצה בעלת דרגת ציניות גבוהה שכבר חוותה תקוות ואכזבות רבות. תמיכה בהשערה זו מתקבלת מהאחוז הגבוה של אלו שענו שהמצב נשאר בעינו. ב. ייתכן שהוותיקים בעיר מהווים את האוכלוסייה המבוגרת יותר. אולי האוכלוסייה הזאת לא הבינה נכון את השאלה, שהיתה שונה באופייה מסדרת השאלות שקדמו לה. השערה זו אינה נתמכת על ידי הממצאים המוצגים בלוח נספח 11.2, שבו לא נמצא הבדל סטטיסטי בתשובות שניתנו לשאלה זו בהתפלגות על פי חתך גילים. מאידך, אם הוותיקים בעיר הם בעלי השכלה נמוכה יותר, אזי ייתכן שהסיבה לטענה, לכאורה, שללא אינטל המצב לא השתנה או שהיה יותר טוב נעוצה באי-הבנה הנובעת מהש-כלה. בהשערה זו תומך הממצא המוצג בניתוח הבא.

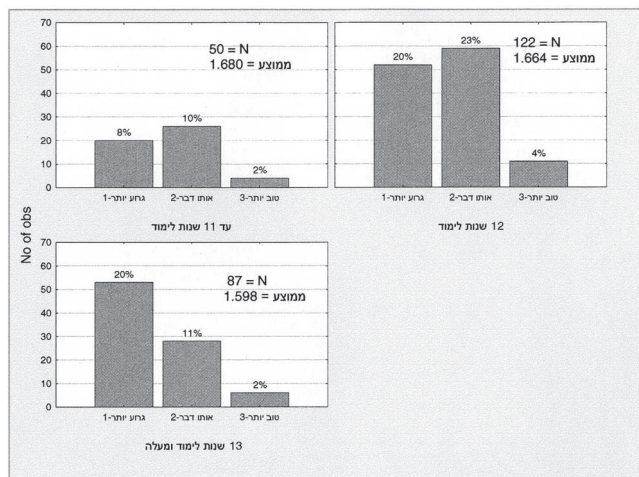
איור 11.16: הערכת מצבה של קרית-גת ללא הגעת אינטל, על פי שנות המגורים ביישוב

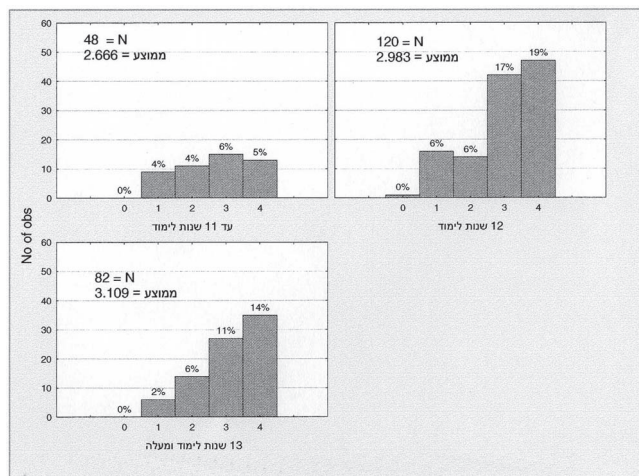
ניתוח השונויות בהערכת העיר על פי שנות השכלה
ניתוח השונויות בהערכת העיר על פי שנות השכלה, המוצג באיור 11.17, מצביע על כך שרק קבוצת האוכלוסייה המשכילה ביותר השיבה כצפוי באחוזים סבירים שמצבה של קרית-גת ללא אינטל היה גרוע יותר. בשתי קבוצות ההשכלה הנמוכות יותר

- כולל בעלי 12 שנות לימוד - התשובה השכיחה ביותר היתה שמצבה של קרית-גת לא השתנה. עם זאת, הציון הממוצע שניתן לשאלה זו הולך ופוחת עם הגידול בשנות ההשכלה. ההבדל בהתפלגות התשובות לשאלה זו על פי קבוצות השכלה הוא מובהק $p=0.059$ -

איור 11.17: הערכת מצבה של קרית-גת ללא הגעת אינטל על פי שנות השכלה

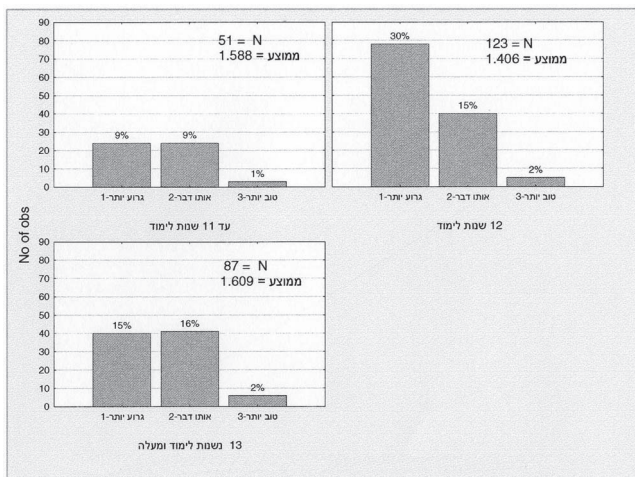

איור 11.18: הערכת התפתחות אזור התעשייה בקרית-גת על פי שנות השכלה

התפלגות שנות ההשכלה משפיעה בצורה מובהקת על שונות הציון שניתן להערכת התפתחות אזור התעשייה. כפי שמוצג באיור 11.18, הציון הממוצע הולך וגדל עם הגידול במספר שנות הלימוד. כמו כן, בקרב בעלי ההשכלה הגבוהה שיעור המשיבים שהתפתחות אזור התעשייה היא ברמה נמוכה (1) קטן לעומת שתי הקבוצות האחרות. גם ההבדל בציון שניתן לשאלת מצבה של התעסוקה בעיר יחסית לתעסוקה בארץ (איור 11.19) נמצא מובהק ($p=0.031$) בחתך על פני קבוצות ההשכלה. שכיחותה של ההערכה שמצב התעסוקה גרוע יותר גבוהה מאוד אצל בעלי השכלה של 12 שנות לימוד.

איור 11.19: הערכת מצב התעסוקה בקרית-גת יחסית לארץ, על פי שנות השכלה

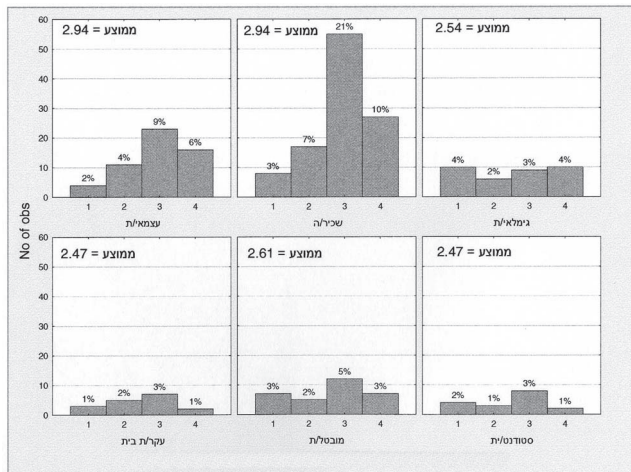

השונות בהערכת העיר על פי ההשתייכות לקבוצות תעסוקה ההשתייכות לקבוצות תעסוקה נמצאה גורם בעל חשיבות להסבר השונות בהערכת השינויים שהתחוללו בקרית-גת ובאזור. התפלגות הציונים שניתנו על פי ההשתייכות התעסוקתית נמצאה בעלת שונות מובהקת לגבי חמש השאלות הבאות: 1. התפתחות העיר קרית-גת; 2. התפתחות אזור התעשייה; 3. התרומה שתרמה הקמת אינטל; 4. תרומת התיעוש; 5. הערכת מצב התעסוקה היום יחסית לעבר. ההבדלים שנמצאו לגבי כל אחת משאלות אלו מוצגים באיורים שלהלן.

1. השונות בהערכת התפתחות העיר קרית-גת: איור 11.20 מראה בעליל שהתושבים המשתייכים לקבוצות השכירים או העצמאים מעריכים את התפתחות העיר בצורה חיובית יותר מחברי הקבוצות האחרות. בשתי קבוצות אלו השכיחות של הציון 3 גבוהה יותר מהשכיחות שבו הוא ניתן על ידי אנשי קבוצות התעסוקה האחרות,

אם כי גם אצלן הציון 3 או 4 הוא השכיח ביותר. המובהקות הסטטיסטית של ההבדלים בין הקבוצות עומדת על $p=0.048$.

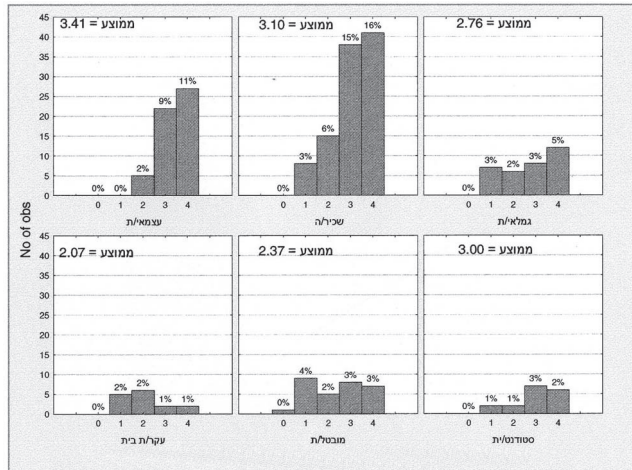
איור 11.20: הערכת התפתחות העיר על פי קבוצות תעסוקה

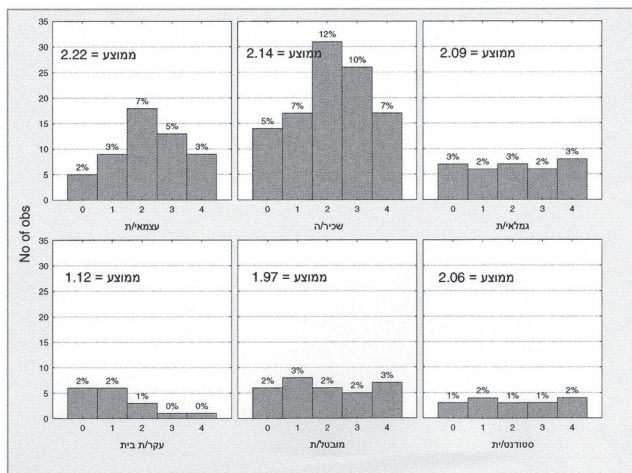
2. השונוות בהערכת התפתחות אזור התעשייה של קרית-גת: השונוות בהערכת התפתחות אזור התעשייה גדולה יותר מהערכת התפתחות העיר (איור 11.21). במקרה של הערכת התפתחות אזור התעשייה, העצמאים והשכירים מעריכים את ההתפתחות כגבוהה מאוד; הציון 4 הוא השכיח ביותר. גם הציון 3 שכיח מאוד. הערכה דומה קיימת גם אצל הגמלאים. למרות שהציון הממוצע אצל שלוש הקבוצות האחרות היה נמוך יותר, חשוב לציין שגם אצלם התפתחות אזור התעשייה קיבלה ציון גבוה יחסית לציון שהם העניקו לנושאים האחרים. במקרה זה מובהקות ההבדל בין הקבוצות עומדת על $p=0.0001$.

3. השונוות בהערכת התרומה שתרמה הקמת אינטל: את הציון הממוצע הגבוה ביותר בהערכת התרומה שבהקמת אינטל להתפתחות העיר והאזור נתנו העצמאים והשכירים (איור 11.22). עם זאת, המרחק בין ציונים אלו לציונים שנתנו הקבוצות האחרות אינו גדול, להוציא את קבוצת עקרות הבית. המובהקות הסטטיסטית להבדלים בין הקבוצות אינה גבוהה - $p=0.073$.

איור 11.21: הערכת התפתחות אזור התעשייה על פי קבוצות תעסוקה

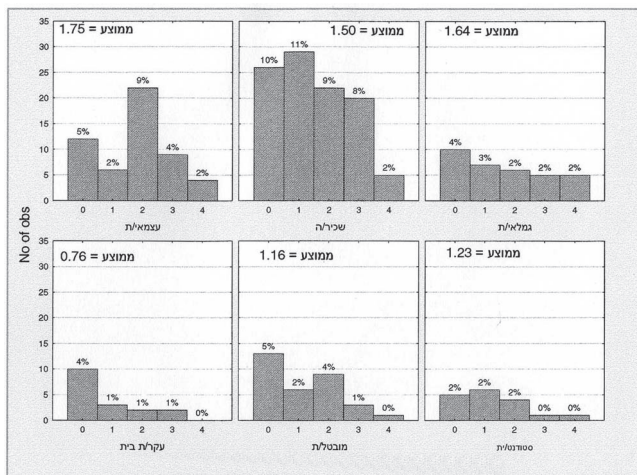
איור 11.22: הערכת התרומה שבהקמת אינטל על פי קבוצות תעסוקה

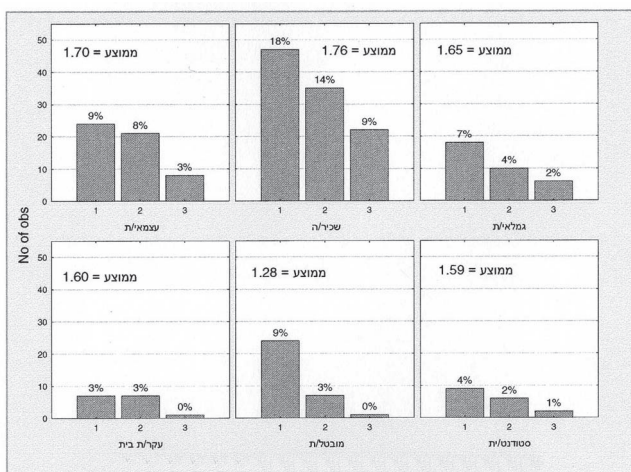
4. השונוות בהערכת תרומת התיעוש: אף כי תרומת התיעוש קיבלה ציונים נמוכים יחסית, ניכר הבדל ברור בין העצמאים, השכירים והגמלאים מצד אחד, לבין עקרות הבית, המובטלים והסטודנטים מצד אחר (איור 11.23). הראשונים מעריכים את

תרומת התיעוש לפיתוחה של קרית-גת יותר מהאחרונים. מובהקות ההבדל שבין הקבוצות עומדת על $p=0.040$.

איור 11.23: הערכת תרומת התיעוש על פי קבוצות תעסוקה

איור 11.24: הערכת התעסוקה היום יחסית לעבר על פי קבוצות תעסוקה

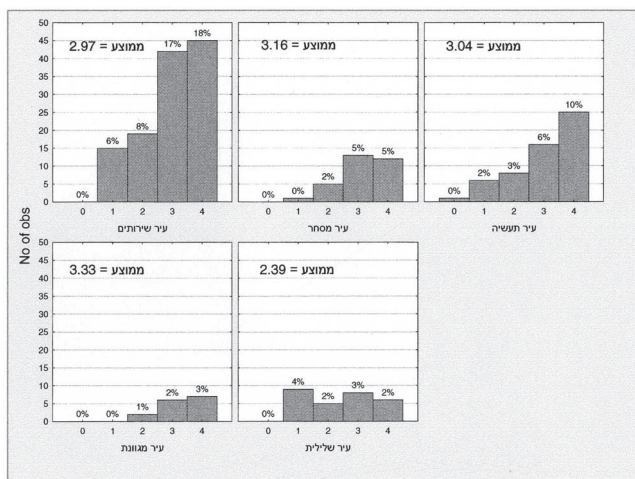

5. השונוות בהערכת התעסוקה כיום יחסית לעבר: התשובה השכיחה אצל כל קבוצות התעסוקה מצביעה על כך שכולן שותפות להערכה כי מצב התעסוקה היום גרוע יותר מהמצב לפני שנים אחדות. עם זאת, אין פלא שהמובטלים מלינים על המצב יותר מאחרים. ההבדל בין הקבוצות מבחינה זו הוא מובהק - $p=0.055$.

השונוות בהערכת קרית-גת והגורמים להתפתחותה על פי התפישה הקונספטואלית של העיר

לוח נספח 11.2.6 מציג את התשובות הממוצעות שנתקבלו בנוגע להערכות ולעמדות של התושבים על פי התפישה הקונספטואלית של קרית-גת כמשתייכת לאחת מההגדרות הבאות: עיר תעשייה, עיר מסחר, עיר שירותים, עיר מגוונת, או עיר שלילית. בקטגוריה האחרונה קובצו התפישות של קרית-גת כעיר עבריינית, עיר אבטלה, עיר של כלום ועיר מאכזבת. בעשר מתוך שלוש-עשרה השאלות שנבדקו נתנו את ההערכה הנמוכה ביותר אלה שתופשים את קרית-גת כעיר שלילית.

איור 11.25: הערכת התפתחות אזור התעשייה על פי תפישת העיר

לגבי ארבע שאלות היתה הערכת השוללים את העיר כל כך נמוכה עד שנוצר הבדל מובהק בין הקבוצות. שאלות אלו הן: הערכת התפתחות יישובי הסביבה, הערכת התפתחות אזור התעשייה, הערכת תרומת התיעוש, והערכת התרומה של ההשקעות הממשלתיות. קבוצה זו העריכה גם את התפתחות קרית-גת ואת התרומה שבהקמת אינטל

כנמוכה יחסית לכל הקבוצות האחרות, אלא שההבדל בין הקבוצות נמצא על גבול המובהקות הסטטיסטית. בהקשר זה מעניין לציין כי ההערכה השלילית של המשתייכים לקבוצה זו לקרית-גת משפיעה כנראה גם על הערכתם השלילית את יישובי הסביבה.

איור 11.25 מדגים את ההבדלים בין התפישות הקונספטואליות השונות של קרית-גת באמצעות התפלגות התשובות לשאלה באשר להתפתחות אזור התעשייה. ראוי להזכיר כי התפתחות אזור התעשייה זכתה לציון כללי גבוה יחסית לשאר השאלות (איור 11.11). ניכר בבירור שצורת התפלגות התשובות של התופשים את העיר תפשה שלילית שונה באופן מהותי מצורת ההתפלגות של התפישות האחרות. כמו כן, הציון הממוצע שנתנו להתפתחות אזור התעשייה אלו שתפישתם את העיר היא שלילית נמוך באופן משמעותי מהציון שנתנו שאר הקבוצות. ההבדל בין הקבוצות מובהק - $p=0.017$.

הכרת הנדגמים את תרומת אינטל על פי מידת הקשר עם המפעל

הכרת פעילויותיה של אינטל למען הקהילה

חלקו האחרון של השאלון בדק את המידע שיש לציבור במה שנוגע לפעולות המתבצעות על ידי אינטל בקהילה. איור 11.26 מציג את התפלגות התשובות לשאלה "האם אתה/מכירה/פעילויות חינוך, תרבות וחברה המבוצעות על ידי אינטל לטובת תושבי קרית-גת והסביבה?". ההתפלגות מוצגת על פי מספר הפעילויות שהנשאלים זיהו ככאלה שנעשות בהקשר עם אינטל. מסתבר שהזיהוי של הפעילויות עם אינטל נמוך מהצפוי: רק שליש מהמשתתפים במדגם הכירו לפחות פעילות אחת, ורק כ-18 אחוזים הצליחו להצביע על שתי פעילויות או יותר.

בניסיון לזהות את קבוצות האוכלוסייה על פי מידת הכרתן את פעילויות אינטל למען הקהילה נמצאו הממצאים הבאים:

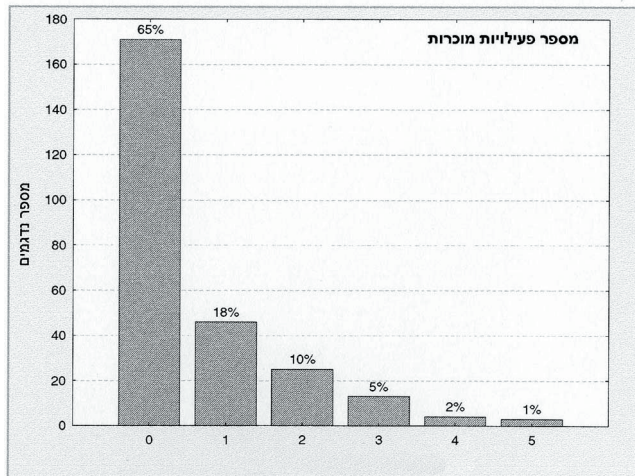
1. הכרת פעילויות על פי המגדר: הפרש קטן לטובת הנשים (בממוצע 0.77 פעילויות מול 0.54) במובהקות בינונית ($p=0.094$).

2. הכרת פעילויות על פי קבוצות גיל: נמצא הבדל מובהק מאוד - $p=0.0023$: קבוצת הגיל 30-50 שנה מכירה פעילויות בשיעור הממוצע הגבוה ביותר (0.85), אחריה קבוצת הגיל 50+ עם 0.62 פעילויות, ולבסוף קבוצת הצעירים שמתחת לגיל 30 המכירים רק 0.30 פעילויות (איור 11.27).

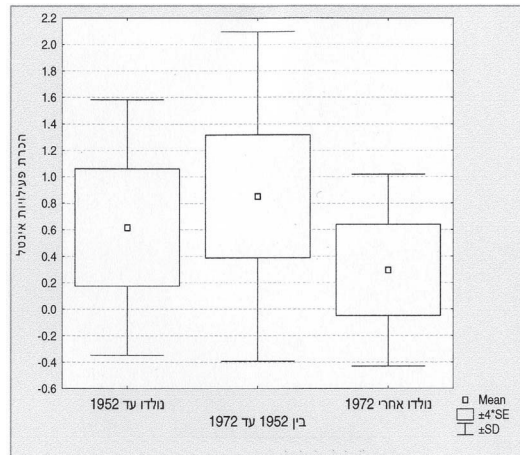
3. הכרת פעילויות על פי מקום הלידה ושנת העלייה: הבדלים לא מובהקים.

4. הכרת פעילויות על פי יישוב המגורים: נמצא הבדל ברמת מובהקות בינונית ($p=0.068$) בין מידת ההכרה של פעילויות אינטל בקרב תושבי קרית-גת (0.56) לעומת זו של תושבי יישובי הסביבה (0.83). עם זאת ראוי לשים לב שהשונות במידת ההכירות גדולה יותר בקרב תושבי יישובי הסביבה (איור 11.28).

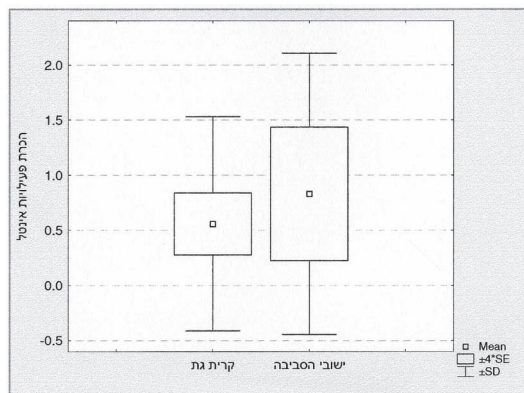
איור 11.26: הכרת פעילויות אינטל

איור 11.27: הכרת פעילויות אינטל על פי קבוצות גיל

איור 11.28: הכרת פעילויות אינטל על פי מקום מגורים

5. הכרת פעילויות על פי שנות מגורים ביישוב: לוח 11.1 מורה על היכרות טובה דוקא אצל התושבים המתגוררים ביישובם עד 15 שנה או מעל 30 שנה. אלה המתגוררים במקום בין 15 ל-30 שנה מכירים את פעילויות אינטל במידה נמוכה באופן מובהק - $p=0.035$.

לוח 11.1: הכרת פעילויות על פי שנות מגורים ביישוב

שנות מגורים ביישוב	ממוצע פעילויות מוכרות
עד 15 שנה	0.81
בין 15 ל-30	0.43
יותר מ-30 שנה	0.76
ממוצע כולל	0.63

6. הכרת פעילויות על פי שנות השכלה: נתוני לוח 11.2 מראים כי בעלי השכלה על-תיכונית מכירים את פעילויות אינטל למען הקהילה בצורה טובה הרבה יותר מבעלי ההשכלה התיכונית ומטה. ההבדל בין הקבוצות מובהק - $p=0.009$.

לוח 11.2: הכרת פעילויות על פי שנות השכלה

השכלה	ממוצע פעילויות מוכרות
תת-תיכונית	0.47
תיכונית	0.50
על-תיכונית	0.92
ממוצע כולל	0.63

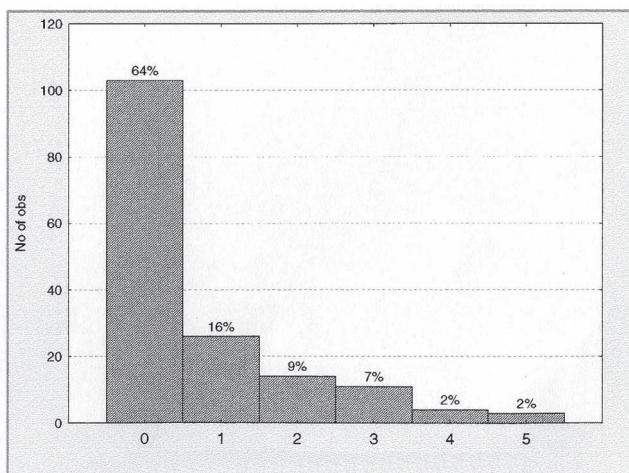
7. הכרת פעילויות על פי קבוצת תעסוקה: על פי נתוני לוח 11.3 מסתבר שקבוצת השכירים מכירה את פעילויות אינטל למען הקהילה במידה רבה יותר (0.81) משאר

הקבוצות. עם זאת התברר כי ההבדלים בין הקבוצות אינם מובהקים. לבחינת ההשערה שמא המדגם מוטה על ידי ריבוי המובטלים והגמלאים נבחנה התפלגות הפעילויות שהכירו קבוצות השכירים והעצמאים בנפרד (איור 11.29). לא נמצא הבדל מהותי בהתפלגות תשובותיהם לבין התפלגות התשובות שהתקבלו מכלל המדגם (איור 11.26).

לוח 11.3: הכרת פעילויות על פי קבוצת תעסוקה

קבוצת מועסקים	ממוצע פעילויות מוכרות
עצמאית	0.57
שכיר/ה	0.81
גמלאית	0.51
עקר/ת בית	0.53
מובטלת	0.44
סטודנט/ית	0.41
ממוצע כולל	0.63

איור 11.29: הכרת פעילויות אינטל על ידי שכירים ועצמאים

8. הכרת פעילויות על פי תפישת העיר: נתוני לוח 11.4 מצביעים על כך שההבדלים בין הקבוצות התופשות את העיר באופנים שונים אינם מובהקים. בכל אופן כדאי לשים לב לעובדה שדווקא הקבוצה בעלת התפישה השלילית היא בעלת הערך הממוצע הגבוה ביותר בהכרת פעילויות אינטל. אחריה באות הקבוצות התופשות את העיר כעיר מגוונת ועיר תעשייה. אלה הסבורים שקרית-גת היא בעיקר עיר שירותים ומסחר הם בעלי מידת ההכרה הנמוכה ביותר.

לוח 11.4: הכרת פעילויות על פי תפישת העיר

תפישת העיר	ממוצע פעילויות מוכרות
שירותים	0.55
מסחר	0.41
תעשייה	0.72
מגורים	0.80
שלילית	0.97
ממוצע כולל	0.63

השתתפות בפעילויות בקהילה הנחמכות על ידי אינטל

כצפוי, מידת הדיווח על השתתפות בפעילויות למען הקהילה הנחמכות על ידי אינטל נמוכה ממידת ההכרה שדווחה בסעיף הקודם. בעוד שמידת ההכרה הגיעה ל-35 אחוזים, מידת ההשתתפות המרבית בפעילות אחת כלשהי, כפי שמוצג בלוח 11.5, עומדת על 15-18 אחוזים בלבד. גם אם נניח שכל תשובה נאמרה על ידי נדגם אחר, מידת ההשתתפות המרבית היא כ-30 אחוזים בלבד.

לצורך בדיקת ההשערה בדבר ההשפעה של שיעור המובטלים והגמלאים נבדק שיעור השתתפות האוכלוסייה בפעילויות אינטל תוך כדי ניפויין של קבוצות אלו מהמדגם. על פי התוצאות שמדווחות בלוח שלעיל נמצא ששיעורי ההשתתפות ללא קבוצות אלו הם אכן גבוהים במקצת. עם זאת יש לזכור שהמובטלים והגמלאים הם חלק ניכר מכלל האוכלוסייה, ושיעור ההגזמה בהכללתם במדגם - אם קיימת הגזמה - עשוי להגיע לאחוזים ספורים בלבד.

לוח 11.5: אחוז ומספר המשתתפים בפעילויות קהילה הנחמכות על ידי אינטל

פעילות	מס' משתתפים מכלל המדגם	אחוז המשתתפים מכלל המדגם	אחוז המשתתפים ללא מובטלים וגמלאים	אחוז המשתתפים ללא מובטלים וגמלאים	אחוז המשתתפים שכירים ועצמאים
עצמית - בחינוך	4	1.53	1.74	1.54	1.86
עצמית - השתלמות	5	1.91	1.74	1.54	1.86
עצמית - תרבות וחברה	4	1.53	1.74	1.54	1.86
של קרוב משפחה					
בחינוך	40	15.27	15.22	16.41	18.63
השתלמות	7	2.67	2.61	2.56	3.11
תרבות וחברה	10	3.82	4.35	4.62	5.59
סך כל האחוזים		26.73	27.40	28.21	32.91

שיעור הנדגמים שתעסוקתם קשורה לאינטל באופן ישיר או עקיף

לוח 11.6 מצביע על השיעור הנמוך של נדגמים שנכללו במדגם ושתעסוקתם קשורה לאינטל. למעשה נכלל במדגם רק עובד אחד המועסק על ידי אינטל באופן ישיר. עלו במדגם עוד שניים המועסקים באינטל על ידי קבלן-משנה, ועוד עשרה שתעסוקתם

נשענת על אינטל במידה זו או אחרת. לעומת זאת היו לנדגמים 34 קרובי משפחה מדרגה ראשונה או שנייה המועסקים על ידי אינטל באופן ישיר ועוד עשרים המועסקים על ידי קבלן-משנה.

לוח 11.6: מספר ואחוז המשיבים מהמדגם שהוא בעל קשרי תעסוקה עם אינטל

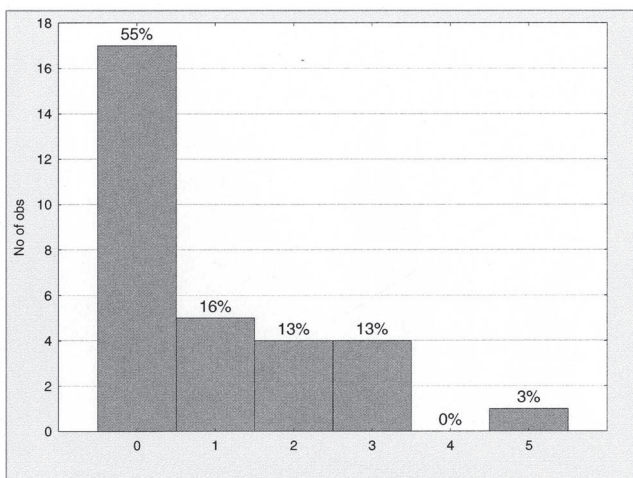
קשרי תעסוקה עם אינטל: מספר המשיבים (N) ואחוזם מכלל המדגם		את/ה עצמך		קרוב משפחה מדרגה ראשונה *		קרוב משפחה מדרגה שנייה **	
		%	N	%	N	%	N
מועסק על ידי אינטל באופן ישיר	1	0.38	14	5.34	20	7.63	
מועסק על ידי אינטל דרך קבלן-משנה	2	0.76	11	4.20	9	3.43	
מועסק במקום המקבל הזמנות עבודה מאינטל	2	0.76	7	2.67	3	1.15	
מועסק במקום המושפע על ידי אינטל באופן עקיף	5	1.91	8	3.05	3	1.15	
מועסק במקום המושפע על ידי אינטל במידה קטנה	3	1.15	2	0.76	2	0.76	

* קרוב מדרגה ראשונה: בן-זוג, אב, אם, בן, בת, אח, אחות.

** קרוב מדרגה שנייה: דודה, גיס/ה, אחיינית.

בבדיקת הכרת פעילויות אינטל למען הקהילה בקרב אלה שהם או קרוביהם מועסקים באופן ישיר על ידי אינטל נמצא שינוי משמעותי לעומת כלל המדגם. בקרב קבוצה זו שיעור המכירים שתי פעילויות ומעלה עומד על כ-29 אחוזים (איור 11.30), לעומת 18 אחוזים בלבד בקרב כלל המדגם (איור 11.26). כמו כן ירד שיעור אלה שאינם מכירים ולו פעילות אחת מ-65 אחוזים ל-55 אחוזים בלבד.

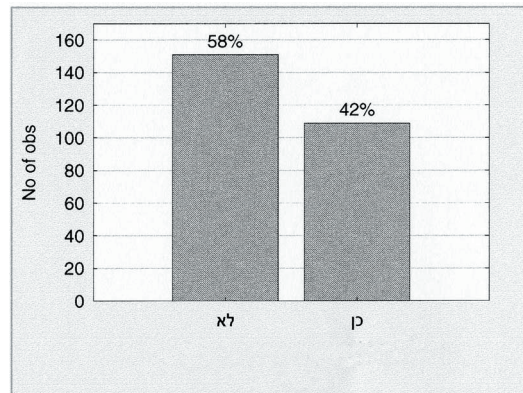
איור 11.30: הכרת פעילויות אינטל בקרב נדגמים שקרוביהם מועסקים באינטל

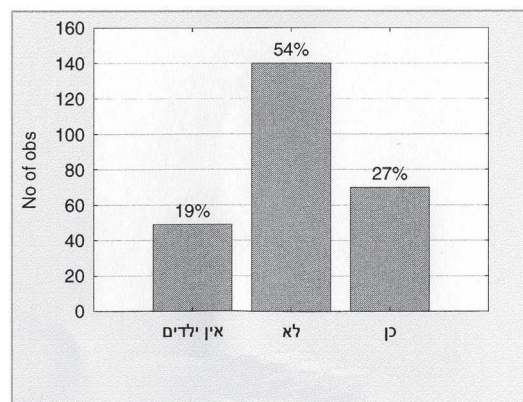
קשרי משפחה או חברות עם מועסקים באינטל

בקטע הקודם היה מספרם של הנדגמים שהם או קרוביהם מועסקים באינטל ישירות או דרך קבלן-משנה 57, או 21.8 אחוזים מסך המדגם. איור 11.31 מראה כי כ-42 אחוזים מכלל המדגם (109 נדגמים) השיבו שיש להם חברים העובדים באינטל. איור 11.32 מראה כי 27 אחוזים מכלל המדגם סבורים שלילדיהם יש חברים שהוריהם עובדים באינטל. בעקבות ניכוי המשיבים שאין להם ילדים, שיעורם של הסוברים כי לילדיהם יש חברים שהוריהם עובדים באינטל עולה ל-33 אחוזים (N=70).

איור 11.31: האם יש לכם חברים העובדים באינטל?

איור 11.32: היש לילדיכם חברים שהוריהם עובדים באינטל?

מסתבר כי שני משתנים אלו – חברים העובדים באינטל או ילדים שהורי חבריהם עובדים באינטל – יש להם השפעה משמעותית על הערכת תרומת אינטל להתפתחות העיר ועל הכרת פעילויות אינטל למען הקהילה. לוח 11.7 מראה כי משיבים אשר להם או לילדיהם יש חברים או הורי חברים העובדים באינטל נתנו לתרומתה של אינטל לעיר או להכרת פעילויות אינטל לקהילה ציון ממוצע גבוה מבחינה סטטיסטית באופן מובהק (מבחן ANOVA). ממצא זה מוביל למסקנה שככל שיגדל מספרם של עובדי אינטל שיגורו בעיר, כך תגדל המודעות לתרומתה של אינטל לעיר ולקהילה. מסתבר כי יחסי חברות אישיים מהווים אמצעי חשוב להעברת מידע ולהטמעתו.

לוח 11.7: קשרי משפחה או חברויות עם מועסקים באינטל

חברים עובדים באינטל		הורים לחברי ילדים עובדים באינטל	
תרומת הקמת אינטל לעיר	מידת הכרת פעילויות אינטל	תרומת הקמת אינטל לעיר	מידת הכרת פעילויות אינטל
1.89	0.51	1.76	0.61
2.28	0.81	2.36	0.90
p=0.017	p=0.030	p=0.002	p=0.082

סיכום ומסקנות

הממצא העיקרי של הסקר מראה כי הנסקרים במדגם גילו מודעות גבוהה והערכה רבה לתרומה שתורמו הקמת אזור התעשייה החדש וכניסתה של אינטל לעיר. בדירוג התפתחות יישובי הסביבה, התפתחות העיר והתפתחות אזור התעשייה זכה אזור התעשייה להערכה הגבוהה ביותר. התפתחות העיר נמצאת במקום השני, ואילו התפתחות יישובי הסביבה מדורגת במקום האחרון. תושבי האזור הכפרי יותר ביקורתיים כלפי ההתפתחות של יישוביהם מתושבי העיר. לעומת זאת הם נתנו להתפתחות אזור התעשייה בקרית-גת ציון גבוה יותר.

הנדגמים נתבקשו לציין את התרומה של חמישה גורמים לפיתוח העיר והאזור. על פי הערכת התושבים, הקמת אינטל תרמה את התרומה הגבוהה ביותר, ואחריה באה תרומת העלייה הגדולה ממדינות ברית המועצות לשעבר. התרומה השלישית בחשיבותה היא מאמצי התיעוש. שני הגורמים שקיבלו את ההערכה הנמוכה ביותר הם תרומת ההשקעות הממשלתיות ותרומת ההנהלה המקומית. המודעות הגבוהה של התושבים לתרומתה החיונית של התעשייה לפיתוח האזור הושגה למרות, ואולי בגלל, מצב התעסוקה הקשה השורר באזור.

אכן, בדירוג המצב היום לאור המצב בארץ או לאור המצב בעבר (בסולם מ-1 עד 3), רק מצב החינוך היווה נקודת אור וקיבל ציון העולה על 2.0. הערכת מצב התעסוקה באזור יחסית למצב בארץ כולה קיבלה ציון של כ-1.5, והערכת מצב התעסוקה יחסית לשנים קודמות קיבלה ציון 1.6. מצב הדיור היום יחסית לעבר הוערך בצורה קצת יותר

למרות המודעות הגבוהה לתרומתה של התעשייה להתפתחות העיר, כמעט חצי מהנדסים תופשים את קרית-גת כעיר לאספקת שירותים. רק קצת מעל לחמישית תופשים את העיר כעיר תעשייה. שנים-עשר אחוזים הגדירו את העיר בהגדרות שליליות, כגון עיר מאכזבת, עיר של כלום, אבטלה או עבריינות. תושבי האזור הכפרי קיצוניים עוד יותר בעמדותיהם ותופשים את העיר בעיקר כעיר שירותים (17 אחוזים) ופחות כעיר תעשייה (9 אחוזים).

במבחני השונויות בין קבוצות האוכלוסייה לא נמצאו הבדלים מובהקים באשר להערכת התפתחות העיר והאזור בין קבוצות הגיל השונות. ואילו באשר להתפתחות אזור התעשייה נמצאו הבדלים מובהקים על פי גיל, ארץ לידה ושנות השכלה. נמצא כי גילאי 30-50 הם אלו שמעריכים את התפתחות אזור התעשייה בשנים האחרונות בצורה החיובית ביותר. כמו כן נמצא הבדל משמעותי בהערכת ההתפתחות של אזור התעשייה בין ילידי ישראל לבין העולים. בעוד שהציון הממוצע שנתנו ילידי ישראל עמד על 3.16 (מתוך 4) הציון הממוצע שנתנו העולים היה 2.64 בלבד. התפלגות שנות ההשכלה משפיעה בצורה מובהקת על הציון שניתן להערכת התפתחות אזור התעשייה. הציון הממוצע הולך וגדל עם הגידול במספר שנות הלימוד.

ההבדל בציון שניתן לשאלת מצב התעסוקה בעיר יחסית לתעסוקה בארץ נמצא מובהק בחתך על פני קבוצות השכלה. שכיחות ההערכה שמצב התעסוקה גרוע יותר גבוהה מאוד אצל בעלי השכלה של 12 שנות לימוד. ההשתייכות לקבוצות תעסוקה נמצאה גורם בעל חשיבות להסבר השונויות בהערכת השינויים שהתחוללו בקרית-גת ובאזור. קבוצות השכירים והעצמאים ציינו את חמש השאלות הבאות בציון גבוה יותר מהקבוצות הכוללות את הלא-מועסקים: 1. התפתחות העיר קרית-גת; 2. התפתחות אזור התעשייה; 3. תרומת הקמת אינטל; 4. תרומת התיעוש; 5. הערכת מצב התעסוקה היום יחסית לעבר. עם זאת, התשובה השכיחה אצל כל קבוצות התעסוקה מצביעה על כך שכולן שותפות להערכה כי מצב התעסוקה היום גרוע יותר מהמצב לפני שנים אחדות. כמצופה בנוגע למצב התעסוקה, השכירים והעצמאים מלינים פחות מהאחרים, ואילו המובטלים מלינים במידה הרבה ביותר.

המדגם כלל מעט מאוד נדגמים שיש להם קשר תעסוקתי ישיר או עקיף עם אינטל. במדגם עלו עובדי אחד המועסק על ידי אינטל באופן ישיר, עוד שניים המועסקים באינטל על ידי קבלן-משנה ועוד עשרה שתעסוקתם נשענת על אינטל במידה זו או אחרת. לעומת זאת היו לנדגמים 34 קרובי משפחה מדרגה ראשונה או שנייה המועסקים על ידי אינטל באופן ישיר ועוד עשרים המועסקים על ידי קבלן-משנה. כ-24 אחוזים מכלל המדגם השיבו שיש להם חברים העובדים באינטל. כ-33 אחוזים מכלל אלה שיש להם ילדים השיבו שלילדיהם יש חברים שהוריהם עובדים באינטל.

בנוגע לפעילויות המתבצעות על ידי אינטל למען הקהילה נמצא כי רק כשליש מהמשותפים במדגם הכירו פעילות אחת או יותר, ורק כ-18 אחוזים הצליחו להצביע על שתי פעילויות או יותר. בבדיקת השונויות בין קבוצות אוכלוסייה בנוגע לתרומתה של אינטל

לקהילה נמצא כי הקבוצות הבאות נוטות להכיר את פעילות אינטל למען הקהילה טוב יותר מאחרות באופן מובהק: גילאי 30-50, התושבים הגרים ביישוב עד 15 שנה, ובעלי השכלה על-תיכונית. כמו כן, כמה קבוצות מכירות את פעילות אינטל למען הקהילה טוב יותר מאחרות, אלא שההבדל אינו מובהק במידה מספקת. קבוצות אלו הן: נשים, תושבי קרית-גת לעומת תושבי יישובי הסביבה, קבוצת השכירים, ובאופן מפתיע גם הקבוצה הנוטה לתאר את העיר במונחים שליליים.

הכרת פעילויות אינטל למען הקהילה רבה יותר בקרב אלה שהם או קרוביהם מוע-סקים על ידי אינטל באופן ישיר או עקיף. ועוד, הציון הממוצע שניתן לתרומתה של אינטל לעיר או להכרת פעילויות אינטל למען הקהילה היה גבוה יותר באופן מובהק מבחינה סטטיסטית בקרב נדגמים שיש להם חברים העובדים באינטל או שלילדיהם יש חברים שהוריהם עובדים באינטל.

נספח 11.1 : שאלון לחושבי קרית-גת וסביבתה

צוות משותף מאוניברסיטת בן-גוריון והאוניברסיטה העברית בוחן את הפיתוח האזורי של קרית-גת וסביבתה בשנים האחרונות. נודה לך על הסכמתך להשיב על השאלות הבאות. תשובתיך יסייעו למקבלי החלטות לקדם את פיתוח האזור. השאלון אנונימי ונועד לצורכי מחקר בלבד.

א. נתונים סוציו-דמוגרפיים

1. מין: זכר/נקבה
2. שנת לידה:
ארץ לידה:
שנת עלייה:
3. מקום מגורים: קרית-גת
מושב:
קיבוץ:
4. מספר שנות מגורים ביישוב הנוכחי:
5. מספר שנות מגורים בבית הנוכחי:
6. מספר שנות השכלה:
7. תעסוקה: עצמאי, שכיר, גמלאי, עקרת בית, מובטל/ת, סטודנט, צה.ל.
8. היכן אתה/ עובד/ת?
9. תארי/ במה אתה/ עוסק/ת?

ב. עמדות ותפישות

10. איך קרית-גת נתפשת בעיניך? עיר שירותים/עיר מסחר/עיר תעשייה
11. לדעתך, איך התפתחה קרית-גת בשנים האחרונות?
א. במידה רבה ב. במידה בינונית ג. במידה מועטה ד. לא התפתחה כלל
12. לדעתך, איך התפתחו יישובי הסביבה בשנים האחרונות?
א. במידה רבה ב. במידה בינונית ג. במידה מועטה ד. לא התפתחו כלל
13. לדעתך, איך התפתח אזור התעשייה של קרית-גת בשנים האחרונות?
א. במידה רבה ב. במידה בינונית ג. במידה מועטה ד. לא התפתח כלל
14. ציין את תרומתם של הגורמים הבאים לשינוי שחל בקרית-גת בשנים האחרונות בסולם מ-0 (לא תרם כלל) עד 4 (תרומה משמעותית ביותר):

0	1	2	3	4
לא תרם כלל	תרומה מועטה	תרומה בינונית	תרומה משמעותית	תרומה משמעותית ביותר

15. יחסית למצב התעסוקה הכללי בארץ מצבה של קרית-גת:
א. טוב יותר ב. אותו דבר ג. גרוע יותר

16. לדעתך, מהן אפשרויות התעסוקה בתעשייה בקרית-גת היום יחסית למצב לפני 5 שנים:
 א. טובות יותר ב. אותו דבר ג. גרועות יותר
17. מהי לדעתך רמת החינוך בקרית גת היום יחסית למצב לפני חמש שנים?
 א. טוב יותר ב. אותו דבר ג. גרוע יותר
18. מהי רמת מחירי הדירות והבתים בקרית גת היום יחסית למצב לפני חמש שנים?
 א. גבוהה יותר ב. אותו דבר ג. נמוכה יותר
19. אילו לא נפתח מפעל אינטל בקרית-גת מצבה של העיר היה:
 א. טוב יותר ב. אותו דבר ג. גרוע יותר

ג. תועלות ישירות ועקיפות הקשורות במפעל אינטל

20. האם את/ה מכירה/ פעילויות חינוך, תרבות וחברה המבוצעות על ידי אינטל לטובת תושבי קרית-גת והסביבה? נא פרט.
21. אנא פרט בלוח הבא האם אתה או בני משפחתך מדרגה ראשונה השתתפתם באחת מהפעילויות הבאות המאורגנות על ידי אינטל:

פעילויות	את/ה עצמך	קרוב משפחה מדרגה ראשונה
פעילות לתלמידים		
השתלמות מקצועית		
פעילות תרבות וחברה		

* קרוב מדרגה ראשונה: בן-זוג, אב, אם, בן, בת, אח, אחות.

22. אנא פרט בלוח הבא האם את/ה או קרובי משפחתך מועסקים על ידי אינטל באופן ישיר או עקיף?

קשרי תעסוקה עם אינטל:	את/ה עצמך	קרוב משפחה מדרגה ראשונה*	קרוב משפחה מדרגה שנייה**
מועסק על ידי אינטל באופן ישיר			
מועסק על-ידי אינטל דרך קבלן-משנה			
מועסק במקום המקבל הזמנות עבודה מאינטל			
מועסק במקום המושפע על-ידי אינטל באופן עקיף			
מועסק במקום המושפע על-ידי אינטל במידה קטנה			
מועסק במקום שאיננו מושפע מאינטל כלל			

* קרוב מדרגה ראשונה: בן-זוג, אב, אם, בן, בת, אח, אחות.

** קרוב מדרגה שנייה: דוד/ה, גיס/ה, אחיינית.

23. האם יש לך חברים קרובים המועסקים באינטל?
 א. כן ב. לא
24. האם יש לילדיך חברים שאחד מהוריהם מועסק באינטל?
 א. כן ב. לא ג. אין לי ילדים
25. תארו/י בבקשה במלים שלך מהי לדעתך תרומתה העיקרית של אינטל לקרית-גת ו/או לסביבתה.
26. האם יש לך רעיונות נוספים כיצד אינטל יכולה לתרום לקרית-גת וליישובי הסביבה?
 אנא פרט/י:
27. מה ידוע לך על תרומתו של פארק התעשייה החדש לקרית-גת וליישובי הסביבה?

תודה על עזרתך להשלמת המחקר.

נספח 11.2 : ANOVA סבחי

לוח 11.2.1: ניתוח שונות על פי קבוצות גיל

p	ציונים ממוצעים				הערכות ועמדות בנוגע ל:
	מובהקות ההבדלים	נולדו לפני 1952	נולדו בשנים 1952-1972	נולדו עד 1972	כל המדגם
0.222	2.72	2.90	2.67	2.79	התפתחות קרית-גת
0.191	2.26	2.53	2.53	2.45	התפתחות יישובי הסביבה
0.001	2.61	3.19	2.97	2.96	התפתחות אזור התעשייה
0.935	2.03	2.09	2.03	2.05	תרומת הקמת אינטל
0.142	1.84	1.77	1.43	1.70	תרומת העלייה מבריה"מ
0.169	1.36	1.62	1.30	1.46	תרומת התיעוש
0.602	0.97	1.08	0.91	1.00	תרומת השקעות ממשלתיות
0.369	0.91	1.09	0.87	0.98	תרומת הנהלה מקומית
0.186	1.50	1.57	1.41	1.51	תעסוקה בעיר יחסית לארץ
0.292	1.54	1.71	1.67	1.65	תעסוקה היום יחסית לעבר
0.509	2.21	2.33	2.23	2.27	רמת חינוך היום יחסית לעבר
0.748	1.78	1.88	1.85	1.84	מחירי דיור היום יחסית לעבר
0.627	1.54	1.63	1.61	1.60	מצב לולא אינטל

לוח 11.2.2: ניתוח שונות על פי שנת עלייה לארץ

p	ציונים ממוצעים				על מזה 1990	כל המדגם	הערכות ועמדות בנוגע ל:
	מובהקות ההבדלים	ילידי ישראל	על לפני 1970	על בשנים 1989–1970			
0.4676	2.834	2.671	2.643	3.000	2.789	התפתחות קרית-גת	
0.2064	2.530	2.383	1.923	2.429	2.454	התפתחות יישובי הסביבה	
0.0009	3.161	2.571	2.786	2.917	2.964	התפתחות אזור התעשייה	
0.3957	2.153	1.973	1.769	1.688	2.054	תרומת הקמת אינטל	
0.6555	1.613	1.833	1.769	1.867	1.698	תרומת העלייה מבריה"מ	
0.9497	1.432	1.500	1.417	1.600	1.461	תרומת התיעוש	
0.1003	0.987	1.071	0.333	1.400	1.004	תרומת השקעות ממשלתיות	
0.4362	0.987	1.028	0.500	1.063	0.977	תרומת הנהלה מקומית	
0.0498	1.532	1.411	1.357	1.824	1.508	תעסוקה בעיר יחסית לארץ	
0.3545	1.671	1.542	1.786	1.857	1.651	תעסוקה היום יחסית לעבר	
0.2362	2.314	2.157	2.077	2.500	2.268	רמת חינוך היום יחסית לעבר	
0.0984	1.900	1.667	1.769	2.214	1.843	מחירי דיור היום יחסית לעבר	
0.8938	1.576	1.616	1.643	1.688	1.598	מצב לולא אינטל	

לוח 11.2.3: ניתוח שונות על פי מספר שנות מגורים ביישוב

p	ציונים ממוצעים				הערכות ועמדות בנוגע ל:
	מובהקות ההבדלים	פחות מ-15 שנה	בין 15 ל-30 שנה	יותר מ-30 שנה	כל המדגם
0.929	2.788	2.764	2.816	2.789	התפתחות קרית-גת
0.671	2.522	2.384	2.495	2.454	התפתחות יישובי הסביבה
0.906	3.022	2.962	2.940	2.964	התפתחות אזור התעשייה
0.549	2.235	2.000	2.020	2.054	תרומת הקמת אינטל
0.369	1.857	1.562	1.762	1.698	תרומת העלייה מבריה"מ
0.931	1.408	1.457	1.490	1.461	תרומת התיעוש
0.544	0.917	0.951	1.102	1.004	תרומת השקעות ממשלתיות
0.765	1.059	0.991	0.919	0.977	תרומת הנהלה מקומית
0.066	1.673	1.439	1.495	1.508	תעסוקה בעיר יחסית לארץ
0.313	1.766	1.673	1.574	1.651	תעסוקה היום יחסית לעבר
0.127	2.333	2.154	2.356	2.268	רמת חינוך היום יחסית לעבר
0.105	2.085	1.780	1.794	1.843	מחירי דיור היום יחסית לעבר
0.005	1.510	1.486	1.757	1.598	מצב לולא אינטל

לוח 11.2.4: ניתוח שונות על פי שנות השכלה

p	ציונים ממוצעים				הערכות ועמדות בנוגע ל:
	מתחת ל-12 שנה	12 שנה	מעל 12 שנה	כל המדגם	
מובהקות ההבדלים					
0.449	2.784	2.713	2.885	2.785	התפתחות קריית-גת
0.178	2.721	2.417	2.380	2.460	התפתחות יישובי הסביבה
0.059	2.667	2.983	3.110	2.964	התפתחות אזור התעשייה
0.406	2.000	1.967	2.212	2.054	תרומת הקמת אינטל
0.576	1.694	1.613	1.814	1.697	תרומת העלייה מבריה"מ
0.904	1.531	1.442	1.440	1.458	תרומת התייעוש
0.640	0.960	0.948	1.098	1.000	תרומת השקעות ממשלתיות
0.414	0.920	0.901	1.106	0.973	תרומת הנהלה מקומית
0.031	1.588	1.407	1.609	1.510	תעסוקה בעיר יחסית לארץ
0.092	1.449	1.675	1.729	1.650	תעסוקה היום יחסית לעבר
0.362	2.250	2.336	2.183	2.269	רמת חינוך היום יחסית לעבר
0.135	1.740	1.778	2.000	1.843	מחירי דיוור היום יחסית לעבר
0.059	1.680	1.650	1.460	1.592	מצב לולא אינטל

לוח 11.2.5: ניתוח שונות על פי השתייכות לקבוצת תעסוקה

ציונים ממוצעים								הערכות ועמדות בנוגע ל:
p	עצמאים	שכירים	גמלאים	עקרת בית	מובטלים	סטודנטים	כל המדגם	
מובהקות ההבדלים								
0.048	2.944	2.944	2.543	2.471	2.613	2.471	2.789	התפתחות קריית-גת
0.221	2.472	2.564	2.563	2.333	2.000	2.250	2.454	התפתחות יישובי הסביבה
0.000	3.407	3.098	2.758	2.067	2.367	3.000	2.964	התפתחות אזור התעשייה
0.073	2.222	2.143	2.059	1.118	1.969	2.059	2.054	תרומת הקמת אינטל
0.093	1.547	1.867	2.029	1.125	1.355	1.625	1.698	תרומת העלייה מבריה"מ
0.040	1.755	1.500	1.636	0.765	1.156	1.235	1.461	תרומת התיעוש
0.082	0.943	1.150	1.063	0.706	0.533	1.353	1.004	תרומת השקעות ממשלתיות
0.093	0.870	1.194	0.912	0.529	0.688	1.118	0.977	תרומת הנהלה מקומית
0.198	1.537	1.542	1.571	1.588	1.406	1.176	1.508	תעסוקה בעיר יחסית לארץ
0.055	1.698	1.760	1.647	1.600	1.281	1.588	1.651	תעסוקה היום יחסית לעבר
0.616	2.278	2.350	2.188	2.063	2.143	2.294	2.268	רמת חינוך היום יחסית לעבר
0.251	1.759	1.880	1.636	2.200	2.000	1.688	1.843	מחירי דיוור היום יחסית לעבר
0.486	1.556	1.575	1.514	1.824	1.710	1.706	1.604	מצב לולא אינטל

לוח 11.2.6: ניתוח שונות על פי תפישת העיר

p	ציונים ממוצעים					כל המדגם	הערכות ועמדות בנוגע ל:
	עיר מסחר	עיר שירותים	עיר תעשייה	עיר מגוונת	תפישות שליליות		
מובהקות ההבדלים							
0.133	2.710	2.882	3.000	3.000	2.516	2.789	התפתחות קריית-גת
0.000	2.531	2.643	2.623	2.533	1.621	2.454	התפתחות יישובי הסביבה
0.017	2.967	3.161	3.036	3.333	2.393	2.964	התפתחות אזור התעשייה
0.075	1.927	2.394	2.175	2.600	1.710	2.054	תרומת הקמת אינטל
0.841	1.661	1.818	1.603	2.000	1.742	1.698	תרומת העלייה מבריה"מ
0.001	1.233	2.000	1.754	1.857	1.033	1.461	תרומת התייעוש
0.053	0.910	1.250	1.264	1.143	0.571	1.004	תרומת השקעות ממשלתיות
0.102	0.916	0.971	1.276	1.067	0.613	0.977	תרומת הנהלה מקומית
0.097	1.508	1.500	1.621	1.600	1.258	1.508	תעסוקה בעיר יחסית לארץ
0.141	1.645	1.750	1.732	1.800	1.355	1.651	תעסוקה היום יחסית לעבר
0.272	2.215	2.516	2.259	2.429	2.167	2.268	רמת חינוך היום יחסית לעבר
0.310	1.908	1.586	1.911	1.929	1.677	1.843	מחירי דיוור היום יחסית לעבר
0.541	1.581	1.500	1.702	1.467	1.645	1.598	מצב לולא אינטל

12

אינטל והתקשורת המקומית

דורון קרביצקי

התקשורת המקומית היא נדבך שלא ניתן להתעלם ממנו במה שנוגע לתהליכים מקומיים המתרחשים בפריפריה. תחומים שונים המעוררים עניין באוכלוסייה המתגוררת בערי השדה נדחקים לקרן זוית בעיתונות הארצית או במהדורות החדשות ברדיו ובטלוויזיה או שאינם באים כלל לכדי ביטוי.

כאשר חברת היי-טק בסדר גודל בלתי-מבוטל כדוגמת אינטל מחליטה לקבוע את משכנה, ולהקים מפעל גדולה מבחינת היקף הייצור המיועד, באזור פריפריאלי כמו קרית-גת, סביר להניח כי העניין הציבורי-מקומי סביב המפעל ילך ויגבר. לפיכך, אחד ממתווכי המידע הטובים ביותר בין האזרח למפעל עשויה להיות העיתונות המקומית.

פרק זה בוחן כיצד משתקפים יחסי הגומלין בין מפעל אינטל בקרית-גת לאוכלוסיית אזור צפון הנגב, בכתבות, ראיונות וגילויי-דעת שפורסמו בעיתונות המקומית הכתובה, בכמה מישורים: חינוך, חברה וכלכלה, דיור, אספקת שירותים, ומישור היחסים בין קרית-גת והעורף החקלאי שלה. לשם כך נבחרו המקומונים הבאים: 'מה נשמע' - עיתון מקומי המסקר את אזור קרית-גת, שפיר ויואב; 'כל הדרום' מקבוצת 'ידעות תקשורת', ו'כאן דרום', מרשת מקומוני קבוצת 'שוקן'. שלושה מקומונים אלה מסקרים את כל אזור הנגב הצפוני משדרות ועד אשדוד, כולל אזור גוש קטיף.

הבחירה בעיתונים אלו נבעה בשל היותם המקומונים הבולטים בקרית-גת ובשטח השיפוט שבו ממוקם מפעל אינטל, המשותף בחלקו למועצות האזוריות לכיש, שפיר ויואב, ומשום שסיקרו את המתרחש סביב המפעל מיום ההכרזה על הקמתו ועד עצם

ימי כתיבת שורות אלו. קטעי העיתונות שנסקרו משקפים את התקופה מ-1996, השנה שבה הוחל בהקמת המפעל, ועד 2003, השנה שבה נכתבה עבודה זו. סקירת העיתונות נעשית בעיקר על ידי ציטוטים ישירים המובאים כלשונם, ללא הגהות ותיקונים.

פעילות במסודות החינוך והשתקפותה בתקשורת

בכל הדיווחים הקשורים בחינוך כמעט אין חולק על תרומתה של חברת אינטל לנושא החינוכי. בראיונות עם חלק מפרנסי העיר ואנשי חינוך מקומיים מתואר קידום החינוך בקרית-גת והאזור באמצעות אינטל. ניתן לראות זאת במספר גדול של כתבות שפורסמו על הפעילות החינוכית של המפעל לאורך כל התקופה הנסקרת.

ביום הנחת אבן הפינה להקמת מפעל אינטל בקרית-גת במאי 1996 נשאל ראש עיריית קרית-גת דאז, זאב בויס, על-ידי כתב המקומון 'כאן דרום', מה תהיה התרומה של המפעל לעירו. "ההשלכות הגדולות ביותר של הקמת המפעל בעיר יהיו דווקא בתחום החינוך", השיב בויס. "הרבה מוחות טובים יגיעו לעיר - אנשים שעד היום לא בדיוק התלהבו להגיע לקרית-גת".

חודשים ספורים לפני חנוכת המפעל, פורש אהרון בלומנפלד, תושב קרית-גת, איש חינוך ומומחה למחשבים, את משנתו לגבי תפקידה של אינטל בתחום החינוך בעיר: "אני טוען שמפעל אינטל הוקם כדי לקדם את העיר, ולשם כך קיבל סיוע של 600 מיליון דולר. יש לנו הזכות המלאה לדרוש מן המפעל לקדם את החינוך בעיר ולהיות שותף בכיר לתוכנית. מנהלי אינטל ידאגו לרמת חינוך מן הגבוהות בארץ, משום שגם הם יהיו שותפים להשקעה ולא ירצו שכספי המפעל ירדו לטמיון. אינטל לא יסתפק במה שמשרד החינוך ייתן ויעניק לדור הצעיר את כל הכלים הדרושים לו להצלחה".

בלומנפלד אינו פוסח על מערכת החינוך בקרית-גת: "מערכת החינוך בעיר חייבת לעבור שינוי יסודי שמתחיל עוד בגן-הילדים. הראייה צריכה להיות מרחיקת לכת, כשהמטרה היא להכין את הילד ולהביא אותו בסופו של דבר לקו הסיום כעובד בכיר באינטל. כיום 99 אחוזים מתושבי העיר נדחים על ידי אינטל בגלל אי-התאמה לדרישות המפעל. אי אפשר להתקבל לאינטל בלי שליטה מושלמת במתמטיקה ברמה של חמש יחידות בגרות, שליטה באנגלית, ושליטה במחשבים. כדי שתלמיד יתאים לדרישות הוא צריך לקבל את היסודות המתמטיים, שיאפשרו לו את השליטה במקצועות הללו: בקרית-גת מתחילים ללמוד אנגלית רק בכיתה ג'. צריך להקדים את לימודי השפה האנגלית ולנצל את הקליטה המהירה שיש לילדים בגיל הרך" ('מה נשמע', אוקטובר 1998).

על פניו נראה שהתחזית של ראש העירייה לשעבר, בויס, התממשה: בפברואר 1997 פורסמה הידיעה הבאה במקומון 'מה נשמע': "ועדת החינוך של מפעל אינטל הודיעה כי תשתף פעולה עם מערכות החינוך באזור ותשקיע בכל הקשור לקידום חינוכם של הילדים להכרת והבנת נושא ההיי-טק".

מאז פורסמו הרבה ידיעות על פעולות חינוכיות של המפעל בעיר. בדצמבר 1997 כתב

‘מה נשמע’: 1450 שעות עבודה השקיעו עובדי אינטל בפעילויות חינוך, שיפוץ גנים, מוסדות חינוך ובתי קשישים. כמו כן, 25 סטודנטים שקיבלו מלגת לימודים משותפת מטעם אינטל וקרן ‘אייסף’ ילמדו בתמורה במקצועות המדעים והמתמטיקה”.

בינואר 1998 נחנך מרכז חינוכי מיוחד בקרית-גת שכונה ‘תעשידע’. על פי המקומון ‘מה נשמע’ מדובר בפרויקט שמעורבות בו בין היתר עיריית קרית-גת, הסוכנות היהודית ואינטל. המרכז כולל כיתות לימוד ממוחשבות שבהן תלמידים מגילים שונים ילמדו את תהליך היצירה התעשייתית.

כשמונה חודשים אחר כך, התקיים במרכז ‘התעשידע’ טקס השקת לומדת ‘תעשימול’- ציה’ שפותחה לשימוש העיתי של תלמידי חטיבת הביניים והתיכון ומאפשרת הדמיה של ניהול מפעל היי-טק, על כל היבטי הניהול, הייצור, התפעול והשיווק (‘מה נשמע’, ספטמבר 1998).

בפברואר 1998, נערך טקס הפתיחה של פרויקט משותף נוסף של אינטל ועיריית קרית-גת – “חשוב יצירתי”, שאמור להקיף את כל תלמידי כיתות ז’ בכל חטיבות הביניים בעיר. “מטרת הפרויקט – עידוד החשיבה היצירתית בקרב התלמידים, על ידי סדנאות אמנות מגוונות ותערוכה נודדת בין בתי-הספר”, דווח ב’מה נשמע’.

זאת ועוד, בשיתוף עם עיריית קרית-גת יזמה אינטל מרתונים למתמטיקה בארבעה בתי-הספר המקיפים בעיר, כך פורסם ב’מה נשמע’, באפריל 1998. “התגובות של התלמידים וההורים הובילו מספר מנהלים להחלטה להמשיך בקיום המרתונים לשכבות אחרות בבית-הספר ובאותה מתכונת במהלך שנת הלימודים”.

אינטל נטלה חלק יחד עם עוד חברות היי-טק ומשרד החינוך בפרויקט העונה לשם “תעשייה בונה עתיד”. “הפרויקט נועד לחשוף תלמידי חטיבות ביניים, בעיקר מעיירות פיתוח, לאפשרויות התעסוקה הגלומות בתעשיית ההיי-טק” (‘מה נשמע’, יולי 1998).

ביולי 1999 היה במפעל אינטל קרית-גת טקס שחולקו בו מלגות ופרסים לתלמידים וסטודנטים יוצאי העיר שנטלו חלק בפרויקטים המשותפים לאינטל, ‘קרן אייסף’, ‘קרן גרוס’ ואגף החינוך בעירייה (‘מה נשמע’, יולי 1999).

באוקטובר 1999 בישרה כותרת-ענק ב’מה נשמע’ כי “מפעל אינטל תורם כ-200 מחשבים נישאים לבתי-הספר בקרית-גת”. כחודשיים לאחר מכן נכתב באותו מקומון על ביקור מחלקת ההדרכה של אינטל בבית-הספר היסודי ‘נביאים’ בקרית-גת: “32 עובדי מחלקת ההדרכה ‘פשוט’ ביום רביעי השבוע על בית-ספר ‘נביאים’ והכניסו את 100 תלמידי כיתות ה’ לעולם ההיי-טק. הרעיון המרכזי שמאחורי התוכנית הוא: למידה תוך כדי חוויה. צוות של שמונה מעובדי מחלקת ההדרכה שקד חודשים רבים על פיתוח התוכנית והתוצאה – יום שכולו הפנינג חינוכי, אשר נבנה על עקרון תחנות הפעלה שונות” (‘מה נשמע’, דצמבר 1999).

ביולי 2000 זכתה רשת המרכזים הקהילתיים בקרית-גת להיות המוסד הראשון מחוץ לארצות הברית שאינטל מתקשרת עמו לשם מימון והקמה משותפת של מועדון ‘Intel Clubhouse’. “מדובר במרכז מיחשוב שבו ילדים ובני נוער יבצעו באמצעות מחשבים, עבודות בתחומי אמנות, מוסיקה, תקשורת ועוד”, דווח ב’מה נשמע’.

ה'קלאב האוס' עצמו נחנך בטקס חגיגי במעמד סגן נשיא אינטל העולמית ומי שמשמש כמנכ"ל המשותף של אינטל קרית-גת, אלכס קורנהאוזר ('מה נשמע', מארס 2001).

בנובמבר 2000 נחנך ה'חווידע', מיני-מוזיאון למדעים שנפתח בבית-הספר היסודי 'בן-גוריון' בקרית-גת. 'מה נשמע' דיווח: "היחידה לקשרי קהילה באינטל קרית-גת היתה שותפה בגיבוש התכנים הפדגוגיים ובסיוע כספי להקמת המרכז כמשאב ותשתית חשובה לקידום החינוך במדע טכנולוגי".

מיקומה של אינטל באזור קרית-גת יוצר גם שבבי השפעה על מערכת החינוך במועצות האזוריות הסובבות את העיר. באפריל 1998, במסגרת ראיון חג, סיפר ראש המועצה האזורית לכיש מאיר עמר ל'מה נשמע' על היערכות מערכת החינוך במועצה לקראת בואה של אינטל לאזור: "חיברנו בתי-ספר לאינטרנט והקמנו פרויקטים לגישה לאינטרנט לכלל התושבים כדי לחשוף אותם לנושא. באחרונה ביקר אצלנו שר המדע, מר מיכאל איתן, ואישר מספר פרויקטים שביקשתי בתחום זה. אני יכול לציין כי בגני-הילדים בלכיש מלמדים את הילדים נושאים טכנולוגיים, מדע, מחשב ועוד. בנושא זה אמרו לנו המפקחים כי הגנים בלכיש הם מהטובים ביותר בארץ, ועל כך גאוותי".

אהובה מרציאנו, מנהלת קשרי הקהילה של אינטל קרית-גת, סבורה כי העתיד החינוכי טמון בנוער. "כל השקעה בחינוך טכנולוגי הינה השקעה משתלמת לעתיד הרחוק. אנו מאמינים כי המפעל בקרית-גת יזכה לקלוט רבים מילדי הגן ובני השכבות הבוגרות שזכו לקבל חינוך טכנולוגי חווייתי במסגרת ה'חווידע' ותוכנית חינוכיות נוספות, אותן מפעיל אינטל באזור. אנו פועלים לחזק את הקשר עם הקהילה בכל המרכזים בהם אינטל פועלת, מתוך ראייה שחוויות הנרכשות בגיל צעיר ומתן הזדמנות שווה הם הגורמים המאפשרים לפתח מציאות" ('מה נשמע', נובמבר 2000).

ראש עיריית קרית-גת, אלברט ארז, ראה קשר ישיר בין הפרויקטים של אינטל לבין קידום הישגי התלמידים בעיר. "בין היתר ציין ראש העירייה את המרתונים למתמטיקה ואת תגבור לימודי המדעים כאחראים לעלייה העקבית בתוצאות מבחני הבגרות במקיפים" ('מה נשמע', נובמבר 2001).

התייחסות התקשורת למצוקת התעסוקה

על פי הפרסומים בעיתונות המקומית, תחום התעסוקה הוא התחום השנוי ביותר במחלוקת והנסקר ביותר בכל הנוגע למיקומו ולפעילותה של אינטל באזור. רוב הדוברים וכותבי הטורים שהזדהו כאזרחים מן השורה וכתושבי קרית-גת הביעו דעה שלילית או ביקורתית כלפי השתלבותם של תושבי העיר וסביבותיה במעגל המועסקים של המפעל. עיקר הביקורת עסקה בציפיות הגבוהות שתלו המבקרים בעצם מיקומה של אינטל בקרית-גת, עיר שידעה שנים קשות של אחוזי אבטלה גבוהים.

במארס 1996, עוד לפני הנחת אבן הפינה למפעל אינטל קרית-גת, פרסם המקומון 'כאן דרום' את מכתבו של ציון ביטון, תושב העיר, ובו הוא פורש את משנתו לגבי תפקוד המפעל בהקשר לבעיית התעסוקה בקרית-גת. "כבר היום הייתי מציע לזאב ביום להכין

את רוב המובטלים בעיר בהכשרה מקצועית מתאימה, כדי שבעתיד הם יוכלו להשתלב במפעל כעובדים מקצועיים. וחס וחלילה שאינטל לא ישתמש במובטלי קרית-גת רק לצורך עבודות ניקיון וכדומה".

עם הנחת אבן הפינה לאינטל קרית-גת נכתב ב'כאן דרום': "בשירות התעסוקה בקרית-גת נרשמו בחודש פברואר (1996) כ-2,300 מובטלים המהווים 10.4 אחוזים מכוח העבודה בעיר. מרבית המובטלים הם נשים ועובדים לא-מקצועיים שנפלטו ממפעלי הטכסטיל בעיר וממפעל מסכות האב"כ 'שלאון', שבתקופת מלחמת המפרץ העסיק יותר מ-1,000 עובדים שעבדו 24 שעות ביממה. לא בטוח שהדרישות הגבוהות של אינטל יתאימו לאותם מובטלים, סבור מזכיר מועצת הפועלים הטרי בקרית-גת, חיים פרטוש: 'אני מסופק אם אינטל, עם כל הכבוד לה, יכולה לפתור את בעיות התעסוקה הקשות של העיר. בעיר אין הרבה מהנדסים, הנדסאים, או אפילו טכנאים שאינטל זקוקה להם'. אחד המובטלים שהתראיין לכתבה אמר: 'אני מובטל כבר מספר שנים אחרי שעבדתי בתשלובת 'פולגת'. מה אינטל יכולה להציע לי? אני אדם פשוט שבקושי יודע לקרוא ולכתוב'".

בינואר 1997 ביקר כתב 'מה נשמע' באתר הבנייה של אינטל בקרית-גת. לשאלתו האם אינטל תהווה פתרון כלשהו לבעיית האבטלה החמורה בקרית-גת עונה אהובה מרציאנו, המשמשת כמנהלת היחידה לקשרי הקהילה בקרית-גת מטעם אינטל: "אינטל אינה יכולה לתת פתרון מיידי לבעיית האבטלה בעיר. המטרה בראייה לטווח ארוך היא גיבוש קבוצות צעירים שנטשו, וסטודנטים שיכונו לעבודה באמצעות לימודים. תוכנית נוספת שהוצעה היא הסבת אקדמאים ממקצועות בלתי-מבוקשים בשוק למקצועות היי-טק, שבמסגרתה יועסקו האקדמאים באינטל, תוכנית לחיילים משוחררים ללימודי טכנאים והנדסאים, כשבסיום לימודיהם יועסקו על ידי אינטל". עוד אומרת מרציאנו: "ככל הנראה, אינטל תגרור אחריה מספר רב של מפעלים קטנים שיועסקו גם על-ידה כקבלני-משנה, והם עצמם יעסיקו תושבים מקרית-גת".

בראיון למקומו 'מה נשמע' בפברואר 1997, הגיב מנכ"ל אינטל קרית-גת, אלכס קור-נהאוזר, על הציפיות שתושבי קרית-גת תולים במפעל: "אינטל לא מביאה פתרון פלא ומיידי, לעומת זאת היא מביאה לעיר תשתית ותעסוקה לטווח הרחוק. כלומר, בטווח של ארבע עד שמונה השנים הבאות. למעשה, כיום אין לקרית-גת כוח האדם הדרוש לאינטל".

הכתב הקשה על קורנהאוזר: "מדובר במפעל גדול. מה החלוקה בין העובדים בייצור מול המהנדסים, והאם, כפי שחוששים 'המקומיים', הם ישולבו בייצור בלבד?" קור-נהאוזר ענה: "זה דימוי לא נכון. אין לנו באינטל פועלי ייצור. בין 85 ל-90 אחוזים מהעובדים יהיו טכנאים והנדסאים. לדעתי, לצעירים בקרית-גת ובאזור ישתלם ללמוד במסלולים אלה, משום שרק כך תהיה להם תעסוקה במקום, וברמה גבוהה. הם כבר לא יצטרכו לחפש את זה במקום אחר. בכל מקרה מדובר בתהליך ולא במשהו שיתרחש בבת אחת".

בראיון אחר שהעניק 'למה נשמע' בדצמבר 1997, הגיב קורנהאוזר באותו עניין: "פתרו-

נות מידיים לבעיית האבטלה - אינם! עצם הגעתו הנה של מפעל בסדר גודל כזה יוצרת בנייה של תשתית פיסית ותעסוקתית, כזו שתפתור את בעיית האבטלה בטווח הרחוק יותר".

בהמשך נכתב: "עם זאת סיפר המנכ"ל על הכוונה להכשיר כוח אדם מקרית-גת והא-זור, כך שישתלב במפעל: המדובר בפרויקטים כדוגמת 'אופק' - פרויקט הכשרה פנים-מפעלית ביוזמת אינטל. המנכ"ל הוסיף כי יש בכוחה של אינטל לתת אלטרנטיבה רצינית לצעירי קרית-גת והאזור בבניית עתידם, וכי אינטל לא תתנהל על פי שיקולי פופולריות. מנכ"ל אינטל רואה בהנהגת העיר פרטנר להשגת מטרות המפעל, והוא בטוח כי אינטל תישאר גוף תחרותי ומצליח לאורך שנים, וממנו תצמח טובה גם לאי-נטל וגם לקרית-גת".

ביוני 1999 סוקר טקס חניכת מפעל אינטל בקרית-גת בהרחבה ב'מה נשמע'. "יש לנו הרבה מה ללמוד מאינטל, אבל גם הרבה מה לתת", צוטט שר התעשייה והמסחר דאז, נתן שרנסקי, שנכח באירוע. "שרנסקי נשאל על ידי העיתונאים, לפני נאומו, האם יש ביכולתו לכפות על אינטל להעסיק עובדים מקרית-גת, וענה כי 'לא ניתן לכפות, אלא רק לעודד'".

בכתבה שפורסמה ב'מה נשמע' בדצמבר 1997, שתוכנה עוסק בעלייה באחוזי האבטלה בקרית-גת ובפיטורי עובדים רבים ממפעלי האזור, נכתב על מקומה של אינטל בנושא: "גם הקמתו של מפעל אינטל בקרית-גת לא פתרה את מצוקת האבטלה החמורה בעיר". בסוף החודש הקרוב צפויים פיטוריהם של כ-230 עובדי 'טי.די.סי.', המקימה את אינטל. עוד נכתב בהמשך לדברים אלו: "מקור בכיר מקרב עובדי חברת 'טי.די.סי.' מסר לנו, כי שורר זעם רב בקרב עובדי החברה על רקע הפיטורים הצפויים. העובדים גם זועמים על כך שחברת אינטל תמשיך להעסיק עובדים זרים ותפטור את העובדים המקומיים. במקום להוריד את אחוזי האבטלה הם מעלים אותם יותר ויותר".

ביולי 1999 פורסמו ב'מה נשמע' דבריו של שמעון אוחיון, תושב קרית-גת, כפי שנא-מרו בראיון ביומן החדשות של הערוץ הראשון, שסיקר את טקס חנוכת אינטל בעיר. "במקום לתת לאינטל 600 מיליון דולר מענק ממשלתי, היו מביאים ותומכים בעשרה מפעלים שיעסיקו עובדים מהעיר לפי השיטה הישנה והטובה". אוחיון, רתך במקצועו, זועם על ההעדפות התעסוקתיות של אינטל: "אינטל לא מעסיק עובדים מהעיר. אפילו קבלן הניקיון הוא מבחוץ ומביא את העובדים שלו מהצפון. את כל הרתכים ובעלי המקצוע הם מקבלים מחברות כוח אדם שמביאות עובדים מבחוץ, מפטרים אותם לאחר 11 חודשים ומשלמים להם משכורת מינימום. גם העובדים שמתקבלים לעבודה באינטל מעדיפים לגור מחוץ לקרית-גת". עוד הוסיף אוחיון: "אני רתך מקצועי, ומצי-עים לי לעבוד ב-25 ש"ח לשעה, כאשר לעובדים מבחוץ אני מניח שאינטל משלם פי שלושה".

באותו גיליון השיב יוסי שובל, האחראי הארצי על קשרי הקהילה מטעם אינטל, לדבריו של אוחיון כפי שהובאו בפניו על ידי הכתב: "אינטל לא רק קיבלה מענק של 600 מיליון דולר, היא גם השקיעה מיליארד דולר, ההשקעה הפרטית הכי גדולה

בישראל".

באוקטובר 1999 פורסם ב'מה נשמע' כי "עד סוף שנת 2000 יעסיק אינטל קרית-גת 3,600 עובדים. מתוכם כ-2,000 יהיו עובדי קבלן (80 אחוזים מהם תושבי קרית-גת והאזור). מתוך כ-1,600 עובדי אינטל הנוותרים שאינם עובדי קבלן, כ-60 אחוזים יהיו עד סוף השנה הבאה, בתום קורסי ההכשרה, תושבי קרית-גת והדרום". כך מצוטטת ממלאת מקום דוברת אינטל, תמי מצלאוי.

בראיון שנתן ראש עיריית קרית-גת, אלברט ארז, ל'מה נשמע' בדצמבר 1999 הוא מחלק את מספר העובדים הצפוי באינטל באופן פרטני יותר: "1,400 מהם הם עובדים ישירים של אינטל, 1,600 מהם נותני שירותים, ועוד 600 איש הם עובדי קבלן: בגינון, ניקיון, אבטחה, תמיכה לחדר נקי, וכדומה".

במסיבת עיתונאים שכינס מנכ"ל המפעל בקרית-גת, אלכס קורנהאוזר, ביולי 2002 הוא מסר את הנתונים הבאים: "למעלה מ-2,300 עובדי אינטל (לא כולל קבלנים) עובדים בקרית-גת. 70 אחוזים מתגוררים בדרום – דרומית לקרית מלאכי. למעלה מ-500 עברו בשנים 2000-2001 להתגורר בקירבת המפעל – בקרית-גת וביישובי האזור עד אזור באר שבע. כמו כן מועסקים 1,500 עובדי תמיכה – 80 אחוזים מהם מאזור הדרום. לא מדובר רק בחוטבי עצים ושואבי מים, אלא גם בכאלה הנותנים תמיכה טכנית, ולהם נוסף 400 עובדים בתשעה מפעלים הסובבים את המפעל ותומכים בו – בלעדי אינטל הם לא היו קיימים. 95 אחוזים מאותם עובדים גרים בדרום. למעשה, 4,000 איש בדרום מתפרנסים מאינטל ברכישות שונות".

במכתב ששלח למערכת 'מה נשמע' ממשיך קורא העונה לשם ברוך שוסל את אינטל למפלגת ש"ס: "מה עשתה ש"ס? ייצגה את המסכנים והדפוקים, גדלה והתרחבה והמשיכה להנציח את המסכנות כבסיס לעתידה. מה עשתה אינטל? ייצגה את רעיון פתרון האבטלה, גדלה והתרחבה והמשיכה הלאה תוך השפעה סמלית על סביבתה. יש להם חוצפה, למנהלי הקונצרן, לבוא זקופי קומה ולדרוש שוב סיוע ממשלתי בדיוק באותה טענה. מאות מיליונים קיבלה אינטל לפני שנים כעזרה עקיפה לאזורנו, ומה קיבלנו? הרחיבו לנו את הכביש העוקף בשבילם, ובנו להם קיר מגן כדי שלא ירגישו בקיר מנו... הבה נראה אתכם, ה'אינטלים' היקרים, תרתי משמע, רדו מהאולימפוס ומהפ-רויקטים הסמליים ושימו כסף של ממש על השולחן. הקימו בתי-ספר, מכללה, מגרשי ספורט, מרכזים קהילתיים וכדומה, אפילו תקבלו על כך זיכוי ממסים. די לסחטנות, די לטפילות! מי שרוצה להרוויח – שישקיע! מי שרוצה לקבל – שילמד לתת!" (מה נשמע, מאי 2000).

בראיון נוסף שהתקיים עם ראש העיר, מר אלברט ארז, ב'מה נשמע' במאי 2000 כאשר אינטל בחנה את האפשרות להקים מפעל שני בקרית-גת, הוא נותן את דעתו על האכזבה של תושבי העיר מהמפעל: "אני לא מוכן להיות יותר סניגור של אינטל. ובכל זאת, אינטל הציב את קרית-גת במפה העולמית ושינה את תדמיתה בארץ ובעולם".

במסיבת עיתונאים ביולי 2002 הגיב קורנהאוזר על אותו עניין: "זו לא סיבה להתנצל. המפעל נראה טוב, ונאמר לנו שזה המפעל עם המראה ה'אנושי' ביותר בין מפעלי

אינטל - ירוק, נקי ומתורבת. האיש ברחוב יתרגל, זה תהליך. לפני שש שנים היתה ביקורת נוקבת הרבה יותר נגד אינטל. היום הציבור, שכולל אנשי חינוך, תלמידים ותושבים, חש יותר את יתרונות המפעל לגביהם... אני יכול להבין את תחושת האכזבה, משום שיש לי הרגשה שמישהו מכר לאנשים במקום משהו שלא היה נכון מלכתחילה. אם הסבירו שאינטל יפתור את כל בעיות המקום, זה לא היה נכון מההתחלה".

קורנהאוזר הוסיף ואמר: "הייתי האדם השמח ביותר עלי אדמות אילו יכולתי לגייס אז והיום את כל העובדים מקרית-גת. הייתי מפשט לי את החיים. זו לא המציאות. מה שלא נעשה בעיר במשך 30 שנה לא ייפתר מיד, ובכל זאת עובדים באינטל 1,300 מתוך שבי קרית-גת" ('מה נשמע', יולי 2002). יוסי בן חמו, מורה ומחנך מקרית-גת, לשעבר פעיל פוליטי מקומי, מסכים בראיון ל'מה נשמע' במאי 2001, כי "אינטל הוא בהחלט ארגון שיכול לתרום לקהילה, אבל זהו תהליך שדורש זמן. תוצאות תרומתו יצוצו בשלב רחוק יותר, בעוד מספר שנים. הבעיה היא שהציפיות מאינטל כמקור עבודה וצמצום האבטלה בעיר התנפצו, מכיוון שתושבי המקום לא הבינו את הרצינות שמנחה את המפעל". גם עו"ד אבי עמרה, יליד קרית-גת, כיום תושב תל-אביב, מפטיר בראיון עמו כי "התנאי שהיה צריך להציב לבניית אינטל בקרית-גת הוא שכל עובדי המפעל, ללא יוצא מן הכלל, יהיו תושבי קרית-גת. היה צריך ליזום תוכנית רב-שנתית שבמסגרתה מגייסים את כל תושבי העיר שהיו בעלי כישורים בעבודת מחשבים ובעלי ידע בנושא" ('מה נשמע', אוגוסט 2002).

שבוע לאחר מכן שאל 'מה נשמע' את ד"ר אנדי שרון, מנהל מחלקת ההנדסה באינטל ותושב ותיק בקרית-גת, על תחושת הניכור של תושבי העיר כלפי אינטל: "אינטל הוא עסק פרטי כלכלי שבא להשתלב בקהילה, וזה מה שהוא עושה" ('מה נשמע', אוגוסט 2002).

'כל הדרום' פרסם באוגוסט 2001 ידיעה על הפיטורים הראשונים באינטל שנבעו, על פי הכתוב, כתוצאה ממשבר ההיי-טק העולמי. "מפעל אינטל קרית-גת פיטר 20 עובדי קבלן, תושבי העיר, העוסקים בניקיון ותחזוקה. בקרוב צפויים פיטוריהם של 20 עובדים נוספים. לדברי גורמים במפעל, בכך מצמצמת אינטל את הוצאותיה, אך הקיצוץ נעשה 'בבשר החי ולא בשמנת'". ממפעל אינטל נמסר בתגובה: "...אינטל לא מגייסת אנשים חדשים, ובהחלט עושה מאמצים לחסוך בעלויות. ברווח הנקי ברבעון השני חלה ירידה של 90 אחוזים, ולמרות זאת עדיין לא פוטרו עובדי המפעל".

עוד באותו חודש דווח ב'כל הדרום' בכתבת-ענק על מאבקם של עובדי חברת כוח האדם 'מנפאואר' המועסקים באינטל קרית-גת על הזכות להפוך לעובדים מן המניין בחברה. מאינטל עצמה נמסר בתגובה: "אינטל מעסיקה כיום חברות כוח אדם כנותנות שירות. הבסיס להתקשרות הוא יותר על בסיס עובדי קבלן ולא על ידי עובדי חברות כוח אדם. בכך מקיימת החברה את הצד העסקי שנדרש כדי להמשיך ולשרוד, ומנגד שומרת על החוק כהלכתו".

על אף הטענות, נעשים לא מעט נסיונות לגייס עובדים למפעל מקרב תושבי האזור. בפברואר 1998, דיווח 'מה נשמע' על פרויקט הסבה המכשיר עובדים למפעל אינטל

בקריית-גת, בשם 'אופק': "מסלול ההכשרה ל-25 גברים ונשים, תושבי קריית-גת והסביבה, החל בשבוע שעבר במכללת אבן-שמואל. הקורס נועד להכשיר את בוגריו לעבודה במערך הייצור של אינטל בקריית-גת. את מסלול ההכשרה 'אופק' יזם מפעל אינטל בשיתוף עם משרד העבודה והרווחה, שירות התעסוקה, עיריית קריית-גת והמועצה האזורית: שפיר, יואב ולכיש".

על פי הדיווח ב'כל הדרום', גיוס התלמידים לפרויקט לקורס השני נתקל בהיענות נמוכה של התושבים: "באינטל קריית-גת קוראים לתושבי האזור לבוא וללמוד בקורס 'אופק' 2, שבוגריו מופנים לעבודה במפעל. האחראי על ניהול הקורסים, יוסי קורנמן, אומר שיש חוסר היענות להירשם לקורס: 'אנחנו מקבלים בעלי תעודת בגרות מכל סוג שהוא, ומחפשים אנשים טובים שלא פוחדים לעבוד קשה. אבל הם לא צריכים להיות סופר-מן'". קורנמן מסביר ממה נובע אותו חוסר היענות: "אנחנו חושבים שיש לנו דימוי גבוה מדי ואנשים פוחדים". בהמשך הכתבה מסוקר הקורס כסיפור הצלחה: "לפני יותר מחצי שנה החלו 27 תלמידים את הקורס 'אופק' 1, ו-25 מהם סיימו אותו בהצלחה. כולם יתחילו לעבוד בקרוב במפעל, חלקם אף יסעו להשתלמות של כמה חודשים בארצות הברית. מארגני הקורס מודאגים ממיעוט הפונים: פרסמנו את פתיחת הקורס השני, שבו אמורים ללמוד 70 איש. עד כה נענו רק 35 איש" ('כל הדרום', אוקטובר 1998).

החשש של מנהלי אינטל לגבי ההיענות לקורס השני פג כאשר באוקטובר 1999 מסרה אהובה מרציאנו, הממונה על קשרי הקהילה של אינטל עם קריית-גת, ל'מה נשמע': "43 בוגרי 'אופק' 2 כבר השתלבו במפעל לאחר שסיימו בהצלחה את הקורס. 'אופק' 3 נמצא כרגע בעיצומו". גם "מנכ"ל אינטל קריית-גת, אלכס קורנהאוזר, לא חסך בשבח חים על תוכנית 'אופק'. "קורנהאוזר סיפר על הצורך בהרחבת מעגל המוכשרים במסגרת קורס 'אופק' ובפתיחת קורסים נוספים, לאחר ש'אופק' הוכיח את עצמו כאפיק מוצלח: כ-59 אחוזים ממסיימי הקורסים השתלבו כעובדים מן המניין באינטל" ('מה נשמע', נובמבר 2000). ביוני 2001 הסתיים בהצלחה פרויקט 'אופק' 4. 'מה נשמע' מדווח: "הקורס הכשיר במשך עשרה חודשים 22 דורשי עבודה מאזור קריית-גת והסביבה". עוד נכתב ב'מה נשמע' (אוגוסט 2002): "את פרויקט 'אופק' 5 סיימו 25 תלמידים".

התקשורת והפעילות הקהילתית

הפעילות הקהילתית של אינטל בקריית-גת היא תחום נוסף בעל נפח סיקור גדול בתקשורת המקומית, ולא בכדי: סיורים מודרכים לתלמידים במפעל, עבודות שיפוץ בבתי קשישים, פעולות שיקום לנוף וטבע, תרומות לבתי-הספר לכדורגל בעיר והתנדבות של עובדי המפעל במשמר האזרחי מהווים דוגמה לעשייה קהילתית ענפה של אינטל בעיר ובחוצותיה.

למרות תחושות הניכור של תושבי קריית-גת כלפי אינטל כפי שהועלו במשך השנים ונסקרו בדפי העיתונות המקומית, פועלו של המפעל בתוך הקהילה מסוקר הרבה

מאוד במקומוני האזור, ובמיוחד במקומון 'מה נשמע'. אהובה מרציאנו, העומדת בראש היחידה לקשרי קהילה באינטל קרית-גת, מספרת על ההליך המקשר בין אינטל לקהילה. "במסגרת הוועדות הציבוריות קיימות מספר ועדות המשותפות לאינטל ולנציגי הציבור בעיר ובליכוש - קיימות ועדת חינוך, תעסוקה, פיתוח אזורי והכשרת ספקים. עיקר עיסוקיהן של הוועדות הוא במציאת פתרונות לקשיים קיימים. עיקר הפתרונות באים מההנהגה עצמה' ואינטל היא בסך הכל היד המכוונת והמבצעת" ('מה נשמע', ינואר 1997).

כבר באותו גיליון פורסם כי "במסגרת חגיגות ט"ו בשבט קיימה חברת אינטל קרית-גת יום פתוח לקהילה. החברה, שחוגגת בימים אלו את השנה ה-25 להמצאת המעבד, אירחה באתר הבנייה בקרית-גת תלמידים מכיתות י"א וי"ב מבתי-הספר התיכוניים בעיר, וכן מספר אורחים מקרב הקהילה בקרית-גת. התלמידים והאורחים זכו לראות תערוכה מקיפה אודות התפתחות אינטל העולמית בעבר, וזכו לסיוור מודרך בתוך אתר הבנייה" ('מה נשמע', ינואר 1997).

בספטמבר 1998 דווח ב'מה נשמע' על החלטתה של אינטל לאמץ את סניף מגן דוד אדום בקרית-גת: "קבוצת E.H.S. אמונה באינטל קרית-גת על בריאות, איכות הסביבה ובטיחות. המחלקה לבריאות עירונית ברשות (עיריית קרית-גת) ונציגי E.H.S. גיבשו תוכנית פעולה משותפת הכוללת: העברת קורסים והשתלמויות בנושאי רפואת חירום לצוות מד"א ולמתנדבים; שיקום ושיפוץ סניף מד"א וסביבתו; שילוב חברי הקבוצה בפעילות שירותי הלילה של מד"א בקרית-גת. בנוסף תאמץ הקבוצה את 120 מתנדבי מד"א בעיר ותקיים למענם חדר פעילות ממוחשב שיצויד בשירותי אינטרנט, עם נגישות לאתרים בתחומי רפואת החירום. לשם כך תקצה אינטל תקציב מיוחד לטובת הפרויקט על פי צורכי סניף מד"א הייחודיים".

בינואר 2000 התקיים מבצע מיוחד של עובדי אינטל למען קשישי קרית-גת. "במבצע מיוחד הגיעו העובדים לכ-70 בתי קשישים בעיר והעניקו לכל בית שמיכת חורף, ביצעו עבודות שיפוץ קלות, והתקינו בבתים אביזרי בטיחות ומעקות" (מתוך 'מה נשמע').

ביוני 2001 פורסם ב'מה נשמע' פועלם של עובדי אינטל בשיתוף אגף ההנדסה בקרית-גת: "במהלך החודש חברו מתנדבים מאינטל קרית-גת לעובדי העירייה לעבודות שיקום בשכונת 'איבצן', וביצעו עבודות צביעה, התקנת אביזרי בטיחות, ניקיון ושתילת צמחים במרכז יום לקשיש 'העצמאות'. כמו כן, 80 עובדים מאינטל קרית-גת התנדבו לפעילות שיקום, טיפוח וגיוס בשמורת הטבע 'עדולם' באזור לכיש".

מבצע נוסף של אינטל למען קשישי קרית-גת סוקר ב'מה נשמע' בספטמבר 2000: "במסגרת פעילותה של חברת אינטל למען הקהילה הותקנו ב-160 דירות קשישים בעיר, במהלך השנה החולפת, אביזרי בטיחות שונים".

בנובמבר 2001 פורסמה ב'מה נשמע' ידיעה: "ראויה לציון תרומת אינטל בסך 50 אלף דולר שאושרה לבית הספר לכדורגל ולמחלקת הנוער של מועדון הכדורגל מכבי קרית-גת". בהמשך הידיעה נכתב כי "בין התוכניות החדשות שאינטל מתבקש לתרום להן נמצא פיתוח וחיזוק סניף מד"א בעיר, ומרכז תקשורת-טלוויזיה קהילתי. ההקצבות לא

אושרו עדיין והן נמצאות בדיון".

תרומה נוספת של עובדי אינטל לקהילה נוגעת לזהירות בדרכים: "50 עובדי אינטל הצטרפו ליחידת המשמר האזרחי של אגף התנועה במשטרה. המתנדבים החדשים יסייעו לאכוף את חוקי התנועה ולהגביר מודעות לזהירות בדרכים" ('מה נשמע', יולי 2002).

אינטל ונושא הדיור בתקשורת

גם נושא הדיור עורר לא מעט ציפיות אצל תושבי ופרנסי קרית-גת וצפון הנגב. כבר במארכ 1996 נכתב במקומון 'כאן דרום': "המפעל עדיין לא הוקם, אבל בכמה תחומים כבר מורגשת התעוררות. אחד מהם הוא שוק הדירות בעיר. מחירי הדירות, הן למכירה והן ולהשכרה, קפצו בצורה דראסטית, ורבים בעיר עומדים חסרי אונים מול המחירים המאמירים. בעלי משרדי התיווך לא מתרגשים מכך. המשפט הקבוע שלהם לכל מי שנשמע המום לשמע הסכומים הוא: 'אם אתה לא תשלם, אנשי אינטל בטח ישלמו'".

זאב בויס, ראש העירייה דאז, ניסה להעריך האם מהנדסי אינטל יקבעו את מקום מגוריהם בקרית-גת: "בהתחלה הם אולי יגורו במרכז הארץ, אבל כשהם ייתקעו בפך קים בדרך לעבודה, אני בטוח שחלק מהם יגיע לעיר" ('כאן דרום', מארכ 1996).

כפי שניתן ללמוד מהידיעות הבאות, התחרות על לבם של עובדי אינטל שאינם תושבי קרית-גת נעה בין העדפת מגורים בקרית-גת או ביישובי הלוויין לבין אזור באר שבע. ביולי 1999 פורסמה ידיעה ב'מה נשמע' ולפיה אינטל מעודדת את עובדיה לגור באזור קרית-גת: "יריד הדירות שהתקיים השבוע במפעל הביא אל העובדים את האפשרויות לרכישת דירות באזור, ברדיוס הקרוב והרחוק". מארגנת היריד מטעם מחלקת קשרי הקהילה של אינטל, נעמה היקרי הסבירה: "המטרה שלנו היא לקרב את העובדים ראשית לרדיוס של 15 ק"מ, שזה קרית-גת ומושב הסביבה, ואחר-כך למי שמעדיף מקומות כמו אשקלון, אשדוד או בית-שמש, ברדיוס של 30 ק"מ. המענק החד-פעמי, וההלוואות לרדיוס של 15 ק"מ, גדולים כפליים מאלו של 30 ק"מ. כמו כן מותנה המענק בגודל המשפחה". בהמשך הכתבה שאל הכתב את אחד מנציגי הקבלנים שהשתתפו ביריד על כמות הפניות של המבקרים למגורים בקרית-גת. ענו לו: "רק כעשרה אחוזים. הרוב מעדיפים כנראה את הים".

יוסי שובל, האחראי הארצי על קשרי הקהילה מטעם אינטל, טוען דווקא כי יש למפעל אינטרס שעובדיו יגורו בקרבתו: "60 אחוזים מעובדי אינטל גרים דרומית לקרית מלאכי, כשמדובר בעובדי אינטל עצמה. 30 אחוזים מהעובדים גרים ברדיוס של 15 ק"מ ו-30 אחוזים ברדיוס של 30 ק"מ. אצל עובדי הקבלנים יש להניח שהיחס טוב יותר לגבי קרית-גת והאזור, כ-80 אחוזים מעובדי הקבלנים מתגוררים שם" ('מה נשמע', יולי 1999).

באוקטובר 1999 מסר מנכ"ל אינטל קרית-גת, אלכס קורנהאוזר, ל'מה נשמע' כי "יותר

ויותר עובדי אינטל עוברים להתגורר באזור. המספר הכולל של העובדים באזור הדרום עומד על 1,800-2,000 איש. מתוך עובדי אינטל הקבועים, המונים כ-1,300 איש, 200 מתגוררים בקרית-גת ובסביבה הקרובה".

ראש עיריית קרית-גת, אלברט ארז, שנכח בטקס הפתיחה של חנוכת הבניין המפואר בעירו שנקרא 'מגדל המלכים', היה שבע רצון לגלות שקרוב למחצית הדיירים בבניין החדש הם עובדי אינטל. ארז: "אני מאמין שהבנייה האיכותית תביא בעקבותיה את העובדים הנוסעים היום לבתיהם באזורים אחרים בארץ" ('מה נשמע', דצמבר 1999).

באפריל 2000 פורסם ב'מה נשמע' ראיון עם שני זוגות המועסקים באינטל קרית-גת והעתיקו את מקום מגוריהם לעיר. מדבריהם בכתבה ניתן להבין במעט את צורכיהם של עובדי היי-טק וציפיותיהם ממקום מגוריהם. מלי ומייקל נתן, שהגיעו ממבשרת ציון, משיבים לשאלה "האם נראה לכם שעובדי אינטל רבים יבואו לגור בקרית-גת?" מייקל: "אני לא יודע אם רבים. אנסח כך את המצב: אנחנו, או כל מי שבא לגור כאן, לא מצפים שראש העירייה ירקוד לפנינו ויראה לנו את מה שיש לו להציע, אבל יש כמה דברים שהעיר חייבת שיהיו בה. בראש ובראשונה - חיי תרבות". מלי: "מורגש שמשקיעים הרבה בעיר, כמו השקעה רבה בגינות ציבוריות. חבל רק שאחר כך יש מי שדואג להרוס זאת".

חגית ורן ויזל הגיעו לקרית-גת מירושלים. רן: "מההתחלה ידעתי שקרית-גת איננה פסגת החלומות. חסרים כאן מרכיבים תרבותיים הקשורים לפעילות פנאי, דהיינו, בתי-קולנוע, קניון גדול, בתי-קפה, ועוד. זה בהחלט חסר לי, אבל לקירבה למקום העבודה ישנו תפקיד משמעותי לגור כאן, ויש לנו אורך רוח ואמונה שיהיה כאן טוב... תהליכים לוקחים הרבה זמן, והשינוי יגיע, אני מאמין".

במאי 2000, בראיון של 'מה נשמע' עם ראש עיריית קרית-גת, אלברט ארז, הוא התבקש להשיב על טענות עובדי אינטל לגבי העדר תרבות בילוי ופנאי בעיר וענה: "... בעסקים דרושה השקעה רצינית, ומשקיעים יימצאו כשהעיר תצמח ואז היא תוכל לתת להם תמורה להשקעה. אגב, לא כל הערים מאופיינות בבתי-קפה מפוארים ומקומות בילוי, ולא כולם מצליחים... חברה רצינית רכשה קרקע להקמת קניון ענק בשכונה המערבית... בינתיים אנחנו מפתחים את החינוך הגבוה: קונסרבטוריון שייפתח בקרוב, מכללה, האוניברסיטה הפתוחה שתתחיל לפעול באוקטובר, מתנ"ס חדש..."

לשאלה מדוע רק עשרות משפחות מעובדי אינטל מעדיפות להקים את ביתן בקרית-גת השיב ארז: "הם יבואו. שוחחתי עם רבים, והבנתי שמדובר במשפחות צעירות שרוצות לשפר את רמת המגורים שלהן, ורבים מעוניינים לחיות בבית צמוד קרקע. בעיר מתור-כננת בנייה לסגירת פערם בשטחים קיימים של כ-3,000 יחידות דיור".

במסגרת מסיבת עיתונאים שערך מנכ"ל אינטל קרית-גת, אלכס קורנהאוזר, הוא ענה לשאלה האם לדעתו על העובד לגור בקירבת מקום עבודתו: "אני לא חושב שמן הנכון לקבוע לעובד היכן לגור. מקום מגורים זה שילוב של מקום עבודה של שני בני הזוג. שירותים שניתן לקבל, מגורי ההורים, משהו הרבה יותר מורכב מאשר שמנהלי אינטל יוציאו הודעה והחלטה בעניין" ('מה נשמע', יולי 2002).

באוקטובר 2002 הופיעה ידיעה ב'כאן דרום', ולפיה עובדים באינטל קרית-גת חויבו לעבוד ולגור בירושלים. מזכיר מועצת הפועלים בקרית-גת, שלום שינדלר, הגיב לנושא: "אינטל הוקם בקרית-גת כדי לסייע בפתרון מצוקת האבטלה בעיר. גם כך בקושי נקל-טים עובדים מקרית-גת במפעל, אז עד שעובד נקלט - מאיימים עליו במעבר לירושלים או בפיטורים?". על פי מה שנכתב במקומו, הנהלת אינטל מכחישה את הטענות בעניין: "אינטל מניידת את העובדים בהתאם לדרכה, ובכך היא משיגה יעילות רבה יותר מהעובדים".

השפעת אינטל על ספקי השירותים על פי התקשורת

כפי שפורסם ב'כאן דרום' במארס 1996, על-פי התכנון היו כ-4,500 פועלים אמורים לעסוק במתן שירותים נלווים ועבודות תחזוקה שונות למפעל אינטל קרית-גת, בנוסף לכ-1,500 עובדים שיועסקו בקו הייצור הישיר של המפעל.

מנהל לשכת התעסוקה בקרית-גת, ישראל אוקסנהורן, רואיין בשעת הנחת אבן-הפינה למפעל: להערכתו, הקמת מפעל אינטל בעיר תביא בעקבותיה שורה של מפעלים שיק-לטו מספר רב של ידיים עובדות. "אני מאמין שבתקופת ההקמה, עד ששערי המפעל ייפתחו, יהיה ניתן לכוון ולהכשיר עובדים המתאימים לתנאי הקבלה של אינטל. לדור-גמה, נקב אוקסנהורן בשמו של מפעל 'סי.אס.טי.אי'. מירושלים, שמעניק שירותים לאי-נטל וכבר בודק אפשרות להעביר את המפעל לקרית-גת. 'מכאן לדעתי תצמח הישועה לקרית-גת'" ('כאן דרום', מארס 1996).

זאב בויס, ראש העירייה דאז, ניסה להעריך את הרווח העתידי בהכנסות העירייה כתוצאה מהתמקמותה של אינטל באזור: "אינטל תצרוך כמות מים השווה לכמות שצורכים כ-50 אלף תושבים. גם תשלומי הארנונה והמיסים לעירייה יגדלו". עוד מצוין בכתבה, כי ההכנסות ממפעל אינטל ומפארק התעשייה על-שם יצחק רבין שמוקם בשטח של"י (שפיר, לכיש, יואב) יחולקו בין המועצות האזוריות וקרית-גת, על פי הסכם שנערך ביניהן ואושר על ידי שר הפנים. עוד נכתב בכתבה: "בעקבות ההסכם הוקצו 3,000 דונמים נוספים לתחום השיפוט של קרית-גת, שטח שעליו מוקם מפעל אינטל" ('כאן דרום', מארס 1996).

יוסי שובל, הממונה הארצי על קשרי קהילה מטעם אינטל, נשאל בראיון עמו שקיים 'מה נשמע' ביולי 1999, "מה נתנה אינטל בתמורה למשלם המיסים ברכישות שלה?" שובל: "אינטל קנתה פה מלט, ברזל, העסיקה עובדים בבניין, מעסיקה קבלנים ומס-פקת עבודה למפעלים מקומיים. מה שקרה לאחת מחברות ההסעה מקרית-גת הוא רק אינדיקציה למה שיקרה לאחרים. מחברת הסעות קטנה היא הפכה לחברה גדולה, מכובדת ומבוססת".

באוקטובר 1999, סיפר אלברט ארז, ראש עיריית קרית-גת, למקומו 'מה נשמע' כי "שישה מפעלי לוויין המעניקים שירותים לאינטל הצטרפו לאזור התעשייה החדש בעיר, בו ממוקם מפעל אינטל, ועוד עשרה מפעלים מצויים כעת בבנייה".

באוגוסט 2000 סוקר ב'מה נשמע' – 'יום הספק' שארגנה אינטל בקרית-גת. לאירוע הגיעו 350 נציגים בכירים של 180 חברות המנהלות עם אינטל קשרים עסקיים במגוון רחב של תחומים: שירותים, מחשבים, בנייה, ציוד לחדר נקי, וייעוץ הנדסי. מטרת הכנס, על פי הידיעה: "אינטל רואה בספקים גורם חשוב להצלחתה ויכולת לעמוד בהתחייבויותיה בשוק העולמי, ומעוניינת ליצור עמם דיאלוג בכל הנוגע לנוהלי עבודה, ציפיות ומגמות שיפור לעתיד".

בנובמבר 2000 פרסם 'מה נשמע' ידיעה, ולפיה המרכז לגיל הרך בקרית-גת מפעיל מעונות יום שיועמדו לרשות עובדי המפעל המתגוררים בעיר ומחוצה לה, ואינטל תסייע במימון ותקצוב הפרויקט. באותו גיליון גם דווח בידיעה גדולה על סיום עבר-דו"ח הקמת שלב א' של מתקן טיהור השפכים בקרית-גת, שאליו יוזרמו שפכי העיר ומפעל אינטל.

בנובמבר 2001 פורסמה ידיעה ב'כאן דרום' על עימות בין עיריית קרית-גת להנהלת המפעל: "בעיריית קרית-גת סירבו בימים האחרונים לדון בבקשת הנחה בארנונה שבי-קשה הנהלת מפעל אינטל בעיר, לאחר שבאינטל סירבו לאפשר כניסת מודדים מטעם העירייה לתחומי מפעל המחשבים". יש לציין כי כחודש לאחר מכן אישרה הנהלת המפעל את המדידות, והעירייה החליטה לדון בבקשת ההנחה ('כאן דרום', דצמבר 2001).

היחסים בין קרית-גת לעורף החקלאי

במהלך חיפוש ארכיוני בקטעי העיתונים התברר כי מקומו של העורף החקלאי שעוטף את קרית-גת נפקד בסיקור העיתונאי המקומי.

באפריל 1998, נשאל ראש המועצה האזורית לכיש, מאיר עמר, בראיון חג ל'מה נשמע', האם הוא מתחרה עם קרית-גת על הזכות להציע מקום מגורים נאות לעובדי אינטל בתחום יישובי המועצה.

עמר: "אני מתחרה למען תושבי לכיש בלבד. נכון שבכירים באינטל מעוניינים לגור ביישובי לכיש. ולראייה – מנכ"ל אינטל קרית-גת גר בתחומנו. אני חושב שיש לנו הרבה מה להציע. לא מדובר בתחרות עם קרית-גת, אלא שאנחנו צריכים להתחרות על לבם של המהנדסים ואותם עובדי אינטל שלא יגורו במרכז הארץ ויעבדו כאן ויידעו שבלכיש הם יכולים ליהנות מאיכות החיים בטבע ולהיות קרובים למקום עבודתם".

סיכום

כל קובצי הידיעות המקומיות שנאספו ופורסמו בפרק זה מלמדים על הקשרים החיוניים שיצרה אינטל באזור קרית-גת במיוחד בשלושה תחומים: החינוך, התעסוקה והתרומה הקהילתית. בתחומים הללו אינטל מצויה בקשר הדוק עם פרנסי העיר, עם

העירייה על אגפיה השונים, עם בתי-ספר ומוסדות מקומיים, באמצעות המשרד שלה לקשרי קהילה.

זאת ועוד, מדבריהם של נציגי המפעל, כפי שצוטטו לא אחת במקומונים (המנכ"ל, אלכס קורנהאוזר, והממונה על קשרים עם הקהילה באינטל קרית-גת, אהובה מרציי-אנו), ניתן להתרשם כי אינטל נערכה כבר בשלביה הראשונים, דהיינו עם הקמתה, לקשריה המיוחדים ולתרומתה לקהילה.

עם זאת, לצד השבחים ואמרות השפר על פועלו של המפעל, המקומונים שימשו גם שופר ביקורתי של תושבי קרית-גת כלפי המפעל. מדובר בבעלי-מלאכה שלא ניתנה להם הזדמנות, לדבריהם, להיכלל ברשימת העובדים שאינטל מעסיקה במישרין או באמצעות קבלנים. ואילו אנשי אינטל לא מילאו את פיהם מים ונימקו את עמדתם בנושא: כמות גדולה של עובדים - רוב המועסקים חיים בדרום, מקרית מלאכי לכיוון דרום ('מה נשמע', יולי 2002). והם הדגישו את תרומת אינטל לקהילה ולחינוך באזור.

גם מקומו של תחום הדיור חשף את אינטל לחיצי הביקורת. הטרוניות העיקריות כלפי החברה היו שרוב העובדים, ובכללם בכירי המפעל, אינם גרים בקרית-גת או בסביבתה. 'כאן דרום' אף הגדיל לעשות ופרסם ידיעה שלפיה חלק מעובדי אינטל קרית-גת שגרים בעיר חויבו להעתיק את מקום מגוריהם לירושלים.

במקרה זה הגיבו נציגי אינטל ואמרו כי ניווד העובדים הוא מקצועי, ולשיטתם כך מושגת תועלת רבה יותר מהעובדים ('כאן דרום', אוקטובר 2002). אשר למשיכת העובדים לגור בקרית-גת וסביבותיה טענו באינטל כי כמה שיקולים מנחים את עובדי המפעל לפני קבלת ההחלטה לקבוע את מקום מושבם בעיר ('מה נשמע', יולי 2002).

יתר על כן, בראיון שהתקיים עם שני זוגות נשואים המועסקים במפעל הביעו הללו את דעתם כי העדר האלמנט התרבותי בקרית-גת, כגון בתי-קפה, קניון, בתי-קולנוע ועוד, עלול להיות לרועץ לכל המתעניינים במגורים במקום ('מה נשמע', אפריל 2000). ואילו ראש עיריית קרית-גת, אלברט ארז, פיזר הבטחות להקמת קניון ענק, קונסרבטוריון, מכללה ועוד ('מה נשמע', מאי 2000).

בתחום השירותים צפו אישים מהאזור, וביניהם ראש עיריית קרית-גת דאז זאב בויס ומנהל לשכת התעסוקה בקרית-גת ישראל אוקסנהורן, את הרווח העתידי שתקצור העירייה ממתן שירותים למפעל, כמו ארנונה ומים. הם גם ציינו יוזמות שירותיות לטובת העובדים, כגון חברה המפעילה הסעות למפעל ומעונות-יום לילדיהם.

אינטל גם אינה מקילה ראש בכל הנוגע למאות החברות המעניקות לה את שירותיהן, ואף ארגנה למענם את 'יום הספק' בקרית-גת ('מה נשמע', אוגוסט 2000).

בסיכומי של דבר, תדמיתה של אינטל כפי שהיא משתקפת בתקשורת המקומית היא חיובית בעיקרה ובאה לידי ביטוי בשני התחומים שהוזכרו לעיל: חינוך ותרומה לקהילה, שתפסו את חלק הארי בסיקור המקומי על פועלה של החברה בקרית-גת וסביבותיה. לעומת זאת התדמית השלילית של המפעל אינה בולטת, ועיקרה נוסב סביב אבטלה ופרנסה. הציפיות הגבוהות שהיו לתושבי קרית-גת והאזור לא מומשו מבחינתם על ידי

המפעל, לפחות בשלבי ההקמה והתפעול הראשוניים. על כל פנים, דרך ההשקעה בחינוך, שהיא המנוף הבולט ביותר של אינטל באזור, משתקפת יותר מכל התדמית החיובית של המפעל בתקשורת המקומית. לראיה, תחום החינוך מקבל את נפח הסיקור התדיר ביותר, במיוחד במקומון 'מה נשמע'. החברה טענה וטוענת כי עתיד ההון האנושי טמון בטכנולוגיית ההיי-טק, ועל-כן יש להשקיע בו מהגיל הרך, וממנו תצמח ישועה לאזור בטווח הארוך, בעיקר בנושא התע-סוקה וכמוקד משיכה לתושבים חדשים. לפיכך סביר להניח כי זהו התחום שימשיך לתפוס את רוב הכותרות בעיתונות המקומית בכל הנוגע לסיקור פעולותיה של אינטל בשנים הקרובות.

רשימת סקורות

- אסיף ש. ושחר א. (2000). **תוכנית מתאר ארצית משולבת לבנייה, לפיתוח ולשימור תמ"א 35 – כרך ב' הוראות ותשריטים**. משרד הפנים: מנהל התכנון.
- אפלבוט ל. ובנין ת. (1992). דפוסי המעורבות של המועצות האזוריות בפיתוח כלכלי לאור מאפייניהן החברתיים-כלכליים. **עיר ואזור**, 22: 20-23.
- ארוך א. ווייס מ. (1979). קרית-גת – בירת חבל לכיש. בתוך: גרדוס י., ושמואלי א. **ארץ הנגב**. משרד הביטחון.
- בלושטיין-לבנון ר. (2003). תמורות במעמדה של קרית-גת וסביבתה בתוכניות הפיתוח והמתאר השונות, בתוך: שחר א., ואחרים (עורכים). **ההשפעות המקומיות והאזוריות של אזור התעשייה החדש בקרית-גת: דוח ביניים**. האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- גרדוס י. ואחרים (ינואר 2001). **דוח ועדת חקירה לגבולות עיריית קרית-גת**.
- גרדוס י. ואחרים (נובמבר 1996). **ועדת חקירה לגבולות קרית-גת – תסקיר ביניים**.
- דונסקי נ. (1994). **תוכנית מתאר מחוזית מחוז הדרום – דברי הסבר**.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2002א). **לוחות תשומה תפוקה 1995**. פרסום מס' 1175, הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: ירושלים.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2002ב). **השנתון הסטטיסטי לישראל מס' 35**. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: ירושלים.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (2000א). **החקלאות בישראל 2000, שטחים ובעלי-חיים**. פרסום מס' 31. הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה: ירושלים.
- הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (1995). **דירוג הרשויות המקומיות בישראל ואפיוןן**.
- וידר א. ושפר ד. (1993). **מרכזי ידע ומיקום תעשיות עתירות ידע**. הטכניון: חיפה.
- חסון ש. וחזן א. (1997). **שותפות בין המגזר הפרטי והמונציפלי בפיתוח מקומי**. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות: ירושלים.
- כהן י. (1967). **תחומי השפעה מסחריים של היישובים העירוניים במישור החוף הדרומי של**

ישראל. סדרת פרסומים בבעיות פיתוח אזורי מס' 4, המרכז לחקר התיישבות כפרית ועירונית: רחובות.

ליפשיץ ג. (1992). **עיר פיתוח קולטת עלייה – קרית-גת.** מכון ירושלים לחקר ישראל: ירושלים.

לרמן ר. ולרמן ע. (1992). **תוכנית מתאר ארצית משולבת לבנייה פיתוח ולקליטת עלייה – דברי הסבר מפורטים לתוכנית.** המועצה הארצית לתכנון ובניה.

מזור א. (1997). **ישראל 2020 תוכנית-אב לישראל בשנות האלפיים.**

מזור א. ופירשט א. (1997). **קרית-גת – תוכנית-אב: דוח מסכם.** מוגש למשרד הבינוי והשיכון, מחוז ירושלים.

מרגולין ש. (1970). **תוכנית-אב קרית-גת 1970.**

משרד החקלאות (2001). **ריכוז הנתונים על החקלאות והכפר בשנים 1999–2000.** הרשות לתכנון של משרד החקלאות והכפר: תל-אביב.

ניומן ד. ואורגד א. (1990). **המועצות האזוריות בישראל.** ארגון המועצות האזוריות: תל-אביב.

עמירן ד. (תשל"ח). פתח דבר. בתוך: רוקח, א. **לכיש: בין תכנון לביצוע.** המרכז לחקר התיישבות כפרית ועירונית, פרסומים בבעיות פיתוח אזורי, 25: רחובות. עמ' 7–12.

פלזנשטיין ד. (1994). **העיר כיום קידום הפיתוח הכלכלי המקומי.** מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות: ירושלים.

פלזנשטיין ד. ג'אנר-קלוזנר ד. וולף י. (1991). **שיתוף פרטי-ציבורי בפיתוח כלכלי.** דוח מחקר, המרכז ללימודי הפיתוח: רחובות.

פלזנשטיין ד. ושוורץ ד. (1991). **הפיתוח הכלכלי של ערים קטנות הנמצאות בקרבת אזורי מטרופוליניים: המקרה של בית שמש וקרית-גת.** המרכז ללימודי פיתוח: רחובות.

פרימן ד. אלפרוביץ ג. ווקסלר י. (1982). **העברת צה"ל מסיני: תכנון אזורי מקרו-כלכלי באמצעות מודל תשומה-תפוקה רב-אזורי (תתר"א).** בתוך: זוסמן צ., וברגלס א. (עורכים). **עיונים בכלכלה:** עמ' 123–137.

פרימן ד. סיון ד. ולאופמן א. (1988). **פרויקט הרכבת לאילת והשפעתו הכלכלית הכוללת על אילת ועל הערבה בהשוואה לעלות מעבר מטענים בתעלת סואץ.** סדרת ניירות עבודה 20, המרכז לחקר התיישבות כפרית ועירונית: רחובות.

פרימן ד. פליישר א. ופלזנשטיין ד. (1998). **ההשפעות הכלכליות של מכללות על פיתוח האזור – המקרה של מכללת מעלה אפרים.** המרכז ללימודי הפיתוח: רחובות. החטיבה להתיישבות, ההסתדרות הציונית העולמית: ירושלים.

קרקובר ש. (1988). **מעמדה של קרית-גת במערכת הערים בישראל ובדרום השפלה.** בתוך: שטרן, אליהו, ואורמן, דן. **אדם וסביבה בדרום השפלה: מחקרים בגיאוגרפיה והיסטוריה אזורית.** הוצאת מסדה: גבעתיים. עמ' 234–241.

רזין ע. (2003). **מגמות התפתחות בקרית-גת ואזוריה ובסביבתה: אוכלוסייה, רווחה כלכלית,**

- חינוך, פיתוח וחוסן כלכלי של הרשויות המקומיות. בתוך: שחר א., ואחרים (עורכים). **ההשפעות המקומיות והאזוריות של אזור התעשייה החדש בקרית-גת: דוח ביניים**. האוניברסיטה העברית בירושלים ואוניברסיטת בן-גוריון בנגב.
- רזין ע. (1991). **יוזמה מקומית כמנוף לצמיחה עירונית: מגמות בהתפתחות מערכת הערים במישור החוף הדרומי של ישראל**. האוניברסיטה העברית, המכון ללימודים עירוניים ואזוריים: ירושלים.
- רזין ע. (1984). **מיקומן של חברות תעשייתיות בישראל**. מכון ירושלים לחקר ישראל: ירושלים.
- רזין ע. וחזן א. (1996). **צעדים לבלימת הפרבור המפוזר: בקרה או שינוי כללי המשחק**. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות: ירושלים.
- רזין ע. וחזן א. (1994). **פיתוח מרכזי תעשייה ותעסוקה: מימד השלטון המקומי**. מכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות: ירושלים.
- שוורץ ד. (1989). **הקשר הכלכלי בין מפעלים בערי הפיתוח לבין העיר**. המרכז לחקר התיישבות כפרית ועירונית: רחובות.
- שוורץ ד. ובר-אל ר. (עורכים) (1988). **סוגיות בפיתוח אזור**. המרכז לחקר התיישבות כפרית ועירונית: רחובות.
- Armstrong, H.W. (1993). *The local income and employment impact of Lancaster University*. **Urban Studies**, 30 (10): 1653-1668.
- Bartik, T.J. (1991). **Who Benefits from State and Local Economic Development Policies?**. W.E Upjohn Institute for Employment Research: Kalamazoo, MI.
- Batey, P.W.J., Madden, M., and Scholefield, G. (1993). *Socio-Economic impacts of a large-scale project using Input-Output Analysis: A case study of an airport*. **Regional Studies**, 27 (3): 179-192.
- Berry, B.J.L. (1967). **Geography of Market Centers and Retail Distribution**. Prentice-Hall: Englewood, Cliffs, NJ.
- Blackwell, M., Cobb, S., and Weinberg, D. (2002). *The economic impact of educational institutions: Issues and methodology*. **Economic Development Quarterly**, 16 (1): 88-95.
- Bleaney, M.F., Binks, M.R., Greenaway, D., Reed, G.V., and Whynes, D.K. (1992). *What does a university add to its local economy?* **Applied Economics**, 24 (3): 305-311.
- Braun, B.M. (1992). *The economic contribution of conventions: The case of Orlando, Florida*. **Journal of Travel Research**, 30 (3): 32-37.
- Basten, L. (2004). *Perception of urban space in the periphery: Potsdam's kirchsteigbild*. **Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie**, 95: 89-99.
- Burgan, B., and Mules, T. (2001). *Reconciling cost-benefit and economic impact assessment for event tourism*. **Tourism Economics**, 7 (4): 321-330.
- Burgess, J.A. (1982). *Selling places: Environmental images for the executive*. **Regional Studies**, 16:

- Connaughton, J.E., and Madsen, R.A. (2001). *Assessment of economic impact studies: The cases of BMW and Mercedes-Benz*. **The Review of Regional Studies**, 31 (3): 293-303.
- Crompton J.L., Lee S., and Shuster, T.J. (2001). *A guide for undertaking economic impact studies: The Springfest example*. **Journal of Travel Research**, 40: 79-87.
- Dicken, P. (1998). **Global Shift**. The Guilford Press: New York and London.
- Durkan, J. (1996). **The Economic Impact of Intel in Ireland**. Intel Ireland Limited.
- ECONorthwest (1998). **The Economic Impact of Intel in Oregon**. ECONorthwest, Portland, OR.
- Feitelson, E. (1999). *Social norms, rationales and policies: Reframing farmland protection in Israel*. **Journal of Rural Studies**, 15: 431-446.
- Feldman, M.P. (1994). **The geography of Innovation**. Kluwer Academic Publisher: Dordrecht.
- Felsenstein, D. (1999). *Expenditure and knowledge-based regional impacts associated with a university: Some empirical evidence*. In Rietveld, P., and Shefer, D. (eds.). **Regional Development in an Age of Structural Economic Change**. Ashgate: Aldershot. pp. 73-94.
- Felsenstein, D. (1996). *High technology firms and metropolitan location choice, a look at the determinants*. **Geografiska Annaler**, 78a (1): 43-58.
- Felsenstein, D. (1995). *Dealing with induced migration in university impact studies*, **Research in Higher Education**, 36 (4): 347-472.
- Felsenstein, D. (1986). **The Spatial Organization of High Technology Industries in Israel**. Hebrew University, Institute of Urban and Regional Studies: Jerusalem.
- Felsenstein, D. and Freeman, D. (1998). *Simulating the impacts of gambling in a tourist location: Some evidence from Israel*. **Journal of Travel Research**, 37 (2): 145-155.
- Felsenstein, D., and Shachar, A. (1988). *Location and Organizational Determinants of R&D Employment in High Technology Firms*. **Regional Studies**, 22 (6): 477-486.
- Finn, A., and Erdem, T. (1995). *The economic impact of a mega multi mall*. **Tourism Management**, 16 (5): 367-373.
- Freeman, D., Alperovich, G., and Weksler, I. (1985). *Inter-regional input-output: The Israeli case*. **Applied Economics**. 17: 381-393.
- Freeman, D., and Sultan, E. (1997). *The economic impact of tourism in Israel: A multi-regional Input-Output Analysis*. **Tourism Economics**, 3 (4): 341-359.
- Freeman D., Talpaz H., Fleischer A., and Laufman, O. (1990). *A Multi-regional Input-Output Model for Israel and extensions: Methodology and experiences*. In Boyce, D.E., Nijkamp, P., and Shefer, D. (eds.). **Regional Science: Prospect and Retrospect**. Springer Verlag Heidelberg. pp. 425-445.

- Frenkel, A. (2001). *Why high-technology choose to locate in or near metropolitan areas*. **Urban Studies**, 38 (7): 1083-1101.
- Fulton G.A., Grimes, D.R., and Baum, A.L. (1984). **Industrial Location Decisions and their Impact on the Michigan Economy: The Mazda Automobile Assembly Case**. Department of Commerce and University of Michigan: Ann Arbor, MI.
- Glasson J., Chadwick, A., and Weston, J. (1998). *Global decisions and local economic impacts: The nuclear fusion programme and the JET project in Oxfordshire*. **European Planning Studies**, 6 (1): 89-102.
- Glasson, J., van der Wee, D., and Barrett, B. (1988). *A local income and employment multiplier analysis of a proposed nuclear power station development at Hinkley Point in Somerset*. **Urban Studies**, 25: 248-261.
- Goetz, S.J., and Rupasingha, A. (2002). *High-tech firm clustering: Implications for rural areas*. **American Journal of Agriculture Economics**, 84 (5): 1229-1236.
- Gradus, Y., Razin, E., and Krakover, S. (1993). **The Industrial Geography of Israel**. Routledge: London.
- Gray, M., Golob, E. and Markusen, A.R. (1999). *Seattle: A classic hub-and-spoke region*. In Markusen, A.R., Lee Y-S , and Digiovanna, S. (eds). **Second Tier Cities**. Minnesota press: (eds.). Minneapolis, MN, PP. 267-290.
- Grieg, M. (1971). *The regional income and employment multiplier effects of a pulp and paper mill*. **Scottish Journal of Political Economy**, 18: 31-48.
- Gunnell, J. (1990). *Enterprise boards: An inside view*. In Campbell M. (ed.). **Local Economic Policy**. Mansell: London. pp. 128-153.
- Hakfoort J., Poot T., and Rietveld, P. (2001). The regional economic impact of an airport: The case of Amsterdam Schipol Airport. **Regional Studies**, 35 (7): 595-604.
- Hall, P. (1988). **Cities of Tomorrow**. Basil Blackwell: London.
- Harris, R.I.D. (1997). *The impact of the university of Portsmouth on the local economy*. **Urban Studies**, 34 (4): 605-626.
- Harrison, B. (1992). *Industrial districts: Old wine in new bottles?* **Regional Studies**, 26: 469-483.
- Harvey, D. (1989). *From managerialism to entrepreneurialism: The transformation of urban governance in late capitalism*. **Geografiska Annaler**, 71B: 3-17.
- Healey, M.J., and Ilbery, B. W. (1990). **Location and Change**. Oxford University Press: Oxford.
- Hicks, M.J. and Wilburn, K.L. (2001). *The regional impact of wal-mart entrance: A panel study of the retail trade sector in West Virginia*. **The Review of Regional Studies**, 31 (3): 305-313.
- Hooker, M.A., and Knetter, M.M. (1999). **Measuring the Economic Effects of Military Base Closures**. National Bureau of Economic Research , Working Paper 6941 (www.nber.org/papers.

wp6941)

- Isard, W. (1953). *Some empirical results and problems of regional Input-Output Analysis*. In W. Leontieff, (ed.). **Studies in Structure of the American Economy**. Oxford Press: New York.
- Johansson, B., and Nijkamp, P. (1987). *Analysis of episodes in urban event histories*. In L. Van Den Berg, L.S. Burns, and L.H. Klaassen (eds.). **Spatial Cycles**. Aldershot: Avebury. pp. 43-66.
- Leontief, W. (1966). **Input-Output Economics**. Oxford University Press: New York.
- Leslie, S.W., and Kargon, R.H. (1996). *Selling Silicon Valley: Frederick Terman's model for regional advantage*. **Business History Review**, 70: 435-472.
- Markusen, A.R., Hall, P., and Glasmeier, A. (1986). **High Tech America**. Allen&Unwin: Boston, MA.
- Markusen, A.R., Lee, Y.S., Digiovanna, S. (eds.) (1999). **Second Tier Cities**. Minnesota Press: Minneapolis, MN.
- Marvel, M.M., and Shkurti, W.J. (1993). *The economic impact of development: Honda in Ohio*. **Economic Development Quarterly**, 7 (1): 50-62.
- McGuire, A. (1983). *The regional income and employment impacts of nuclear power stations*. **Scottish Journal of Political Economy**, 30 (3): 264-274.
- Miller, R.E., and Blair, P.D. (1985). **Input-Output Analysis: Foundations and Extensions**. Prentice Hall, Englewood Cliffs: NJ.
- Moses, L.N. (1955). *The sustainability of inter-regional trading patterns and Input-Output Analysis*. **American Economic Review**, 45: 803-832.
- Razin, E. (1995). **Shifts in Israel's Industrial Geography in the Wake of Policy Changes in the 1990s**. The Floersheimer Institute for Policy Studies.
- Rephann, T.J. (1997). **The Economic and Social Impacts of NIMBY's** (www.ac.cc.md.us/~terryr/rephann.htm).
- Rephann, T.J., Dalton, M., Stair, A., and Isserman A. (1997). *Casino gambling as an economic development strategy*. **Tourism Economics**, 3 (2): 161-183.
- Shefer, D., and Bar-El, E. (1993). *High-technology industries as a vehicle for growth in Israel's peripheral regions*. **Environment and Planning C**, 11: 245-261.
- Sinclair, M.T., and Sutcliffe, C.M.S. (1988). *The estimation of Keynesian income multipliers at the sub-national level*. **Applied Economics**, 20: 1435-1444.
- Smith, N., and Dennis, W. (1987). *The restructuring of geographical scale: Coalescence and fragmentation of the northern core region*. **Economic Geography**. 63: 160-182.
- Stabler, J.C., and St. Louis, L.V. (1988). *Saskatchewan Steel: A regional industrial impact analysis*. **Canadian Journal of Regional Science**, 11 (1): 133-145.

- Stone, R. (1961). **Input-Output and National Accounts**. OECD: Paris.
- Thompson, L. (1983). *New jobs versus net jobs: Measuring the results of an economic development program*. **Policy Studies Journal**, 12: 365-375.
- Tiebout, C.M. (1962). **The Community Economic Base Study**. Committee for Economic Development: New York.
- Watts, H.D. (1987). **Industrial Geography**, New York: Longman Scientific & Technical.

על המחברים

רוני בלושטיין-לבנון - מוסמכת המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב. משמשת ככרטוגרפית ועורכת פרסומים של המחלקה.

יהודה גרדוס - פרופסור במחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. מתמחה בפיתוח אזורי, במיוחד של הנגב, בגאוגרפיה עירונית ובגאוגרפיה של תעשיות. שימש דיקן הפקולטה למדעי הרוח והחברה (1985-1989). מכהן מ-2004 כמנהל מכון בן-גוריון לחקר ישראל והציונות בשדה בוקר. כמו כן משמש מנהל מרכז הנגב לפיתוח אזורי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב.

אמיל ישראל - עוזר הוראה וסטודנט לתואר שני בגאוגרפיה ובלימודים עירוניים ואזוריים, האוניברסיטה העברית בירושלים. מתמחה במחקרי תחבורה. עוזר מחקר בפרויקט פארק התעשייה החדש בקרית-גת.

דניאל פלזנשטיין - פרופסור חבר במחלקה לגאוגרפיה ומנהל המכון ללימודים עירוניים ואזוריים באוניברסיטה העברית. מתמחה בניתוח ההשפעות הכלכליות-מרחביות של מיזמי פיתוח. פרסם מאמרים רבים בנושא השפעות הפיתוח של אוניברסיטאות ומכ-ללות, פסטיבלי מוסיקה, בתי קזינו ומוסדות תרבות. שותף בפיתוח מודלים כגון עלות-תועלת של תמריצים לתעשייה (עבור עיריית שיקגו) ומודל להערכת תוכניות ליצירת תעסוקה (עבור מכון Upjohn).

חיים דניאל פרימן - הינו בעל תואר Ph.D בכלכלה מאוניברסיטת מינסוטה בארה"ב ותואר Ms.C מהפקולטה לחקלאות ברחובות. עסק בתכנון ההתיישבות החדשה במחלקה להתיישבות של הסוכנות היהודית (1951-1967) ובהוראה ומחקר במרכז ללימודי הפיתוח ברחובות. פרסם עשרות מאמרים בירחונים בינלאומיים ובספרי כנסים בינלאומיים. מתמחה בבניית מודלים חד ורב-אזוריים על בסיס לוח תשומה-תפוקה.

אביבה קינר - מתכננת ערים ואזורים. בוגרת היסטוריה של המזה"ת ושפה וספרות ערבית מאוניברסיטת חיפה, ומוסמכת בגאוגרפיה עם התמחות בתכנון עירוני ואזורי מהאוניברסיטה העברית בירושלים. שימשה עוזר ליועץ ראש הממשלה לענייני ערבים בצפון הארץ (1972-1985) ועסקה בתחום תכנון ופיתוח ארצי של מבני חינוך במשרד החינוך והתרבות (1986-2004).

דורון קרביצקי - בוגר המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי, אוניברסיטת בן-גוריון בנגב, ותושב קרית-גת. שימש שנים רבות כעיתונאי בכיר בעיתון "כל הנגב" וכיסה נושאים הקשורים לפיתוח הנגב והדרום.

שאל קרקובר - פרופסור בגאוגרפיה עירונית ובתכנון עירוני ואזורי באוניברסיטת בן-גוריון בנגב. שמש כראש המחלקה לגאוגרפיה ופיתוח סביבתי (1992-1996, 2003/4) וכנשיא האגודה הגאוגרפית הישראלית (2001-2003). מתמחה בנושאי פיתוח עיר ואזור, בין השאר, באמצעות ענף התיירות. פרסם ספרים אחדים ועשרות מאמרים בארץ ובעולם.

ערן רזין - פרופסור חבר במחלקה לגאוגרפיה (ראש המחלקה בשנים 2000-2003) ובמכון ללימודים עירוניים ואזוריים (מנהל המכון בשנת 2005-2006), האוניברסיטה העברית בירושלים. תחום התמחותו העיקרי הוא שלטון מקומי ופיתוח עירוני. מחקרו בנושאים אלו פורסמו במכון פלורסהיימר למחקרי מדיניות ובכתבי-עת בינלאומיים.

אריה שחר - פרופסור בגאוגרפיה עירונית ובתכנון עירוני באוניברסיטה העברית בירושלים. תחומי התמחותו העיקריים הם: תכנון מטרופוליני, תכנון לאומי-מרחבי ותהליכי גלובליזציה. לאחרונה ערך את תכנית המתאר הארצית החדשה (תמ"א 35) ואת תכנית מטרופולין תל-אביב. עמד בראש צוות המחקר הבין-אוניברסיטאי בנושא ההשפעות המקומיות והאזוריות של פארק התעשייה החדש בקרית-גת.

a new outline plan for Qiryat Gat that would ensure a supply of residential projects commensurate with the demands of the labor force employed in the industrial park and increasing involvement of Intel and other park tenants in the local school system through teaching and internship programs.

A survey of local residents conducted within the framework of this research project and reported in the book also points to local disappointment and unfulfilled expectations and suggests two further sources for this feeling of frustration. The first lies in an expressed lack of faith in the ability of the local leadership to exploit the economic opportunities latent in the new industrial park and its tenants. The second relates to a general lack of public awareness of the level of industry-community co-operation that exists locally. This goes beyond the standard dissonance sometimes associated with activity in the area of 'corporate responsibility' and lies in the fact that the development of the new industrial park in Qiryat Gat represents the meeting of two very different worlds: one heavily integrated into the global economy and the other totally immersed in the daily struggle of work and community.

One central and perhaps surprising finding relates to the level of local purchasing attributed to the tenants of the new industrial park (some 23% of total park production inputs are acquired locally). This would seem to suggest that producer service inputs to the park can be provided locally and that this niche can still be further exploited. If these services included advanced communications this would also enable Qiryat Gat to link into global economic networks and would go some way in diluting the tensions inherent in the current dichotomous situation of a global corporation too large and sophisticated for the local economy.

The final lesson to be learned from this study relates to the advantages to be gained from inter-jurisdictional co-operation. The voluntary land transfer between the rural regional authorities and Qiryat Gat that allowed for the establishment of the new industrial park and the tax-sharing arrangement that followed it, formed the basis on which the current round of industrial investment developed. This is in stark contrast to the animosity that traditionally characterized relations between small towns and their rural hinterlands in Israel. It could be that the Qiryat Gat experiment heralds a new era of co-operation and resource-pooling between these very different jurisdictional authorities.

Daniel Felsenstein

Summary of Research Report

This book addresses the general question of the prospects for technologically advanced activity in a small town with a narrow local economy. More specifically, the volume attempts to answer the question: what are the spatial-economic impacts of the development of the new industrial park on Qiryat Gat and its surrounding area? The various chapters of the book attempt to answer this question addressing a host of subject areas such as employment, housing, local employees purchasing and consumption behavior and inter-regional and inter-sectoral patterns of sales and purchases. Attention is also paid to the changing local perceptions of the role of advanced technological production in an area characterized traditionally by low tech activities.

The book suggests that the convergence of high tech production on a local economy struggling with economic and social distress offers the opportunity for a local transformation of the economic and social fabric of the area. A first indicator is the fact that over a short period of time, the new industrial park and its largest tenant (Intel), have managed to create local labor market competences either through in-house training of local workers or through attracting re-locating skilled labor from elsewhere, such that 70 percent of local labor demand is met locally. This turnaround requires complementary policy measures to ensure its sustainability. These include continuing the worker re-location policy adopted by Intel, ensuring an adequate supply of residential neighborhoods attractive to re-locating labor, upgrading the local school system and serious investment in local retail, entertainment and commercial centers to ensure that income earned locally does not leak out of the local economy.

Another theme emerging from the book relates to the differential impacts of the new industrial park on the town of Qiryat Gat and its surrounding area (taken as a radius of 15 km). In the field of housing and employment, much of the desired economic impact takes place outside Qiryat Gat itself due to the housing preferences of the re-locating work force. They seek out the low-density, single-family residences available in the surrounding communities but not in Qiryat Gat. This results in a feeling of missed opportunity in Qiryat Gat, perhaps fuelled by unrealistic expectations in the first place. The book points to policy prescriptions to alleviate this situation, including

collaboration during different stages of this project. Special thanks are extended to Mr. Yahel Dagan from Y. S. Gat development corporation, and to Mr. Gilad Hacohen and Mrs. Rachel Moffie from Intel for their intimate involvement in all stages of the research project.

Shaul Krakover, Editor

September 2005

Preface

This book consists of twelve articles prepared as part of a research project on the local and regional impacts of a new industrial park established in the development town of Qiryat Gat, Israel during the mid 1990s. The research, commissioned by the park's development corporation Y. S. Gat, was conducted by a joint team of professors from the departments of Geography of the Hebrew University of Jerusalem (Arieh Shachar, Eran Razin, and Daniel Felsenstein) and Ben-Gurion University of the Negev in Beer Sheva (Yehuda Gradus and Shaul Krakover).

At the time the research was conducted the industrial park housed twenty plants, the largest among them being Intel's Fab 18. The actual research process extended over a one year time span from September 2002 to August 2003. During this time period the research team collected data, conducted interviews with key industrial and municipal managers, and carried out two large field surveys among the industrial park's employees and the town's residents.

The collected data helped to establish a baseline for the physical planning status, and for the demographic and economic situation of the town and its surrounding area at the time of the research. The employees survey and data obtained from the industrial plants made it possible to augment the data that served the multi-regional Input-Output analysis from which local and regional economic multipliers were estimated. This survey and complementary data obtained from Intel, helped delineate the industrial park's migration shed. The residential survey revealed the mood and attitude of the local population towards the new developments taking place in their area. These data were supplemented by special studies of the decision making process which led to the establishment of Intel's Fab 18 in Qiryat Gat, into Intel's community outreach programs, and the way the establishment of the Intel plant was reflected in the local printed media.

Overall, the research revealed that the town of Qiryat Gat benefited from the new developments, However, the region surrounding the town gained even more in terms of in-migration of skilled labor and income earned in the industrial park. Major gains were identified in towns and cities located between Qiryat Gat and the large population centers of Tel Aviv and Jerusalem.

The research team is grateful to the many people who offered their help and

Chapter 6	
The changing status of Qiryat Gat and its surrounding area as reflected in physical development programs	109
Roni Bluestein-Livnon, Aviva Keinar and Yehuda Gradus	
Chapter 7	
Population, welfare, and economic development trends in Qiryat Gat and neighboring municipalities	119
Eran Razin	
Chapter 8	
Residential distribution of labor employed in the Qiryat Gat new industrial park	139
Eran Razin	
Chapter 9	
Characteristics of the labor force employed in the Qiryat Gat new industrial park	157
Shaul Krakover	
Chapter 10	
Industry-community relationships in Qiryat Gat and its vicinity	189
Yehuda Gradus	
Chapter 11	
Residents' evaluation and attitude with respect to development trends in Qiryat Gat and its surrounding area	213
Shaul Krakover	
Chapter 12	
Intel Qiryat Gat and the local media	247
Doron Kravitski	
Bibliography	263
About the Authors	271

Table of Contents

Preface	276
Summary of research report	274
Chapter 1	
Research summary: Innovative technologies in a development town	15
Arie Shachar	
Chapter 2	
Assessing the contribution of flagship projects to regional economic development: The international experience	31
Daniel Felsenstein	
Chapter 3	
Inter-regional economic impact analysis of the Qiryat Gat new industrial park	39
Daniel Felsenstein and Daniel Freeman	
Chapter 4	
Expenditure patterns of labor and firms in the Qiryat Gat new industrial park and their impact on the local economy: An Income-Expenditure analysis	59
Daniel Felsenstein	
Chapter 5	
Decision making processes related to the location of Intel's Fab 18 and the establishment of the Qiryat Gat new industrial park	73
Arie Shachar and Emil Israel	

Negev Center for Regional Development
Ben-Gurion University of the Negev

Institute of Urban and Regional Studies
The Hebrew University of Jerusalem

Global Development in a Local Town

Local and Regional Impacts
of the Qiryat Gat New Industrial Park

Research team:

Arie Shachar

Yehuda Gradus

Shaul Krakover

Eran Razin

Daniel Felsenstein

Editor:

Shaul Krakover